

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
พระสุตตันตปิฎก
เล่ม ๒

ทีฆนิกาย มหาวรรค

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. มหาปทานสูตร (๑๔)

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูมิจาลไม้กุ่มน้ำ ณ พระวิหาร-

* เขตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้น ภิกษุมารูป ในเวลาปัจฉิมภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว นั่งประชุมกันในโรงกลมใกล้ไม้กุ่มน้ำ เกิดสนทนารวมกันขึ้นเกี่ยวกับบุพเพนิวาสว่า บุพเพนิวาส บุพเพนิวาส ดังนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ทรงสดับถ้อยคำเจรจาอันนี้ของภิกษุเหล่านั้น ด้วยพระทัยใสตธาตุนิบริสุทธี ล่วงใสตของมนุษย์ ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จลุกจากอาสนะ เสด็จเข้าไปยังโรงกลมใกล้ไม้กุ่มน้ำ ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ พระผู้มีพระภาคครั้นประทับนั่งแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอประชุมสนทนาอะไรกัน เรื่องอะไรที่พวกเธอพูดค้างไว้ เมื่อตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ ในเวลาปัจฉิมภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว ได้นั่งประชุมกันในโรงกลมใกล้ไม้กุ่มน้ำ แล้วเกิดสนทนารวมกันขึ้นเกี่ยวกับบุพเพนิวาสว่า บุพเพนิวาส บุพเพนิวาส ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องนี้แลที่พวกข้าพระองค์พูดค้างไว้ พอดีพระองค์เสด็จมาถึง ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอปรารถนาหรือไม่ที่จะฟังธรรมิกถาซึ่งเกี่ยวกับบุพเพนิวาส ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เป็นการสมควรแล้วที่พระผู้มีพระภาคจะพึงทรงกระทำธรรมิกถาซึ่งเกี่ยวกับบุพเพนิวาส ข้าแต่พระสุต เป็นการสมควรแล้วที่พระผู้มีพระภาคจะพึงทรงกระทำธรรมิกถาซึ่งเกี่ยวกับบุพเพนิวาส ภิกษุทั้งหลายได้ฟังพระดำรัสของพระผู้มี-

* พระภาคแล้ว จักได้ทรงจำไว้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้นพวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดีเถิด เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับ

พระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นับแต่บัดนี้ไป ๙๑ กัป พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก นับแต่บัดนี้ไป ๓๑ กัป พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา-

* สัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขี ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ในกัปที่ ๓๑ นั้นเอง พระผู้มี-

* พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า เวสสภ ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในภัททกัปนี้แหละ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัณณะ ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ในภัททกัปนี้แหละ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโกนาคมนะ ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ในภัททกัปนี้แหละ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัณสยะ ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ในภัททกัปนี้แหละ เราผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ในบัดนี้อุบัติขึ้นแล้วในโลก ฯ

[๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ได้เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ ทรงอุบัติในชาติตยสกล พระผู้มี-

* พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขี ได้เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ ทรงอุบัติในชาติตยสกล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภ ได้เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ ทรงอุบัติในชาติตยสกล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัณณะ ได้เป็นพราหมณ์โดยพระชาติ ทรงอุบัติในพราหมณสกล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโกนาคมนะ ได้เป็นพราหมณ์โดยพระชาติ ทรงอุบัติในพราหมณสกล พระผู้มีพระภาคอรหันต-

* สัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัณสยะ ได้เป็นพราหมณ์โดยพระชาติ ทรงอุบัติในพราหมณสกล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ได้เป็นกษัตริย์โดยชาติ อุบัติในชาติตยสกล ฯ

[๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี เป็นโกณฑัญญโคตร พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขี เป็นโกณฑัญญโคตร พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภ เป็นโกณฑัญญโคตร พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัณณะ เป็นกัณสยะโคตร พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
พระนามว่าโกนาคมนะ เป็นกัศสปโคตร พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่ากัศสปะ เป็นกัศสปโคตร ดุริยภิกษุทั้งหลาย เราผู้อรหันตสัมมา-

* สัมพุทธเจ้าในบัดนี้ เป็นโคตมโคตร ฯ

[๔] ดุริยภิกษุทั้งหลาย พระชนมายุของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา-

* สัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ประมาณ ๘๐,๐๐๐ ปี พระชนมายุของพระผู้มี-

* พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขี ประมาณ ๗๐,๐๐๐ ปี พระชนมายุ
ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภ ประมาณ ๖๐,๐๐๐ ปี
พระชนมายุของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากุกสันธะ
ประมาณ ๕๐,๐๐๐ ปี พระชนมายุของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าโกนาคมนะ ประมาณ ๓๐,๐๐๐ ปี พระชนมายุของพระผู้มีพระภาค-

* อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัศสปะ ประมาณ ๒๐,๐๐๐ ปี ดุริยภิกษุ-

* ทั้งหลาย ชนมายของเราในบัดนี้มีประมาณน้อยนิดเดียว ผู้ที่มีชีวิตอยู่อย่างนาน
ก็เพียง ๑๐๐ ปี บางทีก็น้อยกว่าบ้าง มากกว่าบ้าง ฯ

[๕] ดุริยภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระ-

* นามว่าวิปัสสี ตรัสรู้ที่ควงไม้แฉฝอย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าสิขี ตรัสรู้ที่ควงไม้กุ่มบก พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าเวสสภ ตรัสรู้ที่ควงไม้สาละ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่ากุกสันธะ ตรัสรู้ที่ควงไม้ซีก พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าโกนาคมนะ ตรัสรู้ที่ควงไม้มะเดื่อ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา-

* สัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัศสปะ ตรัสรู้ที่ควงไม้ไทร ดุริยภิกษุทั้งหลาย เราผู้
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ตรัสรู้ที่ควงไม้โพธิ์ ฯ

[๖] ดุริยภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระ

นามว่าวิปัสสี มีพระชัชชะและพระติสสะเป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขี มีพระอภิกุ และพระ-

* สัมภวะ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา-

* สัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภ มีพระโสณะและพระอุตตระ เป็นคู่พระอัครสาวก
ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากุกสันธะ
มีพระวิฐะ และพระสัณฐะ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ พระผู้มี-

* พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโกนาคมนะ มีพระภิกขุโยสะ และ
พระอุตตระ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา-

* สัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัศสปะ มีพระติสสะ และพระภาทวาชะ เป็นคู่
พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ ดุริยภิกษุทั้งหลาย เราในบัดนี้ มีสาริบุตร
และโมคคัลลานะ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ ฯ

[๗] ดุริยภิกษุทั้งหลาย การประชุมกันแห่งสาวกของพระผู้มีพระภาค-

* อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ได้มีสามครั้ง ครั้งหนึ่ง มีพระสาวก
ประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุหกล้านแปดแสนรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุม
กันเป็นจำนวนภิกษุแสนรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุ
แปดหมื่นรูป สาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี
ซึ่งได้ประชุมกันทั้งสามครั้งนี้ ล้วนเป็นพระชีณาสพทั้งสิ้น ดุริยภิกษุทั้งหลาย
การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระ
นามว่าสิขี ได้มีสามครั้ง ครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุแสนรูป
อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุแปดหมื่นรูป อีกครั้งหนึ่ง
มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุเจ็ดหมื่นรูป พระสาวกของพระผู้มีพระภาค-

* อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขี ซึ่งได้ประชุมกันทั้งสามครั้งนี้ ล้วนเป็น
พระชีณาสพทั้งสิ้น ดุริยภิกษุทั้งหลาย การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มี-
พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภ ได้มีสามครั้ง ครั้งหนึ่ง
มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุแปดหมื่นรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวก
ประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุเจ็ดหมื่นรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกัน
เป็นจำนวนภิกษุหกหมื่นรูป พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าเวสสภ ซึ่งได้ประชุมกันทั้งสามครั้งนี้ ล้วนเป็นพระชีณาสพทั้งสิ้น
ดุริยภิกษุทั้งหลาย การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา-

* สัมพุทธเจ้า พระนามว่ากุกสันธะ ได้มีครั้งเดียว มีจำนวนภิกษุสี่หมื่นรูป พระสาวก
ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากุกสันธะ ซึ่งได้ประชุม
กันครั้งเดียวนี้ ล้วนเป็นพระชีณาสพทั้งสิ้น ดุริยภิกษุทั้งหลาย การประชุมกัน
แห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโกนาคมนะ
ได้มีครั้งเดียว มีจำนวนภิกษุสามหมื่นรูป พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันต-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

* สัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโกณฑนยะ ซึ่งได้ประชุมกันครั้งเดียวนี้ ล้วนเป็นพระชินาสพทั้งสิ้น ดูกฤกษทั้งหลาย การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มี-

* พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัณฐกะ ได้มีครั้งเดียว มีจำนวนภิกษุสองหมื่นรูป พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระ-

* นามว่ากัณฐกะ ที่ได้ประชุมกันครั้งเดียวนี้ ล้วนเป็นพระชินาสพทั้งสิ้น ดูกฤกษทั้งหลาย การประชุมกันแห่งสาวกของเราในบัดนี้ ได้มีครั้งเดียว มีจำนวนภิกษุหนึ่งพันสองร้อยห้าสิบบรูป สาวกของเรา ซึ่งได้ประชุมกันครั้งเดียวนี้ ล้วนเป็นพระชินาสพทั้งสิ้น ฯ

[๘] ดูกฤกษทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าอโสกะ เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสิ ภิกษุชื่อว่าเขมิงกระ เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขี ภิกษุชื่อว่าอุปสันตะ เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสกุ ภิกษุชื่อว่าวฑฺฒชะ เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาค-

* อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัณฐกะ ภิกษุชื่อว่าโสถถิยะ เป็นอัคร-

* อุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโกณฑนยะ ภิกษุชื่อว่า สัพพมัตตะ เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา-

* สัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัณฐกะ ดูกฤกษทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าอานนท ได้เป็นอัครอุปัฏฐากของเราในบัดนี้ ฯ

[๙] ดูกฤกษทั้งหลาย พระราชาพระนามว่าพันธุมา เป็นพระชนกพระเทวีพระนามว่าพันธุมา เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาคอรหันต-

* สัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสิ พระนครชื่อว่าพันธุมา ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าพันธุมา พระราชาพระนามว่าอรุณะเป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่าปภาวดี เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขี พระนครชื่อว่าอรุณวดี ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าอรุณะ พระราชาพระนามว่าสุปปัตตะ เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่ายาสวดี เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสกุ พระนครชื่อว่าอโนมะ ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าสุปปัตตะ พราหมณ์ชื่อว่าอคคิตัตตะ เป็นพระชนก พราหมณ์ชื่อว่าวิสาชา เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาค-

* อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัณฐกะ ภิกษุทั้งหลาย ก็พระราชาพระนามว่าเขมะ ได้มีแล้วโดยสมัยนั้นแล พระนครชื่อว่าเขมาวดี ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าเขมะ พราหมณ์ชื่อว่ายัญญัตตะ เป็นพระชนก พราหมณ์ชื่อว่าอุตตรา เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโกณฑนยะ ก็พระราชาพระนามว่าโสกะ ได้มีแล้วโดยสมัยนั้นแล พระนครชื่อว่าโสกาวดี ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าโสกะ พราหมณ์ชื่อว่าพรหมัตตะ เป็นพระชนก พราหมณ์ชื่อว่าอนวดี เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาค-

* อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัณฐกะ ก็พระราชาพระนามว่ากิงกี ได้มีแล้วโดยสมัยนั้นแล พระนครชื่อว่าพาราณสี ได้เป็นราชธานีของพระเจ้ากิงกี ดูกฤกษทั้งหลาย พระราชาพระนามว่าสุทโธณะ เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่ามายา เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของเราในบัดนี้ พระนครชื่อว่า กบิลพัสดุ์ ได้เป็นราชธานีของเจ้าสุทโธณะ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้แล้วเสด็จจากอาสนะ เสด็จเข้าพระวิหาร ฯ

[๑๐] ครั้นนั้นแล เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปแล้วไม่นาน ภิกษุเหล่านั้นได้สนทนากันขึ้นในระหว่างนี้ว่า น้าอัครรรย ผู้มีอายุทั้งหลาย ไม่เคยมีแล้ว ผู้มีอายุทั้งหลาย พระตถาคตต้องทรงมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก จึงจักทรงระลึกได้ถึงพระพุทธรูปทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัดธรรมเครื่องทำให้เนิ่นช้าได้แล้ว มีวิญญูอันตัดแล้ว ทรงครอบงำวิญญูแล้ว ล่วงสรรพทุกข์แล้ว แม้โดยพระชาติ แม้โดยพระนาม แม้โดยพระโคตร แม้โดยประมาณแห่งพระชนมายุ แม้โดยคู่แห่งพระสาวก แม้โดยประชุมแห่งพระสาวกว่า แมด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีพระชาติเช่นนี้ แมด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงได้มีพระโคตรเช่นนี้ แมด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงได้มีศีลเช่นนี้ แมด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงได้มีธรรมเช่นนี้ แมด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงได้มีปริยัติเช่นนี้ แมด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงได้มีวิมุตติเช่นนี้

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เป็นอย่างไรหนอแล พระตถาคตพระองค์เดียวจึงทรงแทงตลอดธรรมธาตุนี้ เพราะเหตุที่พระตถาคตทรงแทงตลอดธรรมธาตุแล้ว จะเน้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
จึงทรงระลึกได้ถึงพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัตถธรรม
เครื่องทำให้เห็นเข้าได้แล้ว มีวิญญูอันตัดแล้ว ทรงครอบงำวิญญูแล้ว ล่วงสรรพ
ทุกข์แล้ว แม่โดยพระชาติ แม่โดยพระนาม แม่โดยพระโคตร แม่โดยประมาณ
แห่งพระชนมายุ แม่โดยคู่แห่งพระสวาก แม่โดยประชุมแห่งพระสวากว่า แม่ด้วย
เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงได้มีพระชาติเช่นนั้น มีพระนามเช่นนั้น มีพระโคตร
เช่นนั้น มีศีลเช่นนั้น มีธรรมเช่นนั้น มีพระปัญญาเช่นนั้น มีวิหารธรรมเช่นนั้น มีวิมุตติ
เช่นนั้น ดังนี้ หรือว่า เพราะความช้อนนี้ พวกเทวดาได้กราบทูลแด่พระตถาคต
พระตถาคตจึงทรงระลึกได้ถึงพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัตถธรรม
เครื่องทำให้เห็นเข้าได้แล้ว มีวิญญูอันตัดแล้ว ทรงครอบงำวิญญูแล้ว ล่วงสรรพ
ทุกข์แล้ว แม่โดยพระชาติ แม่โดยพระนาม แม่โดยพระโคตร แม่โดยประมาณ
แห่งพระชนมายุ แม่โดยคู่แห่งพระสวาก แม่โดยประชุมแห่งพระสวากว่า แม่ด้วย
เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงได้มีพระชาติเช่นนั้น มีพระนามเช่นนั้น มีพระโคตร
เช่นนั้น มีศีลเช่นนั้น มีธรรมเช่นนั้น มีพระปัญญาเช่นนั้น มีวิหารธรรมเช่นนั้น มีวิมุตติ
เช่นนั้น ก็ภิกษุเหล่านั้นยังค้างการสนทนากันอยู่ดังนี้ ฯ

[๑๑] ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาค เสด็จออกจากที่ประทับพักผ่อนในเวลา
เย็น เสด็จตรงไปยังโรงใกล้หมู่บ้านกุ่มน้ำ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้
แล้วพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอ
นั่งประชุมสนทนากันเรื่องอะไรกัน เรื่องอะไรที่พวกเธอพูดค้างไว้ เมื่อพระผู้มีพระภาค
ตรัสถามดังนี้ ภิกษุเหล่านั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จออกไปแล้วไม่นาน พวกข้าพระองค์ได้สนทนากันขึ้นใน
ระหว่างนี้ว่า นาอัจจราย ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ไม่เคยมีแล้ว ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
พระตถาคตจะต้องทรงมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก จึงจักทรงระลึกได้ถึงพระพุทธรูป
เจ้าทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัตถธรรมเครื่องทำให้เห็นเข้าได้แล้ว มีวิญญู
อันตัดแล้ว ทรงครอบงำวิญญูแล้ว ล่วงสรรพทุกข์แล้ว แม่โดยพระชาติ แม่
โดยพระนาม แม่โดยพระโคตร แม่โดยประมาณแห่งพระชนมายุ แม่โดยคู่แห่ง
พระสวาก แม่โดยประชุมแห่งพระสวากว่า แม่ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านี
น จึงได้มีพระชาติเช่นนั้น ฯลฯ มีวิมุตติเช่นนั้น ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เป็นอย่างไร
หนอแล พระตถาคตพระองค์เดียว จึงทรงแห่งตลอดธรรมธาตุนี้ เพราะเหตุที่
พระตถาคตทรงแห่งตลอดธรรมธาตุแล้วจะนั้น จึงทรงระลึกได้ถึงพระพุทธรูป
เจ้าทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัตถธรรมเครื่องทำให้เห็นเข้าได้แล้ว มี
วิญญูอันตัดแล้ว ทรงครอบงำวิญญูแล้ว ล่วงสรรพทุกข์แล้ว แม่โดยพระชาติ
แม่โดยพระนาม แม่โดยพระโคตร แม่โดยประมาณแห่งพระชนมายุ แม่โดยคู่
แห่งพระสวาก แม่โดยประชุมแห่งพระสวากว่า แม่ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาค
เหล่านั้น จึงได้มีพระชาติเช่นนั้น มีพระนามเช่นนั้น มีพระโคตรเช่นนั้น มีศีลเช่นนั้น
มีธรรมเช่นนั้น มีพระปัญญาเช่นนั้น มีวิหารธรรมเช่นนั้น มีวิมุตติเช่นนั้น หรือว่าเพราะ
ความช้อนนี้ พวกเทวดาได้กราบทูลแด่พระตถาคต พระตถาคตจึงทรงระลึกได้ถึง
พระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัตถธรรมเครื่องทำให้เห็น
เข้าได้แล้ว มีวิญญูอันตัดแล้ว ครอบงำวิญญูแล้ว ล่วงสรรพทุกข์แล้ว แม่โดย
พระชาติ แม่โดยพระนาม ฯลฯ แม่โดยประชุมแห่งพระสวากว่า แม่ด้วยเหตุ
นี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีพระชาติเช่นนั้น มีพระนามเช่นนั้น ฯลฯ มี
วิมุตติเช่นนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องนี้แลที่พวกข้าพระองค์พูดค้างไว้ พอดีพระ
ผู้มีพระภาคเสด็จมาถึง ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่ตถาคตแห่งตลอด
ธรรมธาตุแล้ว จะนั้น ตถาคตจึงระลึกได้ถึงพระพุทธรูปเจ้าที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิ-

* นิพพานแล้ว ตัตถธรรมเครื่องทำให้เห็นเข้าได้แล้ว มีวิญญูอันตัดแล้ว ครอบงำ
วิญญูแล้ว แม่โดยพระชาติ แม่โดยพระนาม แม่โดยพระโคตร แม่โดยประมาณ
แห่งพระชนมายุ แม่โดยคู่แห่งพระสวาก แม่โดยการประชุมกันแห่งพระสวาก
ว่า แม่ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงได้มีพระชาติเช่นนั้น มีพระนามเช่น
นี้ ฯลฯ มีวิมุตติเช่นนั้น ความช้อนนี้ แม้พวกเทวดาก็ได้กราบทูลแด่ตถาคต ตถาคต
จึงระลึกได้ ถึงพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัตถธรรม
เครื่องทำให้เห็นเข้าได้แล้ว มีวิญญูอันตัดแล้ว ครอบงำวิญญูแล้ว ล่วงสรรพทุกข์
แล้ว แม่โดยพระชาติ แม่โดยพระนาม ฯลฯ แม่โดยการประชุมกันแห่ง
พระสวากว่า แม่ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงได้มีพระชาติเช่นนั้น มี
พระนามเช่นนั้น มีวิมุตติเช่นนั้น ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอปรารถนาหรือไม่ที่จะฟัง
ธรรมภิกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับบุพเพนิวาสโดยยิ่งกว่าประมาณ ภิกษุเหล่านั้นได้กราบทูลว่า
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เป็นกาลสมควรแล้ว ข้าแต่พระสุคต เป็นกาลสมควรแล้วที่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
พระผู้มีพระภาคจะพึงทรงกระทำธรรมิกถาซึ่งเกี่ยวข้องกับบุพเพนิวาส โดยยิ่งกว่า
ประมาณ ภิกษุทั้งหลาย ได้ฟังพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้วจักได้ทรงจำไว้ ฯ
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น พวกเธอจงฟัง
จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาค
ได้ตรัสพระพหูพจน์นี้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นับแต่นี้ไป ๙๑ กัป พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี เสด็จอุบัติแล้วในโลก พระองค์เป็นกษัตริย์โดย
พระชาติ เสด็จอุบัติแล้วในชาติตติยสกุล เป็นโกณฑัญญะโดยพระโคตร มีพระชนมายุ
ประมาณ ๘๐,๐๐๐ ปี พระองค์ได้ตรัสรู้ที่คางไม้แคฝอย มีพระชนชะ และ
พระติสสะ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ การประชุมแห่งพระสาวกของ
พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ได้มีแล้วสามครั้ง
ครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุหกล้านแปดแสนรูป อีกครั้งหนึ่ง
มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุแสนรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกัน
เป็นจำนวนภิกษุแปดหมื่นรูป ภิกษุทั้งหลาย พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันต-
*สัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ซึ่งได้ประชุมกันทั้งสามครั้งนี้ ล้วนเป็น
พระชินาสพหังสน์ ภิกษุผู้ปฏิญาณชื่อว่าอโสกะ ได้เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มี
พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี พระราชาพระนามว่าพินธุมา
เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่าพินธุมาติ เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระองค์
พระนครชื่อว่าพินธุมาติ ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าพินธุมา ฯ

[๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระโพธิสัตว์พระนามว่าวิปัสสี
จิตจากชั้นดุสิตแล้ว มีพระสติสัมปชัญญะ เสด็จลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา
ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมดามือยุดังนี้ เมื่อใดพระโพธิสัตว์จิตจาก
ชั้นดุสิต เสด็จลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา เมื่อนั้นในโลกพร้อมทั้งเทวโลก
มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ แสง
สว่างอันยิ่ง ไม่มีประมาณปรากฏในโลก ล่วงเทวานภาพของเทวดาทั้งหลาย ช่องว่าง
ซึ่งอยู่ที่สุดโลก มิได้ถูกอะไรปิดไว้ ที่มีดมืดกิดิ สถานที่ที่พระจันทร์และ
พระอาทิตย์เหล่านี้ ซึ่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากปานนี้ส่องแสงไปไม่ถึงกิดิ ในที่
ทั้งสองชนิดนั้น แสงสว่างอันยิ่งไม่มีประมาณ ย่อมปรากฏล่วงเทวานภาพของเทวดา
ทั้งหลาย ถึงสัตว์ทั้งหลายที่เกิดในสถานที่เหล่านั้นก็จำกันและกันได้ ด้วยแสงนั้น
ว่า พ่อเขย ได้ยินว่า ถึงสัตว์พวกอื่นที่เกิดในที่นี้มีอยู่เหมือนกัน ทั้งหมดโลก
ธาตุนี้ ย่อมหวั่นไหว สะเทือนสะท้าน ทั้งแสงสว่างอันยิ่งไม่มีประมาณย่อม
ปรากฏในโลกล่วงเทวานภาพของเทวดาทั้งหลาย ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมดามือยุดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จ
ลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา เทวบุตร ๔ องค์ ย่อมเข้าไปรักษาทิศทั้ง ๔ โดยตั้งใจว่า
ใครๆ คือ มนุษย์ หรือมนุษย์ก็ตามอย่าเบียดเบียนพระโพธิสัตว์ หรือพระมารดา
ของพระโพธิสัตว์นั้นได้ ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมดามือยุดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จ
ลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา พระมารดาของพระโพธิสัตว์โดยปกติทรงศีล งดเว้น
จากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ งดเว้นจากการประพฤติดุคในกาม งดเว้น
จากการกล่าวเท็จ งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความ
ประมาท ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมดามือยุดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์
เสด็จลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา พระมารดาของพระโพธิสัตว์ย่อมไม่เกิดมานัส
ซึ่งเกี่ยวข้องกับกามคุณในบุรุษทั้งหลาย พระมารดาของพระโพธิสัตว์ย่อมเป็นหญิงที่
บริสุทธิ์ใดๆ ซึ่งมีจิตกำหนดแล้วจะล่วงเกินไม่ได้ ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมดามือยุดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์
เสด็จลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา พระมารดาของพระโพธิสัตว์ย่อมได้กามคุณ ๔
พระนางเพียบพร้อมพรั่งพร้อมด้วยกามคุณ ๔ ได้รับบำเรออยู่ ข้อนี้เป็นธรรมดา
ในเรื่องนี้ ฯ

[๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมดามือยุดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์
เสด็จลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา อาพาธใดๆ ย่อมไม่เกิดแก่พระมารดาของ
พระโพธิสัตว์เลย พระมารดาของพระโพธิสัตว์ย่อมทรงสำราญ ไม่ลำบากพระกาย
และพระมารดาของพระโพธิสัตว์ ทอดพระเนตรเห็นพระโพธิสัตว์ซึ่งเสด็จอยู่
ภายในพระครรภ์มีอวัยวะน้อยใหญ่ครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เปรียบเหมือนแก้วไพฑูรย์อันงาม เกิดเองอย่างบริสุทธิ์ แปรเปลี่ยน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

นายช่างเจียรไนดีแล้ว สุกใสแวววาว สมส่วนทุกอย่าง มีด้าย เขียว เหลือง แดง ขาวหรือนวล ร้อยอยู่ในนั้น บุรุษผู้มีจักษุจะพึงหยิบแก้วไพฑูรย์นั้นนางไว้ในมือแล้ว พิจารณาเห็นว่า แก้วไพฑูรย์นี้งาม เกิดเองอย่างบริสุทธิ แปรเปลี่ยน นายช่างเจียรไนดีแล้ว สุกใสแวววาว สมส่วนทุกอย่าง มีด้าย เขียว เหลือง แดง ขาวหรือนวล ร้อยอยู่ในแก้วไพฑูรย์นั้น แม้นใด ดูการภิขุทั้งหลาย จินนนั้นเหมือนกันแล ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา อาพาธใดๆ ย่อมไม่เกิดแก่พระมารดาของพระโพธิสัตว์เลย พระมารดาของพระโพธิสัตว์ทรงสำราญ ไม่ลำบากพระกาย และพระมารดาของพระโพธิสัตว์ย่อมทอดพระเนตรเห็นพระโพธิสัตว์ผู้เสด็จอยู่ ณ ภายในพระครรภ์ มีอวัยวะน้อยใหญ่ครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๑๙] ดูการภิขุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ ในเมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติแล้วได้ ๗ วัน พระมารดาของพระโพธิสัตว์ย่อมทิวักตเสด็จเข้าถึงชั้นดุสิต ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๐] ดูการภิขุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ หญิงอื่นๆ บริหารครรภ์ ๙ เดือนบ้าง ๑๐ เดือนบ้าง จึงคลอด พระมารดาของพระโพธิสัตว์หาเหมือนอย่างนั้นไม่ พระมารดาของพระโพธิสัตว์บริหารพระโพธิสัตว์ด้วยพระครรภ์ครบ ๑๐ เดือนถ้วน จึงประสูติ ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๑] ดูการภิขุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ พระมารดาของพระโพธิสัตว์ย่อมไม่ประสูติเหมือนหญิงอื่นๆ ซึ่งนั่งหรือนอนคลอด ส่วนพระมารดาของพระโพธิสัตว์ประทับยืนประสูติพระโพธิสัตว์ ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๒] ดูการภิขุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จออกจากพระครรภ์พระมารดา พวกเทวดารับก่อน พวกมนุษย์รับทีหลัง ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๓] ดูการภิขุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จออกจากพระครรภ์พระมารดาและยังไมทันถึงแผ่นดิน เทวบุตร ๔ องค์ประคองรับพระโพธิสัตว์นั้นแล้ววางไว้เบื้องหน้าพระมารดา กราบทูลว่า ขอจงมีพระทัยยินดีเกิดพระเทวี พระโอรสของพระองค์ที่เกิดมีศักดิ์ใหญ่ นี่เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๔] ดูการภิขุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จออกจากพระครรภ์พระมารดา เสด็จออกอย่างง่ายดายทีเดียว ไม่เปราะเปื้อนด้วยน้ำ ไม่เปราะเปื้อนด้วยเสมหะ ไม่เปราะเปื้อนด้วยโลหิต ไม่เปราะเปื้อนด้วยอสุจิ อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นผู้บริสุทธิผุดผ่อง ดูการภิขุทั้งหลาย แก้วมณีอันบุคคลวางลงไว้ในผ้ากาสิกพัสตร์ แก้วมณีย่อมไม่ทำผ้ากาสิกพัสตร์ให้เปราะเปื้อนเลย ถึงแม้ผ้ากาสิกพัสตร์ก็ไม่ทำแก้วมณีให้เปราะเปื้อน เพราะเหตุไรจึงเป็นดังนั้น เพราะสิ่งทั้งสองเป็นของบริสุทธิ แม้นใด ดูการภิขุทั้งหลาย จินนนั้นเหมือนกันแล ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จออกจากพระครรภ์พระมารดา เสด็จออกอย่างง่ายดายทีเดียว ไม่เปราะเปื้อนด้วยน้ำ ไม่เปราะเปื้อนด้วยเสมหะ ไม่เปราะเปื้อนด้วยโลหิต ไม่เปราะเปื้อนด้วยอสุจิ อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นผู้บริสุทธิผุดผ่อง ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๕] ดูการภิขุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จออกจากพระครรภ์พระมารดา ธารน้ำย่อมปรากฏจากอากาศสองธาร เย็นธารหนึ่ง ร้อนธารหนึ่ง สำหรับกระทำอุทกกิจ แก้วพระโพธิสัตว์และพระมารดา ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๖] ดูการภิขุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ พระโพธิสัตว์ผู้ประสูติแล้วได้ครุหนึ่ง ประทับยืนด้วยพระบาททั้งสองอันสม่าเสมอ ผินพระพักตร์ทางด้านทิศอุดร เสด็จดำเนินไปเจ็ดก้าว และเมื่อฝูงเทพดาทั้งเสวตฉัตรตามเสด็จอยู่ ทรงเหลียวแลดูทั่วทุกทิศ เปล่งวาจาว่า เราเป็นยอดของโลก เราเป็นใหญ่แห่งโลก เราเป็นผู้ประเสริฐแห่งโลก ความเกิดของเรานี้เป็นครั้งที่สุด บัดนี้ความเกิดอีกมิได้มี ดังนี้ ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๗] ดูการภิขุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ เมื่อใด พระโพธิสัตว์เสด็จออกจากพระครรภ์พระมารดา เมื่อนั้น ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่มสัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ แสงสว่างอันยิ่งไม่มีประมาณ ย่อมปรากฏสว่างเทวานภาพของเทวดาทั้งหลาย ช่องว่างซึ่งอยู่ที่สุดโลกมิได้ถูกอะไรปิดกั้น ที่มีดัดก็ดี สถานที่ที่พระจันทร์และพระอาทิตย์เหล่านี้ ซึ่งมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากปานนี้ส่องแสงไปไม่ถึงกัณฐิ ในที่ทั้งสองชนิดนั้น แสงสว่างอันยิ่งไม่มีประมาณ ย่อมปรากฏสว่างเทวานภาพของเทวดาทั้งหลาย ถึงสัตว์ทั้งหลายที่เกิดในสถานที่เหล่านั้นก็จำกันและกันได้ ด้วยแสงสว่างนั้นว่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
พอเขย ได้ยินว่าถึงสัตว์พวกอื่นที่เกิดในที่ก็มีอยู่เหมือนกัน และ همینโลกธาตุนี้
ย่อมหวั่นไหวสะเทือนสะท้าน ทั้งแสงสว่างอันยิ่ง ไม่มีประมาณ ย่อมปรากฏในโลก
ล้วนเทวานภาพของเทวดาทั้งหลาย ชื่อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อพระวิปัสสิราชกุมารประสูติแล้วแล
พวกอำมาตย์ได้กราบทูลแด่พระเจ้าพินธุมาว่า ขอเดชะ พระราชโอรสของพระองค์
ประสูติแล้ว ขอพระองค์จงทอดพระเนตร พระราชโอรสนั้นเถิด ภิกษุทั้งหลาย
พระเจ้าพินธุมา ได้ทอดพระเนตรเห็นพระวิปัสสิราชกุมาร แล้วรับสั่งเรียกพวก
พราหมณ์ผู้รู้มิตมาแล้วตรัสว่า ขอพวกพราหมณ์ผู้รู้มิตผู้เจริญจงตรวจดู
พระราชกุมารเถิด ภิกษุทั้งหลาย พวกพราหมณ์ผู้รู้มิตได้เห็นพระวิปัสสิราชกุมาร
นั้นแล้ว ได้กราบทูลพระเจ้าพินธุมานั้นดังนี้

ขอเดชะ ขอพระองค์จงดีพระทัยเถิด พระราชโอรสของพระองค์ที่ทรง
เกิดแล้วมีศักดิ์ใหญ่ ข้าแต่มหाराชา เป็นลาภของพระองค์ ผู้เป็นเจ้าของสกุล
อันเป็นที่บังเกิดแห่งพระราชโอรส เห็นปานดังนี้ ขอเดชะ พระองค์ได้ดีแล้ว
เพราะพระราชกุมารนี้ประกอบด้วยมหาปรีสลักษณะ ๓๒ ซึ่งมีคติเป็นสองเท่านั้น ไม่
เป็นอย่างอื่น คือ ถ้าครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นพระราชา
โดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้ว มี
ราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว
แก้วมณี นางแก้ว ดุจดัตถ์แก้ว ปรีณายกแก้ว เป็นที่ ๗ พระราชบุตรของพระองค์
มีกว่าพัน ล้วนกล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย้ายเสนาของข้าศึกได้
พระองค์ทรงชนะโดยธรรม มีต้องใช้อาญา มีต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดิน
มีสาครเป็นขอบเขต ถ้าเสด็จออกผนวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้า มีหลังคาคือกิเลสอันเปิดแล้วในโลก ฯ

ขอเดชะ ก็พระราชกุมารนี้ประกอบด้วยมหาปรีสลักษณะ ๓๒ เหล่าไหน
อันเป็นเหตุให้มิตเป็นสองเท่านั้น ไม่เป็นอย่างอื่น คือ ถ้าครองเรือนจักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มี
มหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้วมีพระราชอาณาจักรมั่นคงสมบูรณ์ด้วย
แก้ว ๗ ประการ คือ จักรแก้ว ฯลฯ ครอบครองแผ่นดินมีสาคร ๔ เป็นขอบเขต
ถ้าเสด็จออกผนวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีหลังคา
คือกิเลสอันเปิดแล้วในโลก ฯ

[๒๙] ๑. ขอเดชะ ก็ พระราชกุมารนี้มีพระบาทประดิษฐานเป็นอันดี
(เรียบเสมอ) ข้าแต่สมมติเทพ การที่พระราชกุมารนี้มีพระบาทประดิษฐานเป็นอันดี
นี้เป็นมหาปรีสลักษณะของมหาบุรุษนั้น ฯ

๒. ณ พื้นภายใต้ฝ่าพระบาททั้ง ๒ ของพระราชกุมารนี้ มีจักรเกิดขึ้น
มีซี่ก้าข้างละพัน มีกง มีดุม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง ข้าแต่สมมติเทพ แม้
การที่พื้นภายใต้ฝ่าพระบาททั้ง ๒ ของพระราชกุมารนี้มีจักรเกิดขึ้น มีซี่ก้าข้างละพัน
มีกง มีดุม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง นี้ก็เป็นมหาปรีสลักษณะของมหาบุรุษนั้น ฯ

๓. มีสันพระบาทยาว ฯ

๔. มีพระองคฺยาว ฯ

๕. มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม ฯ

๖. มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีลายดุจดาทาย ฯ

๗. มีพระบาทเหมือนสังข์คว่ำ ฯ

๘. มีพระขมริเรียวดจแข็งเนื้อทราย ฯ

๙. เสด็จสถิตยืนอยู่มิได้น้อมลง เอาฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองลูบคลำได้ถึง

พระขานทั้งสอง ฯ

๑๐. มีพระคุษะเร้นอยู่ในฝัก ฯ

๑๑. มีพระฉวีวรรณดุจวรรณแห่งทองคำ คือ มีพระตะจะประจักษ์ด้วย
ทอง ฯ

๑๒. มีพระฉวีละเอียด เพราะพระฉวีละเอียด ธุลีละอองจึงมิตติดอยู่ใน
พระกายได้ ฯ

๑๓. มีพระโลมชาติเส้นหนึ่งๆ เกิดในขมละเส้นๆ ฯ

๑๔. มีพระโลมชาติที่มีปลายช้อยขึ้นข้างบน มีสีเขียว มีสีเหมือนดอก
อัญชัญ ขดเป็นกุกุหลกทักษ์นาวัฏ ฯ

๑๕. มีพระกายตรงเหมือนกายพรหม ฯ

๑๖. มีพระมังสะเต็มในที่ ๗ สถานที่ ฯ

๑๗. มีกึ่งพระกายท่อนบนเหมือนกึ่งกายท่อนหน้าของสีหะ ฯ

๑๘. มีระหว่างพระอังสะเต็ม ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

๑๙. มีปริมณฑลดอกไม้โคธ วาของพระองค์เท่ากับพระกายของพระองค์
พระกายของพระองค์เท่ากับวาของพระองค์ ฯ

๒๐. มีลำพระศอกกลมเท่ากัน ฯ

๒๑. มีปลายเส้นประสาทสำหรับนำรสอาหารอันดี ฯ

๒๒. มีพระหนุดองดางราชสีห์ ฯ

๒๓. มีพระทนต์ ๔๐ ซี่ ฯ

๒๔. มีพระทนต์เรียบเสมอกัน ฯ

๒๕. มีพระทนต์ไม่ห่าง ฯ

๒๖. มีพระทาสะขาวงาม ฯ

๒๗. มีพระชีวหาใหญ่ ฯ

๒๘. มีพระสรเสียงดุเสียงแห่งพรหม ตรัสมีสำเนียงดังกการวิก ฯ

๒๙. มีพระเนตรดำสนิท (ดำคม) ฯ

๓๐. มีดวงพระเนตรดุจตาแห่งโค ฯ

๓๑. มีพระอุณาโลมบังเกิด ณ ระหว่างเหงขนง มีสีขาวอ่อนควรว
เปรียบด้วยนุ่น ฯ

๓๒. มีพระเศียรดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์ ข้าแต่สมมติเทพ แม่
การที่พระราชกุมารนี้ มีพระเศียรดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์นี้ ก็เป็นมหาปรีส
ลักษณะของมหาบุรุษนั้น ฯ

[๓๐] ขอเดชะ พระราชกุมารนี้ประกอบด้วยมหาปรีสลักษณะ ๓๒ เหล่า
นี้ ซึ่งมีคิดเป็นสองเท่านั้น ไม่เป็นอย่างอื่น คือ ถ้าครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นพระราชบิดาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทร ๔
เป็นขอบเขต ทรงชำนะแล้ว มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว ฤๅษดีแก้ว ปรีญาแก้ว
เป็นที่ ๗ พระราชบุตรของพระองค์มีกว่าพัน ล้วนกล้าหาญ มีปทรมเป็น
วีรกษัตริย์ สามารถย้ายเสนาของข้าศึกได้ พระองค์ทรงชำนะโดยธรรม มีต้อง
ใช้อาชาญา มีต้องใช้ศัตรา ครองครองแผ่นดินมีสาครเป็นขอบเขต ถ้าเสด็จออก
ผนวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีหลังคาคือกิเลส
อันเปิดแล้วในโลก ฯ

[๓๑] ดูกฤกษทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระเจ้าพันธุมาโปรดให้พวก
พรหมณผู้รู้มีตมงามห่มผ้าใหม่แล้ว เลี้ยงดูให้อิ่มหนำด้วยสิ่งที่ต้องประสงค์ทุกสิ่ง
กฤกษทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระเจ้าพันธุมารับสั่งตั้งพี่เลี้ยงนางนมแก่พระวิปัสสิ
ราชกุมาร หญิงพวกหนึ่งให้เสวยน่านม หญิงพวกหนึ่งให้สรสนาน หญิงพวกหนึ่ง
อุ้ม หญิงพวกหนึ่งใส่สะเอว ฯ

ดูกฤกษทั้งหลาย ราชบุรุษทั้งหลาย ได้กั้นเสวตฉัตรเพื่อพระวิปัสสิ
ราชกุมารผู้ประสูติแล้วนั้นทั้งกลางวันและกลางคืน ด้วยหวังว่า หนาว ร้อน หน้
ละออง หรือน้ำค้าง อย่าได้ต้องพระองค์ ฯ

ดูกฤกษทั้งหลาย ก็พระวิปัสสิราชกุมารผู้ประสูติมาแล เป็นที่รักเป็นที่
เจริญใจของชนเป็นอันมาก ดอกอบล ดอกประทุม หรือดอกปณทริก เป็นที่รัก
เป็นที่เจริญใจของชนเป็นอันมาก แม้ฉนใด พระวิปัสสิราชกุมารก็ได้เป็นที่รัก
เป็นที่เจริญใจของชนเป็นอันมาก ฉนนนั้นเหมือนกัน ได้ยินว่า พระวิปัสสิราชกุมาร
นั้นอันบุคคลผลัดเปลี่ยนกันอุ้มใส่สะเอวอยู่เสมอ ฯ

ดูกฤกษทั้งหลาย พระวิปัสสิราชกุมารผู้ประสูติมาแล เป็นผู้มิพระสุระ
เสียงกลมเกลี้ยง ไพเราะ อ่อนหวาน และเป็นที่ตั้งแห่งความรัก หมั่นการวิก
บนหิมวันตบรรพตมีสำเนียงกลมเกลี้ยง ไพเราะ อ่อนหวาน และเป็นที่ตั้งแห่งความ
ปรีเปรม ฉนใด พระวิปัสสิราชกุมาร ก็ฉนนนั้นเหมือนกัน เป็นผู้มิพระสุระเสียง
กลมเกลี้ยง ไพเราะ อ่อนหวาน เป็นที่ตั้งแห่งความรัก ฯ

ดูกฤกษทั้งหลาย ทพยจักขอันเกิดแต่กรรมวิบาก อันเป็นเหตุให้เห็นได้
ไกลโดยรอบโยชน์หนึ่งทั้งกลางวันและกลางคืน ได้ปรากฏแก่พระวิปัสสิราชกุมาร
ผู้ประสูติแล้วแล ฯ

ดูกฤกษทั้งหลาย ก็พระวิปัสสิราชกุมารผู้ประสูติมาแล ไม่กะพริบ
พระเนตรเพ่งแลดู กฤกษทั้งหลาย พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ ไม่กะพริบพระเนตรเพ่งแลดู
แม้ฉนใด พระวิปัสสิราชกุมาร ก็ฉนนนั้นเหมือนกัน ไม่กะพริบพระเนตรเพ่ง
แลดู ฯ

ดูกฤกษทั้งหลาย สมญาว่า วิปัสสิ ดังนี้แล ได้บังเกิดขึ้นแล้วแก่

พระวิปัสสิราชกุมารผู้ประสูติมาแล ฯ

ดูกฤกษทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระเจ้าพันธุมาประทับนั่งในศาลสำหรับ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
พิพากษาคดี ให้พระวิปัสสิราชกุมารนั่งบนพระเพลาใต้สวนคต้อย ๖

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า พระวิปัสสิราชกุมารประทับนั่งบนพระเพลา
ของพระชนก ณ ศาลสำหรับพิพากษาคดีนั้น ทรงสอดส่องพิจารณาคดีแล้ว ทรงทราบ
ได้ด้วยพระญาณ พระราชกุมารสอดส่องพิจารณาคดีแล้ว ย่อมทรงทราบได้ด้วย
พระญาณ ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้น สมญาว่า วิปัสสิ ดังนี้แล ได้บังเกิดขึ้นแล้ว
แก่พระวิปัสสิราชกุมารนั้น โดยยิ่งกว่าประมาณ ลำดับนั้นแล พระเจ้าพันธุม
ได้โปรดให้สร้างปราสาทสำหรับพระวิปัสสิราชกุมาร ๓ หลัง คือ หลังหนึ่งสำหรับ
ประทับในฤดูฝน หลังหนึ่งสำหรับประทับในฤดูหนาว อีกหลังหนึ่งสำหรับประทับ
ในฤดูร้อน โปรดให้บำรุงพระราชกุมารด้วยเบญจกามคุณ ได้ยินว่า พระวิปัสสิ
ราชกุมารได้รับการบำรุงบำเรอด้วยดนตรีไม่มีบุรุษปนตลอด ๔ เดือนในปราสาท
สำหรับประทับในฤดูฝน ในบรรดาปราสาททั้ง ๓ หลังนั้น มิได้เสด็จลงสู่ปราสาท
ชั้นล่างเลย ดังนี้แล ๖

จบภาณวารที่หนึ่ง

[๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล โดยกาลล่วงไปหลายปี หลาย
ร้อยปี หลายพันปี พระวิปัสสิราชกุมารได้ตรัสเรียกนายสารถิมาสั่งว่า นายสารถิ
ผู้สหาย เธอจงเทียมยานที่ดีๆ เราจะไปสวนเพื่อชมพืชมอันสวยงาม ภิกษุทั้งหลาย
นายสารถิรับรับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว เทียมยานที่ดีๆ เสร็จแล้ว จึง
กราบทูลแด่พระวิปัสสิราชกุมารว่า ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้าได้เทียมยานที่ดีๆ
เสร็จแล้ว บัดนี้ พระองค์ทรงกำหนดเวลาอันสมควรเกิด ๖

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระวิปัสสิราชกุมารทรงยานอันดี เสด็จ
ประพาสพระอุทยาน พร้อมกับยานที่ดีๆ ทั้งหลาย พระวิปัสสิราชกุมาร ขณะเมื่อ
เสด็จประพาสพระอุทยาน ได้ทอดพระเนตรชายชรา มีสีไคร่งคดเหมือนกลอน
หลังงอ ถือไม้เท้า เดินงกๆ เงินๆ กระสับกระส่าย หมดความหนุ่มแน่น
ครั้นทอดพระเนตรแล้ว จึงรับสั่งถามนายสารถิว่า นายสารถิผู้สหาย ก็ชายผู้นี้
ถูกใครทำอะไรให้ แม้มผมของเขาก็ไม่เหมือนของคนอื่นๆ แม้มร่างกายของเขาก็ไม่
เหมือนของคนอื่นๆ ๖

นายสารถิกราบทูลว่า ขอเดชะ นี่แลเรียกว่า คนชรา ๖

นายสารถิผู้สหาย นี่หรือเรียกว่า คนชรา ๖

ขอเดชะ นี่แลเรียกว่า คนชรา บัดนี้ เขาจักพึงมีชีวิตอยู่ได้ไม่นาน ๖

นายสารถิ ถึงตัวเราก็จะต้องมีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่
ไปได้หรือ ๖

ขอเดชะ พระองค์และข้าพระพุทธเจ้า ล้วนแต่จะต้องมีความแก่เป็น
ธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ ๖

นายสารถิผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น วันนี้พอแล้วสำหรับภุมิภาคแห่งสวน
เธอจงนำเรากลับภายในบุรีจากสวนนี้เถิด ๖

นายสารถิรับรับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว ได้นำเสด็จกลับไปยัง
ภายในบุรีจากพระอุทยานนั้น ๖

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ครั้นนั้นพระวิปัสสิราชกุมารเสด็จถึงภายใน
บุรีแล้ว ทรงเป็นทุกข์เศร้าพระทัยทรงพระดำริว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า ขึ้นชื่อ
ว่าความเกิดเป็นของน่ารังเกียจ เพราะธรรมดาว่า เมื่อความเกิดมียุ ความแก่
จักปรากฏแก่ผู้ที่เกิดมาแล้ว ๖

[๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระเจ้าพันธุมารับสั่งหานายสารถิ
มาตรัสถามว่า นายสารถิผู้สหาย ราชกุมารได้อภิรมย์ในภุมิภาคแห่งสวนแลหรือ
นายสารถิผู้สหาย ราชกุมารพอพระทัย ในภุมิภาคแห่งสวนแลหรือ นายสารถิ
กราบทูลว่า ขอเดชะ พระราชกุมารมิได้ทรงอภิรมย์ในภุมิภาคแห่งพระอุทยาน
ขอเดชะ พระราชกุมารมิได้ทรงพอพระทัยในภุมิภาคแห่งพระอุทยาน ดังนี้ ตรัส
ถามต่อไปว่า ดูกรนายสารถิผู้สหาย ก็ราชกุมารขณะเมื่อเสด็จประพาสสวนได้
ทอดพระเนตรอะไรเข้า ๖

นายสารถิได้กราบทูลว่า ขอเดชะ พระราชกุมารขณะเมื่อเสด็จประพาส
พระอุทยาน ได้ทอดพระเนตรชายชรา มีสีไคร่งคดเหมือนกลอน หลังงอ ถือไม้เท้า
เดินงกๆ เงินๆ กระสับกระส่าย หมดความหนุ่มแน่น ครั้นได้ทอดพระเนตร
แล้ว ได้มีรับสั่งถามข้าพระพุทธเจ้าว่า นายสารถิผู้สหาย ก็ชายผู้นี้ถูกใครทำอะไร
ให้ แม้มผมของเขาก็ไม่เหมือนของคนอื่นๆ แม้มร่างกายของเขาก็ไม่เหมือนของ
คนอื่นๆ เมื่อข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า ขอเดชะ นี่แล เรียกว่า คนชรา พระองค์
ได้ตรัสถามย่ำว่า นายสารถิผู้สหาย นี่หรือเรียกว่า คนชรา เมื่อข้าพระพุทธเจ้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
กราบทูลว่า ขอเดชะ นี่แลเรียกว่าคนชรา บัดนี้เขาจักพึงมีชีวิตอยู่ได้ไม่นาน
พระราชกุมารได้ตรัสถามว่า นายสารถิผู้สหาย ถึงตัวเราก็จะต้องมีความแก่เป็น
ธรรมดาไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้หรือ เมื่อข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า ขอเดชะ
พระองค์และข้าพระพุทธเจ้าล้วนแต่จะต้องมีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความ
แก่ไปได้ พระองค์ตรัสสั่งว่า นายสารถิผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น วันนี้พอแล้วสำหรับ
ภูมิภาคแห่งสวน เรจงนำเรากลับไปภายในบุริจากสวนนี้ ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้า
รับรับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมาร แล้วได้นำเสด็จกลับไปในบุริจากพระอุทยาน
นั้น ขอเดชะ พระราชกุมารนั้นแล เสด็จถึงภายในบุริแล้ว ทรงเป็นทุกข์เศร้า
พระทัย ทรงพระดำริว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า ชื่นชื่อว่าความเกิดเป็นของ
น่ารังเกียจ เพราะธรรมดาว่า เมื่อความเกิดมีอยู่ ความแก่จักปรากฏแก่ผู้ที่เกิด
มาแล้ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระเจ้าพันธุมา ทรงพระดำริว่า วิปัสสิ
ราชกุมารอย่า ไม่สวैयाรายเสียเลย วิปัสสิราชกุมารอย่าออกผนวชเป็นบรรพชิตเลย
ถ้อยคำของเนมิตตพราหมณ์อย่าฟังเป็นความจริงเลย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระเจ้าพันธุมา รับสั่งให้บำรุงบำเรอ
พระวิปัสสิราชกุมารด้วยกามคุณ ๕ ยิ่งกว่าแต่ก่อน โดยอาการที่จะให้พระวิปัสสิ
ราชกุมารสวैयाราย โดยอาการที่จะไม่ให้พระวิปัสสิราชกุมารเสด็จออกผนวช
เป็นบรรพชิต โดยอาการที่จะให้ถ้อยคำของเนมิตตพราหมณ์เป็นผิด ภิกษุทั้งหลาย
ได้ยินว่า ครั้นนั้น พระวิปัสสิราชกุมารเพียบพร้อมพร้อมด้วยกามคุณ ๕ ได้รับการ
บำรุงบำเรออยู่ ฯ

[๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล โดยกาลล่วงไปหลายปี พระ
วิปัสสิราชกุมาร ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย พระวิปัสสิราชกุมาร ขณะเมื่อเสด็จประพาส
พระอุทยาน ได้ทอดพระเนตรคนเจ็บ ถึงความลำบาก เป็นไข้หนัก นอนจมอยู่
ในมูตรและกรีสของตน คนอื่นๆ ต้องช่วยพยุงให้ลุก ผู้อื่นต้องช่วยให้กิน ครั้น
ทอดพระเนตรแล้ว จึงรับสั่งถามนายสารถิว่า นายสารถิผู้สหาย ก็ชายนี้นักใคร่
ทำอะไรให้ แมตทั้งสองของเขาก็ไม่เหมือนของคนอื่นๆ แมตศีรษะของเขาก็ไม่
เหมือนของคนอื่นๆ ฯ

นายสารถิกราบทูลว่า ขอเดชะ นี่แลเรียกว่า คนเจ็บ ฯ

นายสารถิผู้สหาย นี่หรือเรียกว่า คนเจ็บ ฯ

ขอเดชะ นี่แลเรียกว่า คนเจ็บ โฉนเล่าเขาจะพึงหายจากความเจ็บ
นั้นได้ ฯ

นายสารถิผู้สหาย ถึงตัวเราก็จะต้องมีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้น
ความเจ็บไปได้หรือ ฯ

ขอเดชะ พระองค์และข้าพระพุทธเจ้า ล้วนจะต้องมีความเจ็บเป็นธรรมดา
ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้ ฯ

นายสารถิผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น วันนี้พอแล้วสำหรับภูมิภาคแห่งสวน
เรจงนำเรากลับไปยังภายในบุริจากสวนนี้เถิด ฯ

นายสารถิรับรับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว ได้นำเสด็จกลับไปยัง
ภายในบุริ จากพระอุทยานนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ครั้นนั้น พระวิปัสสิราชกุมารเสด็จถึงภายใน
บุริแล้ว ทรงเป็นทุกข์เศร้าพระทัย ทรงพระดำริว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า
ชื่นชื่อว่าความเกิดเป็นของน่ารังเกียจ เพราะธรรมดาว่า เมื่อความเกิดมีอยู่ ความ
แก่จักปรากฏ ความเจ็บจักปรากฏ แก่ผู้ที่เกิดมาแล้ว ฯ

[๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระเจ้าพันธุมา รับสั่งหานายสารถิ
มาตรัสถามว่า นายสารถิผู้สหาย ราชกุมารได้อภิรมย์ในภูมิภาคแห่งสวนแลหรือ
นายสารถิผู้สหาย ราชกุมารพอพระทัยในภูมิภาคแห่งสวนแลหรือ นายสารถิ
กราบทูลว่า ขอเดชะ พระราชกุมารมิได้ทรงอภิรมย์ในภูมิภาคแห่งพระอุทยาน
ขอเดชะ พระราชกุมารมิได้ทรงพอพระทัยในภูมิภาคแห่งพระอุทยานดังนี้ ตรัสถาม
ต่อไปว่า นายสารถิผู้สหาย ก็ราชกุมารขณะเมื่อเสด็จประพาสสวนได้ทอดพระเนตร
อะไรเข้า ฯ

นายสารถิกราบทูลว่า ขอเดชะ พระราชกุมารขณะเมื่อเสด็จประพาส
พระอุทยาน ได้ทอดพระเนตรคนเจ็บ ถึงความลำบาก เป็นไข้หนัก นอนจมอยู่
ในมูตรและกรีสของตน บุคคลอื่นๆ ต้องช่วยพยุงให้ลุก ผู้อื่นต้องช่วยให้กิน
ครั้นทอดพระเนตรแล้ว ได้รับสั่งถามข้าพระพุทธเจ้าว่า นายสารถิผู้สหาย ชายนี้นักใคร่
ทำอะไรให้ แมตทั้งสองของเขาก็ไม่เหมือนของคนอื่นๆ แมตศีรษะ
ของเขาก็ไม่เหมือนของคนอื่นๆ เมื่อข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า ขอเดชะ นี่แล

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

เรียกว่า คนเจ็บ พระองค์ได้ตรัสถามย่ำว่า นายสารถิผู้สหาย นี่หรือเรียกว่า คนเจ็บ เมื่อข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า ขอเดชะ นี่แลเรียกว่า คนเจ็บ โฉน เล้าเขาจะพึงหายจากความเจ็บนั้นได้ พระราชกุมารได้ตรัสถามว่า นายสารถิผู้สหาย แม้ถึงตัวเราก็จะต้องมีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้หรือ แต่พอ ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า ขอเดชะ พระองค์และข้าพระพุทธเจ้าล้วนแต่จะต้องมีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บป่วยไปได้ พระองค์ตรัสสั่งว่า นายสารถิผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น วันนี้พอแล้วสำหรับภูมิภาคแห่งสวน เธอจงนำเรา กลับไปยังภายในบุรีจากสวนนี้ ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้ารับรับสั่งของพระวิปัสสิ-

* ราชกุมารแล้ว ได้นำเสด็จกลับ ไปภายในบุรีจากพระอุทยานนั้น ขอเดชะ พระราช-

* กุมารนั้นแล เสด็จถึงภายในบุรีแล้ว ทรงเป็นทุกข์ เศร้าพระทัย ทรงพระดำริว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า ขึ้นชื่อว่า ความเกิดเป็นของน่ารังเกียจ เพราะธรรมดาว่า เมื่อความเกิดมีอยู่ ความแก่จักปรากฏ ความเจ็บป่วยจักปรากฏแก่ผู้ที่เกิดมาแล้ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพินธุมาทรงพระดำริว่า วิปัสสิ ราชกุมาร อย่าไม่สวราชเสียเลย วิปัสสิราชกุมารอย่าออกผนวชเป็นบรรพชิตเลย ถ้อยคำของเนมิตตพราหมณ์อย่าพึงเป็นความจริงเลย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพินธุมารับสั่งให้บารุบารอ พระวิปัสสิราชกุมารด้วยกามคุณ ๕ ยิ่งกว่าแต่ก่อน โดยอาการที่จะให้พระวิปัสสิ ราชกุมารสวราชย์ โดยอาการที่จะไม่ให้พระวิปัสสิราชกุมารเสด็จออกผนวชเป็นบรรพชิต โดยอาการที่จะให้ถ้อยคำของเนมิตตพราหมณ์เป็นผิด ภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ครั้งนั้น พระวิปัสสิราชกุมารเพียบพร้อมพร้อมด้วยกามคุณ ๕ ได้รับการบารุบารออยู่ ฯลฯ

[๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระวิปัสสิราชกุมารขณะเมื่อเสด็จประพาส พระอุทยานได้ทอดพระเนตรหมู่มหาชนประชุมกัน และวาทด้วยผ้าสีต่างๆ ครั้นทอดพระเนตรแล้ว จึงรับสั่งถามนายสารถิว่า นายสารถิผู้สหาย หมู่มหาชน เขาประชุมกันทำไม และเขาทวาทด้วยผ้าสีต่างๆ กันทำไม นายสารถิได้กราบทูลว่า ขอเดชะ นี่แลเรียกว่า คนตาย พระวิปัสสิราชกุมารได้ตรัสสั่งว่า นายสารถิ ถ้าเช่นนั้น เธอจงขับรถไปทางคนตายนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นายสารถิรับรับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว ได้ขับรถไปทางคนตายนั้น ภิกษุทั้งหลาย พระวิปัสสิราชกุมารได้ทอดพระเนตร คนตายไปแล้ว ได้ตรัสเรียกนายสารถิมารับสั่งถามว่า นายสารถิผู้สหาย นี่หรือเรียกว่าคนตาย ฯ

นายสารถิกราบทูลว่า ขอเดชะ นี่แลเรียกว่าคนตาย บัดนี้ มารดาบิดา หรือญาติสาโลหิตอื่นๆ จักไม่เห็นเขา แม้เขาก็จักไม่เห็นมารดาบิดาหรือญาติสาโลหิตอื่นๆ ฯ

นายสารถิผู้สหาย ถึงตัวเราก็จะต้องมีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้หรือ พระเจ้าแผ่นดิน พระเทวี หรือพระญาติสาโลหิตอื่นๆ จักไม่เห็นเราหรือ แม้เราก็จักไม่เห็นพระเจ้าแผ่นดิน พระเทวี หรือพระญาติสาโลหิตอื่นๆ หรือ ฯ

ขอเดชะ พระองค์และข้าพระพุทธเจ้าล้วนแต่จะต้องมีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ พระเจ้าแผ่นดิน พระเทวี หรือพระญาติสาโลหิตอื่นๆ จักไม่เห็นพระองค์ แม้พระองค์ก็จะไม่เห็น พระเจ้าแผ่นดิน พระเทวี หรือพระญาติสาโลหิตอื่นๆ นายสารถิผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น วันนี้พอแล้วสำหรับ ภูมิภาคแห่งสวน เธอจงนำเรากลับไปยังภายในบุรีจากสวนนี้เถิด ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นายสารถิรับรับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว ได้นำเสด็จกลับ ไปภายในบุรี จากพระอุทยานนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ครั้งนั้น พระวิปัสสิราชกุมารเสด็จถึง ภายในบุรีแล้ว ทรงเป็นทุกข์ เศร้าพระทัย ทรงพระดำริว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า ขึ้นชื่อว่าความเกิดเป็นของน่ารังเกียจ เพราะธรรมดาว่า เมื่อความเกิดมีอยู่ ความแก่จักปรากฏ ความเจ็บป่วยจักปรากฏ ความตายจักปรากฏ แก่ผู้ที่เกิดมาแล้ว ฯ

[๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพินธุมารับสั่งหานายสารถิ มาตรัสถามว่า นายสารถิผู้สหาย ราชกุมารได้ทรงอภิรมย์ในภูมิภาคแห่งสวน แลหรือ นายสารถิผู้สหาย ราชกุมารพอพระทัยในภูมิภาคแห่งสวนแลหรือ นายสารถิกราบทูลว่า ขอเดชะ พระราชกุมารมิได้ทรงอภิรมย์ในภูมิภาคแห่ง พระอุทยาน ขอเดชะ พระราชกุมารมิได้ทรงพอพระทัยในภูมิภาคแห่งพระอุทยาน ดังนี้ ตรัสถามต่อไปว่า นายสารถิผู้สหาย ก็ราชกุมารขณะเมื่อเสด็จประพาสสวน ได้ทอดพระเนตรอะไรเข้า ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

นายสารธิกราบทูลว่า ขอเดชะ พระราชกุมารขณะเมื่อเสด็จประพาส พระอุทยาน ได้ทอดพระเนตรหมู่มหาชนประชุมกันและวาททำด้วยผ้าสีต่างๆ แล้ว ได้ตรัสถามข้าพระพุทธเจ้าว่า นายสารธิผู้สหาย หมู่มหาชนประชุมกันทำไม เขา กระทำวาทด้วยผ้าสีต่างๆ กันทำไม เมื่อข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า นี่แลเรียกว่า คนตาย พระองค์ได้ตรัสสั่งว่า นายสารธิผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น เธอจงขับรถไปทาง คนตายนั่น ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้าได้รับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว ได้ขับรถ ไปทางคนตายนั่น ขอเดชะ พระราชกุมารได้ทอดพระเนตรคนตายเข้าแล้วได้ตรัส-
*ถามข้าพระพุทธเจ้าว่า นายสารธิผู้สหาย นี่หรือเรียกว่าคนตาย เมื่อข้าพระพุทธเจ้า กราบทูลว่า ขอเดชะ นี่แลเรียกว่าคนตาย บัดนี้ มารดาบิดาและญาติสาโลหิตอื่นๆ จักไม่เห็นเขา แม้เขาก็จักไม่เห็นมารดาบิดาหรือญาติสาโลหิตอื่นๆ ดังนี้ พระองค์ ได้ตรัสถามว่า นายสารธิผู้สหาย ถึงตัวเราก็จะต้องมีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้น ความตายไปได้หรือ พระเจ้าแผ่นดิน พระเทวี หรือพระญาติสาโลหิตอื่นๆ จักไม่เห็น เราหรือ แม้เราก็จักไม่เห็นพระเจ้าแผ่นดิน พระเทวีหรือพระญาติสาโลหิตอื่นๆ หรือ เมื่อข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า ขอเดชะ พระองค์และข้าพระพุทธเจ้าล้วนแต่จะต้อง มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ พระเจ้าแผ่นดิน พระเทวี หรือ พระญาติสาโลหิตอื่นๆ จักไม่เห็นพระองค์ แม้พระองค์ก็จักไม่เห็นพระเจ้าแผ่นดิน พระเทวี หรือพระญาติสาโลหิตอื่นๆ ดังนี้ พระองค์ตรัสสั่งว่า นายสารธิผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น วันนี้พอแล้วสำหรับภุมิภาคแห่งสวน เธอจงนำเรากลับไปในบรีจาก สวนนี้ ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้าได้รับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว ได้นำเสด็จ กลับไปภายในบรีจากพระอุทยานนั้น ขอเดชะ พระราชกุมารนั้น เสด็จถึงภายในบรี แล้วทรงเป็นทุกข์เศร้าพระทัย ทรงพระดำริว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า ขึ้นชื่อว่า ความเกิดเป็นของนารังเกียจ เพราะเมื่อความเกิดมีอยู่ ความแก่จักปรากฏ ความ เจ็บจักปรากฏ ความตายจักปรากฏ แก่ผู้ที่เกิดมาแล้ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระเจ้าพันธุมาทรงพระดำริว่า วิปัสสิ-

*ราชกุมารอย่าไม่พึงเสวยราชย์เลย วิปัสสิราชกุมารอย่าออกผนวชเป็นบรรพชิตเลย ถ้อยคำของเนมิตตพราหมณ์ทั้งหลายอย่าเป็นความจริงเลย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระเจ้าพันธุมาได้รับสั่งให้บำรุงบำเรอ พระวิปัสสิราชกุมารด้วยกามคุณ ๕ ยิ่งกว่าแต่ก่อน โดยอาการที่จะให้พระวิปัสสิ-

*ราชกุมารเสวยราชย์ โดยอาการที่จะไม่ให้พระวิปัสสิราชกุมารเสด็จออกผนวชเป็น บรรพชิต โดยอาการที่จะให้ถ้อยคำของเนมิตตพราหมณ์เป็นผิด ภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ครั้นนั้น พระวิปัสสิราชกุมารเพียบพร้อม พรั่งพร้อมด้วยกามคุณ ๕ ได้รับการบำรุงบำเรออยู่ ฯ

[๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล โดยกาลล่วงไปหลายปี หลาย ร้อยปี หลายพันปี พระวิปัสสิราชกุมารได้ตรัสเรียกนายสารธิมาสั่งว่า นายสารธิ ผู้สหาย เธอจงเทียมยานที่ดีๆ เราจะไปในสวนเพื่อชมพืชนานาชนิด สด ภิทุกขทั้งหลาย นายสารธิได้รับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้วเทียมยานที่ดีๆ เสรี แล้ว ได้กราบทูลแด่พระวิปัสสิราชกุมารว่า ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้าเทียมยาน ที่ดี ๆ เสรีแล้ว บัดนี้ พระองค์ทรงกำหนดเวลาอันสมควรเกิด ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระวิปัสสิราชกุมารทรงยานที่ดีเสด็จ ประพาสพระอุทยานพร้อมกับยานที่ดีๆ ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย พระวิปัสสิราชกุมาร ขณะเมื่อเสด็จประพาสพระอุทยาน ได้ทอดพระเนตรบุรุษบรรพชิตศรัทธาอัน นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ครั้นทอดพระเนตรแล้ว จึงรับสั่งถามนายสารธิว่า นายสารธิ ผู้สหาย บุรุษนี้ถูกใครทำอะไรให้ แม้ศรัทธาของเขาไม่เหมือนคนอื่นๆ แม้ผ้า ทั้งหลายของเขาไม่เหมือนคนอื่นๆ

นายสารธิกราบทูลว่า ขอเดชะ นี่แลเรียกว่าบรรพชิต ฯ

นายสารธิผู้สหาย นี่หรือเรียกว่า บรรพชิต ฯ

ขอเดชะ นี่แลเรียกว่า บรรพชิต การประพฤดิธรรมเป็นความดี การ ประพฤติสมาธิเป็นความดี การประพฤติกุศลเป็นความดี การกระทำความดี เป็นความดี การไม่เบียดเบียนเป็นความดี การอนุเคราะห์แก่หมู่มสัตว์เป็นความดี ฯ

นายสารธิผู้สหาย ดิละ ที่บุคคลนั้นได้นามว่า บรรพชิต การประพฤดิ ธรรมเป็นความดี การประพฤติสมาธิเป็นความดี การประพฤติกุศลเป็นความดี การกระทำความดี เป็นความดี การไม่เบียดเบียนเป็นความดี การอนุเคราะห์แก่หมู่มสัตว์ เป็นความดี นายสารธิผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น เธอจงขับรถไปทางบรรพชิตนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นายสารธิได้รับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว ขับรถ ไปทางบรรพชิตนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระวิปัสสิราชกุมารได้ตรัสถามบรรพชิต

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
นั้นว่า สหาย ท่านถูกใครทำอะไรให้ แม้ศีรษะของท่านก็ไม่เหมือนของคนอื่นๆ
แม้ฝ่าเท้าทั้งหลายของท่านก็ไม่เหมือนของคนอื่นๆ ฯ

บรรพชิตนั้นได้ทูลว่า ขอถวายพระพร อาตมภาพแลชื่อบรรพชิต ฯ

สหาย ก็ท่านหรือชื่อบรรพชิต ฯ

ขอถวายพระพร อาตมภาพชื่อบรรพชิต การประพฤตินั้นเป็นความดี
การประพฤตินั้นเป็นความดี การประพฤตินั้นเป็นความดี การกระทำบุญ
เป็นความดี การไม่เบียดเบียนเป็นความดี การอนุเคราะห์แก่หมู่สัตว์เป็นความดี ฯ

ดีละสหาย ที่ท่านได้นำมาบรรพชิต การประพฤตินั้นเป็นความดี
การประพฤตินั้นเป็นความดี การประพฤตินั้นเป็นความดี การกระทำบุญ
เป็นความดี การไม่เบียดเบียนเป็นความดี การอนุเคราะห์แก่หมู่สัตว์เป็นความดี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระวิปัสสิราชกุมารได้ตรัสเรียกนาย
สารทิมาสั่งว่า นายสารทิมัสหาย ถ้าเช่นนั้น เธอจงนำรถกลับไปภายในบุรี
จากสวนนี้ ส่วนเราก็จักปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกบวชเป็น
บรรพชิต ณ สวนนี้แหละ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นายสารทิมัสรับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว ได้พา
รถกลับไปภายในบุรี จากสวนนั้น ส่วนพระวิปัสสิราชกุมารได้ทรงปลงพระเกศา
และพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาวพัสตร์เสด็จออกทรงผนวชเป็นบรรพชิตแล้ว ณ
พระอุทยานนั้นเอง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมู่หาชนในพระนครพันธุมิตราชธานีประมาณ
๔๔,๐๐๐ คน ได้สดับข่าวว่า พระวิปัสสิราชกุมารได้ทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุ
ทรงครองผ้ากาสาวพัสตร์เสด็จออกทรงผนวชเป็นบรรพชิตเสียแล้ว ดังนี้ ครั้นแล้ว
มหาชนเหล่านั้น ได้ดำริดังนี้ว่า ก็พระวิปัสสิราชกุมารได้ทรงปลงพระเกศาและ
พระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาวพัสตร์ เสด็จออกทรงผนวชเป็นบรรพชิตในพระธรรม
วินัยใด พระธรรมวินัยนั้นคงไม่เลวทรามเป็นแน่ บรรพชานั้นคงไม่เลวทราม
เป็นแน่ แต่พระวิปัสสิราชกุมารยังทรงปลง พระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้า
กาสาวพัสตร์เสด็จออกทรงผนวชเป็นบรรพชิตได้ พวกเราทำไมจึงจักบวชไม่ได้เล่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล หมู่หาชนประมาณ ๔๔,๐๐๐ คน ได้พากัน
โกนผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกบวชเป็นบรรพชิตตามเสด็จพระวิปัสสิ
โพธิสัตว์แล้ว ได้ยินว่าพระวิปัสสิโพธิสัตว์อันบริษัทนั้นห้อมล้อม เสด็จเที่ยวจาริก
ไปในบ้าน นิคม ชนบท และราชธานี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระวิปัสสิโพธิสัตว์เสด็จหลีกออกเร้นอยู่
ในที่ลับ ได้ทรงพระปริวิตกเช่นนั้นว่า การที่เราเป็นผู้ปะปนอยู่เช่นนั้น ไม่สมควรเลย
โฉนหน่อ เราพึงหลีกออกจากหมู่อยู่แต่ผู้เดียว ภิกษุทั้งหลาย ครั้นสมัยต่อมา พระ
วิปัสสิโพธิสัตว์ได้เสด็จหลีกออกจากหมู่ประทับอยู่แต่พระองค์เดียว บรรพชิต
๔๔,๐๐๐ รูป ได้พากันไปทางหนึ่ง พระวิปัสสิโพธิสัตว์ได้เสด็จไปทางหนึ่ง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระวิปัสสิโพธิสัตว์ผู้เสด็จหลีกออกเร้นอยู่
ในที่ลับ ได้ทรงพระปริวิตกเช่นนั้นว่า โลกนี้ถึงความยาก ย่อมเกิด แก่ ตาย และ
เวียนตาย เวียนเกิด เออ ก็แหละบุคคลไม่รู้ชัดถึงอุบายเครื่องพ้นทุกข์ คือ ขราและ
มรณะนี้ การพ้นทุกข์ คือ ขราและมรณะนี้ จักปรากฏได้เมื่อไรเล่า ฯ

[๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระวิปัสสิโพธิสัตว์ได้ทรงพระดำริว่า
เมื่ออะไรมีอยู่หนอ ขราและมรณะจึงมี ขราและมรณะมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ภิกษุ
ทั้งหลาย ครั้นนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อชาติมีอยู่ ขราและมรณะจึงมี ขรา-
*และมรณะมีเพราะชาติเป็นปัจจัย ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสิโพธิสัตว์เพราะทรง
กระทำไว้ในพระทัยโดยอุบายอันแยบคาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสิโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร
มีอยู่หนอ ชาติจึงมี ชาติมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล การตรัส
รู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อภพมีอยู่ชาติจึงมี ชาติมีเพราะภพเป็นปัจจัย ดังนี้ ได้มีแล้วแก่
พระวิปัสสิโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบายอันแยบคาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสิโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร
มีอยู่หนอ ภพจึงมี ภพมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล การตรัส
รู้ด้วยปัญญาว่า เมื่ออุปาทานมีอยู่ภพจึงมี ภพมีเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ดังนี้ ได้มี
แล้วแก่พระวิปัสสิโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบายอันแยบคาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสิโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร
มีอยู่หนอ อุปาทานจึงมี อุปาทานมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล
การตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อตัณหา มีอยู่ อุปาทานจึงมี อุปาทานมีเพราะตัณหาเป็น
ปัจจัย ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสิโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบาย

อันแนบกาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร มีอยู่หนอ ตัณหาจึงมี ตัณหาจึงมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญาวา เมื่อเวทนาเมื่อมี ตัณหาจึงมี ตัณหาจึงมีเพราะเวทนาเป็นปัจจัย ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบายอัน-

*แนบกาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร มีอยู่หนอ เวทนาจึงมี เวทนามีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญาวา เมื่อผัสสะเมื่อมี เวทนาจึงมี เวทนามีเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบายอันแนบกาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร มีอยู่หนอ ผัสสะจึงมี ผัสสะจึงมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญาวา เมื่อสพายตนะเมื่อมี ผัสสะจึงมี ผัสสะจึงมีเพราะสพายตนะเป็นปัจจัย ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบายอันแนบกาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร มีอยู่หนอ สพายตนะจึงมี สพายตนะจึงมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญาวา เมื่อนามรูปเมื่อมี สพายตนะจึงมี สพายตนะจึงมีเพราะนามรูปเป็นปัจจัย ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบายอันแนบกาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร มีอยู่หนอ นามรูปจึงมี นามรูปจึงมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญาวา เมื่อวิญญาณเมื่อมี นามรูปจึงมี นามรูปจึงมีเพราะวิญญาณเป็นปัจจัย ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบายอันแนบกาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร มีอยู่หนอ วิญญาณจึงมี วิญญาณจึงมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญาวา เมื่อนามรูปเมื่อมี วิญญาณจึงมี วิญญาณจึงมีเพราะนามรูปเป็นปัจจัย ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบายอันแนบกาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า วิญญาณนี้ย่อมกลับเวียนมาแต่นามรูป หาใช้อย่างอื่นไม่ โดยความเป็นไปเพียงเท่านั้น สัตว์โลกพึงเกิดบ้าง พึงแก่บ้าง พึงตายบ้าง พึงจุติบ้าง พึงอุปบัติบ้าง ความเป็นไปนั้นคือ วิญญาณนี้เพราะนามรูปเป็นปัจจัย นามรูปมีเพราะวิญญาณเป็นปัจจัย สพายตนะมีเพราะนามรูปเป็นปัจจัย ผัสสะมีเพราะสพายตนะเป็นปัจจัย เวทนามีเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมีเพราะเวทนาเป็นปัจจัย อุปาทานมีเพราะตัณหาเป็นปัจจัย ภพมีเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ชาติมีเพราะภพเป็นปัจจัย ชรามรณะโสภปรีเทวทุกข โทมนัสและอุปายาสย่อมมีพร้อมเพราะชาติเป็นปัจจัย ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ย่อมมีได้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปรีชา ความรู้แจ้งชัด แสงสว่างว่า สมัยๆ (เหตุเกิดขึ้นพร้อมๆ) ดังนี้ ได้เกิดขึ้นแล้วแก่ พระวิปัสสีโพธิสัตว์ในธรรมทั้งหลายที่พระองค์มิได้สดับมาแล้วในกาลก่อนเลย ฯ

[๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสีโพธิสัตว์ ได้ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร ไม่มีเล่าหนอ ขราและมรณะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ขราและมรณะจึงดับ ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญาวา เมื่อชาติไม่มี ขราและมรณะย่อมไม่มี เพราะชาติดับ ขราและมรณะจึงดับ ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบายอันแนบกาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร ไม่มีเล่าหนอ ชาติจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ชาติจึงดับ ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญาวา เมื่อภพไม่มีชาติย่อมไม่มี เพราะภพดับ ชาติจึงดับ ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบายอันแนบกาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร ไม่มีเล่าหนอ ภพจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ภพจึงดับ ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญาวา เมื่ออุปาทานไม่มี ภพย่อมไม่มี เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบาย

อันแยบคาย ฯ

ดูการภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร
ไม่มีเลาหนอ อุปาทานจึงไม่มี เพราะอะไรดับ อุปาทานจึงดับ ภิกษุทั้งหลาย
ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อตัณหาไม่มี อุปาทานย่อมไม่มี เพราะตัณหาดับ
อุปาทานจึงดับ ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัย
โดยอุบายอันแยบคาย ฯ

ดูการภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร
ไม่มีเลาหนอ ตัณหาจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ตัณหาจึงดับ ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล
การตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อเวทนาไม่มี ตัณหาย่อมไม่มี เพราะเวทนาดับ ตัณหา
จึงดับ ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบาย
อันแยบคาย ฯ

ดูการภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร
ไม่มีเลาหนอ เวทนาจึงไม่มี เพราะอะไรดับ เวทนาจึงดับ ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล
การตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อผัสสะไม่มี เวทนาย่อมไม่มี เพราะผัสสะดับ เวทนา
จึงดับ ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัย
โดยอุบายอันแยบคาย ฯ

ดูการภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร
ไม่มีเลาหนอ ผัสสะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ผัสสะจึงดับ ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล
การตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อสพายตนะไม่มี ผัสสะย่อมไม่มี เพราะสพายตนะดับ
ผัสสะจึงดับ ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัย
โดยอุบายอันแยบคาย ฯ

ดูการภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร
ไม่มีเลาหนอ สพายตนะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ สพายตนะจึงดับ ภิกษุทั้งหลาย
ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อนามรูปไม่มี สพายตนะย่อมไม่มี เพราะนาม
รูปดับ สพายตนะจึงดับ ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำ
ไว้ในพระทัยโดยอุบายอันแยบคาย ฯ

ดูการภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร
ไม่มีเลาหนอ นามรูปจึงไม่มี เพราะอะไรดับ นามรูปจึงดับ ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล
การตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อวิญญาณไม่มี นามรูปย่อมไม่มี เพราะวิญญาณดับ นาม
รูปจึงดับ ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัย
โดยอุบายอันแยบคาย ฯ

ดูการภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร
ไม่เลาหนอ วิญญาณจึงไม่มี เพราะอะไรดับ วิญญาณจึงดับ ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล
การตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อนามรูปไม่มี วิญญาณย่อมไม่มี เพราะนามรูปดับ วิญญาณ
จึงดับ ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบาย
อันแยบคาย ฯ

ดูการภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า หนทาง
เพื่อความตรัสรู้ที่เราได้บรรลุแล้วแล คือเพราะนามรูปดับ วิญญาณจึงดับ เพราะ
วิญญาณดับ นามรูปจึงดับ เพราะนามรูปดับ สพายตนะจึงดับ เพราะสพายตนะดับ
ผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ เพราะเวทนาจึงดับ ตัณหาดับ
เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ
ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรามรณะโสภปริเวทกขโหมนัสและอุปายาสจึงดับโดย
ไม่เหลือ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ ย่อมมีได้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ดูการภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปรีชา ความรู้แจ้งชัด แสงสว่างว่า นิโรธฯ
(ความดับฯ) ดังนี้ ได้เกิดขึ้นแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ ในธรรมทั้งหลายที่พระองค์
มิได้สดับมาแล้วในกาลก่อนเลย ฯ

[๔๑] ดูการภิกษุทั้งหลาย ครั้นสมัยอื่น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพิจารณา
เห็นความเกิดขึ้น และความเสื่อมไปในอุปาทานชั้นที่ ๕ ว่า ดังนี้รูป ดังนี้เหตุ
เกิดแห่งรูป ดังนี้ความดับแห่งรูป ดังนี้เวทนา ดังนี้เหตุเกิดแห่งเวทนา ดังนี้
ความดับแห่งเวทนา ดังนี้สัญญา ดังนี้เหตุเกิดแห่งสัญญา ดังนี้ความดับแห่ง
สัญญา ดังนี้สังขาร ดังนี้เหตุเกิดแห่งสังขาร ดังนี้ความดับแห่งสังขาร ดังนี้
วิญญาณ ดังนี้เหตุเกิดแห่งวิญญาณ ดังนี้ความดับแห่งวิญญาณ เมื่อพระองค์
ทรงพิจารณาเห็นความเกิดขึ้น และความเสื่อมไปในอุปาทานชั้นที่ ๕ อยู่ไม่นานนัก
จิตก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะ ไม่ยึดมั่นแล ฯ

จบภาณวารที่สอง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

[๔๒] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธ-

*เจ้าพระนามาวรีปัสสิ ได้ทรงพระดำริว่า โฉนหนอเราพึงแสดงธรรม ดุริยภิกษุทั้งหลายลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามาวรีปัสสิ ได้ทรงพระดำริว่า ธรรมที่เรابرลแล้วนี้ เป็นธรรมลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบประณีต จะคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ส่วนหมู่มืดมนนี้ มีอาลัยเป็นที่ยินดี ยินดีแล้วในอาลัย เบิกบานแล้วในอาลัย ก็อันหมู่มืดมนผู้มีอาลัยเป็นที่-

*ยินดี ยินดีแล้วในอาลัย เบิกบานแล้วในอาลัย ยากที่จะเห็นได้ซึ่งฐานะนี้ คือ ปัจจยแห่งสภาวะธรรมอันเป็นที่อาศัยกันเกิดขึ้น (ปฏิจสุมบาท) ยากที่จะเห็นได้ซึ่งฐานะแม้เนื้อคือพระนิพพาน ซึ่งเป็นที่ระงับแห่งสังขารทั้งปวง เป็นที่สลัดอุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา คลายความกำหนัด ดับทุกข์ ก็และเราพึงแสดงธรรมแต่สัตว์เหล่านี้ ไม่พึงรู้ทั่วถึงธรรมของเรา นั้นพึงเป็นความลำบากแก่เรา นั้นพึงเป็นความเดือดร้อนแก่เรา ฯ

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า คาถาทั้งหลายที่นาคัจจรรยยังนักซึ่งพระองค์ มิได้เคยสดับมาแล้วแต่ก่อน ได้แจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธ-

*เจ้าพระนามาวรีปัสสิ ดังนี้

บัดนี้ ไม่ควรเลยที่จะประกาศธรรมที่เราได้บรรลุแล้วโดยแสนยาก ธรรมนี้อันสัตว์ที่ถูกราคะและโทสะครอบงำแล้ว ไม่ตรัสรู้ได้โดยง่าย สัตว์ที่ถูกราคะย่อมไว้ ถูกกองแห่งความมืดหม่นห่อไว้แล้ว จักเห็นไม่ได้ซึ่งธรรมที่มีปรกติไปทวนกระแส อันละเอียด ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก เป็นอนุ ฯ

[๔๓] ดุริยภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามาวรีปัสสิ พิจารณาเห็นดังนี้ พระทัยก็น้อมไปเพื่อความชวนชวายน้อย มิได้น้อมไปเพื่อจะทรงแสดงธรรม ฯ

[๔๔] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวมหาพรหมองค์หนึ่งได้ทราบพระปริวิตกในพระทัยของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามาวรีปัสสิด้วยใจ แล้วจึงดำริว่า ผู้เจริญทั้งหลาย โลกจะฉิบหายเสียละหนอ ผู้เจริญทั้งหลาย โลกจะพินาศเสียละหนอ เพราะว่า พระทัยของพระผู้มีพระภาคอรหันต-

*สัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามาวรีปัสสิ ได้น้อมไปเพื่อความชวนชวายน้อยเสียแล้ว มิได้น้อมไปเพื่อจะทรงแสดงธรรม ฯ

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวมหาพรหมนั้นหายไปในพรหมโลก มาปรากฏเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามาวรีปัสสิ เหมือนบรุษที่มีกำลัง เหยียดออกซึ่งแขนหื้อเข้าไว้ หรือคู้เข้าซึ่งแขนที่ได้เหยียดออกไว้ฉะนั้น ฯ

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวมหาพรหมกระทำผ้าอุตตราสงค์เจี๋ยบบ้างหนึ่ง คุกขานมณฑลเบื้องขวาลงบนแผ่นดินประนมมือไปทางที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามาวรีปัสสิ ประทับอยู่แล้ว ได้กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามาวรีปัสสิว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระสุคตจงทรงแสดงธรรม ในโลกนี้สัตว์ที่มีกิเลสเพียงดังธูลีในจักษุเบาบางยังมีอยู่ เพราะมิได้พึงธรรม สัตว์เหล่านั้นจึงเสื่อมเสียไป ผู้ที่รู้ทั่วถึงธรรมได้ยังจักมี ฯ

ดุริยภิกษุทั้งหลาย เมื่อท้าวมหาพรหมนั้นกราบทูลเช่นนั้น พระผู้มีพระ-

*ภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามาวรีปัสสิ ได้ตรัสกะท้าวมหาพรหมนั้นว่า ดุริยพรหม แม้เราก็คิดคำริแล้วเช่นนั้นว่า โฉนหนอเราพึงแสดงธรรม ดุริยพรหมแต่เรานั้นได้คิดเห็นดังนี้ว่า ธรรมที่เรابرลแล้วนี้ เป็นธรรมลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบประณีต จะคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ส่วนหมู่มืดมนนี้ มีอาลัยเป็นที่ยินดี ยินดีแล้วในอาลัย เบิกบานแล้วในอาลัย ก็อันหมู่มืดมนผู้มีอาลัยเป็นที่ยินดี ยินดีแล้วในอาลัย เบิกบานแล้วในอาลัย ยากที่จะเห็นได้ซึ่งฐานะนี้ คือ ปัจจยแห่งสภาวะธรรมอันเป็นที่อาศัยกันเกิดขึ้น (ปฏิจสุมบาท) ยากที่จะเห็นได้ซึ่งฐานะแม้เนื้อคือ พระนิพพาน ซึ่งเป็นที่ระงับแห่งสังขารทั้งปวง เป็นที่สลัดอุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา คลายความ-

*กำหนด ดับทุกข์ ก็และเราพึงแสดงธรรม แต่สัตว์เหล่านี้ ไม่พึงรู้ทั่วถึงธรรมของเรา นั้นพึงเป็นความลำบากแก่เรา นั้นพึงเป็นความเดือดร้อนแก่เรา ดุริยพรหมคาถาที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ซึ่งเรามิได้สดับมาแล้วแต่ก่อนหรือได้แจ่มแจ้งแล้วดังนี้ บัดนี้ ไม่ควรเลยที่จะประกาศธรรมที่เราได้บรรลุแล้วโดยแสนยาก ฯลฯ

ดุริยพรหม เมื่อเราพิจารณาเห็นดังนี้ จิตก็น้อมไปเพื่อความชวนชวายน้อย

มิได้น้อมไปเพื่อจะแสดงธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่สอง ท้าวมหาพรหมนั้นก็ได้กราบทูล

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสีดังนี้ . . . ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่สาม ท้าวมหาพรหมนั้นก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสีว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระสุดจงทรงแสดงธรรมในโลกนี้สัตว์ที่มีกิเลสเพียงดังธูลิในจิกษุเบาบางยังมีอยู่ เพราะมิได้ฟังธรรมสัตว์เหล่านั้นจึงเสื่อมเสียไป ผู้รู้ทั่วถึงธรรมได้ ยังจักมีอยู่ดังนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ทรงทราบการทูลเชิญของพรหมแล้วทรงอาศัยพระกรุณาในหมู่มสัตว์ จึงได้ตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ ภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันต-

* สัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เมื่อทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุก็ได้ทรงเห็นหมู่มสัตว์ บางพวกมีกิเลสเพียงดังธูลิในจิกษุน้อย บางพวกมีกิเลสเพียงดังธูลิในจิกษุมาก บางพวกมีอินทรีย์แก่กล้า บางพวกมีอินทรีย์อ่อน บางพวกมีอาการดี บางพวกมีอาการทราม บางพวกจะพึงให้รู้แจ้งได้ง่าย บางพวกจะพึงให้รู้แจ้งได้ยาก บางพวกเป็นภพพลัตว์ บางพวกเป็นอกภพพลัตว์ บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษโดยความเป็นภัย ฯ

ในกอบูล หรือกอบัวหลวง หรือในกอบัวขาว ดอกกอบูล ดอกบัวหลวง หรือดอกบัวขาว เกิดแล้วในน้ำ เจริญแล้วในน้ำ น้ำเลี้ยงอุปถัมภ์ไว้ บางเหล่ายังจมอยู่ภายในน้ำ บางเหล่าตั้งอยู่เสมอน้ำ บางเหล่าตั้งขึ้นพ้นน้ำ อันน้ำมิได้ติดใบ แม้ฉินใด ภิกษุทั้งหลาย หมู่มสัตว์ที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระ-

* นามว่าวิปัสสีทรงตรวจดูด้วยพุทธจักขุ ทรงเห็นก็ฉินั้นเหมือนกัน บางพวกมีกิเลสเพียงดังธูลิในจิกษุน้อย บางพวกมีกิเลสเพียงดังธูลิในจิกษุมาก บางพวกมีอินทรีย์แก่กล้า บางพวกมีอินทรีย์อ่อน บางพวกมีอาการดี บางพวกมีอาการทราม บางพวกจะพึงให้รู้แจ้งได้ง่าย บางพวกจะพึงให้รู้แจ้งได้ยาก บางพวกเป็นภพพลัตว์ บางพวกเป็นอกภพพลัตว์ บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษโดยความเป็นภัย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล ท้าวมหาพรหมทราบพระปริวิตกในพระทัยของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ด้วยใจ แล้วจึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ด้วยคาถาทั้งหลายความว่า

[๔๕] ผู้ที่ยืนยออดกฺุเขาสีลาล้วน พึงเห็นประชุมชน

ได้โดยรอบ ฉินใด ท่านผู้มีเมธาดีมีจักขุโดยรอบ

ก็ฉินั้นเหมือนกัน ขึ้นสู่ปราสาทอันสำเร็จแล้วด้วย

ธรรม เป็นผู้ปราศจากความเศร้าโศก ทรงพิจารณา

เห็นประชุมชนผู้เกลือกกล่นไปด้วยความเศร้าโศก

ถูกชาติและชราครอบงำแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้กล้า

ผู้ชนะสงครามแล้ว เป็นนายพวก ปราศจากหนี้

ขอพระองค์จงเสด็จลุกขึ้น เปิดเผยโลก

ขอผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรม

ผู้รู้ทั่วถึงธรรมได้ ยังจักมี ฯ

[๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อท้าวมหาพรหมนั้นได้กราบทูลแล้ว ดังนี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี จึงได้ตรัสกะท้าว-

* มหาพรหมนั้นด้วยพระคาถาว่า

เราได้เปิดเผยประตูอมตะไว้สำหรับท่านแล้ว ผู้มีโสต

จงปล่อยศรัทธามาเถิด ดูกรพรหม เราารู้สึกลำบาก

จึงมิได้กล่าวธรรมอันประณีตซึ่งเราให้คล่องแคล่วแล้ว

ในหมู่มนุษย์ ดังนี้ ฯ

[๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล ท้าวมหาพรหมคิดว่าเราเป็นผู้มีโอกาสนั้น พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ได้ทรงกระทำแล้ว เพื่อจะทรงแสดงธรรม จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา-

* สัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี กระทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั่นเอง ฯ

[๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา-
* สัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ทรงพระดำริว่า เราควรแสดงธรรมแก่ใครก่อนเล่าหนอ ใครจะรู้ทั่วถึงธรรมนี้ได้เร็วพลันทีเดียว ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ได้ทรงพระดำริว่า พระ-

* ราชโอรสพระนามว่าชัณฑะ และบุตรปุโรหิตชื่อว่า ติสสะ นี้ ผู้อาศัยอยู่ใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

พระนครพันธุมดีราชธานี เป็นคนฉลาด เจียบแหลม มีปัญญา มีกิเลสเพียง
ดังธูลิในจักษุเบาบางสิ้นกาลนาน โฉนหนอ เราพึงแสดงธรรมแก่พระราชโอรส
พระนามว่าขันฑะ และบุตรปโรหิตชื่อว่า ติสสะก่อน คนทั้งสองนั้นจกัฐ์ทั่วถึง
ธรรมนี้ได้รวดเร็วทีเดียว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าวิปัสสิ ได้หายพระองค์ที่ดวงไพริพฤษไปปรากฏพระองค์ ณ มฤค-

*ทายวันชื่อว่าเขมะ ในพระนครพันธุมดีราชธานี เปรียบเหมือนบุรุษที่กำลังเหยียด
ออกซึ่งแขนที่คู้เข้าไว้ หรือคู้เข้าซึ่งแขนที่ได้เหยียดออกไว้ ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าวิปัสสิ ตรัสเรียกคนเฝ้าสวนมฤคทายวันมาว่า มานี นายมฤคทายบาล
เธอจงเข้าไปยังพระนครพันธุมดีราชธานี แล้วบอกแก่พระราชโอรสพระนามว่า
ขันฑะ และบุตรปโรหิตชื่อติสสะ ดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าวิปัสสิ ได้เสด็จถึงพระนครพันธุมดีราชธานีแล้ว กำลังประทับอยู่ที่
มฤคทายวันชื่อว่าเขมะ พระองค์ทรงพระประสงค์จะพบท่านทั้งสอง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นายมฤคทายบาลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค-

*อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสิแล้ว เข้า ไปยังพระนครพันธุมดี แล้ว
แจ้งข่าวแก่พระราชโอรสพระนามว่า ขันฑะ และบุตรปโรหิตชื่อว่า ติสสะ ว่า
พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ เสด็จถึงพระนคร
พันธุมดีราชธานีแล้ว กำลังประทับอยู่ที่มฤคทายวันชื่อว่า เขมะ พระองค์ทรง
พระประสงค์ที่จะพบท่านทั้งสอง ฯ

ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระราชโอรสพระนามว่าขันฑะ และบุตร
ปโรหิตชื่อว่าติสสะ สั่งให้บุรุษเทียมยานที่ดีๆ แล้วขึ้นสูยานที่ดีๆ ออกจาก
พระนครพันธุมดีราชธานี พร้อมกับยานดีๆ ทั้งหลาย ขับตรง ไปยังมฤคทายวัน
ชื่อว่าเขมะ ไปด้วยยานตลอดภูมิประเทศเท่าที่ยานจะไปได้แล้ว ลงจากยานเดินตรง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ ถึงที่ประ
ทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสิแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
วิปัสสิ ได้ตรัสสอนปฐพีภิกขุแก่ท่านทั้งสองนั้น คือ ทรงประกาศทานกถา สิกกกา
ลักคกกา โทษของกามที่ต่ำช้า เศร้าหมอง และอาณิสสในการออกบวช เมื่อ
พระผู้มีพระภาคได้ทรงทราบที่ท่านทั้งสองนั้นมีจิตคล่อง มีจิตอ่อน มีจิตปราศ
จากนิวรณ์ มีจิตสูง มีจิตผ่องใส จึงได้ทรงประกาศธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้า
ทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทกขั สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตา
เห็นธรรมอันปราศจากธูลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่พระราชโอรส
พระนามว่าขันฑะ และบุตรปโรหิตชื่อว่าติสสะ ว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้น
เป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับไปเป็นธรรมดา ณ ที่นั้นนั้นแล เหมือนผ้าที่
สะอาด ปราศจากมลทินควรรับน้ำย้อมด้วยดีฉะนั้น ท่านทั้งสองนั้น เห็นธรรม
ถึงธรรม รู้แจ้งธรรม หยั่งทราบธรรม ชำความสงสัย ปราศจากความ
เคลือบแคลง ถึงความแก่ล้าแล้ว ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในสัตตฤคัสสนา ได้
กราบทูลพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ ว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิต
ของพระองค์ก็แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคฺลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด
บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่าผู้มีจักษุจักเห็นรูปดังนี้
ฉันใด พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระธรรมโดยอเนกปริยายฉันนั้นเหมือนกัน
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคและพระธรรมว่าเป็น
ที่พึ่ง ขอพวกข้าพระองค์พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบท ในสำนักของพระผู้มี-

*พระภาค ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชโอรสพระนามว่า ขันฑะ และบุตรปโรหิต
ชื่อว่าติสสะ ได้บรรพชา ได้อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระ
นามว่า วิปัสสิ ได้ทรงยังท่านทั้งสองนั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ในอาก
หาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา แล้วประกาศโทษของสังขารอันต่ำช้าเศร้าหมองและ
อาณิสสในการออกบวช จิตของท่านทั้งสองนั้นผู้อื่นพระผู้มีพระภาคอรหันต-

*สัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ ทรงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ในอากหาญ
ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา ไม่นานนัก ก็หลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ยึดมั่น ฯ

[๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมู่มหาชนชาวพระนครพันธุมดีราชธานี ประมาณ
๘๔,๐๐๐ คน ได้สดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
วิปัสสิ์ เสด็จถึงพระนครพันธุมดีราชธานีโดยลำดับแล้ว ประทับอยู่ ณ มฤคทายวัน
ชื่อ เขมะ ชาวว่าพระราชาโอรสพระนามว่า ชัณฑะ และบุตรปุโรหิตชื่อ ติสสะ
ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกบวชเป็นบรรพชิต ณ สำนักของพระ
ผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนาม วิปัสสิ์ แล้ว ดังนี้ คนเหล่านั้นครั้น
ได้ฟังแล้วต่างคิดเห็นกันว่า ก็พระราชาโอรสพระนามว่า ชัณฑะและบุตรปุโรหิตชื่อ
ว่า ติสสะ ปลงผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกบวชเป็นบรรพชิตในพระ
ธรรมวินัยใด พระธรรมวินัยนั้น คงไม่ต่ำทราบนั่นเอง บรรพชานั่นคงไม่ต่ำ
ทราหม แต่พระราชาโอรสพระนามว่า ชัณฑะ และบุตรปุโรหิตชื่อว่า ติสสะ ยังปลง
ผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกบวชเป็นบรรพชิตได้ ไฉนพวกเราจึงจัก
ออกบวชเป็นบรรพชิตบ้าง ไม่ได้เล่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล หมู่มหาชนประมาณ ๘๔,๐๐๐ คนได้ชวน
กันออกจากพระนครพันธุมดีราชธานีเข้าไปทางเขมมฤคทายวัน ที่พระผู้มีพระภาค
ประทับอยู่ ครั้นเข้าไปแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่า วิปัสสิ์ แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ์ ได้ตรัสสอนปฐกถาแก่ชนเหล่านั้น คือทรงประ
ภาศทานกถา สิลกถา สัคคกถา โทษของกามที่ต่ำช้าเศร้าหมอง และอาณิสสใน
การออกบวช เมื่อพระผู้มีพระภาคได้ทรงทราบวาทะเหล่านั้น มีจิตคล่อง มีจิต
อ่อน มีจิตปราศจากนิวรณ์ มีจิตสูง มีจิตผ่องใส จึงได้ทรงประกาศพระธรรม
เทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย
นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้ว
แก่หมู่มหาชน ๘๔,๐๐๐ คน นั้นว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่ง
นั้นทั้งมวลมีความดับไปเป็นธรรมดา ณ ที่นั้นนั้นแล เหมือนผ้าที่สะอาดปราศจาก
มลทินควรรับนํ้าด้วยดีฉะนั้น ชนเหล่านั้น เห็นธรรม ถึงธรรม รู้แจ้งธรรม
หยั่งทราบธรรม ข้ามความสงสัยปราศจากความเคลือบแคลง ถึงความแก่กล้า
ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในสัจธรรม ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธ
เจ้าพระนามว่า วิปัสสิ์ ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้ง
นักข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหลงทาง
ของทีดว่า เปิดช่องที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วย
คิดว่า ผู้มีจักษุจักเห็นรูป ดังนี้ฉันใด พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระธรรมโดย
อเนกปริยาย ฉะนั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านี้ขอถึง
พระผู้มีพระภาคกับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
พวกข้าพระองค์พึงได้บรรพชา พึ่งได้อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมู่มหาชน ๘๔,๐๐๐ คนเหล่านั้น ได้บรรพชา ได้
อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ์
แล้ว พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ์ ได้ทรงยัง
ภิกษุเหล่านั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน ให้อาหาญ ให้รื่นเริง ด้วยธรรม
กถาแล้ว ทรงประกาศโทษของสังขารที่ต่ำช้าเศร้าหมอง และอาณิสสในพระ
นิพพาน จิตของภิกษุเหล่านั้น ผู้อันพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่า วิปัสสิ์ ทรงให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน ให้อาหาญ ให้รื่น
เริงด้วยธรรมกถา ไม่นานนัก ก็หลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ยึดมั่น ฯ

[๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรพชิต ๘๔,๐๐๐ รูปเหล่านั้น ได้สดับข่าว
ว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ์ เสด็จถึงพระ
นครพันธุมดีราชธานีโดยลำดับ ประทับอยู่ ณ มฤคทายวันชื่อว่า เขมะ และมี
ข่าวว่า กำลังทรงแสดงธรรมอยู่ ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล บรรพชิต ๘๔,๐๐๐
รูปเหล่านั้น ได้พากันไปทางพระนครพันธุมดีราชธานีทางมฤคทายวันชื่อว่า เขมะ
ที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ์ ประทับอยู่ ครั้น
ถึงแล้ว ได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ์
แล้วพากันนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่า วิปัสสิ์ ได้ตรัสสอนปฐกถาแก่บรรพชิตเหล่านั้น คือ ทรงประกาศ
ทานกถา สิลกถา สัคคกถา โทษของกามที่ต่ำช้าเศร้าหมอง และอาณิสส
ในการออกบวช เมื่อทรงทราบวาทะเหล่านั้นมีจิตคล่อง มีจิตอ่อน
มีจิตปราศจากนิวรณ์ มีจิตสูง มีจิตผ่องใส จึงได้ทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่
พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ
มรรค ดวงตาเห็นธรรมที่ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่บรรพชิต
๘๔,๐๐๐ รูปนั้นว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวล
มีความดับไปเป็นธรรมดา ณ ที่นั้นนั้นแล เหมือนผ้าที่สะอาดปราศจากมลทินควร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
รับน้ำย้อมด้วยดี ฉะนั้น บรรพชิตเหล่านั้นเห็นธรรม ถึงธรรม รู้แจ้งธรรม หยั่ง
ทราบธรรม ชำนิความสงสัย ปราศจากความเคลือบแคลง ถึงความแจ่มแจ้งแล้ว
ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในสัจตลสาสนา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธ
เจ้าพระนามว่า วิปัสสิว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงาย
ของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยจิตว่า
ผู้มีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระธรรมโดยอเนก
ปริยาย ฉะนั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านี้ ขอถึงพระ
ผู้มีพระภาคกับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้า
พระองค์พึงได้บรรพชาพึงได้อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรพชิต ๘๔,๐๐๐ รูปเหล่านั้นได้บรรพชาได้
อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค พระนามว่าวิปัสสิแล้ว พระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสิ ได้ทรงยังภิกษุเหล่านั้นให้เห็นแจ้ง
ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถา ทรงประกาศโทษของสังขาร
ที่ต่ำช้าเศร้าหมอง และอาณิสสในพระนิพพาน จิตของภิกษุเหล่านั้น ผู้อื่นพระ
ผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสิ ทรงให้เห็นแจ้ง ให้
สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริง ด้วยธรรมิกถา ไม่นานนักก็หลุดพ้นจากอาสวะ
เพราะไม่ยึดมั่น ฯ

[๔๑] กัสสปะนั้น ในพระนครพันธุมิตราชธานี มีภิกษุสงฆ์อาศัยอยู่
มากประมาณหกล้านแปดแสนรูป ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแลพระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสิ ผู้เสด็จเร้นอยู่ในที่ลับ เกิดความ
รำพึงในพระทัยว่า บัดนี้ ในพระนครพันธุมิตราชธานี มีภิกษุสงฆ์อาศัยอยู่เป็น
จำนวนมาก ประมาณหกล้านแปดแสนรูป ถ้ากระไร เราพึงอนุญาตภิกษุทั้งหลาย
ว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมากเพื่อ
ความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล
เพื่อความสุข แก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป เธอ
ทั้งหลายจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศ
พรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ในโลกนี้
สัตว์พวกนี้ที่มีกิเลสเพียงดังธลีในจักษุเบาบางยังมีอยู่ เพราะ ไม่ได้ฟังธรรม สัตว์
พวกนั้นจึงเสื่อมเสียไป ผู้ที่รู้ทั่วถึงธรรมได้ยังจักมี แต่ว่าโดยหกปีๆ ล่วงไป
พวกเธอพึงกลับมายังพระนครพันธุมิตราชธานี เพื่อแสดงพระปาติโมกข์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล ท้าวมหาพรหมองค์หนึ่ง ได้ทราบความ
รำพึงในพระทัยของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสิ ด้วย
ใจแล้ว จึงได้หายตัวที่พรหมโลก ไปปรากฏอยู่เฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระ
ภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสิ เปรียบเหมือนบุรุษที่มีกำลัง เหยียด
ออกซึ่งแขนหัดเข้าไว้ หรือคู้เข้าซึ่งแขนที่เหยียดออกไว้ ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทันใดนั้น ท้าวมหาพรหมนั้นกระทำผ้าอุตตราสงค์
เจวียงบาซางหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าวิปัสสิประทับอยู่ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าวิปัสสิว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสฤต
ขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ในพระนครพันธุมิตราชธานีมี
ภิกษุสงฆ์อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ประมาณหกล้านแปดแสนรูป ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงอนุญาตภิกษุทั้งหลายเถิดว่า ภิกษุทั้งหลาย พวก
เธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอัน
มาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่
เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป ภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลาย จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จง
ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ใน
โลกนี้ สัตว์พวกนี้ที่มีกิเลสเพียงดังธลีในจักษุเบาบางยังมีอยู่ เพราะ ไม่ได้ฟังธรรม
สัตว์พวกนั้นจึงเสื่อมเสียไป ผู้ที่รู้ทั่วถึงธรรมได้ยังจักมี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
แม้ข้าพระองค์จักกระทำโดยที่จะให้ภิกษุทั้งหลายกลับมายังพระนครพันธุมิตราชธานี
* ธานี เพื่อแสดงพระปาติโมกข์โดยหกปีๆ ล่วงไป ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวมหาพรหมนั้นได้กราบทูลดังนี้แล้วถวายบังคมพระ
ผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสิ กระทำประทักษิณแล้ว หาย
ไป ณ ที่นั่นเอง ฯ

[๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

พระนามว่าวิปัสสี ในเวลาเย็น เสด็จออกจากที่เรือนแล้วตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย มาว่า ภิกษุทั้งหลาย วันนี้เราไปร่อนอยู่ในที่ลับ เกิดความรำพึงในใจว่า ในพระนครพันธุมดีราชธานี มีภิกษุสงฆ์อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากประมาณหกล้านแปดแสนรูป ถ้ากระไรเราพึงอนุญาตภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป เธอทั้งหลายจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ในโลกนี้ สัตว์พวกที่มีกิเลสเพียงดังธูลิในจิกษุเบาบางยังมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์พวกนั้นจึงเสื่อมเสียไป ผู้ที่รู้ทั่วถึงธรรมได้ยังจักมี แต่ว่า โดยหกปีๆ ล่วงไปพวกเธอพึงกลับมายังพระนครพันธุมดีราชธานี เพื่อแสดงปาติโมกข์ ภิกษุทั้งหลาย ทันทันนั้นแล ท้าวมหาพรหมองค์หนึ่ง ได้ทราบความรำพึงในใจของเราด้วยใจ แล้วจึงได้หายตัวที่พรหมโลก มาปรากฏเฉพาะหน้าเรา เปรียบเหมือนบรุษที่มีกำลังเหยียดออกซึ่งแขนที่คู้เข้าไว้ หรือคู้เข้าซึ่งแขนที่เหยียดออกไว้ ฉะนั้น ภิกษุทั้งหลาย ที่นั่น ท้าวมหาพรหมนั้น กระทำผ้อตตราสงค์เจริยงปาข้างหนึ่งประนมอัญชลีมาทางเราแล้ว พุดกะเราว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ขอนี้เป็นอย่างนั้น บัดนี้ในพระนครพันธุมดีราชธานี มีภิกษุสงฆ์อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากประมาณหกล้านแปดแสนรูป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงอนุญาตภิกษุทั้งหลายเถิดว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ในโลกนี้ สัตว์พวกที่มีกิเลสเพียงดังธูลิในจิกษุเบาบางยังมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์พวกนั้นจึงเสื่อมเสียไป ผู้ที่รู้ทั่วถึงธรรมได้ยังจักมี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็จักกระทำโดยที่จะให้ภิกษุทั้งหลายกลับมายังพระนครพันธุมดีราชธานี เพื่อแสดงพระปาติโมกข์โดยหกปีๆ ล่วงไป ภิกษุทั้งหลาย ท้าวมหาพรหมนั้นพุดกะเรา ดังนี้แล้ว ไหว้เรา กระทำประทักษิณ แล้วหายไปในที่นั้นเอง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ในโลกนี้ สัตว์พวกที่มีกิเลสเพียงดังธูลิในจิกษุเบาบางยังมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์พวกนั้นจึงเสื่อมเสียไป ผู้ที่รู้ทั่วถึงธรรมได้ยังจักมี แม้เราก็จักกระทำ โดยที่ให้พระนครพันธุมดีเป็นสถานที่อันเธอทั้งหลายพึงกลับมาแสดงพระปาติโมกข์โดยหกปีๆ ล่วงไป ดังนี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล ภิกษุทั้งหลายได้เที่ยวจาริกไปในชนบท โดยวันเดียวเท่านั้นโดยมาก ฯ

[๔๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ในชมพูทวีปมีอวาสอยู่ ๘๔,๐๐๐ อวาส เมื่อล่วงไปได้พรรษาหนึ่งแล้ว เทพดาทั้งหลายได้ร้องประกาศว่า ข้าแต่ท่านผู้บริบูรณ์ทั้งหลาย ล่วงไปพรรษาหนึ่งแล้ว บัดนี้ ยังเหลือห้าพรรษา โดยอีกห้าพรรษา ล่วงไป ท่านทั้งหลายพึงเข้าไปยังพระนครพันธุมดีราชธานี เพื่อสวดพระปาติโมกข์ เมื่อล่วงไปได้สองพรรษาแล้ว เทพดาทั้งหลายได้ร้องประกาศว่า ข้าแต่ท่านผู้บริบูรณ์ทั้งหลาย ล่วงไปสองพรรษาแล้ว บัดนี้ ยังเหลือสี่พรรษา โดยอีกสี่พรรษาล่วงไป ท่านทั้งหลายพึงเข้าไปยังพระนครพันธุมดีราชธานี เพื่อสวดพระปาติโมกข์ เมื่อล่วงไปได้สามพรรษาแล้ว เทพดาทั้งหลายได้ร้องประกาศว่า ข้าแต่ท่านผู้บริบูรณ์ทั้งหลาย ล่วงไปสามพรรษาแล้ว บัดนี้ ยังเหลือสามพรรษา โดยอีกสามพรรษาล่วงไป ท่านทั้งหลายพึงเข้าไปยังพระนครพันธุมดีราชธานี เพื่อสวดพระปาติโมกข์ เมื่อล่วงไปได้สี่พรรษาแล้ว เทพดาทั้งหลายได้ร้องประกาศว่า ข้าแต่ท่านผู้บริบูรณ์ทั้งหลาย ล่วงไปสี่พรรษาแล้ว บัดนี้ ยังเหลือสองพรรษา โดยอีกสองพรรษาล่วงไป ท่านทั้งหลายพึงเข้าไปยังพระนครพันธุมดีราชธานี เพื่อสวดพระปาติโมกข์ เมื่อล่วงไปได้ห้าพรรษาแล้ว เทพดาทั้งหลายได้ร้องประกาศว่า ข้าแต่ท่านผู้บริบูรณ์ทั้งหลาย ล่วงไปห้าพรรษาแล้ว บัดนี้ ยังเหลือพรรษาเดียว โดยอีกพรรษาล่วงไป ท่านทั้งหลายพึงเข้าไปยังพระนครพันธุมดีราชธานี เพื่อ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทิมนิกาย มหาวรรค
สวดพระปาติโมกข์ เมื่อล่วงไปได้หกพรรษาแล้ว เทพดาทั้งหลายได้ร้องประกาศว่า
ล่วงไปหกพรรษาแล้ว บัดนี้ถึงเวลาละ ท่านทั้งหลายพึงเข้าไปยังพระนครพันธุมดี
ราชธานี เพื่อสวดพระปาติโมกข์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล ภิกษุเหล่านั้น บางพวกไปด้วยอิทธา-

* ญาณพของตน บางพวกไปด้วยอิทธาญาณพของเทวดา เข้าไปยังพระนครพันธุมดี
ราชธานี โดยวันเดียวกันนั้น เพื่อสวดพระปาติโมกข์ ฯ

[๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ทรงสวดพระปาติโมกข์ในที่ประชุม
พระภิกษุสงฆ์ดังนี้

ขันติคือความทนทานเป็นตบะอย่างยิ่ง

พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า พระนิพพานเป็นธรรมอย่างยิ่ง

ผู้ทำร้ายผู้อื่น

ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ถือว่าเป็นบรรพชิต ไม่ถือว่าเป็นสมณะเลย

การไม่ทำบาปทั้งสิ้น การยังกุศลให้ถึงพร้อม

การทำจิตของตนให้ผ่องใส นี่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ทั้งหลาย การไม่กล่าวร้าย ๑ การไม่ทำร้าย ๑ ความสำรวม

ในพระปาติโมกข์ ๑ ความเป็นผู้รู้ประมาณในภัตตาหาร ๑

ที่นั่งอนที่หนึ่งอันสงัด ๑ การประกอบความเพียรในอธิจิต ๑

هكذا นี่ เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ฯ

[๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่ควงไม้พญาสาฬหฤกษ์ ใน
ป่าสวัน ใกล้ลือกกัฏฐนคร ภิกษุทั้งหลายเมื่อเรานั้นไปเร้นอยู่ในที่ลับ เกิดความ
รำพึงในใจว่า ชั้นสุทธาวาสซึ่งเราได้เคยอยู่เคย โดยเวลาอันยืดยาวนานนี้
นอกจากเทวดาเหล่าสุทธาวาสแล้ว ไม่ใช่อีกโอกาสที่ใครๆ จะได้โดยง่าย ถ้า
กระไรเราพึงเข้าไปหาเทวดาเหล่าสุทธาวาสจนถึงที่อยู่ ภิกษุทั้งหลายทันใดนั้น เรา
ได้หายไปที่ควงไม้พญาสาฬหฤกษ์ ในป่าสวันใกล้ลือกกัฏฐนคร ไปปรากฏใน
พวกเทวดาเหล่าวิหา เปรียบเหมือนบุรุษที่มีกำลัง เหยียดออกซึ่งแขนที่คู้เข้าไว้
หรือคู้เข้าซึ่งแขนที่เหยียดออกไว้ ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานั้นแล เทพดานับร้อยนับพันเป็นอันมาก
ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหา ใ้เราแล้ว ได้ยินอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น
เทพดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ นับแต่
ไป ๙๐ กัป พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เสด็จ
อุบัติในโลก ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าวิปัสสี เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ เสด็จอุบัติในชาติตติยสกุล เป็นโกณ-

* ทัณญะโดยพระโคตร มีพระชนมายุประมาณแปดหมื่นปี พระองค์ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้
แคฝอยมีพระชนกเถระ และพระตีสลเถระ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคูอัน
เจริญ ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ได้มีแล้วสามครั้ง ครั้งหนึ่งมีพระ
สาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุหกล้านแปดแสนรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวก
ประชุมกันเป็นจำนวนแสนรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนแปด-

* หนึ่งรูป พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี
ที่ได้ประชุมกันทั้งสามครั้งนี้ ล้วนแต่เป็นพระชินาสพทั้งสิ้น ข้าแต่พระองค์ผู้
บริสุทธิ ภิกษุผู้ปฏิบัติสุกขาได้เป็นอัครอภิกษุของพระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี พระราชาพระนามว่าพันธุม เป็นพระชนก
พระเทวีพระนามว่า พันธุมดีเป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระองค์ พระนครชื่อว่า
พันธุมดี เป็นราชธานีของพระเจ้าพันธุม ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ การออก
มหาภิเนษกรรม การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้การประกาศ
พระธรรมจักร ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี
เป็นอย่างนี้ๆ ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ พวกข้าพระองค์นั้น ประพฤติพรหมจรรย์
ในพระผู้มีพระภาค พระนามว่าวิปัสสี คลายกามฉันทในกามทั้งหลายแล้วจึงได้
บังเกิดในที่นี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานั้นเอง เทพดานับร้อยนับพันเป็นอัน
มาก ได้เข้ามาหาเราครั้นเข้ามาหา ใ้เราแล้ว ได้ยินอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้น เทพดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ นับ
แต่ไป ๓๐ กัป พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขี เสด็จ
อุบัติในโลก พระองค์เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ เสด็จอุบัติในชาติตติยสกุล เป็น
โกณฑัญญะโดยโคตร มีพระชนมายุประมาณเจ็ดหมื่นปี พระองค์ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
กุ่มบก มีพระอภิภูเถระและพระสัมภวเถระ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ
การประชมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระ
นามว่าสิขี ได้มีแล้วสามครั้ง ครั้งหนึ่งมีพระสาวกประชมกันเป็นจำนวนภิกษุ
แสนรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชมกัน เป็นจำนวนภิกษุแปดหมื่นรูป
อีกครั้งหนึ่งมีพระสาวกประชมกันเป็นจำนวนภิกษุเจ็ดหมื่นรูป ข้าแต่พระองค์ผู้
นिरทุกข พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสิขี ที่
ได้ประชมกันทั้งสามครั้งนี้ ล้วนแต่เป็นพระชีณาสพทั้งสิ้น ข้าแต่พระองค์ผู้นिरทุกข
ภิกษุผู้อุปัฏฐาก ชื่อเขมังกระ ได้เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้าพระนามว่าสิขี พระราชาพระนามว่าอรุณะ เป็นพระชนก พระเทวีพระ-
*นามว่าปภาวดี เป็นพระชนนี บังเกิดเกล้าของพระองค์ พระนครชื่อว่าอรุณวดี เป็น
ราชธานีของพระเจ้าอรุณ ข้าแต่พระองค์ผู้นिरทุกข การเสด็จออกมหาภิเนษกรรม
การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศพระธรรมจักร ของพระ
ผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสิขี เป็นอย่างนี้ พวกข้า
พระองค์นั้น ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระ
นามว่าสิขี คลายกามฉันทะในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานันเอง เทพดานับร้อยนับพันเป็นอันมาก
ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาให้เราแล้ว ได้ยินอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น
เทวดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นिरทุกข ในกัปที่
๓๑ นั้นเอง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสกุ ได้
เสด็จอุบัติในโลก พระองค์เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ เสด็จอุบัติในชาติตยสกล
เป็นโกณฑัญญะโดยพระโคตร มีพระชนมายุประมาณหกหมื่นปี พระองค์ได้ตรัสรู้
ที่ควงไม้สาละพฤกษ์ มีพระโสนเถระและพระอุตตรเถระเป็นคู่พระอัครสาวกซึ่งเป็น
คู่อันเจริญ ข้าแต่พระองค์ผู้นिरทุกข การประชมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มี-

*พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสกุ ได้มีแล้วสามครั้ง ครั้งหนึ่ง
มีสาวกประชมกันเป็นจำนวนแปดหมื่นรูป อีกครั้งหนึ่งมีสาวกประชมกันเป็น
จำนวนภิกษุเจ็ดหมื่นรูป อีกครั้งหนึ่งมีสาวกประชมกันเป็นจำนวนภิกษุหกหมื่นรูป
สาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าเวสสกุ ที่ได้ประชม
กันทั้งสามครั้งนี้ ล้วนแต่เป็นพระชีณาสพทั้งสิ้น ภิกษุผู้อุปัฏฐากชื่อว่าอุปสันตะ
ได้เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าเวสสกุ
พระราชาพระนามว่า สุปตติตะ เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่าสวดี เป็น
พระชนนีบังเกิดเกล้าของพระองค์ พระนครชื่อว่าอโนมะ เป็นราชธานีของพระเจ้า
สุปตติตะ ข้าแต่พระองค์ผู้นिरทุกข การเสด็จออกมหาภิเนษกรรม การบรรพชา
การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศพระธรรมจักร ของพระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสกุ เป็นอย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้
นिरทุกข พวกข้าพระองค์นั้น ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคพระนามว่า
เวสสกุ คลายกามฉันทะในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานันเอง เทพดานับร้อยนับพันเป็นอันมาก
ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาให้เราแล้ว ได้ยินอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นเทวดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นिरทุกข ใน
กัปที่นี้เอง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กุสันธะ ได้
เสด็จอุบัติในโลก พระองค์เป็นพราหมณ์โดยพระชาติ เสด็จอุบัติในพราหมณสกล
เป็นกัสสปะโดยพระโคตร มีพระชนมายุประมาณสี่หมื่นปี พระองค์ได้ตรัสรู้ที่
ควงไม้ชึก มีพระวิธูเถระและพระสัณฐิวัณเถระ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่
อันเจริญ ข้าแต่พระองค์ผู้นिरทุกข การประชมกันแห่งสาวกของพระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กุสันธะ ได้มีแล้วครั้งเดียว เป็นจำนวน
ภิกษุสี่หมื่นรูป ข้าแต่พระองค์ผู้นिरทุกข สาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา-

*สัมพุทธเจ้าพระนามว่ากุสันธะ ที่ได้ประชมกันครั้งเดียวนี้นี้ ล้วนแต่เป็น
พระชีณาสพทั้งสิ้น ภิกษุผู้อุปัฏฐากชื่อว่า วุฑฒิชะ ได้เป็นอัครอุปัฏฐากของ
พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากุสันธะ พราหมณ์ชื่อ
อัคคิตตะ เป็นพระชนก พราหมณ์ชื่อว่า วิสาข เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของ
พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้นिरทุกข ก็เวลานั้น พระเจ้าเขมะ เป็นพระเจ้าแผ่นดิน
พระนครชื่อว่า เมฆวดี เป็นราชธานี ของพระเจ้าเขมะ การเสด็จออก
มหาภิเนษกรรม การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศ
พระธรรมจักร ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากุสันธะ
เป็นอย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้นिरทุกข พวกข้าพระองค์นั้น ประพฤติพรหมจรรย์
ในพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากุสันธะ คลายกามฉันทะในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้

บังเกิดในที่นี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพตานันเอง เทพตานับร้อยนับพันเป็นอันมาก ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทวดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในภัททกัปนี้เอง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โจนาคมนะ ได้เสด็จอุบัติในโลก พระองค์เป็นพราหมณ์โดยพระชาติ เสด็จอุบัติในพราหมณสกุล เป็นกัลสปะโดยพระโคตร มีพระชนมายุประมาณสามหมื่นปี พระองค์ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้มะเดื่อ มีพระภิกษุโยสเถระ และพระอุตตรเถระ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การประชุมกันแห่งสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โจนาคมนะ ได้มีแล้วครั้งเดียว เป็นจำนวนภิกษุสามหมื่นรูป พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โจนาคมนะ ที่ได้ประชุมกันครั้งเดียวนี้ ล้วนแต่เป็นพระชีวนาสพทั้งสิ้น ภิกษุผู้อุปัฏฐากชื่อโสถกัษะ เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า โจนาคมนะ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พราหมณ์ชื่อว่า ยัญญทัตตะ เป็นพระชนก พราหมณ์ชื่อว่า อุตตรา เป็นพระชนนี บังเกิดเกล้าของพระองค์ ก็ครั้งนั้น พระเจ้าโสกะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระนครชื่อว่า โสกวดี เป็นราชธานีของพระเจ้าโสกะ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศพระธรรมจักร ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โจนาคมนะ เป็นอย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์นั้น ประพฤติพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โจนาคมนะ คลายกามฉันท์ในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพตานันเอง เทพตานับร้อยนับพันเป็นอันมาก ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทวดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในภัททกัปนี้เอง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัลสปะ ได้เสด็จอุบัติในโลก พระองค์เป็นพราหมณ์โดยพระชาติ เสด็จอุบัติในพราหมณสกุล เป็นกัลสปะโดยพระโคตร มีพระชนมายุประมาณสองหมื่นปี พระองค์ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้ไทร มีพระดิศสเถระและพระภารทวาชเถระ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การประชุมกันแห่งสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัลสปะ ได้มีแล้วครั้งเดียว เป็นจำนวนภิกษุสองหมื่นรูป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กัลสปะ ที่ได้ประชุมกันครั้งเดียวนี้ ล้วนแต่เป็นพระชีวนาสพทั้งสิ้น ภิกษุผู้อุปัฏฐากชื่อว่า สัพพมิตะ ได้เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กัลสปะ พราหมณ์ชื่อ พรหมทัตต์ เป็นพระชนก พราหมณ์ชื่อ ธนวัตติ เป็นพระชนนี บังเกิดเกล้าของพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ครั้งนั้นพระเจ้ากิงก็ เป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระนครพาราณสี เป็นราชธานีของพระเจ้ากิงก็ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศพระธรรมจักร ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัลสปะ เป็นอย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์นั้น ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคพระนามว่า กัลสปะ คลายกามฉันท์ในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพตานันเอง เทพตานับร้อยนับพันเป็นอันมาก ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทวดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในภัททกัปนี้เอง บัดนี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เสด็จอุบัติในโลก พระองค์เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ เสด็จอุบัติในชัตตยิสกุล เป็นโคตมโดยพระโคตร ประมาณพระชนมายุของพระผู้มีพระภาคน้อยนิดเดียว เร็วพลัน ผู้ที่มีชีวิตอยู่ณาก็เป็นอยู่ได้เพียงร้อยปี บางทีก็มีชีวิตอยู่น้อยกว่าบ้าง มากกว่าบ้าง พระผู้มีพระภาคตรัสรู้ ที่ควงไม้โพธิ์ มีพระสาริบุตรเถระ และพระโมคคัลลานเถระ เป็นคู่พระอัครสาวกซึ่งเป็นคู่อันเจริญของพระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การประชุมกันแห่งสาวกของพระผู้มีพระภาค ได้มีแล้วครั้งเดียว เป็นจำนวนภิกษุหนึ่งพันสองร้อยห้าสิบบรูป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สาวกของพระผู้มีพระภาคที่ได้ประชุมกันครั้งเดียวนี้ ล้วนแต่เป็นพระชีวนาสพทั้งสิ้น ภิกษุผู้อุปัฏฐากชื่ออานันทะ ได้เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระองค์ผู้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
นिरทกขं พระราชาพระนามว่า สุทโธทะ เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่า
มายา เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาค พระนครชื่อภิลพัสดุ์ เป็น
ราชธานี ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทกข์ การเสด็จออกมหาภิเนษกรรม การบรรพชา
การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศพระธรรมจักร ของพระผู้มีพระภาค
เป็นอย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทกข์ พวกข้าพระองค์นั้นประพจน์พรหมจรรย์
ในพระผู้มีพระภาค คลายกามฉันทในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล เราพร้อมด้วยเทพดาเหล่าวิหาได้เข้าไปหา
เทพดาเหล่าอัปปา ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล เราพร้อมด้วยเทพดาเหล่าวิหา
และเหล่าอัปปา ได้เข้าไปหาเทพดาเหล่าสุทิสสา ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล
เราพร้อมด้วยเทพดาเหล่าวิหา เหล่าอัปปา และเหล่าสุทิสสา ได้เข้าไปหา
เทพดาเหล่าสุทิสสิ ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล เราพร้อมด้วย เทพดาเหล่าวิหา
เหล่าอัปปา เหล่าสุทิสสา และเหล่าสุทิสสิ ได้เข้าไปหาเทพดาเหล่า
อกนิฐาแล้ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานั้นเอง เทพดานับร้อยนับพันเป็นอันมาก
ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นเทพดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทกข์
นับถอยหลังแต่บัดนี้ไปได้ ๔๑ กัป พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระ-

*นามว่า วิปัสสิ์ เสด็จอุบัติในโลก พระองค์เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ เสด็จ
อุบัติในชาติตติยสกุล เป็นโกณฑัญญะโดยพระโคตร มีพระชนมายุประมาณ
แปดหมื่นปี พระองค์ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้แฉฝอย มีพระชฎเทระและพระติสสเทระ
เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทกข์ การประชุมกัน
แห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ์ ได้
มีแล้วสามครั้ง ครั้งหนึ่งมีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุหกล้านแปดแสนรูป
อีกครั้งหนึ่งมีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุแสนรูป อีกครั้งหนึ่งมีพระสาวก
ประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุแปดหมื่นรูป พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันต-

*สัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ์ ที่ได้ประชุมกันทั้งหมดครั้งนี้ ล้วนแต่เป็น
พระชินาสพหังสน์ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทกข์ ภิกษุผู้อุปัฏฐากชื่อ อโสกะ ได้เป็น
อัครอุปัฏฐาก ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ์
พระราชาพระนามว่า พันธมา เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่า พันธมดี เป็น
พระชนนีบังเกิดเกล้าของพระองค์ พระนครชื่อพันธมดี เป็นราชธานีของพระเจ้า
พันธมา ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทกข์ การเสด็จออกมหาภิเนษกรรม การบรรพชา
การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศพระธรรมจักร ของพระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ์ เป็นอย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้-

*นิรทกข์ พวกข้าพระองค์นั้น ประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคพระนามว่า
วิปัสสิ์ คลายกามฉันทในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานั้นเอง เทพดานับร้อยนับพันเป็นอันมาก
ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นเทพดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทกข์
นับถอยหลังแต่บัดนี้ไป ๓๑ กัป พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
สิขิ ได้เสด็จอุบัติในโลก ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทกข์ พวกข้าพระองค์นั้น
ประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สิขิ
คลายกามฉันทในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานั้นเอง เทพดานับร้อยนับพันเป็นอันมาก
ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นเทพดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทกข์ใน
กัปที่ ๓๑ นั้นเองแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า เวสสกุ
ได้เสด็จอุบัติในโลก ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทกข์ พวกข้าพระองค์นั้น ประพจน์
พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค พระนามว่า เวสสกุ คลายกามฉันทในกามทั้งหลาย
แล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานั้นเอง เทพดานับร้อยนับพันเป็นอันมาก
ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นเทพดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทกข์ ใน
กัฏกัปนี้เอง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กุสสันธะ
ได้เสด็จอุบัติในโลก ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทกข์ พวกข้าพระองค์ประพจน์
พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคพระนามว่า กุสสันธะ คลายกามฉันทในกาม
ทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพตานันเอง เทพตานับร้อยนับพันเป็นอันมาก ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทพดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในกัณฑ์ที่นี้เอง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โกลนาคมนะ ได้เสด็จอุบัติในโลก ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคพระนามว่า โกลนาคมนะ คลายกามฉันทในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพตานันเอง เทพตานับร้อยนับพันเป็นอันมาก ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทพดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในกัณฑ์ที่นี้เอง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ ได้เสด็จอุบัติในโลก ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคพระนามว่า กัสสปะ คลายความพอใจในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพตานันเอง เทพตานับร้อยนับพันเป็นอันมาก ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทพดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในกัณฑ์ที่นี้เอง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เสด็จอุบัติในโลก พระองค์เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ เสด็จอุบัติในชาติตติยสกุล เป็นโคตมะโดยพระโคตร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระชนมายุของพระผู้มีพระภาคน้อยนิดเดียว เร็วพลัน ผู้ที่มีชีวิตอยู่นานก็เป็นอยู่ได้เพียงร้อยปี บางทีก็น้อยกว่าบ้าง มากกว่าบ้าง พระผู้มีพระภาคตรัสรู้ที่ดวงไม้อโหรี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระสารีบุตรเถระ และพระโมคคัลลานเถระเป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญของพระผู้มีพระภาค การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาคได้มีแล้วครั้งเดียว เป็นจำนวนภิกษุหนึ่งพันสองร้อยห้าสิบลรูป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระสาวกของพระผู้มีพระภาคที่ได้ประชุมกันแล้วครั้งเดียวนี้ ล้วนแต่เป็นพระชินาสพทั้งสิ้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้ปฏิญาณชื่อว่า อานันทะ ได้เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระราชาพระนามว่า สุทโธทนะ เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่า มายา เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาค พระนครชื่อกบิลพัสดุ์เป็นราชธานี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การเสด็จออกมหาภิเนษกรรม การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศพระธรรมจักรของพระผู้มีพระภาคเป็นอย่างนี้ ฯ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค คลายความพอใจในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

[๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่ธรรมชาตินี้ ตถาคตแทงตลอด แล้วอย่างดีด้วยประการฉะนี้แล ฉะนั้น พระพุทธเจ้าที่ล่วงไปแล้ว ปรีณพพานแล้ว ตัตถธรรมเป็นเหตุทำให้เห็นเข้าได้แล้ว ตัตถวิญญูะได้แล้ว ครอบงำวิญญูะได้แล้ว ล่วงสรวพทุกษ์แล้ว ตถาคตย่อมระลึกถึงได้แม่โดยพระชาติ แม่โดยพระนาม แม่โดยพระโคตร แม่โดยประมาณแห่งพระชนมายุ แม่โดยคู่แห่งพระสาวก แม่โดยการประชุมกันแห่งพระสาวกว่า แม่ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงมีพระชาติอย่างนี้ จึงมีพระนามอย่างนี้ จึงมีพระโคตรอย่างนี้ จึงมีศีลอย่างนี้ จึงมีธรรมอย่างนี้ จึงมีปัญญาอย่างนี้ จึงมีวิหารธรรมอย่างนี้ จึงมีวิมุตติอย่างนี้ ฯ

แม้พวกเทพดาก็ได้บอกเนื้อความนี้แก่ตถาคต ซึ่งเป็นเหตุให้ตถาคตระลึกถึงได้ซึ่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ปรีณพพานแล้ว ตัตถธรรมเป็นเหตุทำให้เห็นเข้าได้แล้ว ตัตถวิญญูะได้แล้ว ครอบงำวิญญูะได้แล้ว ล่วงสรวพทุกษ์แล้ว แม่โดยพระชาติ แม่โดยพระนาม แม่โดยพระโคตร แม่โดยประมาณแห่งพระชนมายุ แม่โดยคู่แห่งพระสาวก แม่โดยการประชุมกันแห่งพระสาวกว่า แม่ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงมีพระชาติอย่างนี้ จึงมีพระนามอย่างนี้ จึงมีพระโคตรอย่างนี้ จึงมีศีลอย่างนี้ จึงมีปัญญาอย่างนี้ จึงมีวิหารธรรมอย่างนี้ จึงมีวิมุตติอย่างนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นยินดีชื่นชมภายิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล ฯ

จบมหาปทานสูตร ที่ ๑

๒. มหานิทานสูตร (๑๕)
[๕๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ :-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงชนบท มินิคมของชาวกรุงนามว่า กัมมาสทิมมะ ครั้นนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นท่านพระอานนท์นั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลความข้อนี้กะพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาคัสจรรย ไม่เคยมีมา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปฏิจจสมุบาทนี้เล็กซึ่งสุดประมาณ และปรากฏเป็นของเล็ก ก็เหละถึงจะเป็นเช่นนั้น ก็ยังปรากฏแก่ข้าพระองค์ เหมือนเป็นของตื้นนั ก ะ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เธออย่าพูดอย่างนั้น อานนท์ เธออย่าพูดอย่างนั้น อานนท์ ปฏิจจสมุบาทนี้ เล็กซึ่งสุดประมาณและปรากฏเป็นของเล็ก ดูกรอานนท์ เพราะไม่รู้จริง เพราะ ไม่แทงตลอด ซึ่งธรรมอันนี้ หมุสัตว์นี้ จึงเกิดเป็นผู้ยังประดุจด้ายของช่างหูก เกิดเป็นปมประหนึ่งกระจุกด้าย เป็นผู้เกิดมาเหมือนหมุามุง กระด้างและหยาบปล้อง จึงไม่พินอบาย ทุกติ วินิบาต สงสาร ดูกรอานนท์ เมื่อเธอถูกถามว่า ชรามรณะ มีสิ่งเป็นปัจจัยหรือ เธอพึงตอบว่า มี ถ้าเขาถามว่า ชรามรณะมีอะไรเป็นปัจจัย เธอพึงตอบว่า มีชาติเป็นปัจจัย เมื่อเธอถูกถามว่า ชาติมีสิ่งเป็นปัจจัยหรือ เธอพึงตอบว่า มี ถ้าเขาถามว่า ชาติมีอะไรเป็นปัจจัย เธอพึงตอบว่า มีภพเป็นปัจจัย เมื่อเธอถูกถามว่า ภพมีสิ่งเป็นปัจจัยหรือ เธอพึงตอบว่า มี ถ้าเขาถามว่า ภพมีอะไรเป็นปัจจัย เธอพึงตอบว่า มีอุปาทานเป็นปัจจัย เมื่อเธอถูกถามว่า อุปาทานมีสิ่งเป็นปัจจัยหรือ เธอพึงตอบว่า มี ถ้าเขาถามว่า อุปาทานมีอะไรเป็นปัจจัย เธอพึงตอบว่า มีตัณหาเป็นปัจจัย เมื่อเธอถูกถามว่า ตัณหา มีสิ่งเป็นปัจจัยหรือ เธอพึงตอบว่า มี ถ้าเขาถามว่า ตัณหา มีอะไรเป็นปัจจัย เธอพึงตอบว่า มีเวทนาเป็นปัจจัย เมื่อเธอถูกถามว่า เวทนามีสิ่งเป็นปัจจัยหรือ เธอพึงตอบว่า มี ถ้าเขาถามว่า เวทนามีอะไรเป็นปัจจัย เธอพึงตอบว่า มีผัสสะเป็นปัจจัย เมื่อเธอถูกถามว่า ผัสสะมีสิ่งเป็นปัจจัยหรือ เธอพึงตอบว่า มี ถ้าเขาถามว่า ผัสสะมีอะไรเป็นปัจจัย เธอพึงตอบว่า มีนามรูปเป็นปัจจัย เมื่อเธอถูกถามว่า นามรูปมีสิ่งเป็นปัจจัยหรือ เธอพึงตอบว่า มี ถ้าเขาถามว่า นามรูปมีอะไรเป็นปัจจัย เธอพึงตอบว่า มีวิญญาณเป็นปัจจัย เมื่อเธอถูกถามว่า วิญญาณมีสิ่งเป็นปัจจัยหรือ เธอพึงตอบว่า มี ถ้าเขาถามว่า วิญญาณมีอะไรเป็นปัจจัย เธอพึงตอบว่า มีนามรูปเป็นปัจจัย ดูกรอานนท์ เพราะนามรูปเป็นปัจจัยดังนี้แล จึงเกิดวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นปัจจัยจึงเกิดนามรูป เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงเกิดผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัยจึงเกิดเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัยจึงเกิดตัณหา เพราะตัณหาเป็นปัจจัยจึงเกิดอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัยจึงเกิดภพ เพราะภพเป็นปัจจัยจึงเกิดชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงเกิดชรามรณะ โสภปริเทวทุกขโทมนัสอุปายาส ะ

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ย่อมมีด้วยประการฉะนี้ ะ

[๔๘] ก็คำนี้ว่า เพราะชาติเป็นปัจจัยจึงเกิดชรามรณะ เรากล่าวอธิบายดังต่อไปนี้-

ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบความข้อนี้ โดยปริยายฉะนี้ เหมือนที่เราได้กล่าวไว้ว่า เพราะชาติเป็นปัจจัยจึงเกิดชรามรณะ ดูกรอานนท์ ก็แลถ้าชาติมิได้มีแก่ใครๆ ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน คือ มิได้มีเพื่อความเป็นเทพแห่งพวกเทพ เพื่อความเป็นคนธรรพ์แห่งพวกคนธรรพ์ เพื่อความเป็นยักษ์แห่งพวกยักษ์ เพื่อความเป็นภูตแห่งพวกภูต เพื่อความเป็นมนุษย์แห่งพวกมนุษย์ เพื่อความเป็นสัตว์สี่เท้าแห่งพวกสัตว์สี่เท้า เพื่อความเป็นปักษีแห่งพวกปักษี เพื่อความเป็นสัตว์เลื้อยคลานแห่งพวกสัตว์เลื้อยคลาน ดูกรอานนท์ ก็ถ้าชาติมิได้มีเพื่อความเป็นอย่างนั้นๆ แห่งสัตว์พวกนั้นๆ เมื่อชาติไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะชาติดับไป ชราและมรณะจะพึงปรากฏได้บ้างไหม ะ

ไม่ได้เลยพระเจ้าข้า ะ

เพราะเหตุฉะนี้แหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งชรามรณะ ก็คือชาตินั่นเอง ะ

ก็คำนี้ว่า เพราะภพเป็นปัจจัยจึงเกิดชาติ เรากล่าวอธิบายดังต่อไปนี้-

ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบข้อความนี้ โดยปริยายฉะนี้ เหมือนที่เราได้กล่าวไว้ว่า เพราะภพเป็นปัจจัยจึงเกิดชาติ ดูกรอานนท์ ก็ถ้าภพมิได้มีแก่ใครๆ ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ เมื่อภพไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะภพดับไป ชาติจะพึงปรากฏได้บ้างไหม ะ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ะ

เพราะเหตุฉะนี้แหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งชาติ ก็คือภพนั่นเอง ะ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

ก็ค่านีว่า เพราะอุปาทานเป็นปัจจัยจึงเกิดภพ เรากล่าวอธิบายดังต่อไปนี้—

ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบความข้อนี้ โดยปริยายแม่นี่ เหมือนที่เราได้กล่าวไว้ว่า เพราะอุปาทานเป็นปัจจัยจึงเกิดภพ ดูกรอานนท์ ก็ถ้าอุปาทานมิได้มีแก่ใครๆ ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน คือ กามุปาทาน ทิฏฐุปาทาน สิลลัพพตูปาทาน อิตตวาตูปาทาน เมื่ออุปาทานไม่มี โดยประการทั้งปวง เพราะอุปาทานดับไป ภพจะพึงปรากฏได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งภพ ก็คืออุปาทานนั่นเอง ฯ

ก็ค่านีว่า เพราะตัณหาเป็นปัจจัยจึงเกิดอุปาทาน เรากล่าวอธิบายดังต่อไปนี้—

ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบความข้อนี้ โดยปริยายแม่นี่ เหมือนที่เราได้กล่าวไว้ว่า เพราะตัณหาเป็นปัจจัยจึงเกิดอุปาทาน ดูกรอานนท์ ก็ถ้าตัณหามิได้มีแก่ใครๆ ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน คือ รูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โผฏฐัพพตัณหา ธรรมตัณหา เมื่อตัณหาไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะตัณหาดับไป อุปาทานจะพึงปรากฏได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งอุปาทาน ก็คือตัณหานั่นเอง ฯ

ก็ค่านีว่า เพราะเวทนาเป็นปัจจัยจึงเกิดตัณหา เรากล่าวอธิบายไว้ดังต่อไปนี้—

ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบความข้อนี้ โดยปริยายแม่นี่ เหมือนที่เราได้กล่าวไว้ว่า เพราะเวทนาเป็นปัจจัยจึงเกิดตัณหา ดูกรอานนท์ ก็ถ้าเวทนามิได้มีแก่ใครๆ ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน คือ เวทนาที่เกิดเพราะจักษุสัมผัส โสตสัมผัส ฆานสัมผัส ชิวหาสัมผัส กายสัมผัส มโนสัมผัส เมื่อเวทนาไม่มี โดยประการทั้งปวง เพราะเวทนาดับไป ตัณหาจะพึงปรากฏได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งตัณหา ก็คือเวทนานั่นเอง ฯ

[๕๙] ดูกรอานนท์ ก็ด้วยประการดังนี้แล ค่านี คือ เพราะอาศัยเวทนาจึงเกิดตัณหา เพราะอาศัยตัณหาจึงเกิดการแสวงหา เพราะอาศัยการแสวงหาจึงเกิดฉก เพราะอาศัยฉกจึงเกิดการตกลงใจ เพราะอาศัยการตกลงใจจึงเกิดการรักใคร่พึงใจ เพราะอาศัยการรักใคร่พึงใจจึงเกิดการพะวง เพราะอาศัยการพะวงจึงเกิดความยึดถือ เพราะอาศัยความยึดถือจึงเกิดความตระหนี่ เพราะอาศัยความตระหนี่จึงเกิดการป้องกัน เพราะอาศัยการป้องกันจึงเกิดเรื่องในการป้องกันขึ้น อกุศลธรรมอันชั่วช้าลามกมิใช่น้อย คือการถือไม้ ถือมิด การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การกล่าวว่ามี มึง การพูดคำส่อเสียด และการพูดเท็จ ย่อมเกิดขึ้น ค่านีเรากล่าวไว้ด้วยประการดังนี้แล ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบความข้อนี้ โดยปริยายแม่นี่ เหมือนที่เราได้กล่าวว่า เรื่องในการป้องกันอกุศลธรรมอันชั่วช้าลามกมิใช่น้อย คือการถือไม้ ถือมิด การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การกล่าวว่ามี มึง การพูดคำส่อเสียด และการพูดเท็จ ย่อมเกิดขึ้น ดูกรอานนท์ ก็ถ้าการป้องกันมิได้มีแก่ใครๆ ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน เมื่อไม่มีการป้องกันโดยประการทั้งปวง เพราะหมดการป้องกัน อกุศลธรรมอันชั่วช้าลามกมิใช่น้อย คือการถือไม้ ถือมิด การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การกล่าวว่ามี มึง การพูดคำส่อเสียด และการพูดเท็จ จะพึงเกิดขึ้นได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งการเกิดขึ้นแห่งอกุศลธรรมอันชั่วช้าลามกเหล่านี้ คือ การถือไม้ ถือมิด การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การกล่าวว่ามี มึง การกล่าวคำส่อเสียด และการพูดเท็จ ก็คือการป้องกันนั่นเอง ฯ

ก็ค่านีว่า เพราะอาศัยความตระหนี่จึงเกิดการป้องกัน เรากล่าวอธิบายดังต่อไปนี้—

ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบความข้อนี้ โดยปริยายแม่นี่ เหมือนที่เราได้กล่าวไว้ว่า เพราะอาศัยความตระหนี่จึงเกิดการป้องกัน ดูกรอานนท์ ก็ถ้าความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ตระหนี่มิได้มีแก่ใครๆ ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน เมื่อไม่มีความตระหนี่
โดยประการทั้งปวง เพราะหมดความตระหนี่ การป้องกันจะพึงปรากฏได้
บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งการ
ป้องกัน ก็คือความตระหนี่นั่นเอง ฯ

ก็คำนี้ว่า เพราะอาศัยความยึดถือจึงเกิดความตระหนี่ เรากล่าวอธิบาย
ดังต่อไปนี้-

ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบความข้อนี้ โดยปริยายแม่นี่ เหมือนที่เราได้
กล่าวไว้ว่า เพราะอาศัยความยึดถือจึงเกิดความตระหนี่ ดูกรอานนท์ ก็ถ้าความ
ยึดถือมิได้มีแก่ใครๆ ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน เมื่อไม่มีความยึดถือโดย
ประการทั้งปวง เพราะดับความยึดถือเสียได้ ความตระหนี่จะพึงปรากฏ
ได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งความ
ตระหนี่ ก็คือความยึดถือนั่นเอง ฯ

ก็คำนี้ว่า เพราะอาศัยการพะวงจึงเกิดความยึดถือ เรากล่าวอธิบาย
ดังต่อไปนี้-

ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบความข้อนี้ โดยปริยายแม่นี่ เหมือนที่เราได้
กล่าวไว้ว่า เพราะอาศัยการพะวงจึงเกิดความยึดถือ ดูกรอานนท์ ก็ถ้าการพะวงมิ
ได้มีแก่ใครๆ ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน เมื่อไม่มีการพะวงโดยประการ
ทั้งปวง เพราะดับการพะวงเสียได้ ความยึดถือจะพึงปรากฏได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งความ
ยึดถือ ก็คือการพะวงนั่นเอง ฯ

ก็คำนี้ว่า เพราะอาศัยความรักใคร่พึงใจจึงเกิดการพะวง เรากล่าวอธิบาย
ดังต่อไปนี้-

ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบความข้อนี้โดยปริยายแม่นี่ เหมือนที่เราได้
กล่าวไว้ว่า เพราะอาศัยความรักใคร่พึงใจจึงเกิดการพะวง ดูกรอานนท์ ก็ถ้าความ
รักใคร่พึงใจมิได้มีแก่ใครๆ ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน เมื่อไม่มีความรัก
ใคร่พึงใจโดยประการทั้งปวง เพราะดับความรักใคร่พึงใจเสียได้ การพะวงจะพึง
ปรากฏได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งการพะวง
ก็คือความรักใคร่พึงใจนั่นเอง ฯ

ก็คำนี้ว่า เพราะอาศัยความตกลงใจจึงเกิดความรักใคร่พึงใจ เรากล่าว
อธิบายดังต่อไปนี้-

ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบความข้อนี้โดยปริยายแม่นี่ เหมือนที่เราได้กล่าว
ไว้ว่า เพราะอาศัยความตกลงใจจึงเกิดความรักใคร่พึงใจ ดูกรอานนท์ ก็ถ้าความ
ตกลงใจมิได้มีแก่ใครๆ ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน เมื่อไม่มีความตกลงใจ
โดยประการทั้งปวง เพราะดับความตกลงใจเสียได้ ความรักใคร่พึงใจจะพึงปรากฏ
ได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยความรักใคร่
พึงใจ ก็คือความตกลงใจนั่นเอง ฯ

ก็คำนี้ว่า เพราะอาศัยลากจึงเกิดความตกลงใจ เรากล่าวอธิบายดังต่อไปนี้-

ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบความข้อนี้โดยปริยายแม่นี่ เหมือนที่เราได้กล่าว
ไว้ว่า เพราะอาศัยลากจึงเกิดความตกลงใจ ดูกรอานนท์ ก็ถ้าลากมิได้มีแก่ใครๆ
ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน เมื่อไม่มีลากโดยประการทั้งปวง เพราะหมดลาก
ความตกลงใจจะพึงปรากฏได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งความ
ตกลงใจ ก็คือลากนั่นเอง ฯ

ก็คำนี้ว่า เพราะอาศัยการแสวงหาจึงเกิดลาก เรากล่าวอธิบายดังต่อไปนี้-

ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบความข้อนี้ โดยปริยายแม่นี่ เหมือนที่เรา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

ได้กล่าวไว้ว่า เพราะอาศัยการแสวงหาจึงเกิดลาภ ดุรอาณนฺท์ ก็ถ้าการแสวงหา
มิได้มีแก่ใครๆ ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน เมื่อไม่มีการแสวงหาโดย
ประการทั้งปวง เพราะหมดการแสวงหาแล้วจะพึงปรากฏได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนฺท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยของลาภ
ก็คือ การแสวงหานั่นเอง ฯ

ก็คำนี้ว่า เพราะอาศัยตัณหาจึงเกิดการแสวงหา เรากล่าวอธิบายดังต่อไปนี้—

ดุรอาณนฺท์ เธอพึงทราบความข้อนี้โดยปริยายแม่นี้ เหมือนที่เราได้กล่าว
ไว้ว่า เพราะอาศัยตัณหาจึงเกิดการแสวงหา ดุรอาณนฺท์ ก็ถ้าตัณหามิได้มีแก่ใครๆ
ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เมื่อ
ไม่มีตัณหาโดยประการทั้งปวง เพราะดับตัณหาเสียได้ การแสวงหาจะพึงปรากฏ
ได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนฺท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยของการ
แสวงหา ก็คือตัณหานั่นเอง ฯ

[๖๐] ดุรอาณนฺท์ ธรรมทั้งสองเหล่านี้ รวมเป็นอันเดียวกันกับเวทนา
โดยส่วนสอง ด้วยประการดังนี้แล ฯ

ก็คำนี้ว่า เพราะผัสสะเป็นปัจจัยจึงเกิดเวทนา เรากล่าวอธิบายดังต่อไปนี้—

ดุรอาณนฺท์ เธอพึงทราบความข้อนี้โดยปริยายแม่นี้ เหมือนที่เราได้กล่าว
ไว้ว่า เพราะผัสสะเป็นปัจจัยจึงเกิดเวทนา ดุรอาณนฺท์ ก็ถ้าผัสสะมิได้มีแก่ใครๆ
ในภพไหนๆ ทั่วไปทุกแห่งหน คือ จักขุสัมผัส โสตสัมผัส ฆานสัมผัส ชิวหา—

* สัมผัส ภายสัมผัส มโนสัมผัส เมื่อไม่มีผัสสะโดยประการทั้งปวง เพราะ
ดับผัสสะเสียได้ เวทนาจะพึงปรากฏได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนฺท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งเวทนา
ก็คือผัสสะนั่นเอง ฯ

ก็คำนี้ว่า เพราะนามรูปเป็นปัจจัยจึงเกิดผัสสะ เรากล่าวอธิบายดังต่อไปนี้—

ดุรอาณนฺท์ เธอพึงทราบความข้อนี้โดยปริยายแม่นี้ เหมือนที่เราได้กล่าว
ไว้ว่า เพราะนามรูปเป็นปัจจัยจึงเกิดผัสสะ ดุรอาณนฺท์ การบัญญัตินามกาย
ต้องพร้อมด้วยอาการ เพศ นิมิต อุเทศ เมื่ออาการ เพศ นิมิต และอุเทศ
นั้นๆ ไม่มี การสัมผัสเพียงแต่ชื่อในรูปกายจะพึงปรากฏได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

ดุรอาณนฺท์ การบัญญัติรูปกาย ต้องพร้อมด้วยอาการ เพศ นิมิต อุเทศ
เมื่ออาการ เพศ นิมิต อุเทศนั้นๆ ไม่มี การสัมผัสโดยการกระทบ จะพึง
ปรากฏในนามกายได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

ดุรอาณนฺท์ การบัญญัตินามกิตติ รูปกายกิตติ ต้องพร้อมด้วยอาการ เพศ
นิมิต อุเทศ เมื่ออาการ เพศ นิมิต อุเทศนั้นๆ ไม่มี การสัมผัสเพียงแต่ชื่อ
กิตติ การสัมผัสโดยการกระทบกิตติ จะพึงปรากฏได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

ดุรอาณนฺท์ การบัญญัตินามรูปต้องพร้อมด้วยอาการ เพศ นิมิต อุเทศ
เมื่ออาการ เพศ นิมิต อุเทศนั้นๆ ไม่มี ผัสสะจะพึงปรากฏได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนฺท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งผัสสะ
ก็คือนามรูปนั่นเอง ฯ

ก็คำนี้ว่า เพราะวิญญาณเป็นปัจจัยจึงเกิดนามรูป เรากล่าวอธิบายดังต่อไปนี้—

ดุรอาณนฺท์ เธอพึงทราบความข้อนี้โดยปริยายแม่นี้ เหมือนที่เราได้กล่าว
ไว้ว่า เพราะวิญญาณเป็นปัจจัยจึงเกิดนามรูป ดุรอาณนฺท์ ก็วิญญาณจักไม่หยั่งลง
ในท้องแห่งมารดา นามรูปจักขาดในท้องแห่งมารดาได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

ดุรอาณนฺท์ ก็ถ้าวิญญาณหยั่งลงในท้องแห่งมารดาแล้วจักลงเลยไป
นามรูปจักบังเกิดเพื่อความเป็นอย่างนี้ได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

ดูกรอานนท์ ก็ถ้าวิญญาน ของกุมารกิติ ของกุมาริกากิติ ผู้ยังเยาว์วัยอยู่
จักขาดความสืบทอด นามรูปจักถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งนามรูป
ก็คือวิญญานนั่นเอง ฯ

ก็ค้ำนี้ว่า เพราะนามรูปเป็นปัจจัยจึงเกิดวิญญาน เรากล่าวอธิบายดังต่อไปนี้-

ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบความข้อนี้โดยปริยายแม่นี้ เหมือนที่เราได้กล่าว
ไว้ว่า เพราะนามรูปเป็นปัจจัยจึงเกิดวิญญาน ดูกรอานนท์ ก็ถ้าวิญญานจักไม่ได้
อาศัยในนามรูปแล้ว ความเกิดขึ้นแห่งชาติขรามรณะและกองทุกข์ พึงปรากฏ
ต่อไปได้บ้างไหม ฯ

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งวิญญาน
ก็คือนามรูปนั่นเอง ด้วยเหตุผลเพียงเท่านั้นแหละ อานนท์ วิญญานและนามรูป
จึงยังเกิด แก่ ตาย จติ หรืออุปบัติ ทางแห่งชื่อ ทางแห่งนิรุตติ ทางแห่งบัญญัติ
ทางที่กำหนดรู้ด้วยปัญญาและวิภูษัสสาร ย่อมเป็นไปด้วยเหตุเพียงเท่านั้น ความ
เป็นอย่างนี้ ย่อมมีเพื่อบัญญัติ คือนามรูปกับวิญญาน ฯ

[๖๑] ดูกรอานนท์ บุคคลเมื่อจะบัญญัติอัตตา ย่อมบัญญัติด้วยเหตุ
ประมาณเท่าไร ก็เมื่อบุคคลจะบัญญัติอัตตา มีรูปเป็นกามาวจร ย่อมบัญญัติว่า
อัตตาของเรามีรูปเป็นกามาวจร เมื่อบัญญัติอัตตามีรูปหาที่สุดมิได้ ย่อมบัญญัติว่า
อัตตาของเรามีรูปหาที่สุดมิได้ เมื่อบัญญัติอัตตาไม่มีรูปเป็นกามาวจร ย่อมบัญญัติว่า
อัตตาของเราไม่มีรูปเป็นกามาวจร เมื่อบัญญัติอัตตาไม่มีรูปหาที่สุดมิได้ ย่อม
บัญญัติว่า อัตตาของเราไม่มีรูปหาที่สุดมิได้ ฯ

ดูกรอานนท์ บรรดาความเห็น ๔ อย่างนั้น ผู้ที่บัญญัติอัตตามีรูปเป็น
กามาวจรมัน ย่อมบัญญัติในกาลบัดนี้ หรือบัญญัติซึ่งสภาพที่เป็นอย่างนั้น หรือ
มีความเห็นว่า เราจักยังสภาพอื่น ไม่เที่ยงแท้ที่มีอยู่ให้สำเร็จ เพื่อเป็นสภาพที่
เที่ยงแท้ อานนท์ การลงความเห็นว่าเป็นกามาวจร ย่อมติดสันดานผู้มีรูปที่
เป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น จึงควรกล่าวไว้ด้วย ฯ

ดูกรอานนท์ บรรดาความเห็น ๔ อย่างนั้น ผู้ที่มีบัญญัติอัตตามีรูปหาที่สุด
มิได้นั้น ย่อมบัญญัติในกาลบัดนี้ หรือบัญญัติซึ่งสภาพที่เป็นอย่างนั้น หรือมี
ความเห็นว่าเป็นกามาวจร ไม่เที่ยงแท้ที่มีอยู่ให้สำเร็จ เพื่อเป็นสภาพที่เที่ยงแท้
อานนท์ การลงความเห็นว่าเป็นกามาวจร ย่อมติดสันดานผู้มีรูปที่เป็นอย่างนี้
เพราะฉะนั้น จึงควรกล่าวไว้ด้วย ฯ

ดูกรอานนท์ บรรดาความเห็น ๔ อย่างนั้น ผู้ที่มีบัญญัติอัตตาไม่มีรูปเป็น
กามาวจรมัน ย่อมบัญญัติในกาลบัดนี้ หรือบัญญัติซึ่งสภาพที่เป็นอย่างนั้น หรือ
มีความเห็นว่า เราจักยังสภาพอื่น ไม่เที่ยงแท้ที่มีอยู่ให้สำเร็จ เพื่อเป็นสภาพที่
เที่ยงแท้ อานนท์ การลงความเห็นว่าเป็นกามาวจร ย่อมติดสันดานผู้มีรูป
ที่เป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น จึงควรกล่าวไว้ด้วย ฯ

ดูกรอานนท์ บรรดาความเห็น ๔ อย่างนั้น ส่วนผู้ที่บัญญัติอัตตาไม่มีรูป
ทั้งหาที่สุดมิได้นั้น ย่อมบัญญัติในกาลบัดนี้ หรือบัญญัติซึ่งสภาพที่เป็นอย่างนั้น
หรือมีความเห็นว่า เราจักยังสภาพอื่น ไม่เที่ยงแท้ที่มีอยู่ให้สำเร็จ เพื่อเป็นสภาพ
ที่เที่ยงแท้ อานนท์ การลงความเห็นว่าเป็นกามาวจร ย่อมติดสันดาน
ผู้มีรูป เพราะฉะนั้น จึงควรกล่าวไว้ด้วย ฯ

ดูกรอานนท์ บุคคลเมื่อจะบัญญัติอัตตาย่อมบัญญัติด้วยเหตุมีประมาณเท่า
นี้แล ฯ

[๖๒] ดูกรอานนท์ บุคคลเมื่อไม่บัญญัติอัตตา ย่อมไม่บัญญัติด้วยเหตุ
มีประมาณเท่าไร อานนท์ ก็เมื่อบุคคลไม่บัญญัติอัตตามีรูปเป็นกามาวจร ย่อมไม่
บัญญัติว่า อัตตาของเรามีรูปเป็นกามาวจร เมื่อไม่บัญญัติอัตตามีรูปอันหาที่สุดมิได้
ย่อมไม่บัญญัติว่า อัตตาของเรามีรูปหาที่สุดมิได้ หรือเมื่อไม่บัญญัติอัตตาไม่มี
รูปเป็นกามาวจร ย่อมไม่บัญญัติว่า อัตตาของเรามีรูปเป็นกามาวจร เมื่อไม่
บัญญัติอัตตาไม่มีรูปหาที่สุดมิได้ ย่อมไม่บัญญัติว่า อัตตาของเรามีรูปหาที่สุดมิได้
อานนท์ บรรดาความเห็น ๔ อย่างนั้น ผู้ที่ไม่บัญญัติอัตตามีรูปเป็นกามาวจรมัน
ย่อมไม่บัญญัติในกาลบัดนี้ หรือไม่บัญญัติซึ่งสภาพที่เป็นอย่างนั้น หรือไม่มีความ
เห็นว่า เราจักยังสภาพอื่น ไม่เที่ยงแท้ที่มีอยู่ให้สำเร็จ เพื่อเป็นสภาพที่เที่ยงแท้
อานนท์ การลงความเห็นว่าเป็นกามาวจร ย่อมไม่ติดสันดานผู้มีรูปที่เป็น

อย่างนี้ เพราะฉะนั้น จึงควรกล่าวไว้ด้วย

ผู้ที่ไม่มีบุญดีอุตตมามีรูปหาที่สุดมิได้ นั่น ย่อมไม่มีบุญดีในกาลบัดนี้ หรือไม่มีบุญดีซึ่งสภาพที่เป็นอย่างนั้น หรือไม่มีความเห็นว่า เราจักยังสภาพอันไม่เที่ยงแท้ที่มีอยู่ให้สำเร็จ เพื่อเป็นสภาพที่เที่ยงแท้ อานนท์ การลงความเห็นว่าอุตตมามีรูปหาที่สุดมิได้ ย่อมไม่ติดสันดานผู้มีรูปที่เป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น จึงควรกล่าวไว้ด้วย

ส่วนผู้ที่ไม่มีบุญดีอุตตมามีรูปเป็นกามาวจรนั้น ย่อมไม่มีบุญดีในกาลบัดนี้ หรือไม่มีบุญดีซึ่งสภาพที่เป็นอย่างนั้น หรือไม่มีความเห็นว่า เราจักยังสภาพอันไม่เที่ยงแท้ที่มีอยู่ให้สำเร็จ เพื่อเป็นสภาพที่เที่ยงแท้ อานนท์ การลงความเห็นว่าอุตตมาเป็นกามาวจร ย่อมไม่ติดสันดานผู้มีรูปที่เป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น จึงควรกล่าวไว้ด้วย

ผู้ที่ไม่มีบุญดีอุตตมามีรูปหาที่สุดมิได้ นั่น ย่อมไม่มีบุญดีในกาลบัดนี้ หรือไม่มีบุญดีซึ่งสภาพที่เป็นอย่างนั้น หรือไม่มีความเห็นว่า เราจักยังสภาพอันไม่เที่ยงแท้ที่มีอยู่ให้สำเร็จ เพื่อเป็นสภาพที่เที่ยงแท้ อานนท์ การลงความเห็นว่าอุตตมามีรูปหาที่สุดมิได้ ย่อมไม่ติดสันดานผู้มีรูปที่เป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น จึงควรกล่าวไว้ด้วย ฯ

ดูกรอานนท์ บุคคลเมื่อไม่มีบุญดีอุตตมา ย่อมไม่มีบุญดีด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แล ฯ

[๖๓] ดูกรอานนท์ บุคคลเมื่อเล็งเห็นอุตตมา ย่อมเล็งเห็นด้วยเหตุมีประมาณเท่าไร ก็บุคคลเมื่อเล็งเห็นเวทนาเป็นอุตตมา ย่อมเล็งเห็นว่า เวทนาเป็นอุตตมาของเรา ถ้าเวทนาไม่เป็นอุตตมาของเราแล้ว อุตตมาของเราก็ไม่ต้องเสวยเวทนา อานนท์ หรือเล็งเห็นอุตตมา ดังนี้ว่า เวทนาไม่เป็นอุตตมาของเราเลย จะว่าอุตตมาของเราไม่ต้องเสวยเวทนามิใช่ อุตตมาของเรายังต้องเสวยเวทนาอยู่ เพราะฉะนั้น อุตตมาของเรามีเวทนาเป็นธรรมดา อานนท์ บรรดาความเห็น ๓ อย่างนั้น ผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า เวทนาเป็นอุตตมาของเรา เขาจะพึงถูกซักถามอย่างนี้ว่า อาวุโส เวทนามิใช่ ๓ อย่างนี้ คือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา บรรดาเวทนา ๓ ประการนี้ ท่านเล็งเห็นอันไหนโดยความเป็นอุตตมา อานนท์ ในสมัยใด อุตตมาเสวยสุขเวทนา ในสมัยนั้น มิได้เสวยทุกขเวทนา มิได้เสวยอทุกขมสุขเวทนา คงเสวยแต่สุขเวทนาอย่างเดียวเท่านั้น ในสมัยใดอุตตมาเสวยทุกขเวทนา มิได้เสวยสุขเวทนา มิได้เสวยอทุกขมสุขเวทนา คงเสวยแต่ทุกขเวทนาอย่างเดียวเท่านั้น ในสมัยใด อุตตมาเสวยอทุกขมสุขเวทนา ในสมัยนั้น มิได้เสวยสุขเวทนา มิได้เสวยทุกขเวทนา คงเสวยแต่อทุกขมสุขเวทนาอย่างเดียวเท่านั้น

ดูกรอานนท์ เวทนาแม้ที่เป็นสุขก็ดี แม้ที่เป็นทุกข์ก็ดี แม้ที่เป็นอทุกขม-

* สุขก็ดี ล้วนไม่เที่ยง เป็นเพียงปัจจัยปรุงแต่งขึ้น มีความสิ้นความเสื่อม ความ-

* คลาย และความดับไปเป็นธรรมดา เมื่อเขาเสวยสุขเวทนา ย่อมมีความเห็นว่านี้เป็นอุตตมาของเรา ต่อสุขเวทนาอันนั้นดับไป จึงมีความเห็นว่า อุตตมาของเราดับไปแล้ว เมื่อเสวยทุกขเวทนา ย่อมมีความเห็นว่า นี่เป็นอุตตมาของเรา ต่อทุกขเวทนาอันนั้นแลดับไป จึงมีความเห็นว่า อุตตมาของเราดับไปแล้ว เมื่อเสวยอทุกขมสุขเวทนา ย่อมมีความเห็นว่า นี่เป็นอุตตมาของเรา ต่ออทุกขมสุขเวทนาอันนั้นแลดับไป จึงมีความเห็นว่า อุตตมาของเราดับไปแล้ว ผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า เวทนาเป็นอุตตมาของเรานั้น เมื่อเล็งเห็นอุตตมา ย่อมเล็งเห็นเวทนาอันไม่เที่ยงเคลื่อนกล่นไปด้วยสุขและทุกข์ มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา เป็นอุตตมาในปัจจุบันเท่านั้น เพราะเหตุนี้แหละ อานนท์ ขอนี้จึงยังไม่ควรที่จะเล็งเห็นว่า เวทนาเป็นอุตตมาของเรา แม้ด้วยคำดังกล่าวแล้วนี้ ผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า ถ้าเวทนาไม่เป็นอุตตมาของเราแล้ว อุตตมาของเราก็ไม่ต้องเสวยเวทนา เขาจะพึงถูกซักถามอย่างนี้ว่า ในรูปชั้นรล้นๆ ก็ยังมิได้มีความเสวยอารมณ์อยู่ทั้งหมด ในรูปชั้นนั้น ยังจะเกิดอหังการว่าเป็นเราได้หรือ ฯ

ไม่ได้ พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนี้แหละ อานนท์ ขอนี้จึงยังไม่ควรที่จะเล็งเห็นว่า ถ้าเวทนาไม่เป็นอุตตมาของเราแล้ว อุตตมาของเราก็ไม่ต้องเสวยเวทนา แม้ด้วยคำดังกล่าวแล้วนี้ ส่วนผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า เวทนาไม่เป็นอุตตมาของเราเลย อุตตมาของเราไม่ต้องเสวยเวทนามิใช่ อุตตมาของเรายังต้องเสวยเวทนาอยู่ เพราะว่า อุตตมาของเรามีเวทนาเป็นธรรมดา เขาจะพึงถูกซักถามอย่างนี้ว่า อาวุโส ก็เพราะเวทนาจะต้องดับไปทั้งหมดทั้งสิ้น ไม่เหลือเศษ เมื่อเวทนาไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะเวทนาดับไป ยังจะเกิดอหังการว่า เป็นเราได้หรือ ในเมื่อชั้นนั้นๆ ดับไปแล้ว ฯ

ไม่ได้ พระเจ้าข้า ฯ

เพราะเหตุนี้แหละ อานนท์ ข้อนี้จึงยังไม่ควรที่จะเล็งเห็นว่า เวทนา
ไม่เป็นอัตตาของเราแล้ว อัตตาของเราไม่ต้องสวैयाเวทนาเลยก็ไม่ใช่ อัตตาของ
เรายังต้องสวैयाเวทนาอยู่ เพราะว่า อัตตาของเรามีเวทนาเป็นธรรมดา แม้ด้วยคำ
ดังกล่าวแล้วนี้ ฯ

[๖๔] ดุรอาณนที คราวใดเล่า ภิกษุไม่เล็งเห็นเวทนาเป็นอัตตา ไม่
เล็งเห็นอัตตาว่าไม่ต้องสวैयाเวทนา ก็ไม่ใช่ ไม่เล็งเห็นว่าอัตตายังต้องสวैयाเวทนา
อยู่ เพราะว่า อัตตาของเรามีเวทนาเป็นธรรมดา ภิกษุนั้น เมื่อเล็งเห็นอยู่อย่างนี้
ย่อมไม่ยึดมั่นอะไรๆ ในโลก และเมื่อไม่ยึดมั่น ย่อมไม่สะทกสะท้าน เมื่อไม่
สะทกสะท้านย่อมปรินิพพานได้เฉพาะตน ทั้งรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์
อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี อานนท์
ผู้ใดกล่าวอย่างนี้ว่า ทิฐิวาเบื้องหน้าแต่ตาย สัตว์ยังมีอยู่ ว่าเบื้องหน้าแต่ตาย
สัตว์ไม่มีอยู่ ว่าเบื้องหน้าแต่ตาย สัตว์มีอยู่ด้วย ไม่มีอยู่ด้วย ว่าเบื้องหน้าแต่ตาย
สัตว์มีอยู่ก็หามิได้ ไม่มีอยู่ก็หามิได้ ดังนี้ กะภิกษุผู้หลุดพ้นแล้วอย่างนี้ การ
กล่าวของบุคคลนั้นไม่สมควร ฯ

ข้อนั้น เพราะเหตุไร

ดุรอาณนที ชื่อ ทางแห่งชื่อ ทางแห่งนิริติ บัญญัติ ทางแห่งบัญญัติ
การแต่งตั้ง ทางที่กำหนดรู้ด้วยปัญญา วิภูษะยังเป็น ไปอยู่ตราบใด วิภูษสงสาร
ยังทมนเวียนอยู่ตราบนั้น เพราะรู้อย่างนี้ วิภูษสงสารนั้น ภิกษุจึงหลุดพ้น ข้อที่มี
ทิฐิวา ใครๆ ย่อม ไม่รู้ ย่อม ไม่เห็นภิกษุผู้หลุดพ้น เพราะรู้อย่างนี้ วิภูษสงสารนั้น
นั้นไม่สมควร ฯ

[๖๕] ดุรอาณนที วิญญานฐิติ ๗ อายุตนะ ๒ เหล่านี้ วิญญานฐิติ ๗
เป็นไฉน คือ-

๑. สัตว์มีกายต่างกัน มีสัญญาต่างกัน ได้แก่พวกมนุษย์ และพวกเทพ
บางพวก พวกวินิยาตบางพวก นี่เป็นวิญญานฐิติที่ ๑

๒. สัตว์มีกายต่างกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน ได้แก่พวกเทพผู้เนิบเนือง
ในชั้นพรหมผู้บังเกิดด้วยปฐมฌาน และสัตว์ผู้เกิดในอภาย ๔ นี่เป็นวิญญาน
ฐิติที่ ๒

๓. สัตว์มีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาต่างกัน ได้แก่พวกเทพชั้นอาภัสสร
นี่เป็นวิญญานฐิติที่ ๓

๔. สัตว์ที่มีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน ได้แก่พวกเทพ
ชั้นสุภกีนหะ นี่เป็นวิญญานฐิติที่ ๔

๕. สัตว์ที่เข้าถึงชั้นอาภาสญาณโดยตนด้วยมนสิการว่า อาภาสหาที่สุด
มิได้ เพราะล่วงรูปสัญญา เพราะดับปฏิขะสัญญา เพราะไม่ใส่ใจถึงนันทตตสัญญา
โดยประการทั้งปวง นี่เป็นวิญญานฐิติที่ ๕

๖. สัตว์ที่เข้าถึงชั้นวิญญานัญญาโดยตนด้วยมนสิการว่า วิญญานหาที่สุด
มิได้ เพราะล่วงชั้นอาภาสญาณโดยตนโดยประการทั้งปวง นี่เป็นวิญญานฐิติที่ ๖

๗. สัตว์ที่เข้าถึงชั้นอาภิกขัญญาโดยตน ด้วยมนสิการว่า ไม่มีอะไร
เพราะล่วงชั้นวิญญานัญญาโดยตน โดยประการทั้งปวง นี่เป็นวิญญานฐิติที่ ๗
ส่วนอายุตนะอีก ๒ คือ อสัณญีสัตตยาตนะ (ข้อที่ ๑) และข้อที่ ๒
คือ เนวสัญญานาสัญญาตนะ

ดุรอาณนที บรรดาวิญญานฐิติทั้ง ๗ ประการนั้น วิญญานฐิติข้อที่ ๑ มี
ว่า สัตว์มีกายต่างกัน มีสัญญาต่างกัน ได้แก่พวกมนุษย์และพวกเทพบางพวก
พวกวินิยาตบางพวก ผู้ที่รู้ชัดวิญญานฐิติข้อนี้ รู้ความเกิดและความดับ รู้คุณ
และโทษ แห่งวิญญานฐิติข้อนี้ และรู้อุปายเป็นเครื่องออกไปจากวิญญานฐิติ
ข้อนี้ เขายังจะควรเพื่อผลิตเพลินวิญญานฐิตินั้นอีกหรือ ฯ

ไม่ควร พระเจ้าข้า ฯ

ฯลฯ

ฯลฯ

วิญญานฐิติที่ ๗ มีว่า สัตว์ผู้เข้าถึงชั้นอาภิกขัญญาโดยตน ด้วยมนสิการ
ว่า ไม่มีอะไร เพราะล่วงชั้นวิญญานัญญาโดยตนโดยประการทั้งปวง ผู้ที่รู้ชัด
วิญญานฐิติข้อนี้ รู้ความเกิดและความดับ รู้คุณและโทษ แห่งวิญญานฐิติ
ข้อนี้ และรู้อุปายเป็นเครื่องออกไปจากวิญญานฐิติข้อนี้ เขายังจะควร
ผลิตเพลินวิญญานฐิตินั้นอีกหรือ ฯ

ไม่ควร พระเจ้าข้า ฯ

ดุรอาณนที ส่วนบรรดาอายุตนะทั้ง ๒ นั้นเล่า ข้อที่ ๑ คือ อสัณญี-

* สัตตยาตนะ ผู้ที่รู้ชัดอสัณญีสัตตยาตนะข้อนี้ รู้ความเกิดและความดับ รู้คุณ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
และโทษ แห่งอสังขยีสัตตายนะชื่อนั้น และรู้ובายเป็นเครื่องออกไปจาก
อสังขยีสัตตายนะชื่อนั้น เขายังจะควรเพื่อผลิตเพลินอสังขยีสัตตายนะชื่อนั้น
อีกหรือ ฯ

ไม่ควรร พระเจ้าข้า ฯ

ส่วนข้อที่ ๒ คือ เนวสัญญานาสัญญายตนะ ผู้ที่รู้ชัดเนวสัญญานา-

* สัญญายตนะชื่อนั้น รู้ความเกิดและความดับ รู้คุณและโทษแห่งเนวสัญญานา-

* สัญญายตนะชื่อนั้น และรู้อบายเป็นเครื่องออกไปจากเนวสัญญานาสัญญายตนะ
ชื่อนั้น เขายังจะควรเพื่อผลิตเพลินเนวสัญญานาสัญญายตนะชื่อนั้นอีกหรือ ฯ

ไม่ควรร พระเจ้าข้า ฯ

ดูกรอานนท์ เพราะภิกษุมหาทราบชัดความเกิดและความดับทั้งคุณและโทษ
และอบายเป็นเครื่องออกไปจากวิญญานฐิติ ๗ และอายตนะ ๒ เหล่านี้ ตามเป็น
จริงแล้ว ย่อมเป็นผู้หลุดพ้นได้ เพราะไม่ยึดมั่น อานนท์ ภิกษุนี้เราเรียกว่า
ปัญญาวิมุตติ ฯ

[๖๖] ดูกรอานนท์ วิโมกข์ ๘ ประการเหล่านี้ ๘ ประการเป็นไฉน คือ

๑. ผู้ได้รูปฌานย่อมเห็นรูป นี่เป็นวิโมกข์ข้อที่ ๑

๒. ผู้ไม่มีความสำคัญในรูปในภายใน ย่อมเห็นรูปในภายนอก นี่เป็น
วิโมกข์ข้อที่ ๒

๓. ผู้ที่น้อมใจเชื่อว่า กลิ่นเป็นของงาม นี่เป็นวิโมกข์ข้อที่ ๓

๔. ผู้บรรลואากาสนาญายตนะด้วยมณสิการว่า อากาศหาที่สุดมิได้
เพราะลวงรูปสัญญา เพราะดับปฏิขสัญญา เพราะไม่ใส่ใจถึงนานัตตสัญญา โดย
ประการทั้งปวง นี่เป็นวิโมกข์ข้อที่ ๔

๕. ผู้ที่บรรลวิญญานญายตนะ ด้วยมณสิการว่า วิญญานหาที่สุดมิได้
เพราะลวงขึ้นอากาศาญายตนะ โดยประการทั้งปวง นี่เป็นวิโมกข์ข้อที่ ๕

๖. ผู้ที่บรรลวากิณญายตนะ ด้วยมณสิการว่า ไม่มีอะไร เพราะลวง
วิญญานญายตนะ โดยประการทั้งปวง นี่เป็นวิโมกข์ข้อที่ ๖

๗. ผู้ที่บรรลเนวสัญญานาสัญญายตนะ เพราะลวงวากิณญายตนะ
โดยประการทั้งปวง นี่เป็นวิโมกข์ข้อที่ ๗

๘. ผู้ที่บรรลสังขยาเวทยัตนิโรธ เพราะลวงเนวสัญญานาสัญญายตนะ
โดยประการทั้งปวง นี่เป็นวิโมกข์ข้อที่ ๘

ดูกรอานนท์ เหล่านี้แล วิโมกข์ ๘ ประการ ภิกษุเข้าวิโมกข์ ๘ ประการ
เหล่านี้ เป็นอนโสมมบ้าง เป็นปฏิโสมมบ้าง เข้าทั้งอนโสมและปฏิโสมบ้าง เข้าบ้าง
ออกบ้าง ตามคราวที่ต้องการ ตามสิ่งที่ปรารถนา และตามกำหนดที่ต้องประสงค์
จึงบรรลเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป เพราะ
ทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบัน อานนท์ ภิกษุนี้ เราเรียกว่า
อุกโตภาควิมุตติ อุกโตภาควิมุตติอื่นจากอุกโตภาควิมุตตินี้ที่ยังหรือประณีตไป
กว่าไม่มี พระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ท่านพระอานนท์ยินดี ชื่นชม
พระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล ฯ

จบมหานิทานสูตร ที่ ๒

๓. มหาปริณิพพานสูตร (๑๖)

[๖๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับบนภูเขาชิลมกุฏ เขตพระนคร
ราชคฤห์ ก็สมัยนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่าชาตัตตร เวเทหิบุตร
ทรงปรารถนาจะเสด็จไปปราบแคว้นวัชชี ท้าวเธอรับสั่งอย่างนี้ว่า ก็เราจักตัดพวก
เจ้าวัชชีผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก อย่างนี้ๆ จักให้แคว้นวัชชีพินาศถึงความ
วอดวาย ลำดับนั้น ท้าวเธอตรัสเรียกวิสสการพราหมณ์ อำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐ
มาตรัสสั่งว่า ดูกรพราหมณ์ ท่านจงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว
จงถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้าตามคำของเรา ทูล
ถามถึงอาพารน้อย พระโรคเบาบาง ความกระปรี้กระเปร่า พระกำลัง การประทับ
อยู่สำราญว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่าชาตัตตร
เวเทหิบุตร ขอถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ทูล
ถามถึงอาพารน้อย พระโรคเบาบาง ความกระปรี้กระเปร่าพระกำลัง การประทับ
อยู่สำราญ และจงทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าแผ่นดินมคธ
พระนามว่าชาตัตตร เวเทหิบุตร ปรารถนาจะเสด็จไปปราบแคว้นวัชชี ท้าวเธอ
รับสั่งอย่างนี้ว่า ก็เราจักตัดพวกเจ้าวัชชีผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากอย่างนี้ๆ จัก
ให้แคว้นวัชชีพินาศถึงความวอดวาย ดังนี้ และพระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์แก่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ท่านอย่างไร ท่านพึงจำข้อนั้นมาบอกเรา พระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่ตรัสคำที่ไม่
จริงเลย ฯ

วัสสการพราหมณ์ อำมาตย์ผู้ใหญ่ในนครรัฐ รับพระราชดำรัสของ
พระเจ้าแผ่นดินมคร พระนามว่าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร แล้วเทียมยานที่ดีๆ ขึ้น
ยานออกจากพระนครราชคฤห์ตรง ไปยังภูเขาอิชฌมกุฏ จนสุดภูมิประเทศเท่าที่ยาน
จะไปได้ จึงลงจากยานเดินเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้า
แล้ว ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นวัสสการพราหมณ์อำมาตย์ผู้ใหญ่ในนครรัฐนั่ง
เรียบร้อยแล้วทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พระเจ้าแผ่นดินมคร พระนามว่า
อชาตศัตรู เวเทหิบุตร ขอถวายบังคมพระบาททั้งสองของท่านพระโคตมด้วยเศียร
เกล้า ทูลถามถึงอาพาธน้อย พระโรคเบาบาง ความกระปรี้กระเปร่า พระกำลัง
การประทับอยู่สำราญ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พระเจ้าแผ่นดินมคร พระนามว่า
อชาตศัตรู เวเทหิบุตร ทรงปรารภจะเสด็จ ไปปราบแคว้นวัชชี ท้าวเธอรับสั่ง
อย่างนี้ว่า ก็เราจักตัดพวกเจ้าวัชชีผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากอย่างนี้ๆ จักให้
แคว้นวัชชีพินาศถึงความวอดวาย ฯ

[๖๘] กัสสมิณัน ท่านพระอานนท์ ยืนถวายอุยฺยานพัดพระผู้มีพระภาค
อยู่ ณ เบื้องพระปฐมฐาน์ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า
ดูกรอานนท์ เธอได้ยินมาอย่างไร พวกเจ้าวัชชีหมั่นประชุมกันเนืองๆ หรือ ฯ

ท่านพระอานนท์ทูลว่า ข้าพระองค์ได้ยินมาอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

ดูกรอานนท์ พวกเจ้าวัชชีจักหมั่นประชุมกันเนืองๆ อยู่เพียงใด พึง
หวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

ดูกรอานนท์ เธอได้ยินมาอย่างไร พวกเจ้าวัชชีพร้อมเพรียงกันประชุม
พร้อมเพรียงกันเล็กประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่เจ้าวัชชีพึงกระทำหรือ ฯ

ข้าพระองค์ได้ยินมาอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

ดูกรอานนท์ พวกเจ้าวัชชีจักพร้อมเพรียงกันประชุม จักพร้อมเพรียงกัน
เล็กประชุม และจักพร้อมเพรียงกันทำกิจที่เจ้าวัชชีพึงกระทำอยู่เพียงใด พึงหวัง
ได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

ดูกรอานนท์ เธอได้ยินมาอย่างไร พวกเจ้าวัชชีไม่ได้อบยฺยติสิ่งที่มีได้
อฺยติไว้ ไม่ถอนสิ่งที่ได้อบยฺยติไว้แล้ว สมาทานประพฤติดูในวัชชีธรรมของ
เก่าตามที่ได้บิณยฺยติไว้แล้วหรือ ฯ

ข้าพระองค์ได้ยินมาอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

ดูกรอานนท์ พวกเจ้าวัชชีจักไม่บิณยฺยติสิ่งที่มีได้อบยฺยติไว้ จักไม่ถอน
สิ่งที่ได้อบยฺยติไว้แล้ว จักสมาทานประพฤติดูในวัชชีธรรมของเก่าตามที่ได้บิณยฺยติไว้
แล้วอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

ดูกรอานนท์ เธอได้ยินมาอย่างไร พวกเจ้าวัชชีสักการเคารพนับถือบูชา
ท่านที่เป็นผู้ใหญ่ของพวกเจ้าวัชชี และเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้นหรือ ฯ

ข้าพระองค์ได้ยินมาอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

ดูกรอานนท์ พวกเจ้าวัชชีจักสักการะเคารพนับถือบูชาท่านที่เป็นผู้ใหญ่
ของพวกเจ้าวัชชี และจักเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้นอยู่เพียงใด พึงหวังได้
ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

ดูกรอานนท์ เธอได้ยินมาอย่างไร พวกเจ้าวัชชีไม่จุคคร่าขึ้นใจสตรีหรือ
กุมารีในสกุลให้อยู่ร่วมด้วยหรือ ฯ

ข้าพระองค์ได้ยินมาอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

ดูกรอานนท์ พวกเจ้าวัชชีจักไม่จุคคร่าขึ้นใจสตรีหรือกุมารีในสกุล ให้
อยู่ร่วมด้วยอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

ดูกรอานนท์ เธอได้ยินมาอย่างไร พวกเจ้าวัชชีสักการะเคารพ นับถือ
บูชาเจดีย์ของพวกเจ้าวัชชีทั้งภายในภายนอก และไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลี ที่เคยให้
ที่เคยกระทำ แก่เจดีย์เหล่านั้น เสื่อมทรมานไปอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญ
อย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

ข้าพระองค์ได้ยินมาอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

ดูกรอานนท์ พวกเจ้าวัชชีจักสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจดีย์ของ
พวกเจ้าวัชชีทั้งภายในภายนอก และจักไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลี ที่เคยให้ ที่เคย
กระทำ แก่เจดีย์เหล่านั้น เสื่อมทรมานไปอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญ
อย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

ดูกรอานนท์ เธอได้ยินมาอย่างไร พวกเจ้าวัชชีจัดแจงไว้ดีแล้ว ซึ่ง
ความอารักขาป้องกันคุ้มครองอันเป็นธรรมในพระอรหันต์ทั้งหลาย ด้วยตั้งใจว่า
โฉนหน่อ พระอรหันต์ที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้นและที่มาแล้ว พึงอยู่เป็น

ผาสกในแวนแคว้น ดังนี้หรือ ฯ

ข้าพระองค์ได้ยินมาอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

ดูกรอานนท์ พวกเจ้าวัชชีจักจัดแจงไว้ดีแล้ว ซึ่งความอารักขา ป้องกัน
คุ้มครองอันเป็นธรรม ในพระอรหันต์ทั้งหลาย ด้วยตั้งใจว่า โฉนหนอ พระอรหันต์
ที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แวนแคว้น และที่มาแล้ว พึงอยู่เป็นผาสกในแวนแคว้น
ดังนี้ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

[๖๙] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะวัสสการพราหมณ์ อำมาตย์
ผู้ใหญ่ในนครรัฐว่า ดูกรพราหมณ์ สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่สารินทเจดีย์เขตเมือง
เวสาลีนี้ ณ ที่นั้นเราได้แสดงอปปรหานิยธรรมทั้ง ๗ นี้ แก่พวกเจ้าวัชชี กือปรหา-
*นิยธรรมทั้ง ๗ นี้ จักตั้งอยู่ในพวกเจ้าวัชชี และพวกเจ้าวัชชีจักสนใจในอปปรหา-
*นิยธรรมทั้ง ๗ นี้ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม
เพียงนั้น ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว วัสสการพราหมณ์ อำมาตย์ผู้ใหญ่
ในนครรัฐได้ทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พวกเจ้าวัชชีมาประกอบด้วยอปปรหา-
*นิยธรรม แม้ข้อหนึ่งๆ ก็ยังหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม จะป่วย
กล่าวไปไปถึงอปปรหานิยธรรมทั้ง ๗ ข้อเล่า พระเจ้าแผ่นดินนคร พระนามว่าอชาตศัตรู
เภาเหบุตร ไม่ควรกระทำการรบกับเจ้าวัชชี นอกจากจะปรองดอง นอกจากจะยุ
ให้แตกกันเป็นพวก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีกิจมาก มีภาระมาก
จะขอเข้าไปในบัดนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ ท่านยอมทราบกาลอัน
ควรในบัดนี้เกิด ลำดับนั้น วัสสการพราหมณ์ อำมาตย์ผู้ใหญ่ในนครรัฐ ชื่นชม
ยินดีพระภาษิต ของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะหลีกไปแล้ว ฯ

[๗๐] ครั้นนั้น เมื่อวัสสการพราหมณ์อำมาตย์ผู้ใหญ่ในนครรัฐหลีกไป
ไม่นาน พระผู้มีพระภาครับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เธอจงไป
จงสั่งให้ภิกษุทุกรูปซึ่งอยู่อาศัยพระนครราชคฤห์ ให้มาประชุมกันในอุปัฏฐานศาลา
ท่านพระอานนท์รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว สั่งให้ภิกษุทุกรูปซึ่งอยู่อาศัย
พระนครราชคฤห์ให้ประชุมกันในอุปัฏฐานศาลา แล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นท่านพระอานนท์นั่งเรียบร้อยแล้ว ได้ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ภิกษุสงฆ์ประชุมกันแล้ว ขอพระองค์ทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เกิด ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงลุกจากอาสนะ เสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐาน-
*ศาลา แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นประทับนั่งแล้ว รับสั่งกะภิกษุ
ทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปปรหานิยธรรมทั้ง ๗ แก่พวกเธอ
พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มี
พระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักหมั่นประชุมกันเนื่องๆ อยู่เพียงใด
พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น ฯ

๒. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักพร้อมเพรียงกันประชุม จักพร้อม
เพรียงกันเล็กประชุม และจักพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่สงฆ์พึงกระทำ อยู่เพียงใด
พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

๓. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้แล้ว
จักไม่ถอนสิ่งที่ได้บัญญัติไว้แล้ว จักสมาทานประพฤติอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
ตามที่ได้บัญญัติไว้แล้ว อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม
เพียงนั้น ฯ

๔. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักสักการะ เคารพ นับถือ บูชาภิกษุ
ผู้เป็นเถระ ผู้รัตัญญู บวชนาน เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก และจักเชื่อฟัง
ถ้อยคำของท่านเหล่านั้นอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม
เพียงนั้น ฯ

๕. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่ล่วงนาคาแก่ตนหาอันจะก่อให้เกิด
ภพใหม่ซึ่งบังเกิดขึ้นแล้ว อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม
เพียงนั้น ฯ

๖. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเป็นผู้ยินดีในสนาสนะป่า อยู่เพียงใด
พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

๗. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเข้าไปตั้งสติไว้ในภายในว่า โฉนหนอ
เพื่อนพรหมจรรย์ผู้มีศีลเป็นที่รักที่ยังมิได้มา พึงมาเกิดและที่มาแล้ว พึงอยู่เป็นผาสก
ดังนี้ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปรหานิยธรรม ทั้ง ๗ นี้ จักตั้งอยู่ในหมู่ภิกษุ และ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
หมู่ภิกษุจักสนใจในอธิปหานียธรรม ทั้ง ๗ นี้ อยู่เพียงใด หมู่ภิกษุพึงหวังได้ซึ่ง
ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

[๓๑] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอธิปหานียธรรม ๗ อีกหมวดหนึ่ง
แก่พวกเธอ พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับ-

*พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

๑. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่เป็นผู้ชอบการงาน ไม่ยินดีแล้ว
ในการงาน ไม่ประกอบตามซึ่งความเป็นผู้ชอบการงาน อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่ง
ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

๒. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่เป็นผู้ชอบการคย ไม่ยินดีแล้ว
ในการคย ไม่ประกอบตามซึ่งความเป็นผู้ชอบการคย อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่ง
ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

๓. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่เป็นผู้ชอบการนอนหลับ ไม่ยินดี
แล้วในการนอนหลับ ไม่ประกอบตามซึ่งความเป็นผู้ชอบการนอนหลับ อยู่เพียงใด
พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

๔. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่เป็นผู้ชอบคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ยินดี
แล้วในความคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ประกอบตามซึ่งความเป็นผู้ชอบความคลุกคลีด้วย
หมู่ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

๕. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่เป็นผู้มีความปรารถนาลามก ไม่
ล่อลวงแก่ความปรารถนาอันลามก อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว
ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

๖. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเป็นผู้ไม่มีมิตรชั่ว ไม่มีสหายชั่ว
ไม่คบคนชั่ว อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม
เพียงนั้น ฯ

๗. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่ถึงความนอนใจในระหว่าง เพราะ
การบรรลุคุณวิเศษเพียงขั้นต่ำ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว
ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อธิปหานียธรรม ทั้ง ๗ นี้ จักตั้งอยู่ในหมู่ภิกษุ และ
หมู่ภิกษุจักสนใจในอธิปหานียธรรม ทั้ง ๗ นี้ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญ
อย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

[๓๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอธิปหานียธรรม ๗ อีกหมวดหนึ่ง
แก่พวกเธอ พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับ

พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย

๑. พวกภิกษุจักเป็นผู้มีศรัทธา... ๒. ...มีใจประกอบด้วยhiri... ๓. ...มีโอต-

*ตปปะ... ๔. ...เป็นพหูสูตร... ๕. ...ปรารถนาความเพียร... ๖. ...มีสติตั้งมั่น...

๗. พวกภิกษุจักเป็นผู้มีปัญญา อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว
ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อธิปหานียธรรม ทั้ง ๗ นี้ จักตั้งอยู่ในหมู่ภิกษุ และ
หมู่ภิกษุจักสนใจในอธิปหานียธรรม ทั้ง ๗ นี้ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญ
อย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

[๓๓] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอธิปหานียธรรม ๗ อีกหมวดหนึ่ง
แก่พวกเธอ พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับ

พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย

๑. พวกภิกษุจักเจริญสติสัมโพชฌงค์... ๒. ...ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์...

๓. ...วิริยสัมโพชฌงค์... ๔. ...ปีติสัมโพชฌงค์... ๕. ...ปีสัททวิสัมโพชฌงค์...

๖. ...สมาธิสัมโพชฌงค์... ๗. พวกภิกษุจักเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อยู่
เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อธิปหานียธรรม ทั้ง ๗ นี้ จักตั้งอยู่ในหมู่ภิกษุ และ
หมู่ภิกษุจักสนใจในอธิปหานียธรรม ทั้ง ๗ นี้ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความ
เจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

[๓๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอธิปหานียธรรม ๗ อีกหมวดหนึ่ง
แก่พวกเธอ พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับ

พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย

๑. พวกภิกษุจักเจริญอนิจจสัญญา... ๒. ...อนัตตสัญญา... ๓. ...อสุภสัญญา...

๔. ...อาทีนยสัญญา... ๕. ...ปหานสัญญา ๖. ...วิราคสัญญา... ๗. พวก

ภิกษุจักเจริญนิโรธสัญญา อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว
ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปรินิยธรรมทั้ง ๗ นี้ จักตั้งอยู่ในหมูภิกษุ และ
หมูภิกษุจักสนใจในอปรินิยธรรมทั้ง ๗ นี้ อยู่เพียงใด ฟังหวังได้ซึ่งความเจริญ
อย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

[๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปรินิยธรรม ๖ อีกหมวดหนึ่ง
แก่พวกเธอ พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของ
พระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเข้าไปตั้งกายกรรม ประกอบด้วย
เมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ อยู่เพียงใด ฟังหวังได้
ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

๒. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา
ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ อยู่เพียงใด ฟังหวังได้ซึ่ง
ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

๓. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเข้าไปตั้งมโนกรรม ประกอบด้วย
เมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ อยู่เพียงใด ฟังหวังได้
ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

๔. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเป็นผู้แบ่งปันลาภอันเป็นธรรม ที่ได้
มาโดยธรรม โดยที่สุดแม้มาตราชอาหารอันนับเนื่องในบาตร คือเฉลี่ยกันบริโภค
กับเพื่อนพรหมจรรย์ผู้มีศีลทั้งหลาย อยู่เพียงใด ฟังหวังได้ซึ่งความเจริญ
อย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

๕. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักมีศีลเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์
ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ ในศีลอื่นไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย
เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญแล้ว อันตณหาทิฐิไม่ลบล้างแล้ว เป็นไปเพื่อสมาธิ
อยู่เพียงใด ฟังหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

๖. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเป็นผู้มีทฐิเสมอกันกับเพื่อนพรหม-
* จรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ ในทฐิอันประเสริฐนำออกไปจากทุกข์ นำผู้
ปฏิบัติตามเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ อยู่เพียงใด ฟังหวังได้ซึ่งความเจริญ
อย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปรินิยธรรมทั้ง ๖ นี้ จักตั้งอยู่ในหมูภิกษุ และ
หมูภิกษุจักสนใจในอปรินิยธรรมทั้ง ๖ นี้ อยู่เพียงใด ฟังหวังได้ซึ่งความเจริญ
อย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น ฯ

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาชิลมกุฏ เขตพระนคร-

* ราชคฤห์แม่น้ำนันทกระทำธารรมิกถาอันนี้แหละเป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า อย่างนี้
ศีล อย่างนี้สมาธิ อย่างนี้ปัญญา สมาริอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์
ใหญ่ ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ จิตอันปัญญา
อบรมแล้ว ย่อมหลุดพ้นอาสวะโดยชอบ คือกามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ ฯ

[๓๖] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัยใน
พระนครราชคฤห์ แล้วตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ มาไป
กันเถิด เราจักไปยังอัมพลัฏฐิกา ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มี-

* พระภาคแล้ว ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึง
อัมพลัฏฐิกาแล้ว ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จประทับ ณ พระตำหนักหลวง
ในอัมพลัฏฐิกาแม่น้ำนันทกระทำธารรมิกถาอันนี้แหละเป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า
อย่างนี้ศีล อย่างนี้สมาธิ อย่างนี้ปัญญา สมาริอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่
มีอานิสงส์ใหญ่ จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ คือ
กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ ฯ

[๓๗] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัยในอัม-

* พลัฏฐิกา แล้วตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ มาไปกันเถิด
เราจักไปยังบ้านนาพันทคาม ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค
แล้ว ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงบ้านนาพันทคาม
แล้ว ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในป่าวกอกอัมพวัน ในบ้านนาพันทคาม
นั้น ครั้นนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้า
แล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมื่อท่านพระสารีบุตร
นั่งเรียบร้อยแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มี-

* พระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่นซึ่งจะรู้เกิน ไปกว่าพระผู้มีพระภาค
ในทางสัมโพธิญาณมิได้มีแล้ว จักไม่มี และ ไม่มีอยู่ในบัดนี้ ฯ

พ. ดูกรสารีบุตร เธอกล่าวอาสภิวาจาอันยิ่งนี้ เธอถือเอาส่วนเดียว
บันลือสืหนาทว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาค

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
อย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่นซึ่งจะรู้เกิน ไปกว่าพระผู้มีพระภาคในทางพระ-

* สัมโพธิญาณมิได้มีแล้ว จักไม่มี และ ไม่มีอยู่ในบัดนี้ ดุรสารีบุตร พระผู้มี-

* พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ซึ่งได้มีแล้วในอดีตกาล อันเธอ
กำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น มีศีลอย่างนี้แล้ว แม้เพราะ
เหตุนี้มีธรรมอย่างนี้แล้ว มีปัญญาอย่างนี้แล้ว มีวิหารธรรมอย่างนี้แล้ว มีวิมุตติ
อย่างนี้แล้ว แม้เพราะเหตุนี้ ดังนี้หรือ ฯ

ส. มิใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

ดุรสารีบุตร ก็พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ซึ่ง
จักมีในอนาคตกาล อันเธอกำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น
จักเป็นผู้มีศีลอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ มีวิหารธรรม
อย่างนี้ มีวิมุตติอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ ดังนี้หรือ ฯ

มิใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

ดุรสารีบุตร ก็เราผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ อันเธอกำหนด
ซึ่งใจด้วยใจแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาคมีศีลอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ มีธรรมอย่างนี้
มีปัญญาอย่างนี้ มีวิหารธรรมอย่างนี้ มีวิมุตติอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ ดังนี้หรือ ฯ

มิใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

ดุรสารีบุตร ก็ในเรื่องนี้ เธอไม่มีญาณเพื่อกำหนดรู้ซึ่งในใจพระอรหันต-

* สัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนั้น ในบัดนี้
อย่างไรเล่า เธอจึงได้กล่าวอาสภิวาจาอันยิ่งนี้ เธอถือเอาส่วนเดียว บันลือสีหนาทว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือ
พราหมณ์ผู้อื่นซึ่งจะรู้เกิน ไปกว่าพระผู้มีพระภาคในทางพระสัมโพธิญาณ มิได้มีแล้ว
จักไม่มี และ ไม่มีอยู่ในบัดนี้ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่มีญาณเพื่อกำหนดรู้ซึ่งใจในพระ-

* อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน แต่ว่า ข้าพระองค์
รู้แนวธรรม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปัจจันตณของพระราชามีประมุขมั่งคั่ง มีกำแพง
และเสาระเนียดมั่งคั่ง มีประตูช่องเดียว คนเฝ้าประตูพระนครนั้น เป็นคนฉลาด
เจียบแหลมมีปัญญา ห้ามคนที่ไม่รู้จัก ปล่อยคนที่รู้จักให้เข้าไปได้ เขาเดินตรวจ
ดูหนทางตามลำดับโดยรอบพระนครนั้น ไม่เห็นที่หัวประจบแห่งกำแพงหรือช่อง-

* กำแพง โดยที่สุดแม้เพียงแมวลอดออกได้ เขาพึงมีความรู้สึกว่า สัตว์ที่ตัวโต
ทุกชนิดจะเข้าออกนกรนี้ ย่อมเข้าออกโดยประตูนี้ แม้ฉันใด แนวแห่งธรรม
ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ข้าพระองค์รู้ว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
ที่ได้มีแล้วในอดีตกาลทุกพระองค์ ทรงละนิวรณ์ทั้ง ๕ ซึ่งเป็นเครื่องเศร้าหมอง
แห่งจิต กระทำปัญญาให้ตรผล มีพระทัยตั้งมั่นดีแล้ว ในสติปัญฐาน ๔ ทรงเจริญ
โพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง ตรัสรู้พระอนตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว แม้
พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จักมีในอนาคตกาลทุกพระองค์ จักทรง
ละนิวรณ์ ๕ ซึ่งเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งจิต กระทำปัญญาให้ตรผล มีพระทัย
ตั้งมั่นดีแล้วในสติปัญฐาน ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง จักตรัสรู้
พระอนตรสัมมาสัมโพธิญาณ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้
ก็ทรงละนิวรณ์ ๕ ซึ่งเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งจิต กระทำปัญญาให้ตรผล มี
พระทัยตั้งมั่นดีแล้วในสติปัญฐาน ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง
ตรัสรู้พระอนตรสัมมาสัมโพธิญาณ ฯ

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในป่าวาทีกัมพวัน ในบ้านนาพันทา
แม้นั้น ทรงกระทำธรรมิกถาน์และเป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า อย่างนี้ศีล อย่างนี้
สมาธิ อย่างนี้ปัญญา สมาริอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่
ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ จิตอันปัญญาอบรมแล้ว
ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ คือกามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ ฯ

[๗๘] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัย ในบ้าน
นาพันทาม แล้วตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า ดุรราชนันท์ มาไปกันเถิด
เราจักไปยังปาฏลิกาม ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว
ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงปาฏลิกามแล้ว
พวกอุบาสกชาวปาฏลิกามได้สดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จถึงปาฏลิกามแล้ว
จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวายบังคม
พระผู้มีพระภาค นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นพวกอุบาสกชาวปาฏลิกามนั่ง
เรียบร้อยแล้ว จึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรง
รับเรือนสำหรับพักของพวกข้าพระองค์เถิด พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยดุษณีภาพ
ลำดับนั้น พวกอุบาสกชาวปาฏลิกามทราบการทรงรับของพระผู้มีพระภาคแล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
จึงลุกจากอาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณกลับไปยังเรือน
สำหรับพัก ครั้นเข้าไปแล้วปลดราเรือนสำหรับพักอย่างเรียบร้อยทั่วทุกแห่ง แต่งตั้ง
อาสนะ ตั้งหมอนไว้ ตามประทีปไว้แล้ว จึงกลับเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาคยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ครั้นพวกอุบาสกชาวปาฏลีคามยืนเรียบร้อยแล้ว จึงกราบทูลพระผู้มี-

* พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ปลดราเรือนสำหรับพักอย่างเรียบร้อย
ทั่วทุกแห่งแล้ว แต่งตั้งอาสนะไว้ ตั้งหมอนไว้ ตามประทีปไว้แล้ว ขอพระผู้มี-

* พระภาคจงทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร
พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จ ไปยังเรือนสำหรับพัก ครั้นเสด็จเข้าไปแล้ว ทรงล้าง
พระบาทแล้ว เสด็จเข้าไปยังเรือนสำหรับพัก ประทับนั่งพึงเสากลาง บ่ายพระพักตร์
ไปทางบูรพทิศ ฝ่ายภิกษุสงฆ์ล้างเท้าแล้วเข้าไปยังเรือนสำหรับพัก นั่งฟังผาด้านหลัง
บายนั่งไปทางบูรพทิศแวดล้อมพระผู้มีพระภาค ส่วนพวกอุบาสกชาวปาฏลีคาม
ล้างเท้าแล้ว เข้าไปยังเรือนสำหรับพัก นั่งฟังผาด้านหน้า บายหน้าไปทางปัจฉิมทิศ
แวดล้อมพระผู้มีพระภาค ฯ

[๓๙] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะพวกอุบาสกชาวปาฏลีคามว่า
ดูกรอุบาสกทั้งหลาย โทษแห่งศีลวิบัติของคนทุกศีล ๕ ประการเหล่านี้ ๕ ประการ
เป็น โฉน ฯ

ดูกรอุบาสกทั้งหลาย คนทุกศีล มีศีลวิบัติแล้วในโลกนี้ ย่อมเข้าถึง
ความเสื่อมแห่งโลกะอย่างใหญ่อันมีความประมาทเป็นเหตุ อันนี้เป็นโทษข้อที่หนึ่ง
แห่งศีลวิบัติของคนทุกศีล ฯ

อีกข้อหนึ่ง เกียรติศัพท์อันชั่วของคนทุกศีล มีศีลวิบัติแล้วย่อมกระฉ่อนไป
อันนี้เป็นโทษข้อที่สองแห่งศีลวิบัติของคนทุกศีล ฯ

อีกข้อหนึ่ง คนทุกศีล มีศีลวิบัติแล้ว จะเข้าไปสู่บริษัทใดๆ คือ ชัตตย-

* บริษัท พราหมณบริษัท อุทเทตบริษัท หรือสมณบริษัท ย่อมครั้นคร้าม เก้อเขิน
อันนี้เป็นโทษข้อที่สามแห่งศีลวิบัติของคนทุกศีล ฯ

อีกข้อหนึ่ง คนทุกศีล มีศีลวิบัติแล้ว ย่อมหลงกระทำกาละ อันนี้เป็นโทษ
ข้อที่สี่แห่งศีลวิบัติของคนทุกศีล ฯ

อีกข้อหนึ่ง คนทุกศีล มีศีลวิบัติแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก
ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก อันนี้เป็นโทษข้อที่ห้าแห่งศีลวิบัติของคน
ทุกศีล ฯ

ดูกรอุบาสกทั้งหลาย โทษแห่งศีลวิบัติของคนทุกศีล ๕ ประการเหล่านี้แล ฯ

[๔๐] ดูกรอุบาสกทั้งหลาย อาณิสสแห่งศีลสมบัติของคนมีศีล ๕
ประการเหล่านี้ ๕ ประการเป็น โฉน

ดูกรอุบาสกทั้งหลาย คนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมได้รับ
กองโลกะใหญ่ อันมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ อันนี้เป็นอาณิสสข้อที่หนึ่ง
แห่งศีลสมบัติของคนมีศีล ฯ

อีกข้อหนึ่ง เกียรติศัพท์อันงามของคนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อม
ขจรไป อันนี้เป็นอาณิสสข้อที่สอง แห่งศีลสมบัติของคนมีศีล ฯ

อีกข้อหนึ่ง คนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล จะเข้าไปสู่บริษัทใดๆ คือ
ชัตตยบริษัท พราหมณบริษัท อุทเทตบริษัท หรือสมณบริษัท ย่อมองอาจ
ไม่เก้อเขิน อันนี้เป็นอาณิสสข้อที่สาม แห่งศีลสมบัติของคนมีศีล ฯ

อีกข้อหนึ่ง คนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมไม่หลงทำกาละ อันนี้
เป็นอาณิสสข้อที่สี่ แห่งศีลสมบัติของคนมีศีล ฯ

อีกข้อหนึ่ง คนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล เบื้องหน้าแต่ตายเพราะ
กายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ อันนี้เป็นอาณิสสข้อที่ห้า แห่งศีลสมบัติ
ของคนมีศีล ฯ

ดูกรอุบาสกทั้งหลาย อาณิสสแห่งศีลสมบัติของคนมีศีล ๕ ประการ
เหล่านี้แล ฯ

[๔๑] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงยังพวกอุบาสกชาวปาฏลีคามให้เห็น-

* แจ้ง ให้สมาทาน ให้อาหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถาตลอดราตรีแล้ว ทรงส่ง
ไปด้วยพระดำรัสว่า

ดูกรอุบาสกทั้งหลาย ราตรีสว่างแล้ว พวกท่านจงทราบกาลอันควร
ในบัดนี้เถิด พวกอุบาสกชาวปาฏลีคามทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว
ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณหลีกไปแล้ว ลำดับนั้น
เมื่ออุบาสกชาวปาฏลีคามหลีกไปแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปสู่สุญญา-

*การแล้ว ฯ

[๔๒] ก็สมัยนั้น สุนิระ และวัสสการะ อำมาตย์ผู้ใหญ่ในนครรัฐ สร้างเมืองในปาฏลีคามเพื่อป้องกันพวกเจ้าวัชชี ก็สมัยนั้นเทวดาเป็นอันมากนับเป็น พันๆ หวงแหวนที่ในปาฏลีคาม เทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่หวงแหวนที่ในส่วนใด จิตของ พระราชาและราชมหากษัตริย์ผู้มีศักดิ์ใหญ่ ก็โน้ม ไปเพื่อจะสร้างนิเวศน์ในส่วนนั้น เทวดาชั้นกลางหวงแหวนที่ในส่วนใด จิตของพระราชาและพระราชมหากษัตริย์ อำมาตย์ ชั้นกลาง ก็โน้ม ไปเพื่อสร้างนิเวศน์ในส่วนนั้น เทวดาชั้นต่ำหวงแหวนที่ในส่วนใด จิตของพระราชาและราชมหากษัตริย์ชั้นต่ำ ก็โน้ม ไปเพื่อสร้างนิเวศน์ในส่วนนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงเห็นเทวดาเหล่านั้นนับเป็น พันๆ หวงแหวนที่ในปาฏลีคาม ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จลุกขึ้นในเวลาปัจจุสมัยแห่งราตรี ตรัส เรียกพระอานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ ใครหนอจะสร้างเมืองในปาฏลีคาม ฯ

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สุนิระและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ในนครรัฐ จะสร้างเมืองปาฏลีคาม เพื่อป้องกันพวกเจ้าวัชชี ฯ

ดูกรอานนท์ สุนิระและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ในนครรัฐจะสร้างเมือง ในปาฏลีคาม เพื่อป้องกันพวกเจ้าวัชชี ก็เปรียบเหมือนท้าวสักกะทรงปรึกษา กับพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ ในที่นี้ เราได้เห็นเทวดาเป็นอันมากนับเป็น พันๆ หวงแหวนที่ในปาฏลีคามด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ เทวดาผู้มี ศักดิ์ใหญ่หวงแหวนที่ในส่วนใด จิตของพระราชาและราชมหากษัตริย์ผู้มีศักดิ์ใหญ่ ก็โน้ม ไปเพื่อสร้างนิเวศน์ในส่วนนั้น เทวดาชั้นกลางหวงแหวนที่ในส่วนใด จิต ของพระราชาและราชมหากษัตริย์ชั้นกลาง ก็โน้ม ไปเพื่อสร้างนิเวศน์ในส่วนนั้น เทวดาชั้นต่ำหวงแหวนที่ในส่วนใด จิตของพระราชาและราชมหากษัตริย์ชั้นต่ำ ก็โน้ม ไปเพื่อสร้างนิเวศน์ในส่วนนั้น ดูกรอานนท์ ที่นี้จักเป็นที่อยู่อันประเสริฐ เป็นทางค้าขาย เป็นนครอันเลิศ ชื่อว่า ปาฏลีบุตร เป็นที่เกื้อหนุนกัน ทะ นคร ปาฏลีบุตรจักมีอันตรราย ๓ ประการ คือ ไฟ น้ำ หรือการยุให้แตกพวก ฯ

[๔๓] ครั้นนั้น สุนิระและวัสสการะ อำมาตย์ผู้ใหญ่ในนครรัฐ เข้าไป เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอท่านพระโคตมพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จงทรง รับกัตของข้าพระองค์เพื่อเสวยในวันนี้ พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยดุษณีภาพ ลำดับนั้น สุนิระและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ในนครรัฐ ทราบว่าพระผู้มีพระภาค ทรงรับแล้ว จึงเข้าไปยังที่พักของตนๆ ครั้นแล้วจัดเตียงของเตียงของตนอัน ประณีตในที่พักของตนๆ แล้วให้ทูลเวลาแด่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่าน พระโคตมผู้เจริญ ได้เวลาแล้วภัตตาหารสำเร็จแล้ว ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จเข้าไปยังที่พักของสุนิระและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ใน นครรัฐ ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย สุนิระและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ ในนครรัฐ อังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขให้อ้อมหน้า เพียงพอด้วย ของเตียงของตนอันประณีต ด้วยมือของตนๆ ครั้นพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ วางพระหัตถ์จากบาตรแล้ว สุนิระและวัสสการะอำมาตย์ชั้นต่ำ นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง เมื่อสุนิระและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ในนครรัฐ นั่งเฝ้าอยู่อย่าง นี้แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาด้วยคาถาเหล่านี้ ความว่า

[๔๔] บัณฑิตยชาติสำเร็จการอยู่ในประเทศใด ย่อมเชื่อเชิญท่าน
ผู้มีศีล ผู้สำรวมแล้วประพฤติพรหมจรรย์ ให้บริโภคนิประเทศ
นั้น ได้อธิสทักษณาทานให้แก่เทวดาที่มีอยู่ ณ ที่นั้น เทวดา
เหล่านั้นได้รับบูชาแล้ว ย่อมบูชาตอบเขา ได้รับความนับถือ
แล้ว ย่อมนับถือตอบเขา แต่นั้นย่อมอนุเคราะห์เขา เหมือน
มารดาอนุเคราะห์บุตรซึ่งเกิดแต่อกจะนั้น บุรุษผู้อื่นเทวดาอนุ-

* เคารห์แล้ว ย่อมเห็นความเจริญทุกเมื่อ ฯ

[๔๕] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนากะสุนิระและวัสสการะ อำมาตย์ผู้ใหญ่ในนครรัฐด้วยพระคาถาเหล่านี้แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะหลีกไปแล้ว ก็สมัยนั้น สุนิระและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ในนครรัฐ ต่างตามเสด็จพระผู้มี-

* พระภาคไปเมื่อพระปฤษาญาติด้วยคิดว่า วันนี้พระสมณโคตมจักเสด็จออกทาง ประตูใด ประตูนั้นจักมีนามว่าประตูโคตม จักเสด็จข้ามแม่น้ำคงคาทางท่าใด ท่านนั้นจักมีนามว่าท่าโคตม ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกทางประตูใด ประตู นั้นได้นามว่าประตูโคตมแล้ว ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไปยังแม่น้ำคงคา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
แล้ว ก็สมัยนั้น แม่น้ำคงคาเต็มเปี่ยมเสมอฝั่ง กาดัมกีนได้ พวกมนุษย์ผู้ประสงค์
จะข้ามฟาก บางพวก เทียวหาเรือ บางพวก เทียวหาแพ บางพวกผูกท่อน ครั้นนั้น
พระผู้มีพระภาคกับภิกษุสงฆ์ทรงหายไปใน ที่ฝั่งนี้แห่งแม่น้ำคงคา ไปปรากฏตน
ที่ฝั่งโน้น เหมือนบุรุษผู้กำลังเหยียดแขนที่คู้ไว้ หรือคู้แขนที่เหยียดออกแล้ว
ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรมนุษย์เหล่านั้น ผู้ประสงค์จะข้ามฟาก
บางพวก เทียวหาเรือ บางพวก เทียวหาแพ บางพวกผูกท่อนอยู่ พระองค์ทรงทราบ
เนื้อความนี้แล้ว ทรงเปล่งพระอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

เหล่าชนที่จะข้ามสระ คือ ตัดหาอันเร้งว่าง ต้องสร้างสะพาน
คือ (อริยมรรค) พันเปือกตม ก็และขณะที่ยืนกำลังผูกท่อนอยู่
หมู่ชนผู้มีปัญญา ข้ามได้แล้ว ฯ

จบภาณวารที่หนึ่ง ฯ

[๘๖] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า
ดูกรอานนท์ มาไปกันเถิด เราจักไปโกฏิกาม ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัส
ของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่
เสด็จถึงโกฏิกามแล้ว ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โกฏิกามนั้น ณ ที่
นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้ง
แห่งตลอดอริยสัจ ๔ เราและพวกเธอจึงเร่ร่อนท่องเที่ยวไปสิ้นกาลนานอย่างนี้
เพราะไม่รู้แจ้งแห่งตลอดอริยสัจ ๔ เป็นไฉน เพราะไม่รู้แจ้งแห่งตลอดทุกขอริยสัจ
เราและพวกเธอจึงเร่ร่อนท่องเที่ยวไปตลอดกาลนานอย่างนี้ เพราะไม่รู้แจ้งแห่ง—
*ตลอด ทุกขสมุทัยอริยสัจ . . . ทุกขนิโรธอริยสัจ . . . ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
เราและพวกเธอจึงเร่ร่อนท่องเที่ยวไปสิ้นกาลนานอย่างนี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้รู้แจ้งแห่งตลอดทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทัยอริยสัจ
ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจแล้ว ตัดหาในภพ เราก่อนเสีย
แล้ว ตัดหาอันจะนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี ฯ

พระผู้มีพระภาคผู้สุตตะศาสดาครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภชาตนี้จบลงแล้ว จึง
ได้ตรัสสถาปนาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๘๗] เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ตามเป็นจริง เราและพวกเธอ
จึงท่องเที่ยวไปในชาติหนึ่งๆ สิ้นกาลนาน
เราได้เห็นอริยสัจ ๔ เหล่านี้แล้ว
เราก่อนตัดหาอันจะนำไปสู่ภพเสียได้แล้ว
มูลแห่งทุกข์เราตัดได้ขาดแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี ดังนี้ ฯ

[๘๘] ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โกฏิกามแม่น้ำนั้น ทรง—
*กระทำธรรมิกถาอันเหล่านี้เป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า อย่างนี้คือ อย่างนี้สมาธิ อย่าง
นี้ปัญญา สมาธิอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ปัญญาอันสมาธิ
อบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อมหลุดพ้น
จากอาสวะโดยชอบ คือ กามาสวะ ภาวาสวะ อวิชชาสวะ ฯ

[๘๙] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัยในโกฏิกาม
แล้ว ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ มาไปกันเถิด เราจักไป
ยังนาทิกคาม ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลำดับนั้น
พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงนาทิกคามแล้ว ได้ยินว่า
พระผู้มีพระภาคประทับในที่พักซึ่งก่อด้วยอิฐที่นาทิกคามนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไป
เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นท่านพระอานนท์นั่งเรียบร้อยแล้วได้กราบทูลพระผู้มี—

*พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุนามว่าสาฬหะ มรณภาพแล้วในนาทิกคาม
คฤและภพเบื้องหน้าของเธอเป็นโฉน ภิกษุณีนามว่า นันทา มรณภาพแล้วใน
นาทิกคาม คฤและภพเบื้องหน้าของเธอเป็นโฉน อุบาสกนามว่า สุทัตตะ . . . อุบาสกา
นามว่า สุชาดา . . . อุบาสกนามว่า กฤษะ . . . อุบาสกนามว่า การพิมพะ . . . อุบาสก
นามว่า นิกกะ . . . อุบาสกนามว่า กฤษสสะ . . . อุบาสกนามว่า ตัญฐะ . . . อุบาสก
นามว่า สันตัญฐะ . . . อุบาสกนามว่า ภูกะ . . . อุบาสกนามว่า สุกกะ ทำกาลละ
แล้วในนาทิกคาม คฤและภพเบื้องหน้าของเขาเป็นโฉน ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุนามว่าสาฬหะ กระทำให้
แจ้งซึ่งเงาไตรมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญา
อันยิ่งของตนเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุณีนามว่า นันทา เพราะสังโยชน์
เบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป เป็นโปปาติกะ ปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลก
นั้นเป็นธรรมดา อุบาสกนามว่า สุทัตตะ เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะ
รากะ โทสะ โมหะเบาบาง เป็นพระสกทาคามี กลับมายังโลกนี้คราวเดียวเท่านั้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ อาบาสกนามว่า สุชาดา เพราะสังโยชน ๓ ลื่นไป เป็น
พระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้ในภายหน้า
อาบาสกนามว่า กุกระ เพราะสังโยชนเบื้องต่ำ ๕ ลื่นไป เป็นโอปปาติกะ ปริณิพพาน
ในภพนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา อาบาสกนามว่า การพิมพะ . . .
อาบาสกนามว่า นิกฎะ . . . อาบาสกนามว่า กฐิสสพะ . . . อาบาสกนามว่า ตฎฐะ . . .
อาบาสกนามว่า สันตฎฐะ . . . อาบาสกนามว่า ญะ . . . อาบาสกนามว่า สุกญะ เพราะ
สังโยชนเบื้องต่ำ ๕ ลื่นไป เป็นโอปปาติกะ ปริณิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับมา
จากโลกนั้นเป็นธรรมดา ฯ

ดูกรอานนท์ พวกอาบาสกในนาทิกคาม อีก ๕๐ คน กระทำกาละแล้ว
เพราะสังโยชนเบื้องต่ำ ๕ ลื่นไป เป็นโอปปาติกะ ปริณิพพานในภพนั้น มีอันไม่
กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา พวกอาบาสกในนาทิกคาม ๙๖ คน ทำกาละแล้ว
เพราะสังโยชน ๓ ลื่นไป และเพราะระคะ โทสะ โมหะเบาบาง เป็นพระสกทาคามี
กลับมาถึงโลกนี้คราวเดียวเท่านั้น แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ พวกอาบาสกในนาทิกคาม
๕๑๐ คน ทำกาละแล้ว เพราะสังโยชน ๓ ลื่นไป เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่
ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้ในภายหน้า ฯ

ดูกรอานนท์ ข้อที่ผู้เกิดมาเป็นมนุษย์แล้วจะพึงทำกาละนั้น ไม่อัครจรรย
เมื่อผู้หนึ่งๆ ทำกาละแล้ว พวกเธอจักเข้าไปเฝ้าพระตถาคต แล้วทูลถามเนื้อความ
นั้น อันนี้เป็นความลำบากแก่พระตถาคต เพราะฉะนั้น เราจักแสดงธรรมปริยาย
ชื่อธรรมาทาส สำหรับที่จะให้อริยสาวกผู้ประกอบแล้ว เมื่อจำนงอยู่ พึงพยากรณ์
ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรกสิ้นแล้ว มีกามะเนตแห่งสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรต-

* วิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ วินิบาต ลื่นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีอันไม่
ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้ในภายหน้าดังนี้ ก็ธรรมปริยายชื่อว่า
ธรรมาทาส นั้น เป็นโณ ดูกรอานนท์ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบ
ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มี-

* พระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชา
และจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งซึ่งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่น
ยิ่งไปกว่า เป็นพระศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็น
ผู้จำแนกพระธรรม ดังนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวใน
พระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันผู้ปฏิบัติพึงเห็นเอง
ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะ-

* ตน ดังนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหว ในพระสงฆ์ว่า
พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรง เป็นผู้ปฏิบัติ
เป็นธรรม เป็นผู้ปฏิบัติชอบ คือคุบฺบรุษสี บุรุษบุคคลแปด นี้พระสงฆ์สาวกของ
พระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรแก่ทักษิณาทาน เป็นผู้ควรทำอัญชลี
เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ดังนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยศีลอันพระอริยะ
ใครแล้ว อันไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่ปร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ
แล้ว อันตณฺหาและทิจฺฐิไม่ลุบคล้าแล้ว เป็นไปเพื่อสมาธิ ฯ

ดูกรอานนท์ อันนี้แลคือธรรมปริยายชื่อว่าธรรมาทาส สำหรับที่จะให้
อริยสาวกผู้ประกอบแล้ว เมื่อจำนงอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก
สิ้นแล้ว มีกามะเนตแห่งสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ
วินิบาต ลื่นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงมี
อันจะตรัสรู้ในภายหน้า ฯ

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับในที่พักซึ่งก่อด้วยอิฐในนาทิกคามนั้น
ทรงกระทำธรรมิกถานี่แหละเป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า อย่างนี้ศีล อย่างนี้สมาธิ
อย่างนี้ปัญญา สมารถอันศีลอบรมแล้วย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ปัญญา
อันสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อม
หลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ คือ กามาสวะ ภวาสวะ อริยาสวะ ฯ

[๔๐] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัยในนาทิกคาม
แล้ว ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ มาไปกันเถิด เราจักไปยัง
เมืองเวสาลี ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลำดับนั้น
พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จถึงเมืองเวสาลีแล้ว ได้ยินว่า
พระผู้มีพระภาคประทับในอัมพปาลีวัน เขตเมืองเวสาลีนั่น ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ
อยู่ นี่เป็นอนุสาสนีของเราสำหรับเธอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างไรเล่าภิกษุจึงจะ
ชื่อว่าเป็นผู้มีสติ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นภายในกายอยู่ พิจารณา
เห็นเวทนาในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
เป็นผู้มีเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกอย่างนี้แล
ภิกษุจึงจะชื่อว่า เป็นผู้มีสติ ดุริยภิกษุทั้งหลาย อย่างไรเล่า ภิกษุจึงจะชื่อว่า เป็นผู้
ประกอบด้วยสัมปชัญญะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้กระทำความรู้ตัวในการก้าว
ในการถอย ในการแล ในการเหลียว ในการคู้เข้า ในการเหยียดออก ในการ
ทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ในการฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม ในการถ่าย
อุจจาระปัสสาวะ ย่อมทำความรู้สึกตัวในการเดิน การยืน การนั่ง การหลับ
การตื่น การพูด การนิ่ง อย่างนี้แล ภิกษุจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ประกอบด้วยสัมปชัญญะ
ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ นี่เป็นอนาสานของเรา
สำหรับเธอ ฯ

[๙๑] นางอัมพปาลิคนิกา ได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จถึงเมือง-
* เวสาลี ประทับอยู่ ณ อัมพวันของเรา เขตเมืองเวสาลี ครั้นนั้น นางอัมพปาลิคนิกา
สั่งให้จัดยานที่ดีๆ แล้ว ขึ้นยานออกจากเมืองเวสาลิตั้งไปยังอารามของตน จน
ตลอดภูมิประเทศเท่าที่ยานจะไปได้ ลงจากยานเดินเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ครั้นแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มี-
* พระภาคทรงยังนางอัมพปาลิคนิกาผู้หนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน
ให้อาหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถา นางอัมพปาลิคนิกา อันพระผู้มีพระภาคทรง
ให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน ให้อาหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว ได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์
จงทรงรับภัตของหม่อมฉันในวันพรุ่งนี้ พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยดุษณีภาพ ลำดับ
นั้น นางอัมพปาลิคนิกาทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงรับแล้ว จึงลุกจากอาสนะ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณหลีกไปแล้ว ฯ

[๙๒] พวกเจ้าลิจจรี เมืองเวสาลี ได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จ
ถึงเมืองเวสาลี ประทับอยู่ ณ อัมพปาลิวันเขตเมืองเวสาลี ครั้นนั้น พวกเจ้าลิจจรี
รับสั่งให้จัดยานที่ดีๆ แล้วเสด็จขึ้นยานออกจากเมืองเวสาลีไปแล้ว ในพวกเจ้า-
* ลิจจรีนั้น บางพวก เชี่ยวล้วน คือมีวรรณะเขียว มีผ้าเขียว มีเครื่องประดับเขียว
บางพวก เหลืองล้วน คือมีวรรณะเหลือง มีผ้าเหลือง มีเครื่องประดับเหลือง
บางพวก แดงล้วน คือมีวรรณะแดง มีผ้าแดง มีเครื่องประดับแดง บางพวกขาว-
* ล้วน คือมีวรรณะขาว มีผ้าขาว มีเครื่องประดับขาว ครั้นนั้น นางอัมพปาลิคนิกา
ให้เพลาภกระทบเพลาภรถ ล้อรถกระทบล้อรถ แอ๊กกระทบแอ๊ก ของพวกเจ้าลิจจรี
หนุ่มๆ พวกเจ้าลิจจรีได้พูดกะนางอัมพปาลิคนิกาว่า เนื่อนางอัมพปาลิ เหตุไร
ท่านจึงให้เพลาภกระทบเพลาภรถ ล้อรถกระทบล้อรถ แอ๊กกระทบแอ๊ก ของพวก-
* เจ้าลิจจรีหนุ่มๆ ฯ

อ. ข้าแต่ลูกเจ้า จริ่งอย่างนั้น หม่อมฉันทูลนิมนต์พระผู้มีพระภาค
พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ให้ทรงรับภัตในวันพรุ่งนี้ ฯ

ล. เนื่อนางอัมพปาลิ เจ้าจงให้กัณฑ์โดยราคาแสนหนึ่งเถิด ฯ

ข้าแต่ลูกเจ้า ก็พวกท่านจักให้เมืองเวสาลีพร้อมทั้งชนบทแก่หม่อมฉัน
แม้อย่างนั้น หม่อมฉันก็จักไม่ให้กัณฑ์ใหญ่ได้ ฯ

ลำดับนั้น พวกเจ้าลิจจรีปรบนิ้วมือว่า ดุริยท่านทั้งหลาย นางอัมพปาลิ
ชนะพวกเราแล้วหนอ พวกเราถูกนางอัมพปาลิล่วงแล้วหนอ จึงพวกเจ้าลิจจรีได้
ไปยังอัมพปาลิวันแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ทรงเห็นพวกเจ้าลิจจรีมาแต่ไกล ครั้นแล้ว
จึงรับสั่งกะพวกภิกษุว่า ดุริยภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุที่ยังไม่เคยเห็นพวกเทวดา
ขึ้นดาวดึงส์ จงดูพวกเจ้าลิจจรี จงจ้องดูหมู่เจ้าลิจจรี จงนำเข้าไปเปรียบหมู่เจ้า
ลิจจรี ให้เหมือนกับเทวดาขึ้นดาวดึงส์ ฯ

ลำดับนั้น พวกเจ้าลิจจรีไปด้วยยานจนสุดภูมิประเทศที่ยานจะไปได้
ลงจากยานเดินเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วจึงถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมื่อพวกเจ้าลิจจรีนั่งเรียบร้อยแล้ว
พระผู้มีพระภาคทรงยังพวกเจ้าลิจจรีเหล่านั้น ให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน ให้อาหาญ
ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถา ครั้นนั้นแล พวกเจ้าลิจจรีอันพระผู้มีพระภาคทรงให้เห็นแจ้ง
ให้สมทาน ให้อาหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จงทรงรับภัต ของ
พวกข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุริยพวกเจ้าลิจจรี เราได้
รับภัตของนางอัมพปาลิคนิกาไว้ในวันพรุ่งนี้เสียแล้ว ลำดับนั้น พวกเจ้าลิจจรี
ปรบนิ้วมือว่า นางอัมพปาลิคนิกาชนะพวกเราแล้วหนอ พวกเราถูกนางอัมพปาลิ-

* ฌณิกาล่วงแล้วหนอ พวกเจ้าลิจจรีขึ้นชมยินดีภายิตของพระผู้มีพระภาคแล้วลุก
จากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณหลีกไปแล้ว ฯ

ครั้นนั้น นางอัมพปาลิคนิกา ให้ตระเตรียมของเคี้ยวของฉันอันประณีต

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ในอารามของตนคั่นยังรุ่ง เสร็จแล้วสั่งให้กราบทูลภักตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้เวลาแล้ว ภักตาทหารสำเร็จแล้ว ฯ

ลำดับนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร
พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จไปยังที่พักชั่วคราวของนางอัมพปาลีคณิกา ประทับนั่ง
บนอาสนะที่เขาจัดถวาย นางอัมพปาลีคณิกา อังคาสภิกษุสงฆ์ผู้มีพระพุทธรเจ้าเป็น
ประมุข ให้อิมหนาเพียงพอด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีตด้วยมือของตน ครั้น
พระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ วางพระหัตถ์จากบาตรแล้ว นางอัมพปาลีคณิกาถือ
อาสนะตั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันขอมอบอารามนี้แด่ภิกษุสงฆ์ผู้มีพระพุทธรเจ้าเป็น
ประมุข พระผู้มีพระภาคทรงรับอารามแล้ว ทรงยังนางอัมพปาลีคณิกาให้เห็นแจ้ง
ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริง ด้วยธรรมิกถา เสด็จลุกจากอาสนะหลีก
ไปแล้ว ฯ

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ อัมพปาลีวัน เขตเมืองเวสาลีนั้น
ทรงกระทำธรรมิกถานี้แหละเป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า อย่างนี้ศีล อย่างนี้สมาธิ
อย่างนี้ปัญญา สมาริอันศีลอบรมแล้วย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ปัญญาอัน
สมาธิอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อม
หลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ ฯ

[๙๓] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัยใน
อัมพปาลีวันแล้ว ตรัสเรียกท่านพระอนนทที่มารับสั่งว่า ดูกรอนนท มาไปกันเถิด
เราจักไปยังบ้านเวฬุคาม ท่านพระอนนทที่ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว
พระผู้มีพระภาคพร้อมภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จถึงบ้านเวฬุคามแล้ว ได้ยินว่า
พระผู้มีพระภาคเสด็จประทับอยู่ในบ้านเวฬุคามนั้น ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า มาเถิดภิกษุทั้งหลาย พวกเราจงจำพรรษารอบ
เมืองเวสาลี ตามที่เป็นมิตรกัน ตามที่เคยเห็นกัน ตามที่เคยคบกันเถิด ส่วนเรา
จะจำพรรษาในบ้านเวฬุคามนี้แหละ พวกภิกษุทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค
แล้ว จำพรรษารอบเมืองเวสาลีตามที่เป็นมิตรกัน ตามที่เคยเห็นกัน ตามที่เคย
คบกัน ส่วนพระผู้มีพระภาคทรงจำพรรษาในบ้านเวฬุคามนั้นแหละ ครั้นนั้นเมื่อ
พระผู้มีพระภาคทรงจำพรรษาแล้ว ทรงประชวรอย่างหนัก เกิดเวทนาอย่างร้ายแรง
ถึงใกล้จะปรินิพพาน ได้ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคทรงมีพระสติสัมปชัญญะ
อดกลั้น ไม่พริ่นพริง ทรงพระดำริว่า การที่เราจะไม่บอกภิกษุผู้ปฏิญญา ไม่
อำลาภิกษุสงฆ์ปรินิพพานเสีย นั้น ไม่สมควรแก่เราเลย ถ้ากระไร เราพึงใช้ความ
เพียรขับไล่อาพาธนี้ ดำรงชีวิตสังขารอยู่เถิด ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงใช้ความเพียรขับไล่อาพาธนั้น ทรงดำรง
ชีวิตสังขารอยู่แล้ว อาพาธของพระองค์สงบไปแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงหาย
ประชวร คือหายจากความเป็นคนไข้ไม่นาน เสด็จออกจากวิหารไปประทับนั่ง
บนอาสนะที่ภิกษุจัดถวายไว้ที่เงาวิหาร ฯ

ครั้งนั้น ท่านพระอนนทที่เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้า
ไปเฝ้าแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นท่าน
พระอนนทน์ั้นเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ข้าพระองค์เห็นความสำราญของพระผู้มีพระภาคแล้ว ข้าพระองค์เห็นความอดทน
ของพระผู้มีพระภาคแล้ว ก็แต่ว่า เพราะการประชวรของพระผู้มีพระภาค ภายของ
ข้าพระองค์ประหนึ่งจะงอมระงมไป แม้นิตทั้งหลายก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์ แม้
ธรรมทั้งหลายก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็แต่ว่า
ข้าพระองค์มามีความเบาใจอยู่หน้อยหนึ่งว่า พระผู้มีพระภาคจักยังไม่เสด็จ
ปรินิพพาน จนกว่าจะได้ทรงปรารภภิกษุสงฆ์ แล้วตรัสพระพุทธรพจน์อย่างใด
อย่างหนึ่ง ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอนนท ภิกษุสงฆ์ยังจะหวังอะไรในเราเล่า
ธรรมอันเราได้แสดงแล้ว กระทำไม่ให้มีในมโนอก กำมืออาจารย์ในธรรมทั้งหลาย
มิได้มีแก่ตถาคต ผู้ใดจะพึงคิดอย่างนี้ว่า เราจักบริหารภิกษุสงฆ์ หรือว่าภิกษุสงฆ์
จะเชิดชูเราดังนี้ ผู้นั้นจะพึงปรารถนาภิกษุสงฆ์แล้วกล่าวคำอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแน
ดูกรอนนท ตถาคตมิได้มีความดำริอย่างนี้ว่า เราจักบริหารภิกษุสงฆ์ หรือว่า
ภิกษุสงฆ์จักเชิดชูเรา ตถาคตจักปรารถนาภิกษุสงฆ์แล้ว กล่าวคำอย่างใดอย่างหนึ่ง
ในคราวหนึ่ง ดูกรอนนท บัดนี้ เราแก่เฒ่าเป็นผู้ใหญ่ล่วงกาลผ่านวัยมาโดย
ลำดับแล้ว วัยของเราเป็นมาถึง ๘๐ ปีแล้ว เกวียนเก้าย่างจะใช้ไปได้ เพราะการ
ซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ แม้นฉันใด ภายของตถาคต ฉะนั้นเหมือนกัน ยังเป็นไปได้
ก็คล้ายกับเกวียนเก้าย่างที่ซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

ดูกรอานนท์ สมัยใด ตถาคตเข้าถึงเจโตสมาธิ อันไม่มีนิมิต เพราะ
ไม่ทำไว้ในใจซึ่งนิมิตทั้งปวง เพราะดับเวทนาบางเหล่าแล้วอยู่ สมัยนั้น ภายของ
ตถาคตย่อมผาสุก เพราะฉะนั้น พวกเธอจงมิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง มิใช่
มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือจงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง มิใช่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง
อยู่เกิด ฯ

ดูกรอานนท์ อย่างไรเล่า ภิกษุจึงจะชื่อว่า มิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง
มิใช่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือจงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง มิใช่มีสิ่งอื่นเป็น
ที่พึ่งอยู่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ พิจารณาเห็นเวทนา
ในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ เป็นผู้มิ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก อย่างนี้แล
อานนท์ ภิกษุจึงจะชื่อว่า มิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง มิใช่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง
คือมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง มิใช่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ดูกรอานนท์
ผู้ใดผู้หนึ่งในบัดนี้เกิด โดยที่เราล่วงไปแล้วก็ดี จักเป็นผู้มิตนเป็นเกาะ มิตนเป็น
ที่พึ่ง มิใช่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง มิใช่มีสิ่ง
อื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุของเราที่เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษาจักปรากฏอยู่ในความเป็น
ยอดเยี่ยม ฯ

จบคามกัณฑ์ในมหาปริณิพพานสูตร ฯ

จบภาณวารที่สอง ฯ

[๙๔] ครั้นนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและ
จีวรเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังเมืองเวสาลี ครั้นเสด็จเที่ยวบิณฑบาตแล้ว เวลา
ปัจฉิมเสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า
ดูกรอานนท์ เธอจงถือเอาผ้าสีทณะไป เราจักเข้าไปยังป่าवालเจตีย์ เพื่อพักผ่อน
ตอนกลางวัน ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ถือเอาผ้า
สีทณะตามเสด็จพระผู้มีพระภาค ไปทางเบื้องพระปฤษฎางค์ ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังป่าवालเจตีย์ ครั้นเสด็จเข้าไป
แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ท่านพระอานนท์ปูลาดถาย ฝ่ายท่านพระอานนท์ถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นท่านพระอานนท์นั่ง
เรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งกะท่านว่า ดูกรอานนท์ เมืองเวสาลี
นารีนรมย์ อุเทนเจตีย์ โคตมเจตีย์ สัตตมพเจตีย์ พหุปัตตเจตีย์ สารินทเจตีย์
ป่าवालเจตีย์ ต่างนารีนรมย์ อิทธิบาททั้ง ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมแล้ว
ปรารภดีแล้ว ผู้นั้นเมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป ดูกร
อานนท์ อิทธิบาททั้ง ๔ ตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็น
ดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคต
นั้น เมื่อจำนงอยู่ จะพึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป แม้เมื่อ
พระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิตอันหยาบ โอภาสอันหยาบอย่างนี้ ท่านพระอานนท์
ก็มีอาจรู้นั้น จึงมิได้ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ
พระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป ขอพระสฤตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป เพื่อ
ประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์
โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย
ดังนี้ เพราะถูกมารเข้าดลใจแล้ว แม้ครั้งที่ ๒ พระผู้มีพระภาคก็รับสั่งกะท่าน
พระอานนท์ ฯลฯ แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคก็รับสั่งกะท่านพระอานนท์ ฯลฯ
ท่านพระอานนท์ก็มีอาจรู้นั้น . . . เพราะถูกมารเข้าดลใจแล้ว ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า เธอจงไปเกิด
อานนท์ เธอรู้กาลอันควรในบัดนี้ ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของ
พระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากอาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณ
แล้ว ไปนั่ง ณ โคนไม้แห่งหนึ่งในที่ไม่ไกล ฯ

[๙๕] ครั้นนั้น มารผู้มีบาป เมื่อท่านพระอานนท์หลีกไปแล้วไม่นาน
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง มารผู้มีบาปยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ
พระผู้มีพระภาคจงปริณิพพานในบัดนี้เกิด ขอพระสฤตจงปริณิพพานในบัดนี้เกิด
บัดนี้ เป็นเวลาปริณิพพานของพระผู้มีพระภาค ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจา
นี้ไว้ว่า ดูกรมารผู้มีบาป ภิกษุผู้เป็นสาวกของเราจักยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับ
แนะนำ ไม่แก่งล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่
ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว ยัง
บอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้งายไม่ได้ ยังแสดง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ธรรมมีปาฏิหาริย์ขมขี้ปรับปาวที่บังเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยสธรรมไม่ได้ เพียงใด
เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุผู้เป็นสาวก
ของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว ได้รับแนะนำแล้ว แก่ลวกกล้า เป็น
พหูสูตร ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม
เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว บอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก
กระทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ขมขี้ปรับปาวที่บังเกิดขึ้นให้เรียบร้อย
โดยสธรรมได้ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอ
พระสวดจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค
ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาไว้ว่า ดูกรมารผู้มีบาป ภิกษุผู้สาวิกาของเรา
จักยังไม่เฉียบแหลม . . . ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุผู้สาวิกาของ
พระผู้มีพระภาคเป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว . . . แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ขมขี้ปรับปาวที่
บังเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยสธรรมได้ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอ
พระสวดจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค
ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาไว้ว่า ดูกรมารผู้มีบาป อุบาสกผู้เป็นสาวกของ
เรา จักยังไม่เฉียบแหลม . . . ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ อุบาสกผู้เป็นสาวก
ของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว . . . แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ขมขี้ปรับปาวที่
บังเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยสธรรมได้ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอ
พระสวดจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค
ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาไว้ว่า ดูกรมารผู้มีบาป อุบาสกผู้เป็นสาวิกา
ของเรา จักยังไม่เฉียบแหลม . . . ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ อุบาสกผู้เป็น
สาวิกาของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว ได้รับแนะนำแล้ว แก่ลวกกล้า
เป็นพหูสูตร ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตาม-
* ธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว บอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย
จำแนก กระทำให้ง่ายได้ แสดงธรรม มีปาฏิหาริย์ขมขี้ปรับปาวที่บังเกิดขึ้นให้
เรียบร้อยโดยสธรรมได้ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอ
พระสวดจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค
ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาไว้ว่า ดูกรมารผู้มีบาป พรหมจรรย์ของเรานี้
จักยังไม่สมบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้กันโดยมาก เป็นปึกแผ่น จนกระทั่ง
พวกเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคนี้สมบูรณ์แล้ว
กว้างขวาง แพร่หลาย รู้กันโดยมาก เป็นปึกแผ่น จนกระทั่งพวกเทวดาและ
มนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสวด
จงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค ฯ

เมื่อมารกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า ดูกรมารผู้
มีบาป ท่านจงมีความขวนขวายน้อยเถิด ความปรินิพพานแห่งตถาคตจักมีไม่ช้า
โดยล่วงไปอีกสามเดือนแต่บัดนี้ ตถาคตจักปรินิพพาน ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค
ทรงมีพระสติสัมปชัญญะทรงปลงอายุสังขาร ณ ปาวาลเจดีย์ และเมื่อพระผู้มี-

* พระภาคทรงปลงอายุสังขารแล้ว ได้เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ และชนพองสยองเกล้า
น่าฟังกลัว ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือลั่น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว
ทรงเปล่งพระอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

[๙๖] มณีปลงเสียได้แล้วซึ่งกรรมที่ซึ่งได้

และกรรมที่ซึ่งไม่ได้ อันเป็นเหตุสมภพ

เป็นเครื่องปรุงแต่งภพ และได้ยินดีในภายใน

มีจิตตั้งมั่น ทำลายกิเลสที่เกิดในตนเสีย เหมือนนักรบ

ทำลายเกราะฉะนั้น ฯ

[๙๗] ครั้นนั้น พระอานนท์ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า น้าอัครราชย์จริงหนอ
เหตุไม่เคยมีมาขึ้น แผ่นดินใหญ่นี้ไหวได้ แผ่นดินใหญ่นี้ไหวได้จริงๆ ความ
ชนพองสยองเกล้าน่าฟังกลัว ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือลั่น อะไรหนอเป็นเหตุ
อะไรหนอเป็นปัจจัยสำหรับให้แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้น
เข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น
ท่านพระอานนท์นั้นเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัครราชย์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
เหตุไม่เคยมีมาขึ้น แผ่นดินใหญ่นี้ไหวได้ แผ่นดินใหญ่นี้ไหวได้จริงๆ ความ
ชนพองสยองเกล้าน่าฟังกลัว ทั้งกลองที่พยักบันลือลั่น อะไรหนอเป็นเหตุ
อะไรหนอเป็นปัจจัย สำหรับให้แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ ฯ

[๙๘] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพระอานนท์ เหตุ ๘ ประการ
ปัจจัย ๘ ประการเหล่านี้แล เพื่อให้แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ ๘ ประการเป็นไฉน ฯ

ดูกรอานนท์ มหาภูมิดินตั้งอยู่บนน้ำ น้ำตั้งอยู่บนลม ลมตั้งอยู่บนอากาศ
สมัยที่ลมใหญ่พัด เมื่อลมใหญ่พัดต่ออยู่ยอมน้ำให้ไหว น้ำไหวแล้ว ยอมน้ำ
แผ่นดินให้ไหว อันนี้เป็นเหตุ เป็นปัจจัยข้อที่หนึ่ง เพื่อให้แผ่นดินไหวใหญ่
ปรากฏ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ถึงความเป็นผู้ชำนาญใน
ทางจิต หรือว่าเทวดาผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก เขาเจริญปฐวิสัยญาณเพียง
เล็กน้อย เจริญอาไปสัญญญาณอย่างแรงกล้า เขายอมน้ำแผ่นดินนี้ให้สะเทือนสะท้าน
หวั่นไหวได้ อันนี้เป็นปัจจัยข้อที่สอง เพื่อให้แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระโพธิสัตว์จุติจากชั้นดุสิต มีสติสัมปชัญญะ
ลงสู่พระครรภ์พระมารดา เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนสะท้านหวั่นไหว อันนี้
เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่สาม เพื่อให้แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระโพธิสัตว์มีสติสัมปชัญญะ ประสติดจาก
พระครรภ์พระมารดา เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนสะท้านหวั่นไหว อันนี้
เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่สี่ เพื่อให้แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระตถาคตตรัสรู้พระอนตรสัมมาสัมโพธิญาณ
เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนสะท้านหวั่นไหว อันนี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่ห้า
เพื่อให้แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระตถาคตให้อนตรธรรมจักรเป็นไป เมื่อนั้น
แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนสะท้านหวั่นไหว อันนี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่หก เพื่อให้
แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระตถาคตมีพระสติสัมปชัญญะ ทรงปลงอายุ
สังขาร เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนสะท้านหวั่นไหว อันนี้เป็นเหตุเป็น
ปัจจัยข้อที่เจ็ด เพื่อให้แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสส-

* นิพพานธาตุ เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนสะท้านหวั่นไหว อันนี้เป็นเหตุเป็น-

* ปัจจัยข้อที่แปด เพื่อให้แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ ฯ

ดูกรอานนท์ เหตุ ๘ ประการ ปัจจัย ๘ ประการ เหล่านี้แล เพื่อให้
แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ ฯ

[๙๙] ดูกรอานนท์ บริษัท ๘ พวกเหล่านี้แล ๘ พวกเป็นไฉน คือ
ขัตติยบริษัท พราหมณบริษัท กฤหบดีบริษัท สมณบริษัท จาตุมหาราชิกบริษัท
ดาวดึงส์บริษัท มารบริษัท พรหมบริษัท ฯ

ดูกรอานนท์ เรายังจำได้ว่า เราเข้าไปยังขัตติยบริษัทหลายร้อยครั้ง ทั้งเรา
เคยนั่งเคยปราศรัย เคยเข้าสนทนาในขัตติยบริษัทนั้น วรณะของพวกนั้นเป็น
เช่นใด ของเราก็คือเช่นนั้น เสียงของพวกนั้นเป็นเช่นใด ของเราก็คือเช่นนั้น
เรายังพวกนั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถา
เมื่อเราพูดอยู่ก็ไม่มีใครรู้ว่า ผู้นี้คือใครหนอพูดอยู่ จะเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ครั้นเรายังพวกนั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถา
แล้วหายไป เมื่อเราหายไปแล้ว ก็ไม่มีใครรู้ว่า ผู้นี้คือใครหนอ หายไปแล้ว
จะเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ดูกรอานนท์ เรายังจำได้ว่า เราเข้าไปยังพราหมณบริษัท
หลายร้อยครั้ง . . . กฤหบดีบริษัทหลายร้อยครั้ง . . . สมณบริษัทหลายร้อยครั้ง . . .
จาตุมหาราชิกบริษัทหลายร้อยครั้ง . . . ดาวดึงส์บริษัทหลายร้อยครั้ง . . . มารบริษัท
หลายร้อยครั้ง . . . พรหมบริษัทหลายร้อยครั้ง . . . ทั้งเราเคยนั่ง เคยปราศรัย
เคยเข้าสนทนาในพราหมณบริษัทนั้น วรณะของพวกนั้นเป็นเช่นใด ของเราก็คือ
เช่นนั้น เสียงของพวกนั้นเป็นเช่นไร ของเราก็คือเช่นนั้น เรายังพวกนั้นให้
เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถา เมื่อเราพูดอยู่ก็ไม่มี
ใครรู้ว่า ผู้นี้คือใครหนอพูดอยู่ จะเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ครั้นเรายังพวกนั้นให้
เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถาแล้วหายไป เมื่อเรา
หายไปแล้ว ก็ไม่มีใครรู้ว่า ผู้นี้คือใครหนอ หายไปแล้ว จะเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ดูกรอานนท์ บริษัท ๘ เหล่านี้แล ฯ

[๑๐๐] ดูกรอานนท์ อภิภายตนะ ๘ ประการ เหล่านี้แล ๘ ประการ
เป็นไฉน คือ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กซึ่งมีผิวพรรณดี และมีผิวพรรณทราม ครอบจำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็น อันนี้ เป็นอภิกายตนะข้อที่หนึ่ง ฯ

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ใหญ่ ซึ่งมีผิวพรรณดี และมีผิวพรรณทราม ครอบจำรูปเหล่านั้นแล้วมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็น อันนี้ เป็นอภิกายตนะข้อที่สอง ฯ

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็ก ซึ่งมีผิวพรรณดี และมีผิวพรรณทราม ครอบจำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็น อันนี้ เป็นอภิกายตนะข้อที่สาม ฯ

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ใหญ่ ซึ่งมีผิวพรรณดี และมีผิวพรรณทราม ครอบจำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็น อันนี้ เป็นอภิกายตนะข้อที่สี่ ฯ

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอก อันเขียว มีวรรณะเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียว ดอกผักตบอันเขียว มีวรรณะเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียว หรือว่าผ้าที่ทำเนดิในเมืองพาราณสี มีส่วนทั้งสองเกลี้ยงเขียว มีวรรณะเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียว แม้นั้นใด ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันเขียว มีวรรณะเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียว ฉะนั้น เหมือนกัน ครอบจำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญว่า เรารู้ เราเห็น อันนี้ เป็นอภิกายตนะข้อที่ห้า ฯ

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันเหลือง มีวรรณะเหลือง เหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง ดอกกรรณการ์อันเหลือง มีวรรณะเหลือง เหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง หรือว่าผ้าที่ทำเนดิในเมืองพาราณสี มีส่วนทั้งสองเกลี้ยงเหลือง มีวรรณะเหลือง เหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง แม้นั้นใด ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันเหลือง มีวรรณะเหลือง เหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง ฉะนั้นเหมือนกัน ครอบจำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็น อันนี้ เป็นอภิกายตนะข้อที่หก ฯ

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันแดง มีวรรณะแดง แดงล้วน มีรัศมีแดง ดอกหงอนไก่อันแดง มีวรรณะแดง แดงล้วน มีรัศมีแดง หรือว่าผ้าที่ทำเนดิในเมืองพาราณสีมีส่วนทั้งสองเกลี้ยงแดง มีวรรณะแดง แดงล้วน มีรัศมีแดง แม้นั้นใด ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันแดง มีวรรณะแดง แดงล้วน มีรัศมีแดง ฉะนั้นเหมือนกัน ครอบจำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็น อันนี้ เป็นอภิกายตนะข้อที่เจ็ด ฯ

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันขาว มีวรรณะขาว ขาวล้วน มีรัศมีขาว ดาวประกายพฤกษ์อันขาว มีวรรณะขาว ขาวล้วน มีรัศมีขาว หรือว่าผ้าที่ทำเนดิในเมืองพาราณสีมีส่วนทั้งสองเกลี้ยงขาว มีวรรณะขาว ขาวล้วน มีรัศมีขาว แม้นั้นใด ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันขาว มีวรรณะขาว ขาวล้วน มีรัศมีขาว ฉะนั้นเหมือนกัน ครอบจำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็น อันนี้ เป็นอภิกายตนะข้อที่แปด ฯ

ดูกรอานนท์ อภิกายตนะ ๘ ประการ เหล่านี้แล ฯ

[๑๐๑] ดูกรอานนท์ วิโมกข์ ๘ ประการ เหล่านี้แล ๘ ประการ เป็น-

* โฉน คือ

ภิกษุเห็นรูป อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่หนึ่ง ฯ

ภิกษุมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอก อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่สอง ฯ

ภิกษุน้อมใจไปว่า สิ่งนี้งาม อันนี้ เป็นวิโมกข์ข้อที่สาม ฯ

เพราะลวงเสียซึ่งรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะปฏิสมสัญญาดับไป เพราะไม่ใส่ใจ ซึ่งนันทตสัญญา ภิกษุเข้าถึงอากาสาณัญจายตนะด้วยมนสิการว่า อากาสาทที่สุดมิได้ ดังนี้ อยู่ อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่สี่ ฯ

เพราะลวงเสียซึ่งอากาสาณัญจายตนะโดยประการทั้งปวง ภิกษุเข้าถึงวิญญานัญจายตนะด้วยมนสิการว่า วิญญานหาที่สุดมิได้ ดังนี้ อยู่ อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่ห้า ฯ

เพราะลวงเสียซึ่งวิญญานัญจายตนะโดยประการทั้งปวง ภิกษุเข้าถึงอากิญจัญญายตนะด้วยมนสิการว่า น้อยหนึ่ง ไม่มี ดังนี้ อยู่ อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่หก ฯ

เพราะลวงเสียซึ่งอากิญจัญญายตนะโดยประการทั้งปวง ภิกษุเข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะอยู่ อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่เจ็ด ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

เพราะล่วงเสียซึ่งแนวสัญญาแนสัจฉาตนะ โดยประการทั้งปวง ภิกษุ
เข้าถึงสัญญาเวทิตถิโรอยู่ อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่แปด ฯ
ดูกรอานนท์ วิโมกข์ ๘ ประการเหล่านี้แล ฯ

[๑๐๒] ดูกรอานนท์ สมัยหนึ่ง เราแรกตรัสรู้ พักอยู่ที่ต้นไม้
อชปาลนิโครธแทบฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในอุรเวลาประเทศ ครั้นนั้น มารผู้มีบาป
ได้เข้าไปหาเราถึงที่อยู่ ครั้นเข้าไปหาแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นมาร
ผู้มีบาปยืนเรียบร้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาค
จงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสฤตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้เป็นเวลา
ปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค เมื่อมารกล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้ตอบว่า ดูกรมาร
ผู้มีบาป ภิกษุผู้เป็นสาวกของเรา จักยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับแนะนำ ไม่
แก้แค้นแล้ว ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่
ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว ยังบอก แสดง
บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์
ขมขี้ปรืบปาวาที่บังเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยสธรรมไม่ได้ เพียงใด เราจักยังไม่
ปรินิพพานเพียงนั้น ฯ

ดูกรมารผู้มีบาป ภิกษุนี้เป็นสาวกของเรา จักยังไม่เฉียบแหลม . . .
เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น ฯ

ดูกรมารผู้มีบาป อุบาสกผู้เป็นสาวกของเรา จักยังไม่เฉียบแหลม . . .
เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น ฯ

ดูกรมารผู้มีบาป อุบาสิกาผู้เป็นสาวกของเรา จักยังไม่เฉียบแหลม . . .
เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น ฯ

ดูกรมารผู้มีบาป พรหมจรรย์ของเรานี้จักยังไม่สมบูรณ์ กว้างขวาง
แพร่หลาย รู้กันโดยมาก เป็นปึกแผ่น จนกระทั่งเทวดามนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว
เพียงใด เราจักไม่ปรินิพพานเพียงนั้น

ดูกรอานนท์ วันนีเมื่อภิกษุเอง มารผู้มีบาปได้เข้ามาหาเราที่ป่าवालเจตีย์
ครั้นเข้ามาหาแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง มารผู้มีบาปครั้นยืนเรียบร้อยแล้ว
ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพาน
ในบัดนี้เถิด ขอพระสฤตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพาน
ของพระผู้มีพระภาค ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาว่า ดูกรมารผู้มีบาป
ภิกษุผู้เป็นสาวกของเราจักยังไม่เฉียบแหลม . . . เพียงใด . . . ภิกษุนี้เป็นสาวก
ของเราจักยังไม่เฉียบแหลม . . . เพียงใด . . . อุบาสกผู้เป็นสาวกของเราจักยังไม่
เฉียบแหลม . . . เพียงใด . . . อุบาสิกาผู้เป็นสาวกของเราจักยังไม่เฉียบแหลม . . .
เพียงใด . . . พรหมจรรย์ของเรานี้จักยังไม่สมบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้กัน
โดยมาก เป็นปึกแผ่น จนกระทั่งเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้วเพียงใด เรา
จักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ พรหมจรรย์ของพระผู้มี-
พระภาคสมบูรณ์แล้ว กว้างขวาง แพร่หลาย รู้กันโดยมาก เป็นปึกแผ่น
จนกระทั่งเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานใน
บัดนี้เถิด ขอพระสฤตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของ
พระผู้มีพระภาค ฯ

ดูกรอานนท์ เมื่อมารกล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้ตอบว่า ดูกรมารผู้มีบาป
ท่านจงมีความขวนขวายน้อยเถิด ความปรินิพพานแห่งตถาคตจักมีไม่ช้า โดย
ล่วงไปอีกสามเดือนแต่นี้ ตถาคตจักปรินิพพาน ดูกรอานนท์ วันนีเมื่อภิกษุ
ตถาคตมีสติสัมปชัญญะปลงอายุสังขารแล้ว ที่ป่าवालเจตีย์ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป ขอพระสฤตจงทรง
ดำรงอยู่ตลอดกัป เพื่อประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็น
อันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขของ
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เวลานี้อย่าเลย
อย่าวิงวอนตถาคตเลย บัดนี้มีเวลาที่จะวิงวอนตถาคต แม้ครั้งที่สอง . . . แม้
ครั้งที่สาม . . . ท่านพระอานนท์ ก็ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ
พระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป ขอพระสฤตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป เพื่อ
ประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก
เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

ดูกรอานนท์ เธอเชื่อความตรัสรู้ของตถาคตหรือ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เชื่อ ฯ

ดูกรอานนท์ เมื่อเชื่อ โฉนเธอจึงเห็นได้ตถาคตถึงสามครั้งแล้ว ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ฟังมา ได้รับมา เฉพาะพระพักตร์
พระผู้มีพระภาคว่า ดุรอาณนํ อธิธิบาททั้ง ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรม
แล้ว ปรารภดีแล้ว ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป
ดุรอาณนํ อธิธิบาททั้ง ๔ ตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้
เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว
ตถาคตนั้น เมื่อจำนงอยู่ จะพึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป ฯ

ดุรอาณนํ เธอเชื่อหรือ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เชื่อ ฯ

ดุรอาณนํ เพราะฉะนั้น เรื่องนี้เป็นความผิดพลาดของเธอผู้เดียว
เพราะว่า เมื่อตถาคตทำนimittonhyab ทำโอภาสอันหยาบอย่างนี้ เธอมีอาจารย์
จึงมิได้วิงวอนตถาคตว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป ขอพระสุคต
จงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป เพื่อประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชน
เป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ถ้าเธอวิงวอนตถาคต ตถาคตจะพึงห้ามวาจา เธอ
เสียสองครั้งเท่านั้น ครั้นครั้งที่สาม ตถาคตพึงรับ เพราะฉะนั้นแหละ อาณนํ
เรื่องนี้จึงเป็นความผิดพลาดของเธอผู้เดียว ฯ

[๑๐๓] ดุรอาณนํ สมัยหนึ่ง เธออยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ เขตพระนคร-

* ราชคฤห์ ณ ที่นั้น เราเรียกเธอมาบอกว่า ดุรอาณนํ พระนครราชคฤห์
นารีนรมย์ ภูเขาคิชฌกูฏ นารีนรมย์ อธิธิบาททั้ง ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว
อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือ
เกินกว่ากัป ดุรอาณนํ อธิธิบาททั้ง ๔ ตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดี
แล้ว ตถาคตนั้น เมื่อจำนงอยู่ จะพึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป เมื่อ
ตถาคตทำนimittonhyab โอภาสอันหยาบอย่างนี้ เธอมีอาจารย์ จึงมิได้วิงวอน
ตถาคตว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป ขอพระสุคตจงทรงดำรงอยู่
ตลอดกัป เพื่อประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก
เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข ของเทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย ถ้าเธอวิงวอนตถาคต ตถาคตจะพึงห้ามวาจาเธอเสียสองครั้ง
เท่านั้น ครั้นครั้งที่สาม ตถาคตพึงรับ เพราะฉะนั้นแหละ อาณนํ เรื่องนี้
จึงเป็นความผิดพลาดของเธอผู้เดียว ฯ

[๑๐๔] ดุรอาณนํ สมัยหนึ่ง เธออยู่ที่โคตมนิโครธ เขตพระนคร-

* ราชคฤห์นั้น . . . เธออยู่ที่เหวเป็นที่ทิ้งโจร เขตพระนครราชคฤห์นั้น . . . เธออยู่ที่ถ้ำ
สัตตบรรณคูหา ข้างภูเขาวภารพต เขตพระนครราชคฤห์นั้น . . . เธออยู่ที่
กาฬศิลา ข้างภูเขาคิชฌกูฏ เขตพระนครราชคฤห์นั้น . . . เธออยู่ที่จอมเขาสัปปาสถิต
ณ สัตวัน เขตพระนครราชคฤห์นั้น . . . เธออยู่ที่ตโปทาราม เขตพระนครราชคฤห์
นั้น . . . เธออยู่ที่เวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน เขตพระนครราชคฤห์นั้น . . . เธออยู่ที่
ชีวกัมพวัน เขตพระนครราชคฤห์นั้น . . . เธออยู่ที่มัททกัจจิมฤคทายวัน เขตพระนคร
ราชคฤห์นั้น ณ ที่นั้น เราเรียกเธอมาบอกว่า ดุรอาณนํ พระนครราชคฤห์
นารีนรมย์ ภูเขาคิชฌกูฏนารีนรมย์ โคตมนิโครธ เหวที่ทิ้งโจร ถ้ำสัตตบรรณคูหา
ข้างภูเขาวภารพต กาฬศิลาข้างภูเขาคิชฌกูฏ จอมเขาสัปปาสถิต
ตโปทาราม เวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ชีวกัมพวัน มัททกัจจิมฤคทายวัน
ต่างนารีนรมย์ อธิธิบาททั้ง ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำ
ให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว
ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป ดุรอาณนํ
อธิธิบาททั้ง ๔ ตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน
กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตนั้น
เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป เมื่อตถาคตทำนimittonhyab
ทำโอภาสอันหยาบอย่างนี้ เธอมีอาจารย์ จึงมิได้วิงวอนตถาคตว่า ขอพระผู้มี-

* พระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป ขอพระสุคตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป เพื่อ
ประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก
เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ถ้าเธอ
วิงวอนตถาคต ตถาคตจะพึงห้ามวาจาเธอเสีย สองครั้งเท่านั้น ครั้นครั้งที่สาม
ตถาคตพึงรับ เพราะฉะนั้นแหละ อาณนํ เรื่องนี้ เป็นความผิดพลาดของเธอ
ผู้เดียว ฯ

[๑๐๕] ดุรอาณนที สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่อุเทนเจดีย์ เขตเมืองเวสาลี
นี้เอง ณ ที่นั้น เราเรียกเธอมาบอกว่า ดุรอาณนที เมืองเวสาลีนารินรมย์
อุเทนเจดีย์นารินรมย์ อิทธิบาททั้ง ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
กระทำให้เป็นดยาน กระทำให้เป็นคจพิน ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว
ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป ดุรอาณนที
อิทธิบาททั้ง ๔ ตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดยาน
กระทำให้เป็นคจพิน ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตนั้น
เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป เมื่อตถาคตกระทำนิมิต
อันหยาบ ทำโอกาสอันหยาบอย่างนี้ เธอมีอาจารย์ทัน จึงมิได้วิงวอนตถาคตว่า
ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป ขอพระสุคตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป
เพื่อประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์
โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ถ้าเธอวิงวอนตถาคต ตถาคตจะพึงห้ามว่าเธอเสียสองครั้งเท่านั้น ครั้นครั้งที่สาม
ตถาคตพึงรับ เพราะฉะนั้นแหละ อาณนที เรื่องนี้ เป็นความผิดพลาดของเธอ
ผู้เดียว ฯ

[๑๐๖] ดุรอาณนที สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่โคตมกเจดีย์ เขตเมืองเวสาลี
นี้เอง . . . เราอยู่ที่สถิตัมพเจดีย์ เขตเมืองเวสาลีนี้เอง . . . เราอยู่ที่พหุปัตตเจดีย์
เขตเมืองเวสาลีนี้เอง . . . เราอยู่ที่สารินทเจดีย์ เขตเมืองเวสาลีนี้เอง . . . วันนี้
เมื่อคืนนี้เอง เราบอกเธอที่ปาวาลเจดีย์ว่า ดุรอาณนที เมืองเวสาลีนารินรมย์ อุเทน
เจดีย์ โคตมกเจดีย์ สถิตัมพเจดีย์ พหุปัตตเจดีย์ สารินทเจดีย์ ปาวาลเจดีย์
ต่างนารินรมย์ อิทธิบาททั้ง ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
กระทำให้เป็นดยาน กระทำให้เป็นคจพิน ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว
ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป ดุรอาณนที
อิทธิบาททั้ง ๔ ตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดยาน
กระทำให้เป็นคจพิน ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตนั้น
เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป เมื่อตถาคตกระทำนิมิต
อันหยาบ ทำโอกาสอันหยาบอย่างนี้ เธอมีอาจารย์ทัน จึงมิได้วิงวอนตถาคตว่า
ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป ขอพระสุคตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป
เพื่อประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์
โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ถ้าเธอวิงวอนตถาคต ตถาคตจะพึงห้ามว่าเธอเสียสองครั้งเท่านั้น ครั้นครั้งที่สาม
ตถาคตพึงรับ เพราะฉะนั้นแหละ อาณนที เรื่องนี้ เป็นความผิดพลาดของเธอ
ผู้เดียว ฯ

ดุรอาณนที เราได้บอกเธอไว้ก่อนแล้ว ไม่ใช่หรือว่า ความเป็นต่างๆ
ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่นจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ต้องมี เพราะฉะนั้น
จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้แต่ที่ไหน สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปัจจัยปรุงแต่ง
แล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารภว่า ขอสิ่งนั้น อย่าทำลายไปเลย
ดังนี้ มีพื้นฐานจะมีได้ ก็สิ่งใดที่ตถาคตสละแล้ว คายแล้ว ปล่อยแล้ว ละแล้ว
วางแล้ว อายุสังขารตถาคตปลงแล้ว วาจาที่ตถาคตกล่าวไว้โดยเด็ดขาดว่า ความ
ปรินิพพานแห่งตถาคตจักมีไม่ช้า โดยล่วงไปอีกสามเดือนแต่นี้ ตถาคตจัก
ปรินิพพาน อันตถาคตจะกลับคืนยังสิ่งนั้น เพราะเหตุแห่งชีวิต ดังนี้ มีพื้นฐาน
ที่จะมีได้ มาไปกันเถิดอาณนที เราจักเข้าไปยังกุฎาคารศาลาปามหาวัน ท่าน
พระอาณนทีรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค
พร้อมด้วยท่านพระอาณนทีเสด็จเข้าไปยังกุฎาคารศาลาปามหาวัน ครั้นแล้ว รับสั่ง
กะท่านพระอาณนทีว่า ไปเถิดอาณนที เธอจงให้ภิกษุทุกรูปเท่าที่อาศัยเมืองเวสาลี
อยู่ มาประชุมที่อุปัฏฐานศาลา ท่านพระอาณนทีทูลรับพระดำรัสของพระผู้มี-

* พระภาคแล้ว จึงให้ภิกษุทุกรูปเท่าที่อาศัยเมืองเวสาลีอยู่ มาประชุมที่อุปัฏฐานศาลา
แล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นท่านพระอาณนทียืน
เรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ประชุมกันแล้ว ขอ
พระผู้มีพระภาคทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด ฯ

[๑๐๗] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลาประทับนั่ง
บนอาสนะที่เขาคัดถวาย ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งแล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลาย
ว่า ดุรอาณนทีทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ที่เราแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ธรรม
เหล่านั้น พวกเธอเรียนแล้ว พึงสละเสีย พึงให้เจริญ พึงกระทำให้มากด้วยดี
โดยประการที่พรหมจรรย์นี้จะพึงยั่งยืน ดำรงอยู่ได้นาน เพื่อประโยชน์ของชน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
เป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์
เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ก็ธรรมที่เราแสดงแล้ว
ด้วยปัญญาอันยิ่ง . . . เหล่านั้นเป็น โฉน คือสติปัฏฐาน ๔ สัมมปปธาน ๔ อินทรีย์ ๕
พละ ๕ โภชนมรค ๗ มรรคมรรค ๘ ดุริยภิกขุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แลที่เรา
แสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง . . . ๖

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า ดุริยภิกษุทั้งหลาย
บัดนี้เราขอเตือนพวกเธอ สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมเป็นธรรมดา พวกเธอจงยัง
ความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม ความปรินิพพานแห่งตถาคต จักมีใน ไม่ช้า โดย
ล่วงไปอีกสามเดือนแต่นี้ ตถาคตจักปรินิพพาน ๖

พระผู้มีพระภาคผู้สุดตถาคต ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้
ตรัสสถาปนาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๐๘] คนเหล่าใด ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ ทั้งพาลทั้งบัณฑิต ทั้งมั่งมี
ทั้งขัดสน ล้วนมีความตายเป็นเบื้องต้น ภาษณะดินที่นายช่าง
หม้อกระทำแล้ว ทั้งเล็กทั้งใหญ่ ทั้งสูงทั้งดืบ ทุกชนิด
มีความแตกเป็นที่สุด ฉันทิ ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายก็ฉันทิ ๖
พระศาสดาได้ตรัสสถาปนาประพันธ์ต่อไปอีกว่า
วัยของเรา แก่หง่อมแล้ว ชีวิตของเราเป็นของน้อย เราจักละ
พวกเธอไป เรากระทำที่พึงแก้แค้นแล้ว ดุริยภิกษุทั้งหลาย
พวกเธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท มีสติ มีศีล อันดีเกิด จงเป็นผู้
มีความดำรงมั่นดีแล้ว ตามรักษาจิตของตนเถิด ผู้ใด จักเป็นผู้
ไม่ประมาท อยู่ในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นจักละชาติสังสาร
แล้วกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ดังนี้ ๖

จบภาณวารที่สาม ๖

[๑๐๙] ครั้นนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตร
และจีวร เสด็จเข้าไปยังเมืองเวสาลีเพื่อบิณฑบาต เสด็จเที่ยวบิณฑบาตในเมือง
เวสาลีแล้ว เวลาปัจฉิมกาล เสด็จกลับจากบิณฑบาต ทอดพระเนตรเมืองเวสาลี
เป็นนาคาวโลก แล้วรับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า ดูราอาณนที การเห็นเมืองเวสาลี
ของตถาคตครั้งนี้ จักเป็นครั้งสุดท้าย มาไปกันเถิดอาณนที เราจักไปยังบ้าน
ภัณฑคาม ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลำดับนั้น
พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จถึงบ้านภัณฑคามแล้ว ได้ยินว่า
พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บ้านภัณฑคามนั้น ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่ง
กะภิกษุทั้งหลายว่า ดุริยภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้ง แห่งตลอดธรรม ๔ ประการ
เราและพวกเธอจึงเร่รอนท่องเที่ยว ไปสิ้นกาลนานอย่างนี้ ๔ ประการเป็น โฉน
เพราะไม่รู้แจ้งแห่งตลอดศีลอันเป็นอริยะ เราและพวกเธอจึงเร่รอนท่องเที่ยวไป
สิ้นกาลนาน เพราะไม่รู้แจ้งแห่งตลอดสมาธิอันเป็นอริยะ . . . ปัญญาอันเป็นอริยะ . . .
วิมุตติอันเป็นอริยะ เราและพวกเธอจึงเร่รอนท่องเที่ยวไปสิ้นกาลนานอย่างนี้ ๖

ดูริยภิกษุทั้งหลาย เราได้รู้แจ้งแห่งตลอดศีลอันเป็นอริยะสมาธิอันเป็น
อริยะ ปัญญาอันเป็นอริยะ วิมุตติอันเป็นอริยะแล้ว ตัณหาในภพเราก่อนเสียแล้ว
ตัณหาอันจะนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มี ๖

พระผู้มีพระภาคผู้สุดตถาคต ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้
ตรัสสถาปนาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๑๐] ธรรมเหล่านี้ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และวิมุตติ
อันยอดเยี่ยม อันพระโคตมผู้มียศตรัสรู้แล้ว ดังนั้น พระพุทธเจ้า
จึงตรัสบอกธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อความรู้ยิ่ง พระศาสดา
ผู้กระทำซึ่งที่สุดแห่งทุกข์ มีพระจักขุ ปรินิพพานแล้ว ๖

[๑๑๑] ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเมื่อประทับ ณ บ้านภัณฑคามนั้น
ทรงกระทำธรรมิกถานี่แหละเป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า อย่างนี้ศีล อย่างนี้สมาธิ
อย่างนี้ปัญญา สมาธิอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ปัญญา
อันสมาธิอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ จิตอันปัญญาอบรมแล้ว
ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ ๖

[๑๑๒] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัยในบ้าน
ภัณฑคามแล้ว ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า มาไปกันเถิดอาณนที เรา
จักไปยังบ้านหัตถิกคาม อัมพคาม ชัมพุคาม และโกณฑคร ท่านพระอานนท์ทูลรับ
พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ๖

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จถึงโกณฑคร
แล้ว ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ อาสน์ทองเจดีย์ ในโกณฑครนั้น ณ ที่นั้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดง
มหาประเทศ ๔ เหล่านี้ พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้น
ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังต่อไปนี้

[๑๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส
ขอนี้ข้าพเจ้าได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า นี่เป็นธรรม
นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดังนี้ พวกเธอไม่ฟังชื่นชม ไม่ฟังคัดค้าน
ถ้อยคำของภิกษุนั้น ครั้นแล้วฟังเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วสอบสวน
ในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ถ้าสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย
ลงในพระสูตรไม่ได้ เทียบเคียงในพระวินัยไม่ได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า
นี้มีใจคำของพระผู้มีพระภาคแน่นอน และภิกษุนั้นจำมาผิดแล้ว ดังนั้น พวกเธอฟัง
ทั้งถ้อยคำนั้นเสีย ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ลงใน
พระสูตรได้ เทียบเคียงในพระวินัยได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า นี่เป็นคำ
สั่งสอนของพระผู้มีพระภาคแน่นอน และภิกษุนั้นจำมาถูกต้องแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พวกเธอพึงทรงจำมหาประเทศข้อที่หนึ่งไว้ ฯ

[๑๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า
สงฆ์พร้อมทั้งพระเถระ พร้อมทั้งปาโมกข์ อยู่ในอาวาสโน้น ข้าพเจ้าได้ฟังมา
ได้รับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของ
พระศาสดา ดังนี้ พวกเธอไม่ฟังชื่นชม ไม่ฟังคัดค้านถ้อยคำของภิกษุนั้น ครั้นแล้ว
ฟังเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียง
ในพระวินัย ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระสูตร
ไม่ได้ ลงในพระวินัยไม่ได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า ไม่มีคำสั่งสอนของ
พระผู้มีพระภาคแน่นอน และภิกษุสงฆ์นั้นจำมาผิดแล้ว ดังนั้น พวกเธอฟังทั้ง
ถ้อยคำนั้นเสีย ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระ
สูตรได้ เทียบเคียงในพระวินัยได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า นี่เป็นคำสั่งสอนของ
พระผู้มีพระภาคแน่นอน และภิกษุสงฆ์นั้นจำมาถูกต้องแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พวกเธอพึงทรงจำมหาประเทศข้อที่สองไว้ ฯ

[๑๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุ
ผู้เป็นเถระมากรูปอยู่ในอาวาสโน้น เป็นพหูสูต มีอาคมอันมาถึงแล้ว เป็นผู้ทรงธรรม
ทรงวินัย ทรงมัตติกา ข้าพเจ้าได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า นี่เป็นธรรม
นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดังนี้ พวกเธอไม่ฟังชื่นชม ไม่ฟัง
คัดค้านถ้อยคำของภิกษุนั้น ครั้นแล้ว ฟังเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี
แล้วสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร
เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระสูตรไม่ได้ ลงในพระวินัยไม่ได้ ฟังถึงความ
ตกลงในข้อนี้ว่าไม่มีคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคแน่นอน และพระเถระเหล่านั้น
จำมาผิดแล้ว ดังนั้น พวกเธอฟังทั้งถ้อยคำนั้นเสีย ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร
เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระสูตรได้ เทียบเคียงในพระวินัยได้ ฟังถึงความตกลง
ในข้อนี้ว่า นี่เป็นคำของพระผู้มีพระภาคแน่นอน และพระเถระเหล่านั้น จำมาถูก
ต้องแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงทรงจำมหาประเทศข้อที่สามไว้ ฯ

[๑๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุ
ผู้เป็นเถระอยู่ในอาวาสโน้น เป็นพหูสูต มีอาคมอันมาถึงแล้ว เป็นผู้ทรงธรรม ทรง
วินัย ทรงมัตติกา ข้าพเจ้าได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า นี่เป็นธรรม
นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดังนี้ พวกเธอไม่ฟังชื่นชม ไม่ฟังคัดค้าน
ถ้อยคำของภิกษุนั้น ครั้นแล้ว ฟังเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วสอบ
สวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียง
ในพระวินัย ลงในพระสูตรไม่ได้ ลงในพระวินัยไม่ได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า
ไม่มีคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคแน่นอน และพระเถระนั้นจำมาผิดแล้ว ดังนั้น
พวกเธอฟังทั้งถ้อยคำนั้นเสีย ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย
ลงในพระสูตรได้ เทียบเคียงในพระวินัยได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า นี่เป็นคำของ
พระผู้มีพระภาคแน่นอน และพระเถระนั้นจำมาถูกต้องแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พวกเธอพึงทรงจำมหาประเทศข้อที่สี่ไว้ ฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงทรงจำ
มหาประเทศทั้ง ๔ เหล่านี้ไว้ ฉะนั้นแล ฯ

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ อานันทเจดีย์ในโกถนครนั้น ทรงกระ-

* ทำธรรมิกถานี้แหละเป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า อย่างนี้ศีล อย่างนี้สมาธิ อย่างนี้
ปัญญา สมาริอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ปัญญาอันสมาธิ
อบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อมหลุดพ้น
จากอาสวะโดยชอบ คือ กามาสวะ ภาวาสวะ อวิชชาสวะ ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

[๑๑๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในโกณครตามความพอพระทัยแล้ว ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ มาไปกันเถิด เราจักไปยังเมืองปาวา ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงเมืองปาวาแล้ว ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ อัมพวันของนายจุนทกัมมารบุตร ในเมืองปาวา นั้น ๖

ครั้งนั้น นายจุนทกัมมารบุตรได้สดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จถึงเมืองปาวา ประทับอยู่ ณ อัมพวันของเราในเมืองปาวา จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นนายจุนทกัมมารบุตรนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงให้เห็นแจ้งให้สมทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถา ลำดับนั้น นายจุนทกัมมารบุตร อันพระผู้มีพระภาคให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จงทรงรับภัตของข้าพระองค์ เพื่อเสวยในวันพรุ่งนี้ พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยอุชฌณีภาพ ๖

ลำดับนั้น นายจุนทกัมมารบุตรทราบว่ พระผู้มีพระภาคทรงรับแล้ว ลุกจากอาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณ หลีกไปแล้ว นายจุนทกัมมารบุตรให้ตระเตรียมของเคี้ยวของจืดอันประณีต และสุกรมัททวะ ๑- เป็นอันมาก ในนิเวศนของตน โดยลวงราตรีนั้นไป ให้กราบทูลกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้เวลาแล้ว ภัตตาหารสำเร็จแล้ว ๖

ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จเข้าไปยังนิเวศนของนายจุนทกัมมารบุตร ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งแล้วรับสั่งกะนายจุนทกัมมารบุตรว่า ดูกรนายจุนทะ ท่านจงอ้างคาสเราด้วยสุกรมัททวะที่ท่านตระเตรียมไว้ จงอ้างคาสภิกษุสงฆ์ด้วยของเคี้ยวของจืด อย่างอื่นที่ท่านตระเตรียมไว้ นายจุนทกัมมารบุตรทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว จึ่งอ้างคาสพระผู้มีพระภาคด้วยสุกรมัททวะที่ท่านตระเตรียมไว้ อ้างคาสภิกษุสงฆ์ด้วยของเคี้ยวของจืดอย่างอื่นที่ท่านตระเตรียมไว้ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะนายจุนทกัมมารบุตรว่า ดูกรนายจุนทะ ท่านจงฝังสุกรมัททวะที่ยังเหลือเสียในหลุม เรายังไม่เห็นบุคคลในโลก

๑๑. เป็นชื่ออาหารชนิดหนึ่ง ซึ่งปรุงด้วยเห็ดอย่างหนึ่งซึ่งเห็ดชนิดนั้นเหม็นชอบกิน พร้อมทั้งเหวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่มสัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ซึ่งบริโภคสุกรมัททวะนั้นแล้ว จะพึงให้ย่อยไปด้วยดีได้นอกจากตถาคต นายจุนทกัมมารบุตรทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว จึ่งฝังสุกรมัททวะที่ยังเหลือเสียในหลุม แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวายบังคมนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคยังนายจุนทกัมมารบุตรผู้นั่งเรียบร้อยแล้วให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถา แล้วเสด็จลุกจากอาสนะเสด็จหลีกไป ๖

ลำดับนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวยภัตตาหารของนายจุนทกัมมารบุตรแล้ว ก็เกิดอาพาธอย่างร้ายแรง มีเวทนาใกล้แก่แต่การประจวบพระโลหิต ไกลจะนิพพาน ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคทรงมีพระสติสัมปชัญญะ ทรงอดกลั้นเวทนาเหล่านั้นไว้ มิได้ทรงพรินพรึง ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า มาไปกันเถิด อานนท์ เราจักไปยังเมืองกุสินารา ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ๖

[๑๑๔] ข้าพเจ้าได้ฟังมาว่า พระผู้มีพระภาคทรงพระปริชาเสวย

ภัตตาหารของนายจุนทกัมมารบุตรแล้ว ทรงพระประจวบอย่าง

หนัก ไกลจะนิพพาน เมื่อพระศาสดาเสวยสุกรมัททวะแล้ว

การประจวบอย่างหนักได้บังเกิดขึ้น พระผู้มีพระภาคลงพระบังคน

ได้ตรัสว่าเราจะไปยังเมืองกุสินารา ดังนี้ ๖

(กาลาเหล่านี้ พระสังคิตถิกจารย์ทั้งหลายกล่าวไว้ในเวลาทำสังคายนา)

[๑๑๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จแหวจากหนทาง แล้วเสด็จเข้าไปยังโคนไม้ต้นหนึ่ง รับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เธอจงช่วยปูผ้าสังฆาฏิซ้อนกันเป็นสี่ชั้นให้เรา เราเหน็ดเหนื่อยนัก จักนั่ง ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ปูผ้าสังฆาฏิซ้อนกันเป็นสี่ชั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่พระอานนท์ปูถวายแล้ว ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งแล้ว จึ่งรับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เธอจงช่วยนำน้ำมาให้เรา เราระหาย จักดื่ม น้ำเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อคืนนี้ เกรียนประมาณ ๕๐๐ เล่ม ข้ามาไปแล้วน้ำนั้นน้อย ถูกล้อเกรียน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
และไม่ได้ยินเสียง อย่างนี้แหละ ทำได้ยากกว่า และให้เกิดขึ้นได้ยากกว่า ฯ

[๑๒๑] ดุรปุกุสะ สมัยหนึ่ง เรายูในโรงกระต๊อในเมืองอาตมา
สมัยนั้น เมื่อฝนกำลังตก ตกอย่างหนัก ฟ้าลั่นอยู่ ฟ้าผ่าอยู่ ขวานาสองพี่น้อง
และโคพลีพหีสัตว์ถูกสายฟ้าฟาด ในที่ใกล้โรงกระต๊อ ลำดับนั้น หมุ่มหาชน
ในเมืองอาตมา พวกนั้นออกมา แล้วเข้าไปหาขวานาสองพี่น้องนั้น และโคพลีพห
สัตว์ ซึ่งถูกสายฟ้าฟาด สมัยนั้นเรารออกจากโรงกระต๊อ จงกรมอยู่ในที่แจ้ง
ใกล้ประตูโรงกระต๊อ ครั้นนั้น บุรุษคนหนึ่ง ออกมาจากหมุ่มหาชนนั้น เข้ามาหาเรา
ครั้นเข้ามาหาแล้ว อภิวัตเราแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งเราได้กล่าวกะบุรุษนั้น
ว่า ดุรท่านผู้มีอายุ หมุ่มหาชนนั้นประชุมกันทำไมหนอ ฯ

บ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อคืนนี้ เมื่อฝนกำลังตก ตกอย่างหนัก ฟ้าลั่นอยู่
ฟ้าผ่าอยู่ ขวานาสองพี่น้อง และโคพลีพหีสัตว์ถูกสายฟ้าฟาด หมุ่มหาชน
ประชุมกัน เพราะเหตุนี้ ก็ท่านอยู่ในที่ไหนเล่า ฯ

เรายูในที่นี้เอง ฯ

ก็ท่านไม่เห็นหรือ ฯ

เราไม่ได้เห็น ฯ

ก็ท่านไม่ได้ยินเสียงหรือ ฯ

เราไม่ได้ยิน ฯ

ก็ท่านหลับหรือ ฯ

เราไม่ได้หลับ ฯ

ก็ท่านยังมีสัญญาหรือ ฯ

อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ ฯ

ก็ท่านยังมีสัญญาตื่นอยู่ เมื่อฝนกำลังตก ตกอย่างหนัก ฟ้าลั่นอยู่ ฟ้า
ผ่าอยู่ ไม่ได้เห็น และ ไม่ได้ยินเสียงหรือ ฯ

อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ ฯ

ดุรปุกุสะ ลำดับนั้น บุรุษนั้น ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า น้าตจรรยหนอ
เหตุไม่เคยมีมาเมื่อแล้ว พวกบรรพชิตยอมอยู่ด้วยวิหารธรรมอันสงบหนอ ดังที่ท่าน
ผู้ยังมีสัญญาตื่นอยู่ เมื่อฝนกำลังตก ตกอย่างหนัก ฟ้าลั่นอยู่ ฟ้าผ่าอยู่ ไม่ได้
เห็น และ ไม่ได้ยินเสียงบุรุษนั้นประกาศความเลื่อมใสอย่างยิ่งในเรา กระทำ
ประทักษณแล้วหลีกไป ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ปุกุสมัลลบุตรได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไปรยความเลื่อมใสในอาฬารดาบส
กาลามโคตร ลงในพวยใหญ่ หรือลอยเสียในแม่น้ำมีกระแสอันเชี่ยว ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิต
ของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอก
ทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่า ผู้มีจักษุจักเห็นรูป ดังนี้
ฉันใด พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระธรรมโดยอเนกปริยาย ฉันนั้นเหมือนกัน
ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอ
พระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วัน
นี้เป็นต้นไป ฯ

ลำดับนั้น ปุกุสมัลลบุตรสั่งบุรุษคนหนึ่งว่า ดุรพนาย ท่านจงช่วยนำ
คู่มือเนื้อละเอียดมีสีดั่งทองสิงคิ ซึ่งเป็นผ้าทรงของเรามา บุรุษนั้นรับคำปุกุสมัลล
บุตรแล้ว นำคู่มือเนื้อละเอียดมีสีดั่งทองสิงคิ ซึ่งเป็นผ้าทรงของเขามาแล้ว ปุกุส
มัลลบุตร จึงน้อมคู่มือเนื้อละเอียดมีสีดั่งทองสิงคิ ซึ่งเป็นผ้าทรงนั้น เข้าไปถวาย
แต่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คู่มือเนื้อละเอียดมีสีดั่งทองสิงคินี้
เป็นผ้าทรง ขอพระผู้มีพระภาคจงอาศัยความอนุเคราะห์ ทรงรับคู่มือนั้นของข้า
พระองค์เถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุรปุกุสะ ถ้าเช่นนั้นท่านจงให้เราครอง
ผืนหนึ่ง ให้อานนทครองผืนหนึ่ง ปุกุสมัลลบุตรรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค
แล้ว ยังพระผู้มีพระภาคให้ทรงครองผืนหนึ่ง ให้ท่านพระอานนทครองผืนหนึ่ง
พระผู้มีพระภาคทรงยังปุกุสมัลลบุตรให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้
รื่นเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว ปุกุสมัลลบุตร อันพระผู้มีพระภาคทรงให้เห็นแจ้ง
ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริง ด้วยธรรมิกถาแล้วลุกจากอาสนะ ถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษณแล้วหลีกไป ฯ

[๑๒๒] ครั้นนั้น ท่านพระอานนท เมื่อปุกุสมัลลบุตรหลีกไปแล้วไม่
นาน ได้น้อมคู่มือเนื้อละเอียดมีสีดั่งทองสิงคิ ซึ่งเป็นผ้าทรงนั้นเข้าไปสู่พระกาย
ของพระผู้มีพระภาค ผ้าที่ท่านพระอานนทน้อมเข้าไปสู่พระกายของพระผู้มีพระภาค
นั้น ย่อมปรากฏดังถ่านไฟที่ปราศจากเปลวจะนั้น ท่านพระอานนทได้กราบทูล

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาคอัครจเร เหตุไม่เคยมีมาแล้ว
พระจิวรรณของพระตถาคตบริสุทธิ์ผุดผ่องยิ่งนัก คุผ้าเนื้อละเอียดมีสีดังทองสิงค
ซึ่งเป็นผ้าทรงนี้ ข้าพระองค์น้อมเข้าไปสู่พระกายของพระผู้มีพระภาค ย่อมปรากฏ
ดังถ่านไฟที่ปราศจากเปลว ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ข้อนี้เป็นอย่างนั้น อานนท์ ในกาลทั้งสอง
กายของตถาคตย่อมบริสุทธิ์ จิวรรณผุดผ่องยิ่งนัก ในกาลทั้งสองเป็นไฉน คือ
ในราตรีที่ตถาคตตรัสรู้อนตรสัมมาสัมโพธิญาณ ๑ ในราตรีที่ตถาคตปรินิพพาน
ด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ๑ ในกาลทั้งสองนี้แล กายของตถาคตย่อมบริสุทธิ์
จิวรรณผุดผ่องยิ่งนัก ดูกรอานนท์ ในปัจฉิมยามแห่งราตรีวันนั้นแล ความ
ปรินิพพานของตถาคตจักมีในระหว่างไม้สาละทั้งคู่ ในสาละวันอันเป็นที่แหว่ง
ของมัลลกะชัตตริย์ทั้งหลาย ในเมืองกุสินารา มาไปกันเกิด อานนท์ เราจักไปยัง
แม่น้ำกกุธานที ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

[๑๒๓] ปกกุสนาผ้าเนื้อละเอียดมีสีดังทองสิงคเข้าไปถวายพระศาสดา
ทรงครองคู้ผ้าแล้ว มีพระวรารัตนงดงามแล้ว ฯ

[๑๒๔] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จ
ไปยังแม่น้ำกกุธานที ครั้นแล้วเสด็จลงสู่ม่าน้ำกกุธานที ทรงสรงแล้ว เสวย
แล้ว เสด็จขึ้น เสด็จไปยังอัมพวัน ตรัสเรียกท่านพระจุนทะมารับสั่งว่า ดูกร
จุนทะ เธอจงช่วยปูผ้าสังฆาฏิซ้อนกันเป็นสี่ชั้นให้เรา เราเห็นเหนื่อยนัก จัก
นอนพัก ท่านพระจุนทะทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ปูผ้าสังฆาฏิ
ซ้อนกันเป็นสี่ชั้น ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงสำเร็จสหไสยา โดยพระปร
เมื่องขวา ทรงซ้อนพระบาทห่อหุ้มพระบาทมีพระสติสัมปชัญญะ ทรงมนสิการ
อุฏฐานสัญญา ส่วนท่านพระจุนทะนั่งเฝ้าอยู่เบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค
ในที่นั้นแหละ ฯ

[๑๒๕] พระพุทธเจ้าผู้ศาสดา ผู้พระตถาคต หาผู้เปรียบมิได้ในโลก
ทรงเห็นเหนื่อย เสด็จถึงแม่น้ำกกุธานที มีน้ำใส จืด สะอาด
เสด็จลงแล้วทรงสรงและเสวยน้ำแล้ว อันหมู่ภิกษุแวดล้อม
เสด็จไปในท่ามกลาง พระผู้มีพระภาคผู้ศาสดาทรงแสงหาคุณ
อันยิ่งใหญ่ ทรงเป็นไปในธรรมนี้เสด็จถึงอัมพวันแล้ว รับสั่ง
กะภิกษุนามว่าจุนทะว่า เธอจงช่วยปูผ้าสังฆาฏิซ้อนกันเป็น
สี่ชั้นให้เรา เราจะนอน พระจุนทะนั้น อันพระผู้มีพระภาคผู้
อบรม พระองค์ทรงเตือนแล้ว รับปูผ้าสังฆาฏิพับเป็นสี่ชั้น
ถวาย พระศาสดาทรงบรรทมแล้ว หายเหนื่อยเหนื่อย ฝ่าย
พระจุนทะนั่งเฝ้าอยู่เฉพาะพระพักตร์ในที่นั้น ฯ

[๑๒๖] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า
ดูกรอานนท์ บางทีใครๆ จะทำความร้อใจให้เกิดแก่นายจุนทกัมมารบุตรว่า
ดูกรนายจุนทะ มิใช่ลาภของท่าน ท่านได้ไม่ดีแล้ว ที่พระตถาคตเสวยบิณฑบาตของ
ท่านเป็นครั้งสุดท้ายเสด็จปรินิพพานแล้ว ดังนี้ เธอพึงช่วยบันเทาความร้อใจ
ของนายจุนทกัมมารบุตรเสียอย่างนี้ว่า ดูกร นายจุนทะ เป็นลาภของท่าน ท่าน
ได้ดีแล้ว ที่พระตถาคตเสวยบิณฑบาตของท่านเป็นครั้งสุดท้าย เสด็จปรินิพพาน
แล้ว เรื่องนี้เราได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า บิณฑบาต
สองคราวนี้ มีผลเสมอๆ กัน มีวิบากเสมอๆ กัน มีผลใหญ่กว่า มีอานิสงส์
ใหญ่กว่าบิณฑบาตอื่นๆ ยิ่งนัก บิณฑบาตสองคราวเป็นไฉน คือ ตถาคตเสวย
บิณฑบาตใดแล้ว ตรัสรู้อนตรสัมมาสัมโพธิญาณ อย่างหนึ่ง ตถาคตเสวย
บิณฑบาตใดแล้ว เสด็จปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุอย่างหนึ่ง บิณฑบาต
สองคราวนี้ มีผลเสมอๆ กัน มีวิบากเสมอๆ กัน มีผลใหญ่กว่า มีอานิสงส์
ใหญ่กว่าบิณฑบาตอื่นๆ ยิ่งนัก กรรมที่นายจุนทกัมมารบุตรก่อสร้างแล้ว เป็น
ไปเพื่ออายุ . . . เป็นไปเพื่อวรรณะ . . . เป็นไปเพื่อความสุข . . . เป็นไปเพื่อยศ . . .
เป็นไปเพื่อสวรรค์ . . . เป็นไปเพื่อความเป็นใหญ่ยิ่ง ดูกรอานนท์ เธอพึงช่วยบันเทา
ความร้อใจของนายจุนทกัมมารบุตร เสียด้วยประการฉะนี้ ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความนั้นแล้ว ทรงเปล่งพระอุทานนี้
ในเวลานั้นว่า

[๑๒๗] บุญย่อมเจริญแก่ผู้ให้ เวยม่อมไม่ก่อแก่ผู้สำรวมอยู่ คนฉลาด
เทียว ย่อมละกรรมอันลามก เขาดับแล้วเพราะระคาย โสสะ
โมหะ สิ้นไป ฯ

จบภาณวารที่สี่ ฯ

[๑๒๘] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
มาไปกันเกิด เราจักไปยังฝั่งโน้นแห่งแม่น้ำหิรัญยวดีเมืองกุสินารา และสาละวัน
อันเป็นที่แหว่งพิกแห่งพวกเจ้ามัลละ ท่านพระอานนททูลรับพระดำรัสของพระผู้
มีพระภาคแล้ว ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จไปยัง
ฝั่งโน้นแห่งแม่น้ำหิรัญยวดี เมืองกุสินารา และสาละวันอันเป็นที่แหว่งพิกแห่งพวก
เจ้ามัลละ ครั้นแล้วรับสั่งกะท่านพระอานนทว่า ดูกรอานนท เธอจงช่วยตั้งเตียง
ให้เรา หันศีรษะไปทางทิศอุดร ระหว่างไม้สาละทั้งคู่ เราเหน็ดเหนื่อยแล้ว จัก
นอน ท่านพระอานนททูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ตั้งเตียงหันพระเศียร
ไปทางทิศอุดรระหว่างไม้สาละทั้งคู่ พระผู้มีพระภาคทรงสำเร็จสัทโสภาโดยพระปรัส
เบียงขวา ทรงซ้อนพระบาทเหลื่อมพระบาท มีพระสติสัมปชัญญะ ฯ

[๑๒๙] สมัยนั้น ไม้สาละทั้งคู่ เผล็จดอกสะพรั่งนอกฤดูกาล ดอกไม้
เหล่านั้นร่วงหล่นไปปรายปรายลงยังพระสรีระของพระตถาคตเพื่อบูชา แมื่อดอก
มณฑารพอันเป็นของทิพย์ก็ตกลงมาจากอากาศ ดอกมณฑารพเหล่านั้น ร่วงหล่น
ไปปรายปรายลงยังพระสรีระของพระตถาคตเพื่อบูชา แม้อันแห่งจันทน์อันเป็นของ
ทิพย์ ก็ตกลงมาจากอากาศ จันแห่งจันทน์เหล่านั้น ร่วงหล่นไปปรายปรายลงยัง
พระสรีระของพระตถาคตเพื่อบูชา ดนตรีอันเป็นทิพย์เล่าก็ระโคมอยู่ในอากาศ เพื่อ
บูชาพระตถาคต แม้มิ่งคิดอันเป็นทิพย์ก็เป็นไปในอากาศ เพื่อบูชาพระตถาคต ฯ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนทว่า ดูกรอานนท
ไม้สาละทั้งคู่ เผล็จดอกบานสะพรั่งนอกฤดูกาล ร่วงหล่นไปปรายปรายลงยังพระสรีระของ
ตถาคตเพื่อบูชา แมื่อดอกมณฑารพอันเป็นของทิพย์ ก็ตกลงมาจากอากาศ ดอก
มณฑารพเหล่านั้น ร่วงหล่นไปปรายปรายลงยังพระสรีระของตถาคตเพื่อบูชา แม้อันแห่ง
จันทน์อันเป็นของทิพย์ ก็ตกลงมาจากอากาศ จันแห่งจันทน์เหล่านั้น ร่วงหล่น
ไปปรายปรายลงยังพระสรีระของตถาคตเพื่อบูชา ดนตรีอันเป็นทิพย์เล่าก็ระโคมอยู่ใน
อากาศ เพื่อบูชาตถาคต แม้มิ่งคิดอันเป็นทิพย์ก็เป็นไปในอากาศ เพื่อบูชาตถาคต
ดูกรอานนท ตถาคตจะชื่อว่าอันบริษัทสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม
ด้วยเครื่องสักการะประมาณเท่านี้หาได้ ผู้ใดแล จะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก
หรืออุบาสิกาก็ตาม เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตาม
ธรรมอยู่ ผู้นั้นย่อมชื่อว่าสักการะ เคารพ นับถือ บูชาตถาคตด้วยการบูชาอย่างยอดเยี่ยม
เพราะเหตุนี้แหละอานนท พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้ปฏิบัติ
ธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรมอยู่ ดังนี้ ฯ

[๑๓๐] สมัยนั้น ท่านพระอุปวาณะยืนถวายงานพัดพระผู้มีพระภาค
เฉพาะพระพักตร์ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงขับท่านพระอุปวาณะว่า ดูกรภิกษุ
เธอจงหลีกไป อย่ายืนตรงหน้าเรา ท่านพระอานนทได้มีความดำริว่า ท่านอุปวาณะ
รูปนี้เป็นอุปัฏฐากอยู่ใกล้ชิดพระผู้มีพระภาคมาช้านาน ก็แลเมื่อเป็นเช่นนั้น ใน
กาลครั้งสุดท้าย พระผู้มีพระภาคทรงขับท่านอุปวาณะว่า ดูกรภิกษุ เธอจงหลีกไป
อย่ายืนตรงหน้าเรา ดังนี้ อะไรหนอเป็นเหตุ อะไรหนอเป็นปัจจัย ให้พระผู้มี
พระภาคทรงขับท่านอุปวาณะว่า ดูกรภิกษุ เธอจงหลีกไป อย่ายืนตรงหน้าเรา
ลำดับนั้น ท่านพระอานนทได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ท่านอุปวาณะรูปนี้ เป็นอุปัฏฐากอยู่ใกล้ชิดพระผู้มีพระภาคมาช้านาน ก็แลเมื่อ
เป็นเช่นนั้น ในกาลครั้งสุดท้าย พระผู้มีพระภาคยังทรงขับท่านอุปวาณะว่า ดูกร
ภิกษุ เธอจงหลีกไป อย่ายืนตรงหน้าเรา ดังนี้ อะไรหนอเป็นเหตุ อะไรหนอ
เป็นปัจจัย ให้พระผู้มีพระภาคทรงขับท่านอุปวาณะว่า ดูกรภิกษุ เธอจงหลีกไป
อย่ายืนตรงหน้าเรา ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอานนท เทวดาในหมื่นโลกธาตุมหา
ประชุมกันโดยมาก เพื่อจะเห็นตถาคต เมืองกุสินารา สาละวัน อันเป็นที่แหว่งพิก
แห่งพวกเจ้ามัลละเพียงเท่าใด โดยรอบถึง ๑๒ โยชน์ ตลอดที่เพียงเท่านั้น จะหา
ประเทศแม้มาตรว่าเป็นที่จรถลงแห่งปลายขนทราย อันเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ไม่ถูก
ต้องแล้วมิได้มี พวกเทวดายกโทษอยู่ว่า พวกเรามาแต่ที่ไกลเพื่อจะเห็นพระตถาคต
พระตถาคตตรัสถามสมาสัมพุทธเจ้า จะเสด็จอุบัติในโลก ในบางครั้งบางคราว ใน
ปัจฉิมยามแห่งราตรีในวันนี้แหละ พระตถาคตจักปรินิพพาน ก็ภิกษุผู้มีศักดิ์ใหญ่
รูปนี้ ยืนบังอยู่เบื้องพระพักตร์พระผู้มีพระภาค พวกเราไม่ได้เห็นพระตถาคตใน
กาลเป็นครั้งสุดท้าย ฯ

อ. ข้าแต่องค์ผู้เจริญ ก็พวกเทวดาเป็นอย่างไร กระทำไว้ในใจ เป็น
โฉน ฯ

มีอยู่ อานนท เทวดาบางพวกสำคัญอากาศว่าเป็นแผ่นดิน สยายผม
ประคองแขนทั้งสองคร่ำครวญอยู่ ล้มลงกลิ้งเกลือกไปมา ดุจมิเท่าอันขาดแล้ว
รำพันว่า พระผู้มีพระภาคจะเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระจักขุใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
โลก จักอันตรธานเสียเร็วนัก ดังนี้ เทวดาบางพวกสำคัญแผ่นดินว่าเป็นแผ่นดิน
สยายผมประคองแขนทั้งสองคร่ำครวญอยู่ ส้มลงกลิ้งเกลือกไปมา ดุจมีเท้าอันขาด
แล้ว ร่ำพันว่า พระผู้มีพระภาคจักเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระสุตตจักเสด็จ
ปรินิพพานเสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระภาคในโลก จักอันตรธานเสียเร็วนัก ดังนี้
ส่วนเทวดาพวกที่ปราศจากโรคแล้ว มีสติสัมปชัญญะ ออกกลั่น โดยธรรมสังเวช
ว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง เพราะฉะนั้น เหล่าสัตว์จะพึงได้ในสังขารนี้แต่
ที่ไหน ๆ

[๑๓๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อก่อน พวกภิกษุผู้อยู่จำพรรษาใน
ทิศทั้งหลายย่อมมาเพื่อเฝ้าพระตถาคต พวกข้าพระองค์ย่อมได้เห็น ได้เข้าไปนั่ง
ใกล้ภิกษุเหล่านั้นผู้ให้เจริญใจ ก็โดยกาลล่วงไปแห่งพระผู้มีพระภาค พวกข้าพระ
องค์จักไม่เห็น ไม่ได้เข้าไปนั่งใกล้ พวกภิกษุผู้ให้เจริญใจ ฯ

ดูกรอานนท์ สังฆนียสถาน ๔ แห่งเหล่านี้ เป็นที่ควรเห็นของ
กุลบุตรผู้มีศรัทธา สังฆนียสถาน ๔ แห่ง เป็นไฉน คือ

๑. สังฆนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธาด้วยมาตาม
ระลึกว่า พระตถาคตประสูติในที่นี้ ฯ

๒. สังฆนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธาด้วยมาตาม
ระลึกว่า พระตถาคตตรัสรู้พระอนัตตธรรมมาสัมโพธิญาณในที่นี้ ฯ

๓. สังฆนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธาด้วยมาตาม
ระลึกว่า พระตถาคตทรงยังอนัตตธรรมจักรให้เป็นไปในที่นี้ ฯ

๔. สังฆนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธาด้วยมาตาม
ระลึกว่า พระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้วด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ในที่นี้
สังฆนียสถาน ๔ แห่งนี้แล เป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา ฯ

ดูกรอานนท์ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา จักมาด้วยความเชื่อว่า
พระตถาคตประสูติในที่นี้ กิติ พระตถาคตตรัสรู้พระอนัตตธรรมมาสัมโพธิญาณในที่นี้
กิติ พระตถาคตทรงยังอนัตตธรรมจักรให้เป็นไปในที่นี้ กิติ พระตถาคตเสด็จ
ปรินิพพานแล้วด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุในที่นี้ กิติ ก็ชนเหล่าใดเหล่านั้น เห็นว่า
จาริกไปยังเจตีย์ มีจิตเลื่อมใสแล้ว จักทำกาลละลง ชนเหล่านั้นทั้งหมดเบื้องหน้า
แต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงสุตติโลกสวรรค์ ฯ

[๑๓๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์จะพึงปฏิบัติในมตคาม
อย่างไร ฯ

การไม่เห็น อานนท์ ฯ

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เมื่อการเห็นมียอยู่ จะพึงปฏิบัติอย่างไร ฯ

การไม่เจรจา อานนท์ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อต้องเจรจา จะพึงปฏิบัติอย่างไร ฯ

พึงตั้งสติไว้ อานนท์ ฯ

[๑๓๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ จะพึงปฏิบัติใน
พระสรณะของพระตถาคตอย่างไร ฯ

ดูกรอานนท์ พวกเราจงอย่าชวนชวาย เพื่อบุชชาสรณะตถาคตเลย จงสืบ
ต่อพยายามในประโยชน์ของตนๆ เกิด จงเป็นผู้ไม่ประมาทในประโยชน์ของ
ตนๆ มีความเพียร มิตนอันส่ง ไปแล้วอยู่เกิด กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตกิติ พราหมณ์
ผู้เป็นบัณฑิตกิติ คฤหบดีผู้เป็นบัณฑิตกิติ ผู้เลื่อมใสยังในตถาคตมียอยู่ เขา
ทั้งหลายจักกระทำการบูชาสรณะตถาคต ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เขาทั้งหลาย จะพึงปฏิบัติในพระสรณะของ
ตถาคตอย่างไร ฯ

ดูกรอานนท์ พึงปฏิบัติในสรณะตถาคต เหมือนที่เขาปฏิบัติในพระสรณะ
พระเจ้าจักรพรรดิ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เขาปฏิบัติในพระสรณะพระเจ้าจักรพรรดิอย่างไร ฯ

ดูกรอานนท์ เขาห่อพระสรณะพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้าไหมแล้วซับด้วยสำลี
แล้วห่อด้วยผ้าไหม โดยอุบายนี้ ห่อพระสรณะพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้า ๕๐๐ คู่ แล้ว
เชิญพระสรณะลงในรางเหล็กอันเต็มด้วยน้ำมัน กรอบด้วยรางเหล็กอื่น แล้วกระทำ
จิตกาธารด้วยไม้หอมล้วน ถวายพระเพลิงพระสรณะพระเจ้าจักรพรรดิ สร้างสถูป
ของพระเจ้าจักรพรรดิไว้ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง เขาปฏิบัติในพระสรณะพระเจ้า
จักรพรรดิ ด้วยประการฉะนี้แล พวกกษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตเป็นต้น พึงปฏิบัติใน
สรณะตถาคตเหมือนที่เขาปฏิบัติพระสรณะพระเจ้าจักรพรรดิ พึงสร้างสถูปของ
ตถาคตไว้ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง ชนเหล่าใดจักยกขึ้นซึ่งมัลลย์ของหอมหรือจุน
จักอภิวาท หรือจักยังจิตให้เลื่อมใสในสถูปนั้น การกระทำเช่นนั้น จักเป็นไป

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน ฯ

[๑๓๔] ดุรอาณนที ภูปารหุคค ๔ จำพวก ภูปารหุคค ๔ จำพวก
เป็นโจน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นภูปารหุคคจำพวก
หนึ่ง พระปัจเจกสัมพุทธเจ้า เป็นภูปารหุคคจำพวกหนึ่ง สาวกของพระตถาคต
เป็นภูปารหุคคจำพวกหนึ่ง พระเจ้าจักรพรรดิ เป็นภูปารหุคคจำพวกหนึ่ง ฯ

ดุรอาณนที เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร พระตถาคตอรหันต-

* สัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นภูปารหุคค ชนเป็นอันมาก ยังจิตให้เลื่อมใสว่า นี่
เป็นสกุของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น พวกเขายังจิตให้
เลื่อมใสในสกุพนั้นแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลก
สวรรค์ เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ข้อนี้แล พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
จึงเป็นภูปารหุคค ฯ

ดุรอาณนที เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร พระปัจเจกสัมพุทธเจ้า
จึงเป็นภูปารหุคค ชนเป็นอันมากยังจิตให้เลื่อมใสว่า นี่เป็นสกุของ
พระปัจเจกสัมพุทธเจ้านั้น พวกเขายังจิตให้เลื่อมใสในสกุพนั้นแล้ว เบื้องหน้า
แต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์
ข้อนี้แล พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าจึงเป็นภูปารหุคค ฯ

ดุรอาณนที เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร สาวกของพระตถาคต
จึงเป็นภูปารหุคค ชนเป็นอันมากยังจิตให้เลื่อมใสว่า นี่เป็นสกุของสาวก
ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น พวกเขายังจิตให้เลื่อมใส
ในสกุพนั้นแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์
เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ข้อนี้แล สาวกของพระตถาคตจึงเป็นภูปารหุคค ฯ

ดุรอาณนที เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร พระเจ้าจักรพรรดิจึงเป็น
ภูปารหุคค ชนเป็นอันมากยังจิตให้เลื่อมใสว่า นี่เป็นสกุของพระธรรมราชา
ผู้ทรงธรรมนั้น พวกเขายังจิตให้เลื่อมใสในสกุพนั้นแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะ
กายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ข้อนี้แล
พระเจ้าจักรพรรดิจึงเป็นภูปารหุคค ดุรอาณนที ภูปารหุคค ๔ จำพวกนี้แล ฯ

[๑๓๕] ครั้นนั้น ท่านพระอาณนทีเข้าไปสุริหารยีนเหนียวไม้คันทวย
ร้องไห้อยู่ว่า เรายังเป็นแสขบุคคลมีกิจที่จะต้องทำอยู่ แต่พระศาสดาของเรา ซึ่งเป็น
ผู้ดูแลเรา ก็จักปรินิพพานเสีย ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งถาม
พวกภิกษุว่า ดุรภิกษุทั้งหลาย อาณนทีไปไหน พวกภิกษุกราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ท่านอาณนทีนั้น เข้าไปสุริหารยีนเหนียวไม้คันทวยร้องไห้อยู่ว่า
เรายังเป็นแสขบุคคล มีกิจที่จะต้องทำอยู่ แต่พระศาสดาของเรา ซึ่งเป็นผู้
ดูแลเรา ก็จักปรินิพพานเสีย พระผู้มีพระภาคจึงรับสั่งกะภิกษุรูปหนึ่งว่า
เรื่องไปเกิดภิกษุ จงบอกอาณนทีตามคำของเราว่า ท่านอาณนที พระศาสดา
รับสั่งหาท่าน ภิกษุนั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปหาท่าน
พระอาณนทีถึงที่ใกล้ ครั้นเข้าไปหาแล้วบอกว่า ท่านอาณนที พระศาสดา
รับสั่งหาท่าน ท่านพระอาณนทีรับคำภิกษุนั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ฯ

ครั้นท่านพระอาณนทีนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาครับสั่งกะท่านว่า
อย่าเลย อาณนที เธออย่าเศร้าโศก ร่ำไรไปเลย เราได้บอกไว้ก่อนแล้ว ไม่ใช่
หรือว่า ความเป็นต่างๆ ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่นจากของรักของ
ชอบใจทั้งสิ้นต้องมี เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้แต่ที่ไหน สิ่ง
ใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารภ
ว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มีพื้นฐานะที่จะมิได้ ดุรอาณนที เธอได้
อปฏิฐานกตถาคด้วยกายกรรม วชิกรรม มโนกรรม อันประกอบด้วยเมตตา ซึ่ง
เป็นประโยชน์เกื้อกูล เป็นความสุข ไม่มีสอง หาประมาณมิได้มาช้านาน เธอ
ได้กระทำบุญไว้แล้ว อาณนที จงประกอบความเพียรเถิด เธอจักเป็นผู้ไม่มี
อาสวะโดยฉับพลัน ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดุรภิกษุทั้งหลาย
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายได้มีแล้วในอดีตกาล ภิกษุผู้เป็น
อปฏิฐานกของพระผู้มีพระภาคทั้งหลายนั้นอย่างยิ่ง ก็เพียงนี้เท่านั้น คือเหมือน
อาณนทีของเรา พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายได้ จักมีในอนาคตกาล
ภิกษุผู้เป็นอปฏิฐานกของพระผู้มีพระภาคทั้งหลายนั้น อย่างยิ่งก็เพียงนี้เท่านั้น คือ
เหมือนอาณนทีของเรา อาณนทีเป็นบัณฑิต ย่อมรู้ว่า นี่เป็นกาลเพื่อจะเข้าเฝ้า
พระตถาคต นี่เป็นกาลของพวกภิกษุ นี่เป็นกาลของพวกภิกษุณี นี่เป็นกาลของ

พวกอุบาสก นี่เป็นกาลของพวกอุบาสิกา นี่เป็นกาลของพระราชา นี่เป็นกาลของราชมหากษัตริย์ นี่เป็นกาลของพวกเดียรฉัตร นี่เป็นกาลของพวกสาวกเดียรฉัตร ฯ

[๑๓๖] ดูกุริยทั้งหลาย อภิวรรคธรรมอันนำอัครจริย ๔ ประการนี้ มีอยู่ในอาณนที อภิวรรค ๔ ประการ เป็นโณ ดูกุริยทั้งหลาย ถ้ากุริยบริษัทเข้าไปเพื่อจะเห็นอาณนที ด้วยการที่ได้เห็น กุริยบริษัทนั้นยอมยินดี ถ้าอาณนทีแสดงธรรมในกุริยบริษัทนั้น แม้ด้วยการแสดงธรรม กุริยบริษัทนั้นก็ยินดี กุริยบริษัทยังไม่อิ่มเลย อาณนทียอมนั่งไปในเวลานั้น ถ้ากุริยบริษัท . . . อุบาสกบริษัท . . . อุบาสิกาบริษัทเข้าไปเพื่อจะเห็นอาณนที ด้วยการที่ได้เห็น อุบาสิกาบริษัทนั้นยอมยินดี ถ้าอาณนทีแสดงธรรมในอุบาสิกาบริษัทนั้น แม้ด้วยการแสดง อุบาสิกาบริษัทนั้นก็ยินดี อุบาสิกาบริษัทยังไม่อิ่มเลย อาณนทียอมนั่งไปในเวลานั้น ดูกุริยทั้งหลาย อภิวรรคธรรมอันนำอัครจริย ๔ ประการนี้แล มีอยู่ในอาณนที ฯ

ดูกุริยทั้งหลาย อภิวรรคธรรมอันนำอัครจริย ๔ ประการนี้ มีอยู่ในพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าชัตติยบริษัทเข้าไปเฝ้าพระเจ้าจักรพรรดิ ด้วยการที่ได้เฝ้า ชัตติย-
*บริษัทนั้นยอมยินดี ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิมีพระราชดำรัสในชัตติยบริษัทนั้น แม้ด้วยพระราชดำรัส ชัตติยบริษัทนั้นก็ยินดี ชัตติยบริษัทยังไม่อิ่มเลย พระเจ้าจักรพรรดิยอมทรงนั่งไปในเวลานั้น ถ้าพราหมณบริษัท . . . คฤหบดีบริษัท . . . สมณบริษัทเข้าไปเฝ้าพระเจ้าจักรพรรดิ ด้วยการที่ได้เฝ้า สมณบริษัทนั้นยอมยินดี ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิมีพระราชดำรัสในสมณบริษัทนั้น แม้ด้วยพระราชดำรัส สมณ-
*บริษัทนั้นก็ยินดี สมณบริษัทยังไม่อิ่มเลย พระเจ้าจักรพรรดิยอมทรงนั่งไปในเวลานั้น ฯ

ดูกุริยทั้งหลาย อภิวรรคธรรมอันนำอัครจริย ๔ ประการ มีอยู่ในอาณนที จันนั้นเหมือนกัน ถ้ากุริยบริษัทเข้าไปเพื่อจะเห็นอาณนที ด้วยการที่ได้เห็น กุริยบริษัทนั้นยอมยินดี ถ้าอาณนทีแสดงธรรมในกุริยบริษัทนั้น แม้ด้วยการแสดง กุริยบริษัทนั้นยอมยินดี กุริยบริษัทยังไม่อิ่มเลย อาณนทียอมนั่งไปในเวลานั้น ถ้ากุริยบริษัท . . . อุบาสกบริษัท . . . อุบาสิกาบริษัท เข้าไปเพื่อจะเห็นอาณนที ด้วยการที่ได้เห็น อุบาสิกาบริษัทนั้น ยอมยินดี ถ้าอาณนทีแสดงธรรมในอุบาสิกาบริษัทนั้น แม้ด้วยการแสดง อุบาสิกาบริษัทนั้นก็ยินดี อุบาสิกาบริษัทยังไม่อิ่มเลย อาณนทียอมนั่งไปในเวลานั้น ดูกุริยทั้งหลาย อภิวรรคธรรมอันนำอัครจริย ๔ ประการนี้แล มีอยู่ในอาณนที ฯ

[๑๓๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอาณนทีได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคอย่าเสด็จปรินิพพานในเมืองเล็ก เมืองดอน กิ่งเมืองนี้เลย นครใหญ่เหล่านี้มีอยู่ คือ เมืองจัมปา เมืองราชคฤห์ เมืองสาวัตถี เมืองสาเกต เมืองโกสัมพี เมืองพาราณสี ขอพระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานในเมืองเหล่านี้เถิด กษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล คฤหบดีมหาศาลที่เลื่อมใสอย่างยิ่งในพระตถาคต มีอยู่มากในเมืองเหล่านี้ ท่านเหล่านั้นจักกระทำการบูชาพระสรีระของพระตถาคต ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกุริยอาณนที เธออย่าได้กล่าวอย่างนี้ เธออย่าได้กล่าวอย่างนี้ว่า เมืองเล็ก เมืองดอน กิ่งเมืองนี้เลย ดูกุริยอาณนที แต่ปางก่อน มีพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่ามหาสุทิสสนะ ผู้ทรงธรรม เป็นพระราชบิดาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้ว มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ เมืองกุสินารานี้ มีนามว่า กุสวดี เป็นราชธานีของพระเจ้ามหาสุทิสสนะ โดยยาวด้านทิศบูรพา และทิศประจิม ๑๒ โยชน์ โดยกว้างด้านทิศทักษิณและทิศอุดร ๗ โยชน์ กุสวดีราชธานีเป็นเมืองที่มั่งคั่งรุ่งเรือง มีชนมาก มนุษย์หนาแน่น และมีกษัตริย์หาได้ง่าย ดูกุริยอาณนที อาลมหันตราชธานีแห่งเทพเจ้าทั้งหลาย เป็นเมืองที่มั่งคั่งรุ่งเรือง มีชนมาก ยักษ์หนาแน่น และมีกษัตริย์หาได้ง่าย แม้ฉินไค กุสวดีราชธานีก็จันนั้นเหมือนกัน เป็นเมืองที่มั่งคั่งรุ่งเรือง มีชนมาก มนุษย์หนาแน่น และมีกษัตริย์หาได้ง่าย กุสวดีราชธานีมิได้เจียบจากเสียงทั้ง ๑๐ ประการ ทั้งกลางวันและกลางคืน คือ เสียงช้าง เสียงม้า เสียงรถ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงพิณ เสียงขับร้อง เสียงกังสดาล เสียงประโคม และเสียงเป็นที่ ๑๐ ว่า ท่านทั้งหลายจงบริโภค จงดื่ม จงเกี้ยวกัน จงไปเกิดอาณนที เธอจงเข้าไปในเมืองกุสินารา แล้วบอกแก่พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราว่า ดูกุริยอาณนทีทั้งหลาย พระตถาคตจักปรินิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรีในวันนี้ พวกท่านจงรีบออกไปกันเถิดฯ พวกท่านอย่าได้มีความรอนใจในภายหลังว่า พระตถาคตได้ปรินิพพานใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ความเขตของพวกเรา พวกเราไม่ได้เฝ้าพระตถาคตในกาลครั้งสุดท้าย ท่าน
พระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร
เข้าไปในเมืองกุสินาราลำพังผู้เดียว สมัยนั้น พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา ประชุม
กันอยู่ที่สัณฐาคารด้วยการณีกิจบางอย่าง ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปยัง
สัณฐาคารของพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา ครั้นแล้วได้บอกแก่พวกเจ้ามัลละเมือง
กุสินาราว่า ดูกรวาสัญจะทั้งหลาย พระตถาคตจักเสด็จปรินิพพานในปัจฉิมยาม
แห่งราตรีในวันนี้ พวกท่านจงรีบออกไปเถิด พวกท่านอย่าได้มีความร้อใจใน
ภายหลังว่า พระตถาคตได้ปรินิพพานในความเขตของพวกเรา พวกเราไม่ได้เฝ้า
พระตถาคตในกาลเป็นครั้งสุดท้าย พวกเจ้ามัลละกับโอรส สุนีสาและปชาบดีได้
สดับคำนี้ของท่านพระอานนท์แล้ว เป็นทุกข์เสียพระทัย เปี่ยมไปด้วยความทุกข์
ใจ บางพวกสลายพระเกศา ประคองหัตถ์ทั้งสองคร่ำครวญอยู่ ล้มลงกลิ้งเกลือก
ไปมา ดุจมีบาทอันขาดแล้ว ทรงรำพันว่า พระผู้มีพระภาคจักเสด็จปรินิพพาน
เสียเร็วนัก พระตถาคตจักเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระจักขุในโลก
จักอันตรธานเสียเร็วนัก ฯ

ครั้นนั้น พวกเจ้ามัลละกับโอรส สุนีสา ปชาบดี เป็นทุกข์เสียพระทัย
เปี่ยมไปด้วยความทุกข์ใจ เสด็จเข้าไปยังศาลวันอันเป็นที่แหว่งพักของเจ้ามัลละ
ทั้งหลาย เสด็จเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ท่านพระอานนท์ได้มีความดำริว่า ถ้า
เรารู้จักให้พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารากวายนั่งคมพระผู้มีพระภาคที่ละองค์ๆ พวก
เจ้ามัลละเมืองกุสินาราก็มิได้กวายนั่งคมพระผู้มีพระภาคทั่วกัน ราตรีนี้จักสว่าง
เสีย ถ้ากระไร เราควรจะจัดให้พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารากวายนั่งคมพระผู้มี-

* พระภาคโดยลำดับสกุลๆ ด้วยกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เจ้ามัลละมี
นามอย่างนี้พร้อมด้วยโอรส ชายา บริษั และอำมาตย์ ขอถวายบังคมพระบาท
ทั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์จัดให้พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารากวายนั่งคม
พระผู้มีพระภาคโดยลำดับสกุล ด้วยกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เจ้ามัลละ
มีนามอย่างนี้ พร้อมด้วยโอรส ชายา บริษั และอำมาตย์ ขอถวายบังคม
พระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า โดยอุบายเช่นนี้ ท่าน
พระอานนท์ ยังพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา ให้กวายนั่งคมพระผู้มีพระภาคเสร็จ
โดยปฐมยามเท่านั้น ฯ

[๑๓๔] กัสสมัยนั้น ปริพาชกนามว่า สุภัททะ อาศัยอยู่ในเมืองกุสินารา
สุภัททปริพาชกได้สดับว่า พระสมณโคตมจักปรินิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรี
ในวันนั้นและ สุภัททปริพาชกได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ก็เราสดับถ้อยคำของพวก
ปริพาชกผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นอาจารย์และปาจารย์กล่าวอวยว่า พระตถาคตอรหันต-

* สัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติในโลก ในบางครั้งบางคราว พระสมณโคตมจัก
ปรินิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรีในวันนั้นและ อนึ่ง ธรรมอันเป็นที่สงสัยนี้
ซึ่งบังเกิดขึ้นแก่เราก็มียู่ เราเลื่อมใสในพระสมณโคตมอย่างนี้ว่า พระสมณโคตม
ย่อมสามารถจะแสดงธรรมแก่เรา โดยประการที่เราจะฟังละธรรมอันเป็นที่สงสัย
นี้ได้ ฯ

ลำดับนั้น สุภัททปริพาชกเข้าไปยังศาลวันอันเป็นที่แหว่งพักของพวกเจ้า
มัลละ เข้าไปหาท่านพระอานนท์ ครั้นแล้วได้กล่าวว่า ข้าแต่ท่านอานนท์
ข้าพเจ้าได้สดับถ้อยคำของพวกปริพาชกผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นอาจารย์และปาจารย์
กล่าวอวยว่า พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติในโลก ในบางครั้ง
บางคราว พระสมณโคตมจักปรินิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรีในวันนั้นและ อนึ่ง
ธรรมอันเป็นที่สงสัยนี้ ซึ่งบังเกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าก็มียู่ ข้าพเจ้าเลื่อมใสในพระ-

* สมณโคตมอย่างนี้ว่า พระสมณโคตมย่อมสามารถจะแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้าโดย
ประการที่ข้าพเจ้าจะฟังละธรรมอันเป็นที่สงสัยนี้ได้ ข้าแต่ท่านอานนท์ ขอโอกาส
เถิด ข้าพเจ้าควรได้เฝ้าพระสมณโคตม เมื่อสุภัททปริพาชกกล่าวอย่างนี้แล้ว
ท่านพระอานนท์ได้กล่าวตอบสุภัททปริพาชกว่า อย่าเลย สุภัททะ ท่านอย่า
เบียดเบียนพระตถาคตเลย พระผู้มีพระภาคทรงลำบากแล้ว แม้ครั้งที่สอง สุภัทท-

* ปริพาชก . . . แม้ครั้งที่สาม สุภัททปริพาชกก็ได้กล่าวว่า ข้าแต่ท่านอานนท์
ข้าพเจ้าได้สดับถ้อยคำของพวกปริพาชกผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นอาจารย์และปาจารย์
กล่าวอวยว่า พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติในโลก ในบางครั้ง
บางคราว พระสมณโคตมจักปรินิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรีในวันนั้นและ
อนึ่ง ธรรมอันเป็นที่สงสัยนี้ ซึ่งบังเกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าก็มียู่ ข้าพเจ้าเลื่อมใสใน
พระสมณโคตมอย่างนี้ว่า พระสมณโคตมย่อมสามารถจะแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้า
โดยประการที่ข้าพเจ้าจะฟังละธรรมอันเป็นที่สงสัยนี้ได้ ข้าแต่ท่านพระอานนท์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

ขอโอกาสเถิด ข้าพเจ้าควรได้เฝ้าพระสมณโคดม แม้ครั้งที่สาม ท่านพระอานนท์ ก็ได้กล่าวตอบสุภัททปริพาชกว่า อย่าเลย สุภัททะ ท่านอย่าเบียดเบียนพระตถาคตเลย พระผู้มีพระภาคทรงลำบากแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงไดยืนถ้อยคำท่าน พระอานนท์เจรจากับสุภัททปริพาชก จึงตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า อย่าเลยอานนท์ เธออย่าห้ามสุภัททะ สุภัททะจงได้เฝ้าตถาคต สุภัททะจักถามปัญหา อย่างใดอย่างหนึ่งกะเรา จักมุ่งเพื่อความรู้ มิใช่มุ่งความเบียดเบียน อนึ่ง เราอัน สุภัททะถามแล้ว จักพยากรณ์ข้อความอันใดแก่สุภัททะนั้น สุภัททะจักรู้ทั่วถึงข้อความนั้นโดยจับพลันทีเดียว ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ได้บอกสุภัททปริพาชกว่า ไปเกิดสุภัททะ พระผู้มีพระภาคทรงทำโอกาสแก่ท่าน สุภัททปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สมณพราหมณ์เหล่านั้นใด เป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มีชื่อเสียง มียศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนเป็นอันมาก สมมติว่าเป็นคนดี คือบุรณกัสนสป มักขลิโคสาล อชิตเกสกัมพล ปกธกัจายนะ สัณฺฑชฺชวลัฏฐบุตร นิครณฐนาฏบุตร สมณพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ได้ตรัสรู้ตามปฏิญญาของตนๆ หรือว่าทั้งหมด ไม่ได้ตรัสรู้ หรือว่าบางพวกไม่ได้ตรัสรู้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อย่าเลย สุภัททะ ที่ขอลาถามนั้นดลเสียเกิด ดุรสุภัททะ เราจักแสดงธรรมแก่ท่าน ท่านจงตั้งใจฟังธรรมนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว สุภัททปริพาชกทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุรสุภัททะ ในธรรมวินัยใด ไม่มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนั้น ไม่มีสมณะที่ ๑ สมณะที่ ๒ สมณะที่ ๓ หรือสมณะที่ ๔ ในธรรมวินัยใด มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนั้น มีสมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ หรือที่ ๔ ดุรสุภัททะ ในธรรมวินัยนี้ มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น มีสมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ หรือที่ ๔ ลัทธิอื่นๆ วางจากสมณะผู้รู้ทั่วถึง ก็กัษุเหล่านั้นพึงอยู่โดยชอบ โลกจะไม่พึงวางจากพระอรหันต์ทั้งหลาย ฯ

[๑๓๙] ดุรสุภัททะ เราโดยวัยได้ ๒๙ ปี บวชแล้ว ตามแสงหาว่าอะไรเป็นกุศล ตั้งแต่เราบวชแล้ว นับได้ ๕๑ ปี แม้สมณะผู้เป็นไปในประเทศแห่งธรรมเป็นเครื่องนำออก ไม่มีในภายนอก แต่ธรรมวินัยนี้ ฯ

สมณะที่ ๒ สมณะที่ ๓ หรือสมณะที่ ๔ ก็มีได้มี ลัทธิอื่นวางจากสมณะผู้รู้ทั่วถึง ก็กัษุเหล่านั้นพึงอยู่โดยชอบ โลกไม่พึงวางจากพระอรหันต์ทั้งหลาย ฯ

[๑๔๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สุภัททปริพาชก ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ จันใด พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระธรรมโดยอเนกปริยาย จันนั้น เหมือนกัน ข้าพระองค์นี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาคพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ข้าพระองค์พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุรสุภัททะ ผู้ใดเคยเป็นอัญญเดียรธีย์ หวังบรรพชา หวังอุปสมบท ในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นต้องอยู่ปริวาสสี่เดือน เมื่อล่วงสี่เดือน ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้ว จึงให้บรรพชา ให้อุปสมบท เพื่อความเป็นภิกษุ ก็แต่ว่า เรารู้ความต่างแห่งบุคคลในข้อนี้ ฯ

สุภัททปริพาชกกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หากผู้ที่เคยเป็นอัญญเดียรธีย์ หวังบรรพชา หวังอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ จะต้องอยู่ปริวาสสี่เดือน เมื่อล่วงสี่เดือน ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้ว จึงให้บรรพชา ให้อุปสมบท เพื่อความเป็นภิกษุ ไชร ข้าพระองค์จักอยู่ปริวาสสี่ปี เมื่อล่วงสี่ปี ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้ว จึงให้บรรพชา ให้อุปสมบทเถิด ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า ดุรสุภัททะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงให้สุภัททปริพาชกบวชเถิด ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว สุภัททปริพาชกได้กล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า ดุรสุภัททะท่านอานนท์ ผู้มีอายุ เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว ที่พระศาสดาทรงอภิเษกด้วยอันตวาสิกา-

* ภิกษุ ในที่เฉพาะพระพักตร์ในพระศาสนานี้ สุภัททปริพาชกได้บรรพชา อุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาค ก็ท่านสุภัททปริพาชกได้บรรพชาอุปสมบทแล้วไม่นาน หลีกออกไปอยู่แต่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปแล้วอยู่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ไม่ช้านานนัก ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่กลบุดร
ทั้งหลายผู้มีความต้องการ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ด้วยปัญญา
อันยิ่ง ด้วยตนเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบ
แล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มี ท่านสุภัททะ
ได้เป็นอรหันต์รูปหนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านเป็นสักขีสาวกองค์
สุดท้ายของพระผู้มีพระภาค ฯ

จบภาณวารที่ห้า

[๑๔๑] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า
ดูกรอานนท์ บางทีพวกเธอจะพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า ปาพนั้นมีพระศาสดาล่วงแล้ว
พระศาสดาของพวกเรา ไม่มี ก็ข้อนี้ พวกเธอ ไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัย
อันใด เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้น จักเป็น
ศาสดาของพวกเรา โดยกาลล่วงไปแห่งเรา ดูกรอานนท์ บัดนี้ พวกภิกษุยัง
เรียกกันและกันด้วยวาตะว่า อาวุโส จันใด โดยกาลล่วงไปแห่งเรา ไม่ควรเรียกกัน
จันนั้น ภิกษุผู้แก่กว่า พึงเรียกภิกษุผู้อ่อนกว่า โดยชื่อหรือโคตร หรือโดยวาตะว่า
อาวุโส แต่ภิกษุผู้อ่อนกว่าพึงเรียกภิกษุผู้แก่กว่าว่า กันเต หรืออายุสมา ดูกรอานนท์
โดยล่วงไปแห่งเรา สงฆ์จำนงอยู่ กิจงถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างได้ โดยล่วงไป
แห่งเรา พึงลงพรหมทัณฑ์แก่จันนภิกษุ ท่านพระอานนท์กราบทูลถามว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ก็พรหมทัณฑ์เป็นไฉน พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอานนท์
จันนภิกษุพึงพูดได้ตามที่ตนปรารถนา ภิกษุทั้งหลายไม่พึงว่า ไม่พึงกล่าว ไม่พึง
สั่งสอน ฯ

[๑๔๒] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงสัยเคลือบแคลงในพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ใน
มรรค หรือในข้อปฏิบัติ จะพึงมีบ้างแก่ภิกษุ แม้รูปหนึ่ง พวกเธอจงถามเกิด
อย่าได้มีความร้อนใจภายหลังว่า พระศาสดาอยู่เฉพาะหน้าเราแล้ว ยังมีอาจ
ทูลถามพระผู้มีพระภาคในที่เฉพาะพระพักตร์ เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว
ภิกษุเหล่านั้นพากันนิ่ง แม้ครั้งที่สอง . . . แม้ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาครับสั่ง
กะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงสัยเคลือบแคลงในพระพุทฺธ พระ
ธรรม พระสงฆ์ ในมรรค หรือในข้อปฏิบัติจะพึงมีบ้างแก่ภิกษุแม้รูปหนึ่ง พวก
เธอจงถามเกิด อย่าได้มีความร้อนใจในภายหลังว่า พระศาสดาอยู่เฉพาะหน้าเรา
แล้ว เรายังมีอาจทูลถามพระผู้มีพระภาคในที่เฉพาะพระพักตร์ แม้ครั้งที่สามภิกษุ
เหล่านั้น ก็พากันนิ่ง ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บางทีพวกเธอไม่ถาม แม้เพราะความเคารพในพระศาสดา แม้ภิกษุผู้เป็นสหาย
ก็จะบอกแก่ภิกษุผู้สหายเกิด เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุพวกนั้น
พากันนิ่ง ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ
องค์ผู้เจริญ น้าอัสจรรย ไม่เคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์เลื่อมใสในภิกษุสงฆ์อย่างนี้ว่า
ความสงสัยเคลือบแคลงในพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ในมรรค หรือใน
ข้อปฏิบัติ มิได้มีแก่ภิกษุแม้รูปหนึ่ง ในภิกษุสงฆ์นี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร
อานนท์ เธอพูดเพราะความเลื่อมใสถาคดหยั่งรู้ในข้อนี้เหมือนกันว่า ความสงสัย
เคลือบแคลงในพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ในมรรค หรือในข้อปฏิบัติ มิ
ได้มีแก่ภิกษุแม้รูปหนึ่ง ในภิกษุสงฆ์นี้ บรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ภิกษุรูปที่ต่ำที่สุด
ก็เป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงมีอันจะตรัสรู้ในภายหลัง ฯ

[๑๔๓] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือนพวกเธอว่า สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
พวกเธอจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเกิด ฯ

นี้เป็นพระปัจจุจฉาของพระตถาคต ฯ

[๑๔๔] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเข้าปฐมฌานออกจากปฐมฌาน
แล้ว ทรงเข้าทุติยฌาน ออกจากทุติยฌานแล้ว ทรงเข้าตติยฌาน ออกจาก
ตติยฌานแล้ว ทรงเข้าจตุตถฌาน ออกจากจตุตถฌานแล้ว ทรงเข้าอาภาสนัญญา-
* ตนะ ออกจากอาภาสนัญญาตนสมาบัติแล้ว ทรงเข้าวิญญานัญญาตนนะ ออกจาก
วิญญานัญญาตนสมาบัติแล้ว ทรงเข้าอาภิกขัญญาตนนะ ออกจากอาภิกขัญญาตน-
* สมาบัติแล้ว ทรงเข้าเนวสัญญานาสัญญาตนนะ ออกจากเนวสัญญานาสัญญาตน-
* สมาบัติแล้ว ทรงเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธ ฯ

ครั้นนั้น ท่านพระอานนท์ได้กล่าวถามท่านพระอนุรุธะว่าพระผู้มีพระภาค
เสด็จปรินิพพานแล้วหรือ ท่านพระอนุรุธะตอบว่าอานนท์ผู้มีอายุ พระผู้มีพระ
ภาคยังไม่เสด็จปรินิพพาน ทรงเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธ ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคออกจากสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติแล้ว ทรง
เข้าเนวสัญญานาสัญญายตนะ ออกจากเนวสัญญานาสัญญายตนะสมาบัติแล้ว ทรง
เข้าอาภิกขัญญายตนะ ออกจากอาภิกขัญญายตนะสมาบัติแล้ว ทรงเข้าวิญญานัญ-

* จายตนะ ออกจากวิญญานัญญายตนะสมาบัติแล้ว ทรงเข้าอากาสาัญญายตนะ ออก
จากอากาสนัญญายตนะสมาบัติแล้ว ทรงเข้าจตุตถฌาน ออกจากจตุตถฌานแล้ว
ทรงเข้าตติยฌาน ออกจากตติยฌานแล้ว ทรงเข้าทุติยฌาน ออกจากทุติยฌาน
แล้ว ทรงเข้าปฐมฌาน ออกจากปฐมฌานแล้ว ทรงเข้าทุติยฌาน ออกจาก
ทุติยฌานแล้ว ทรงเข้าตติยฌาน ออกจากตติยฌานแล้ว ทรงเข้าจตุตถฌาน พระ
ผู้มีพระภาคออกจากจตุตถฌานแล้ว เสด็จปรินิพพานในลำดับ (แห่งการพิจารณา
องค์จตุตถฌานนั้น) ฯ

[๑๔๕] เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานแล้ว พร้อมกับการเสด็จ
ปรินิพพาน ได้เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ เกิดความขนพองสยองเกล้าน่าฟังกลัว ทั้ง
กลองที่พยก็ปั่นลือขึ้น ฯ

[๑๔๖] เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานแล้ว พร้อมกับการเสด็จ
ปรินิพพาน ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าวคำถาถา ความว่า

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จักต้องทอดทิ้งร่างกายไว้ในโลก แต่พระ-

* ตถาคตผู้เป็นศาสดาเช่นนั้น หาบุคคลจะเปรียบเทียบมิได้ใน
โลก เป็นพระสัมพุทธเจ้า ทรงมีพระกำลัง ยังเสด็จปรินิพพาน ฯ

[๑๔๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานแล้ว พร้อมกับการเสด็จ
ปรินิพพาน ท้าวสักกะจอมเทพ ได้ตรัสพระคำถาถา ความว่า
สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็น
ธรรมดา บังเกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป ความเข้าไปสงบสังขาร
เหล่านั้น เป็นสุข ฯ

[๑๔๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานแล้ว พร้อมกับการเสด็จ
ปรินิพพาน ท่านพระอนรุทธะ ได้กล่าวคำถาถาเหล่านี้ความว่า
ลมอัสสาสะปัสสาสะของพระมณีผู้มีพระทัยตั้งมั่น คงที่ ไม่
หวั่นไหว ทรงปรารภสันติ ทรงทำกาละ มิได้มีแล้ว พระองค์
มีพระทัยไม่หวั่นไหว ทรงอดกลั้นเวทนาได้แล้ว ความพ้นแห่งจิต
ได้มีแล้ว เหมือนดวงประทีปดับไปฉะนั้น ฯ

[๑๔๙] เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานแล้ว พร้อมกับการเสด็จ
ปรินิพพาน ท่านพระอานนท์ได้กล่าวคำถาถา ความว่า
เมื่อพระสัมพุทธเจ้าผู้ประกอบด้วยอาการอันประเสริฐทั้งปวงเสด็จ
ปรินิพพานแล้ว ในครั้งนั้นได้เกิดความอัศจรรย์น่าฟังกลัว และ
เกิดความขนพองสยองเกล้า ฯ

[๑๕๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานแล้ว บรรดาภิกษุทั้งหลาย
นั้น ภิกษุเหล่าใด ยังมีราคะ ไม่ไปปราศแล้ว ภิกษุเหล่านั้น บางพวกประคอง
แขนทั้งสองคร่ำครวญอยู่ ล้มลงกลิ้งเกลือกไปมาดองมีเท้าอันขาดแล้ว รำพันว่า
พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระสุตเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก
พระองค์ผู้มีพระจักขุในโลก อันตรธานเสียเร็วนัก ส่วนภิกษุเหล่าใดที่มีราคะไป
ปราศแล้วภิกษุเหล่านั้นมีสติสัมปชัญญะอดกลั้นโดยธรรมสังเวชา สังขารทั้งหลาย
ไม่เที่ยงหนอ เพราะฉะนั้น เหล่าสัตว์จะพึงได้ในสังขารนี้แต่ที่ไหน ฯ

[๑๕๑] ครั้งนั้น ท่านพระอนรุทธะเตือนภิกษุทั้งหลายว่า อย่าเลย
อาวุโสทั้งหลาย พวกท่านอย่าเศร้าโศก อย่ารำไรไปเลย เรื่องนี้พระผู้มีพระภาค
ตรัสบอกไว้ก่อนแล้ว ไม่ใช่หรือว่า ความเป็นต่างๆ ความพลัดพราก ความเป็น
อย่างอื่นจากของรักของชอบใจทั้งสิ้นต้องมี เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในของรักของ
ชอบใจนี้แต่ที่ไหน สิ่งใดเกิดแล้วมีแล้วปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็น
ธรรมดา การปรารภถนอว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มีพื้นฐานที่จะมิได้
ดูกรอาวุโสทั้งหลาย พวกเราดาพากันยกโทษอยู่ ท่านพระอานนท์ถามว่า ท่าน
อนรุทธะ พวกเราดาพาทันไร กระทำไว้ในใจเป็นโง่ ท่านพระอนรุทธะ
ตอบว่า มีอยู่ อานนท์ผู้มีอายุ เทวดาบางพวกสำคัญอากาศว่าเป็นแผ่นดิน สยาย
ผมประคองแขนทั้งสองคร่ำครวญอยู่ ล้มลงกลิ้งเกลือกไปมาดองมีเท้าอันขาดแล้ว
รำพันว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระสุตเสด็จปรินิพพาน
เสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระจักขุในโลก อันตรธานเสียเร็วนัก ดังนี้ เทวดา
บางพวกสำคัญแผ่นดินว่าเป็นแผ่นดินสยายผมประคองแขนทั้งสองคร่ำครวญอยู่ ล้ม
ลงกลิ้งเกลือกไปมาดองมีเท้าอันขาดแล้ว รำพันว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพาน
เสียเร็วนัก พระสุตเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระจักขุในโลก

อันตรธานเสียเร็วนัก ดังนี้ ส่วนเทวดาที่ปราศจากราคะแล้ว มีสติสัมปชัญญะ
อดกลั้นโดยธรรมสังเวชว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง เพราะฉะนั้น เหล่าสัตว์จะ
พึงได้ในสังขารนี้แต่ที่ไหน ฯ

ครั้งนั้น ท่านพระอนุรุธะและท่านพระอานนท์ ยังกาลให้ล่วงไปด้วย
ธรรมิกถาตลอดราตรีที่ยังเหลืออยู่นั้น ลำดับนั้น ท่านพระอนุรุธะสั่งท่านพระ
อานนท์ว่า ไปเถิด อานนท์ผู้มีอายุ ท่านจงเข้าไปเมืองกุสินารา บอกแก่พวก
เจ้ามัลละเมืองกุสินาราว่า ดูกุรวาสีฏฐะทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพาน
แล้ว ขอพวกท่านจงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด ท่านพระอานนท์รับคำท่านพระ
อนุรุธะแล้ว เวลาเช้ารุ่งแล้วถือบาตรและจีวร เข้าไปเมืองกุสินาราลำพังผู้เดียว ฯ

[๑๕๒] สมัยนั้น พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราประชุมกันอยู่ที่สัณฐาคาร
ด้วยเรื่องปรินิพพานนั้นอย่างเดียว ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ เข้าไปยังสัณฐาคาร
ของพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา ครั้นเข้าไปแล้ว ได้บอกแก่พวกเจ้ามัลละเมือง
กุสินาราว่า ดูกุรวาสีฏฐะทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานแล้ว ขอท่าน
ทั้งหลายจงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด พวกเจ้ามัลละกับโอรส สุนิสาและ
ประชาชนดี ได้ทรงสดับคำนี้ของท่านพระอานนท์แล้ว เป็นทุกข์เสียพระทัย เปี่ยม
ไปด้วยความทุกข์ในใจ บางพวกสยายพระเกศา ประคองหัตถ์ทั้งสองคร่ำครวญอยู่
ล้มลงกลิ้งเกลือกไปมา ดุจมีบาทอันขาดแล้ว ทรงรำพันว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จ
ปรินิพพานเสียเร็วนัก พระสุตเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระจักขุ
ในโลกอันตรธานเสียเร็วนัก ดังนี้ ลำดับนั้น พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราสั่ง
พวกบุรุษว่า ดูกุรพนาย ถ้าอย่างนั้น พวกท่านจงเตรียมของหอมมาลัยและเครื่อง
ดนตรีทั้งปวง บรรดาอยู่ในกรุงกุสินาราไว้ให้พร้อมเถิด พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา
ทรงถือเอาของหอมมาลัยและเครื่องดนตรีทั้งปวงกับผ้า ๕๐๐ คู เสด็จเข้าไปยัง
ศาลาอันเป็นที่แหว่งพักแก่พวกเจ้ามัลละ และเสด็จเข้าไปถึงพระสรีระพระผู้มี-

* พระภาค ครั้นเข้าไปถึงแล้วสักการะ เคารพ นบถือ บูชาพระสรีระพระผู้มีพระภาค
ด้วยการพ้อนรำ ขับร้อง ประโคม มาลัยและของหอม ดาดเพดานผ้า ตกแต่ง
โรมณูเชล ยังวันนั้นให้ล่วงไปด้วยประการฉะนี้ ลำดับนั้น พวกเจ้ามัลละเมือง
กุสินาราได้มีความดำริว่า การถวายพระเพลิงพระสรีระพระผู้มีพระภาคในวันนี้
พลบค่ำเสียแล้ว พรุ่งนี้เรจักถวายพระเพลิงพระสรีระพระผู้มีพระภาค พวกเจ้า
มัลละเมืองกุสินาราสักการะ เคารพ นบถือ บูชา พระสรีระพระผู้มีพระภาค
ด้วยการพ้อนรำ ขับร้อง ประโคม มาลัยและของหอม ดาดเพดานผ้า ตกแต่ง
โรมณูเชล ยังวันที่สอง ที่สาม ที่สี่ ที่ห้า ที่หก ให้ล่วงไป ครั้นถึงวันที่เจ็ด
พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราได้มีความดำริว่า เราสักการะ เคารพ นบถือ บูชา
พระสรีระพระผู้มีพระภาค ด้วยการพ้อนรำ ขับร้อง ประโคม มาลัยและของหอม
จักเชิญไปทางทิศทักษิณแห่งพระนคร แล้วเชิญไปภายนอกพระนคร ถวายพระเพลิง
พระสรีระพระผู้มีพระภาคทางทิศทักษิณแห่งพระนครเถิด ฯ

[๑๕๓] สมัยนั้น มัลลปาโมกข์ ๘ องค์ สละสรงเกล้าแล้วทรงนุ่งผ้าใหม่
ด้วยตั้งพระทัยว่า เราจักยกพระสรีระพระผู้มีพระภาค ก็มีอาจจะยกขึ้นได้ ลำดับนั้น
พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราได้ถามท่านพระอนุรุธะว่า ข้าแต่ท่านอนุรุธะ อะไร
หนอเป็นเหตุ อะไรหนอเป็นปัจจัย ให้มัลลปาโมกข์ ๘ องค์นี้ ผู้สละสรงเกล้าแล้ว
ทรงนุ่งผ้าใหม่ ด้วยตั้งใจว่า เราจักยกพระสรีระพระผู้มีพระภาคก็มีอาจจะยกขึ้นได้ ฯ

อ. ดูกุรวาสีฏฐะทั้งหลาย ความประสงค์ของพวกท่านอย่างหนึ่ง ของพวก
เทวดาอย่างหนึ่ง ฯ

ม. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ความประสงค์ของพวกเทวดาเป็นอย่างไร ฯ

ดูกุรวาสีฏฐะทั้งหลาย ความประสงค์ของพวกท่านว่า เราสักการะ เคารพ
นบถือ บูชาพระสรีระพระผู้มีพระภาค ด้วยการพ้อนรำ ขับร้อง ประโคม มาลัย
และของหอม จักเชิญไปทางทิศทักษิณแห่งพระนคร แล้วเชิญไปภายนอกพระนคร
ถวายพระเพลิงพระสรีระพระผู้มีพระภาคทางทิศทักษิณแห่งพระนคร ความประสงค์
ของพวกเทวดาว่า เราสักการะ เคารพ นบถือ บูชาพระสรีระพระผู้มีพระภาค
ด้วยการพ้อนรำ ขับร้อง ประโคม มาลัยและของหอมอันเป็นที่พโยก จักเชิญ
ไปทางทิศอุดรแห่งพระนคร แล้วเข้าไปสู่พระนครโดยทวารทิศอุดร เชิญไปทาม-

* กลางพระนคร แล้วออกโดยทวารทิศบูรพา แล้วถวายพระเพลิงพระสรีระพระผู้มี-

* พระภาค ที่มกุฏพันธนเจดีย์ของพวกเจ้ามัลละ ทางทิศบูรพาแห่งพระนคร ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอให้เป็นไปตามความประสงค์ของพวกเทวดาเถิด ฯ

สมัยนั้น เมืองกุสินาราเตยรดาษไปด้วยดอกมณฑาพลาโดยถ้องแถวประมาณ
แก่เขา จนตลอดที่ต่อแห่งเรือน บ่อของโสโครกและกองหยากเยื่อ ครั้งนั้น
พวกเทวดาและพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราสักการะ เคารพ นบถือ บูชาพระสรีระ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
พระผู้มีพระภาค ด้วยการพ้อนรำ ขบร้อง ประโคม มาลัยและของหอม ทั้งที่
เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เชิญไปทางทิศอุดรแห่งพระนคร แล้วเข้าไปสู่
พระนครโดยทวารทิศอุดร เชิญไปท่ามกลางพระนคร แล้วออกโดยทวารทิศบูรพา
แล้ววางพระสรีระพระผู้มีพระภาค ณ มกฺกพินฺธณเจดีย์ของพวกเจ้ามัลละ ทางทิศ
บูรพาแห่งพระนคร ลำดับนั้น พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา ได้ถามท่านพระอนนทว่า
ข้าแต่ท่านพระอนนท พวกข้าพเจ้าจะปฏิบัติอย่างไรในพระสรีระพระผู้มีพระภาค ฯ

อ. ดูราวาสีฏฐะทั้งหลาย พวกท่านพึงปฏิบัติในพระสรีระพระตถาคต
เหมือนที่เขาปฏิบัติในพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิฉะนั้น ฯ

ข้าแต่ท่านอนนท ก็เขาปฏิบัติในพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิอย่างไร ฯ

ดูราวาสีฏฐะทั้งหลาย เขาห่อพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้าไหม แล้ว
ซับด้วยสาลี แล้วห่อด้วยผ้าไหม โดยอุบายนี้ ห่อพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิด้วย
ผ้า ๕๐๐ คู่แล้ว เชิญพระสรีระลงในรางเหล็กอันเต็มด้วยน้ำมัน กรอบด้วย
รางเหล็กอื่น แล้วกระทำจิตกาธารด้วยไม้หอมล้วน ถวายพระเพลิงพระสรีระ
พระเจ้าจักรพรรดิแล้ว สร้างสถูปของพระเจ้าจักรพรรดิไว้ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง
เขาปฏิบัติในพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิด้วยประการฉะนี้แล พวกท่านพึงปฏิบัติ
ในพระสรีระพระตถาคต เหมือนที่เขาปฏิบัติในพระเจ้าจักรพรรดิ พึงสร้างสถูป
ของพระตถาคตไว้ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง ชนเหล่าใดจักยกขึ้นซึ่งมาลัยของหอมหรือ
จุน จักอภิวาท หรือจักยังจิตให้เลื่อมใสในพระสถูปนั้น การกระทำเช่นนั้น
จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน ฯ

ลำดับนั้น พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารตรัสสั่งพวกบุรุษว่า ดูกรพนาย
ถ้าอย่างนั้น พวกท่านจงเตรียมสาลีไว้ให้พร้อมเถิด พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา
ห่อพระสรีระพระผู้มีพระภาคด้วยผ้าไหม แล้วซับด้วยสาลี แล้วห่อด้วยผ้าไหม
โดยอุบายนี้ ห่อพระสรีระพระผู้มีพระภาคด้วยผ้า ๕๐๐ คู่ แล้วเชิญลงในรางเหล็ก
อันเต็มด้วยน้ำมัน กรอบด้วยรางเหล็กอื่น แล้วกระทำจิตกาธารด้วยไม้หอมล้วน
แล้วจึงเชิญพระสรีระพระผู้มีพระภาคขึ้นสู่จิตกาธาร ฯ

[๑๕๔] สมัยนั้น ท่านพระมหากัสสปพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่
ประมาณ ๕๐๐ รูป เดินทางไกลจากเมืองปาวามาสู่มืองกุสินารา ลำดับนั้น ท่าน
พระมหากัสสปแหวะออกจากทางแล้วนั่งพักที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง ฯ

สมัยนั้น อาชีวกคนหนึ่ง ถือดอกมณฑารพในเมืองกุสินารา เดินทางไกล
มาสู่มืองปาวา ท่านพระมหากัสสปได้เห็นอาชีวกนั้นมาแต่ไกล จึงถามอาชีวกนั้นว่า
ดูกรผู้มีอายุ ท่านยังทราบข่าวพระศาสดาของเราบ้างหรือ อาชีวกตอบว่า อย่างนั้น
ผู้มีอายุ เราทราบอยู่ พระสมณโคตมปรินิพพานเสียแล้ว ได้ ๓ วันเช้าวันนี้ ดอก
มณฑารพนี้เราก็กินจากที่นั่น บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุเหล่าใด ยังไม่ปราศจาก
รากะ ภิกษุเหล่านั้น บางพวกประคองแขนทั้งสองคร่ำครวญอยู่ ล้มลงกลิ้งเกลือก
ไปมาควมเฝ้าอันขาดแล้ว รำพันว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก
พระสคตเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระจักขุในโลก อันตรธาน
เสียเร็วนัก ดังนี้ ส่วนภิกษุเหล่าใด ปราศจากรากะแล้ว ภิกษุเหล่านั้น มีสติ
สัมปชัญญะ อดกลืนด้วยธรรมสังเวชว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง เพราะฉะนั้น
เหล่าสัตว์จะพึงได้ในสังขารนี้แต่ที่ไหน ฯ

[๑๕๕] สมัยนั้น บรรพชิตผู้บวชเมื่อแก่ นามว่าสุภททะ นังอยู่ในบริษัท
นั้นด้วย ครั้นนั้น สุภททพฺพชิตได้กล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า อยะเลยอาวุโส
พวกท่านอย่าเศร้าโศก อย่ารำไรไปเลย พวกเราพ้นดีแล้ว ด้วยว่าพระมหาสมณะนั้น
เบียดเบียนพวกเราอยู่ว่า สิ่งนี้ควรแก่เธอ สิ่งนี้ไม่ควรแก่เธอ ก็บัดนี้ พวกเรา
ปราศจากสิ่งใด ก็จักกระทำสิ่งนั้น ไม่ปราศจากสิ่งใด ก็จักไม่กระทำสิ่งนั้น ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระมหากัสสปเตือนภิกษุทั้งหลายว่า อยะเลยอาวุโส
พวกท่านอย่าเศร้าโศก อย่ารำไรไปเลย พระผู้มีพระภาคได้ตรัสสอนไว้อย่างนี้
ก่อนแล้วไม่ใช่หรือว่า ความเป็นต่างๆ ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่น
จากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ต้องมี เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้
แต่ที่ไหน สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปัจจยปรังแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา
การปราศจากว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มีวิชฺฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๕๖] สมัยนั้น มัลลปาโมกข์ ๔ องค์ สรรเสริญแล้วทรงนุ่งผ้าไหม
ด้วยตั้งใจว่า เราจักยังไฟให้ติดจิตกาธารของพระผู้มีพระภาค ก็มีอาจให้ติดได้
ลำดับนั้น พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า ข้าแต่ท่าน
อนรุทธะ อะไรหนอเป็นเหตุ อะไรหนอเป็นปัจจัย ที่ให้มัลลปาโมกข์ทั้ง ๔ องค์นี้
ผู้สรรเสริญแล้ว ทรงนุ่งผ้าไหม ด้วยตั้งใจว่า เราจักยังไฟให้ติดจิตกาธาร
ก็มีอาจให้ติดได้ ฯ

อ. ดุรวาสีฏฐะทั้งหลาย ความประสงค์ของพวกท่านอย่างหนึ่ง ของพวกเทวดาอย่างหนึ่ง ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ความประสงค์ของพวกเทวดาเป็นอย่างไร ฯ

ดุรวาสีฏฐะทั้งหลาย ความประสงค์ของพวกเทวดาว่า ท่านพระมหากัสสปนี้ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เดินทางไกลจากเมืองปาวามาสู่เมืองกุสินารา จิตกาธารของพระผู้มีพระภาคจักยังไม่ลุกโผลงขึ้น จนกว่าท่านพระมหากัสสปจะถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยมือของตน ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอให้เป็นไปตามความประสงค์ของพวกเทวดาเถิด ฯ

ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปเข้าไปถึงมกุฏพันธเจดีย์ของพวกเจ้ามัลละในเมืองกุสินารา และถึงจิตกาธารของพระผู้มีพระภาค ครั้นแล้วกระทำจิรวเจริยงปาข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี กระทำประทักษิณจิตกาธาร ๓ รอบ แล้วเปิดทางพระบาทถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า แม้ภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านั้น ก็กระทำจิรวเจริยงปาข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี กระทำประทักษิณ ๓ รอบ แล้วถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า เมื่อท่านพระมหา-

* กัสสปและภิกษุ ๕๐๐ รูปนั้นถวายบังคมแล้ว จิตกาธารของพระผู้มีพระภาคก็โผลงขึ้นเอง เมื่อพระสรริระของพระผู้มีพระภาคถูกเพลิงไหม้อยู่ พระอริยวสะวนใดคือ พระฉวี พระจัมมะ พระมังสะ พระนหารุ หรือพระลลิกา ถ้า เขมาแห่งพระอริยวสะวนั้น มิได้ปรากฏเลย เหลืออยู่แต่พระสรริระอย่างเดียว เมื่อเนยใสและน้ำมันถูกไฟไหม้อยู่ ถ้า เขมา มิได้ปรากฏ จันใด เมื่อพระสรริระของพระผู้มีพระภาคถูกเพลิงไหม้อยู่ พระอริยวสะวนใด คือ พระฉวี พระจัมมะ พระมังสะ พระนหารุ หรือพระลลิกา ถ้า เขมาแห่งพระอริยวสะวนั้น มิได้ปรากฏเลย เหลืออยู่แต่พระสรริระอย่างเดียวจันนั้นเหมือนกัน และบรรดาผ้า ๕๐๐ กุเหล่านั้น ไฟไหม้เพียง ๒ ผืนเท่านั้น คือ ผืนในที่สุด กับผืนนอก เมื่อพระสรริระของพระผู้มีพระภาคถูกไฟไหม้แล้ว ท่อน้ำก็ไหลหลั่งมาจากอากาศดับจิตกาธารของพระผู้มีพระภาค น้ำพุขึ้นมาจากไม้สาละ ดับจิตกาธารของพระผู้มีพระภาค พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา ดับจิตกาธารของพระผู้มีพระภาคด้วยน้ำหอมล้วนๆ ลำดับนั้น พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารากะทำสัตตปัญฺชในสันฐาคารเวดล้อมด้วยธนูปรการ ลักการะ เคารพ นัถือ บูชาพระสรริระพระผู้มีพระภาคตลอดเจ็ดวัน ด้วยการพ้อนรำ ด้วยการขับ ด้วยการประโคม ด้วยพวงมาลัย ฯ

[๑๕๓] พระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าชาตัตตร เวเทหิบุตรได้ทรงสดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานในเมืองกุสินาราจึงทรงส่งทูตไปหาพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราว่า พระผู้มีพระภาคเป็นกษัตริย์ แม้เราก็กษัตริย์ เราควรจะได้ส่วนพระสรริระพระผู้มีพระภาคบ้าง จักได้กระทำพระสกุပ္และการฉลองพระสรริระพระผู้มีพระภาค พวกกษัตริย์ลิจจวิเมืองเวสาลีทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานในเมืองกุสินารา จึงส่งทูตไปหาพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราว่า พระผู้มีพระภาคเป็นกษัตริย์ แม้เราก็กษัตริย์ เราควรจะได้ส่วนพระสรริระพระผู้มีพระภาคบ้าง แม้พวกเราก็กักได้ทำพระสกุပ္และการฉลองพระสรริระพระผู้มีพระภาค พวกกษัตริย์ตากยะเมืองกบิลพัสดุ . . . พระผู้มีพระภาคเป็นพระญาติอันประเสริฐของพวกเรา . . . พวกกษัตริย์อุลลิสเมืองอัลกัปปะ . . . พระผู้มีพระภาคเป็นกษัตริย์ แม้เราก็กษัตริย์ . . . พวกกษัตริย์โกสิยะเมืองรามคาม . . . พระผู้มีพระภาคเป็นกษัตริย์ แม้เราก็กษัตริย์ . . . พราหมณ์ผู้ครองเมืองเวฐฐทีปกะ . . . พระผู้มี-

* พระภาคเป็นกษัตริย์ แม้เราก็กษัตริย์ . . . พวกกษัตริย์มัลละเมืองปาวา ได้ทรงสดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานในเมืองกุสินารา จึงทรงส่งทูตไปหาพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราว่า พระผู้มีพระภาคเป็นกษัตริย์ แม้เราก็กษัตริย์ เราควรจะได้ส่วนพระสรริระพระผู้มีพระภาคบ้าง จักได้กระทำพระสกุပ္และการฉลองพระสรริระพระผู้มีพระภาค เมื่อกษัตริย์และพราหมณ์ว่ามาดังนี้แล้ว พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราได้ตรัสตอบหมู่คณะเหล่านั้นว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานในคามเขตของพวกเรา พวกเราก็กักมิให้ส่วนพระสรริระพระผู้มีพระภาค ฯ

[๑๕๔] เมื่อพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารตรัสอย่างนี้แล้ว โทณพราหมณ์ได้พูดกะหมู่คณะเหล่านั้นว่า

ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ขอพวกท่านจงฟังคำอันเอกของข้าพเจ้า พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย เป็นผู้กล่าวสรรเสริญขันติ การจะสัสมประหารกันเพราะส่วนพระสรริระของพระพุทธเจ้าผู้เป็นอุดมบุคคลเช่นนี้ ไม่ดีเลย ขอเราทั้งหลายทั้งปวง จงยินยอมพร้อมใจยินดีแบ่งพระสรริระออกเป็น ๘ ส่วนเถิด ขอพระสกุပ္จงแพร่หลายไปในทิศทั้งหลาย ขนผู้เลื่อมใสต่อพระพุทธเจ้า

ผู้มีพระจักษุมีอยู่มาก ฯ

[๑๕๙] หมู่คณะเหล่านั้นตอบว่า ข้าแต่พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นขอท่านนั้นแหละจงแบ่งพระสรีระพระผู้มีพระภาคออกเป็น ๘ ส่วนเท่าๆ กัน ให้เรียบร้อยเกิด โทณพราหมณ์รับคำของหมู่คณะเหล่านั้นแล้ว แบ่งพระสรีระพระผู้มีพระภาคออกเป็น ๘ ส่วนเท่าๆ กันเรียบร้อย จึงกล่าวกะหมู่คณะเหล่านั้นว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ขอพวกท่านจงให้ตมพะนี้แก่ข้าพเจ้าเกิด ข้าพเจ้าจักกระทำพระสกุ๊ป และการทำการฉลองตมพะบ้าง ทูตเหล่านั้นได้ให้ตมพะแก่โทณพราหมณ์ ฯ

[๑๖๐] พวกเจ้าโมริยะเมืองปีปผลิวัน ได้สดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานในเมืองกุสินารา จึงส่งทูตไปหาพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราว่า พระผู้มีพระภาคเป็นกษัตริย์ แม้เราก็คือกษัตริย์ เราควรจะได้ส่วนพระสรีระพระผู้มีพระภาคบ้าง จักได้กระทำพระสกุ๊ปและการฉลองพระสรีระพระผู้มีพระภาค พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราทตอบว่า ส่วนพระสรีระพระผู้มีพระภาคไม่มี เราได้แบ่งกันเสียแล้ว พวกท่านจงนำพระอังคารไปแต่ที่นั่นเถิด พวกทูตนั้น นำพระอังคารไปจากที่นั่นแล้ว ฯ

[๑๖๑] ครั้นนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่า อชาตศัตรู เวเทหิบุตร ได้กระทำพระสกุ๊ปและการฉลองพระสรีระพระผู้มีพระภาค ในพระนครราชคฤห์ พวกกษัตริย์ลิจฉวีเมืองเวสาลี ก็ได้กระทำพระสกุ๊ปและการฉลองพระสรีระพระผู้มีพระภาคในเมืองเวสาลี พวกกษัตริย์ศากยะเมืองกบิลพัสดุ์ ก็ได้กระทำพระสกุ๊ปและการฉลองพระสรีระพระผู้มีพระภาคในเมืองกบิลพัสดุ์ พวกกษัตริย์อุลลือเมืองอัลกัปปะ ก็ได้กระทำพระสกุ๊ปและการฉลองพระสรีระพระผู้มีพระภาคในเมืองอัลกัปปะ พวกกษัตริย์โกถิยะเมืองรามคาม ก็ได้กระทำพระสกุ๊ปและการฉลองพระสรีระพระผู้มีพระภาคในเมืองรามคาม พราหมณ์ผู้ครองเมืองเวฐฐีปกะ ก็ได้กระทำพระสกุ๊ป และการฉลองพระสรีระพระผู้มีพระภาคในเมืองเวฐฐีปกะ พวกเจ้ามัลละเมืองปาวา ก็ได้กระทำพระสกุ๊ปและการฉลองพระสรีระพระผู้มีพระภาคในเมืองปาวา พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา ก็ได้กระทำพระสกุ๊ปและการฉลองพระสรีระพระผู้มีพระภาคในเมืองกุสินารา โทณพราหมณ์ ก็ได้กระทำสกุ๊ปและการฉลองตมพะ พวกกษัตริย์โมริยะเมืองปีปผลิวัน ก็ได้กระทำพระสกุ๊ปและการฉลองพระอังคารในเมืองปีปผลิวัน ฯ

พระสกุ๊ปบรรจุพระสรีระมีแปดแห่ง เป็นก้าแห่งทั้งสกุ๊ปบรรจุตมพะ เป็นสิบแห่งทั้งพระสกุ๊ปบรรจุพระอังคาร ด้วยประการฉะนี้ การแจกพระธาตุและการก่อพระสกุ๊ปเช่นนี้ เป็นแบบอย่างมาแล้ว ฯ

[๑๖๒] พระสรีระของพระพุทธเจ้าผู้มีพระจักษุ แปดทะนาน

เจ็ดทะนาน บุขากันอยู่ในชมพูทวีป ส่วนพระสรีระอีกทะนานหนึ่งของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นบุรุษที่ประเสริฐอันสูงสุด พวกนาคราชบุขากันอยู่ในรามคาม พระขี๋ยวงศ์หนึ่งเทวดาชาวไตรทียบุขาแล้ว ส่วนอีกองค์หนึ่ง บุขากันอยู่ในคันธราบุรี อีกองค์หนึ่งบุขากันอยู่ในแคว้นของพระเจ้ากาลิงคะ อีกองค์หนึ่ง พระยานาคบุขากันอยู่ ฯ

ด้วยพระเดชแห่งพระสรีระพระพุทธเจ้า นั้นแหละแผ่นดินนี้ชื่อว่า ทรงไว้ซึ่งแก้วประดับแล้วด้วยนักพรตผู้ประเสริฐที่สุด พระสรีระของพระพุทธเจ้าผู้มีจักษุนี้ ชื่อว่า อันเขาสักการะๆ สักการะดีแล้ว พระพุทธเจ้าพระองค์ใด อันจอมเทพจอมนาคและจอมนระบุขาแล้ว อันจอมมนุษย์ผู้ประเสริฐสุดบุขาแล้วเหมือนกัน ขอท่านทั้งหลายจงประนมมือถวายบังคมพระสรีระนั้นๆ ของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลายหาได้ยากโดยร้อยแห่งกับ ฯ

พระทนต์ ๔๐ องค์ บริบูรณ์ พระเกศา และพระโลมาทั้งหมด พวกเทวดานำไปองค์ละองค์ๆ โดยนำต่อๆ กันไปในจักรวาล ดังนี้แล ฯ

จบมหาปรินิพพานสูตร ที่ ๓

๔. มหาสุทฺธสสนสูตร (๑๗)

[๑๖๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

ในสมัยใกล้เสด็จปรินิพพานคราวหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับในระหว่างไม้สาละ ในศาลวัน อันเป็นที่แหว่งพักของเหล่ามัลละกษัตริย์ เขตกรุงกุสินารา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้า
แล้ว ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ท่านพระอานนท์นั่งเรียบร้อยแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคอย่าเสด็จ
ปรินิพพาน ในเมืองเล็ก เมืองดอน กึ่งเมืองนี้เลย นครใหญ่เหล่านี้ มียูคือ
เมืองจัมปา เมืองราชคฤห์ เมืองสาวัตถี เมืองสาเกต เมืองโกสัมพี เมืองพาราณสี
ขอพระผู้มีพระภาคจงเสด็จปรินิพพานในเมืองเหล่านี้เถิด กษัตริย์มหาศาล
พราหมณ์มหาศาล คฤหบดีมหาศาล ที่เลื่อมใสพระตถาคตอย่างยิ่ง มียูมากใน
เมืองเหล่านี้ ท่านเหล่านั้นจักกระทำการบูชาพระสรีระของพระตถาคต ดังนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เธออย่าได้กล่าวอย่างนี้ว่า เมืองเล็ก
เมืองดอน กึ่งเมือง ดังนี้เลย ดูกรอานนท์ แต่ปางก่อน มีพระเจ้าจักรพรรดิ
ทรงพระนามว่า มหาสุทิสสนะ เป็นกษัตริย์ผู้ได้มูรธาภิเษก เป็นใหญ่ในแผ่นดิน
มีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้ว มีราชอาณาจักรมั่นคง ดูกรอานนท์
เมืองกุสินารานี้ มีนามว่า กุสวดี เป็นราชธานีของพระเจ้ามหาสุทิสสนะ โดย
ยาวด้านทิศบูรพาและทิศประจิม ๑๒ โยชน์ โดยกว้างด้านทิศอุดรและทิศทักษิณ
๗ โยชน์ ดูกรอานนท์ กุสวดี ราชธานีเป็นเมืองที่มั่งคั่งรุ่งเรือง มีชนมาก
มนุษย์หนาแน่นและมีกสิกรรมได้ง่าย ดูกรอานนท์ เมืองอาลคมณฑาราชธานี แห่ง
เทพเจ้าทั้งหลาย เป็นเมืองที่มั่งคั่งรุ่งเรือง มีชนมาก ยักษหนาแน่น และมีกสิกรรม
หาได้ง่าย แม้ฉันทิ เมืองกุสวดีราชธานีก็ฉันทินั้นเหมือนกัน เป็นเมืองที่มั่งคั่ง
รุ่งเรือง มีชนมาก มนุษย์หนาแน่น และมีกสิกรรมหาได้ง่าย ดูกรอานนท์ กุสวดี
ราชธานี มิได้เรียบจากเสียง ๑๐ ประการ ทั้งกลางวันและกลางคืน คือ เสียงช้าง
เสียงม้า เสียงรถ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงพิณ เสียงขับร้อง เสียงกิ้งกาด
เสียงประโคม และเสียงเป็นที่ ๑๐ ว่า ท่านทั้งหลาย จงบริโภคน้ำ จงดื่ม จงเคี้ยวกิน
ดูกรอานนท์ กุสวดีราชธานี แวดล้อมด้วยกำแพง ๗ ชั้น คือ กำแพงแล้วด้วย
ทองชั้น ๑ แล้วด้วยเงินชั้น ๑ แล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ชั้น ๑ แล้วด้วยแก้วผลึกชั้น ๑
แล้วด้วยแก้วโกเมนชั้น ๑ แล้วด้วยบุษราคัมชั้น ๑ แล้วด้วยรัตนะทุกอย่างชั้น ๑
ดูกรอานนท์ เมืองกุสวดีราชธานี มีประตูสำหรับวาระทั้ง ๔ คือ ประตู ๑
แล้วด้วยทอง ประตู ๑ แล้วด้วยเงิน ประตู ๑ แล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ประตู ๑
แล้วด้วยแก้วผลึก ในประตู ๑ๆ มีเสาระเนียดปักไว้ประตูละ ๗ เสา ปักลึก ๓
ชั่วบุรุษ โดยสวนสูง ๑๒ ชั่วบุรุษ เสาระเนียดต้นหนึ่งแล้วด้วยทอง ต้นหนึ่ง
แล้วด้วยเงิน ต้นหนึ่งแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ต้นหนึ่งแล้วด้วยแก้วผลึก ต้นหนึ่ง
แล้วด้วยแก้วโกเมน ต้นหนึ่งแล้วด้วยบุษราคัม ต้นหนึ่งแล้วด้วยรัตนะทุกอย่าง
ดูกรอานนท์ กุสวดีราชธานี แวดล้อมด้วยต้นตาล ๗ แถว ต้นตาลแถวหนึ่งแล้ว
ด้วยทอง แถวหนึ่งแล้วด้วยเงิน แถวหนึ่งแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ แถวหนึ่งแล้ว
ด้วยแก้วผลึก แถวหนึ่งแล้วด้วยแก้วโกเมน แถวหนึ่งแล้วด้วยแก้วบุษราคัม
แถวหนึ่งแล้วด้วยรัตนะทุกอย่าง ต้นตาลที่แล้วด้วยทอง ลำต้นแล้วด้วยทอง ใบ
และผลแล้วด้วยเงิน ต้นตาลที่แล้วด้วยเงิน ลำต้นแล้วด้วยเงิน ใบและผลแล้ว
ด้วยทอง ต้นตาลที่แล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ลำต้นแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ใบและผล
แล้วด้วยแก้วผลึก ต้นตาลที่แล้วด้วยแก้วผลึก ลำต้นแล้วด้วยแก้วผลึก ใบและ
ผลแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ต้นตาลที่แล้วด้วยแก้วโกเมน ลำต้นแล้วด้วยแก้วโกเมน
ใบและผลแล้วด้วยแก้วบุษราคัม ต้นตาลที่แล้วด้วยแก้วบุษราคัม ลำต้นแล้วด้วย
แก้วบุษราคัม ใบและผลแล้วด้วยแก้วโกเมน ต้นตาลที่แล้วด้วยรัตนะทุกอย่าง
ลำต้นแล้วด้วยรัตนะทุกอย่าง ใบและผลแล้วด้วยรัตนะทุกอย่าง ดูกรอานนท์
แถวต้นตาลเหล่านั้น เมื่อต้องลมพัดแล้ว มีเสียงไพเราะชวนใจ ชวนให้ฟังและ
ให้เคลิบเคลิ้ม ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนดนตรีประกอบด้วยองค์ ๕ ที่บุคคลปรับ
ดีแล้ว ประโคมดีแล้ว บรรเลงโดยผู้เชี่ยวชาญ เสียงย่อมไพเราะชวนใจ ชวนให้
ฟังและให้เคลิบเคลิ้มฉันทิ เสียงแห่งแถวต้นตาลเหล่านั้น ที่ต้องลมพัดแล้ว
ก็ฉันทินั้นเหมือนกัน ไพเราะ ชวนใจ ชวนให้ฟัง และให้เคลิบเคลิ้ม ดูกรอานนท์
ก็สมัยนั้น ในกุสวดีราชธานี มีนักเลง นักเล่น และนักดื่ม พวกเขามาเร่กัน
ด้วยเสียงแห่งแถวต้นตาลที่ต้องลมเหล่านั้น ฯ

[๑๖๔] ดูกรอานนท์ พระเจ้ามหาสุทิสสนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว
๗ ประการ และด้วยฤทธิ์ ๔ ประการ แก้ว ๗ ประการ เป็นไฉน ฯ

ดูกรอานนท์ เมื่อพระเจ้ามหาสุทิสสนะทรงสนานพระเศียรในวัน ๑๔ คำ
อันเป็นวันอโศก ทรงรักษากายอโศก เสด็จขึ้นบนปราสาทอันประเสริฐ จักรแก้ว
อันเป็นทิพย์ มีชีพันหนึ่ง มีกง มีดุม พร้อมบริบูรณ์ โดยอาการทั้งปวง ได้
ปรากฏขึ้น ท้าวเธอทอดพระเนตรเห็น จึงทรงพระดำริว่า ก็เราได้สดับเรื่องนี้มา
แล้วว่า ผู้ใดเป็นชาติติยราชผู้ได้มูรธาภิเษกแล้ว สนานพระเศียรในวัน ๑๔ คำ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

อันเป็นนโนโบสถ ทรงรักษาโบสถ์ เสด็จขึ้นสู่ปราสาทอันประเสริฐ จักรแก้วอันเป็นทิพย์ มีชีพหนึ่ง มีกม มืดม พร่อมบริบูรณ์ โดยอาการทั้งปวงย่อมปรากฏขึ้น พระราชาผู้นั้น ย่อมเป็นพระเจ้าจักรพรรดิดังนี้ เราพึงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิหรือหนอ ดุรอาณนที ลำดับนั้นพระเจ้ามหาสุทิสสนะเสด็จจากอาสนะ ทรงกระทำพระภาษาเจี๋ยงบำ พระหัตถ์ซ้ายทรงจับพระเศียรทอง พระหัตถ์ขวาทรงชูจักรแก้วขึ้น ตรัสว่า จักรแก้วอันเจริญ จงเป็น ไป จักรแก้วอันเจริญ จงข้านะวิเศษยิ่ง ดุรอาณนที ครั้นนั้นแล จักรแก้วนั้นก็เป็นไปทางปรตัมมิต พระเจ้ามหาสุทิสสนะพร้อมด้วยจตุรงคเสนา ก็เสด็จตาม ไป ดุรอาณนที จักรแก้วหยุดอยู่ในประเทศใด พระเจ้ามหาสุทิสสนะ ก็เสด็จเข้าพักแรมพร้อมด้วยจตุรงคเสนา ในประเทศนั้น ดุรอาณนที ก็ในปรตัมมิต พระราชาเหล่าใดเป็นปฏิปักษ์ พระราชาเหล่านั้นเข้าเฝ้าพระเจ้ามหาสุทิสสนะ แล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่มหाराช ขอพระองค์จงเสด็จมาเถิด พระองค์เสด็จมาดีแล้ว ราชสมบัติของหม่อมฉัน ย่อมเป็นของพระองค์ ขอพระองค์จงประทานพระบรมราโชวาท ฯ

พระเจ้ามหาสุทิสสนะจึงตรัสอย่างนี้ว่า พวกท่านไม่ฟังฆ่าสัตว์ ไม่ฟังถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ไม่ฟังประพฤติผิดในกาม ไม่ฟังกล่าวเท็จ ไม่ฟังดื่มน้ำเมา จงบริโศดตามเคยเถิด ดุรอาณนที ก็ในปรตัมมิต พระราชาเหล่าใดเป็นปฏิปักษ์ พระราชาเหล่านั้นกลับอ่อนน้อม ต่อพระเจ้ามหาสุทิสสนะ ดุรอาณนที ลำดับนั้นจักรแก้วก็ย่างเข้าสู่สมุทสด้านปรตัมมิต แล้วกลับเรียนไปทางทิศทักษิณ ย่างเข้าสู่สมุทสด้านทักษิณทิศแล้วกลับเรียนไปทางทิศปัจฉิม ย่างเข้าสู่สมุทสด้านทิศปัจฉิมแล้วกลับเรียนไปทางทิศอุดร พระเจ้ามหาสุทิสสนะทรงติดตาม ไปพร้อมด้วย จตุรงคเสนา ดุรอาณนที จักรแก้วหยุดอยู่ในประเทศใด พระเจ้ามหาสุทิสสนะก็เสด็จเข้าพักแรม พร้อมด้วยจตุรงคเสนา ในประเทศนั้น ดุรอาณนที ก็ในอุตตทิศ พระราชาเหล่าใดเป็นปฏิปักษ์ พระราชาเหล่านั้นเข้าเฝ้าพระเจ้ามหาสุทิสสนะ แล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่มหाराช ขอพระองค์จงเสด็จมาเถิด พระองค์เสด็จมาดีแล้ว ราชสมบัติของหม่อมฉันย่อมเป็นของพระองค์ ขอพระองค์จงประทานพระบรมราโชวาท ฯ

พระเจ้ามหาสุทิสสนะจึงตรัสอย่างนี้ว่า พวกท่านไม่ฟังฆ่าสัตว์ ไม่ฟังถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ ไม่ฟังประพฤติผิดในกาม ไม่ฟังกล่าวเท็จ ไม่ฟังดื่มน้ำเมา จงบริโศดตามเคยเถิด ดุรอาณนที ก็ในอุตตทิศ พระราชาเหล่าใดเป็นปฏิปักษ์ พระราชาเหล่านั้นกลับอ่อนน้อมต่อพระเจ้ามหาสุทิสสนะ ลำดับนั้นจักรแก้วนั้นก็กราบปรามปฐพีมีสมุทสด้านขอบเขตให้ราบคาบ เสร็จแล้วก็กลับมาทูลสาธุตราชธานี ปรากฏแก่พระเจ้ามหาสุทิสสนะ ที่พระทวารภายในพระราชวัง ณ มุขสำหรับท่าเรือราว ยังภายในราชวังของพระเจ้ามหาสุทิสสนะ ให้สว่างไสวอยู่ ดุรอาณนที จักรแก้วเห็นปานนี้ได้ปรากฏแก่พระเจ้ามหาสุทิสสนะ ฯ

[๑๖๕] ดุรอาณนที อีกประการหนึ่ง ช้างแก้วได้ปรากฏแก่พระเจ้ามหาสุทิสสนะ เป็นช้างเผือกล้วน เป็นที่ฟังของเหล่าสัตว์มีฤทธิ์ ไปในอากาศได้ เป็นพระยาช้างสกุลอุโบสถ พระเจ้ามหาสุทิสสนะทอดพระเนตรแล้วทรงพอพระทัย ตรัสว่า ท่านผู้เจริญ ยานคือช้างอันเจริญ ถ้าได้ฝึกหัด ดุรอาณนที ลำดับนั้น ช้างแก้วก็เข้าถึงการฝึกหัดเหมือนอย่างช้างอาชานัยที่เจริญ อันเขาฝึกหัดเรียบร้อยดีแล้วตลอดเวลานานจะนั้น ดุรอาณนที เรื่องเคยมีมาแล้ว พระเจ้า-

*มหาสุทิสสนะ เมื่อจะทรงทดลองช้างแก้วตัวนั้นแหละ พอเวลาเช้าก็เสด็จขึ้นทรงแล้วเสด็จเลียบไปตลอดปฐพีอันมีสมุทสด้านขอบเขต เสด็จกลับทูลสาธุตราชธานี แล้วเสวยพระกระยาหารเช้า ดุรอาณนที ช้างแก้วเห็นปานนี้ได้ปรากฏแก่พระเจ้ามหาสุทิสสนะ ฯ

[๑๖๖] ดุรอาณนที อีกประการหนึ่ง ม้าแก้วได้ปรากฏแก่พระเจ้ามหาสุทิสสนะ เป็นม้าขาวล้วน ศีรษะดำ มีผมเป็นพวงประดุจหย้าปล้อง มีฤทธิ์ ไปในอากาศได้ ชื่อลาหกัธราช ท้าวเธอทอดพระเนตรแล้วทรงพอพระทัย ตรัสว่า ท่านผู้เจริญ ยานคือม้าอันเจริญ ถ้าได้ฝึกหัด ลำดับนั้น ม้าแก้วนั้นก็เข้าถึงการฝึกหัดเหมือนอย่างม้าอาชานัยตัวเจริญ ที่ได้รับการฝึกหัดเรียบร้อยดีแล้วตลอดเวลานาน จะนั้น ดุรอาณนที เรื่องเคยมีมาแล้ว พระเจ้ามหาสุทิสสนะ เมื่อจะทรงทดลองม้าแก้วตัวนั้นแหละ ได้เสด็จขึ้นทรงในเวลาเช้า เสด็จเลียบไปตลอดปฐพีอันมีสมุทสด้านขอบเขต แล้วเสด็จกลับทูลสาธุตราชธานี แล้วเสวยพระกระยาหารเช้า ดุรอาณนที ม้าแก้วเห็นปานนี้ได้ปรากฏแก่พระเจ้ามหาสุทิสสนะ ฯ

[๑๖๗] ดุรอาณนที อีกประการหนึ่ง แก้วมณีได้ปรากฏแก่พระเจ้ามหาสุทิสสนะ เป็นแก้วไพฑูรย์อันงามเกิดเองอย่างบริสุทธิ์ แปรเหลี่ยม นาย

ช่างเจียรไนดีแล้ว สกลีแวววาว สมส่วนทุกอย่าง ดุราอาณนั แสงสว่าง
ของแก้วมณีนั้น แผ่ไปโดยรอบประมาณโยชน์หนึ่ง ดุราอาณนั เรื่องเคยมี
มาแล้ว พระเจ้ามหาสุทิสสนะเมื่อจะทรงทดลองแก้วมณีดวงนั้น ทรงยังจตุรงค-

* เสนาให้ผูกสอดเครื่องรบ ทรงยกแก้วมณีไว้ปลายธง แล้วเสด็จไปยืนในที่มืด
ในราตรีกาล ดุราอาณนั ชาวบ้านที่อยู่โดยรอบ ต่างพากันสำคัญว่ากลางวัน
ประกอบการทำงานด้วยแสงสว่างนั้น ดุราอาณนั แก้วมณีเห็นปานนี้ ได้
ปรากฏแก่พระเจ้ามหาสุทิสสนะ ฯ

[๑๖๘] ดุราอาณนั อีกประการหนึ่ง นางแก้วได้ปรากฏแก่พระเจ้า
มหาสุทิสสนะ เป็นสตรีรูปงาม นาดู นาลีอมนิส กอปรด้วยผิวพรรณผุดผ่อง
ยิ่งนัก ไม่สูงเกิน ไม่ต่ำเกิน ไม่พอมเกิน ไม่อ้วนเกิน ไม่ดำเกิน ไม่ขาวเกิน
เยียวรณของหญิงมนุษย์ แต่ไม่ถึงวรรณทิพย์ ดุราอาณนั สัมผัสแห่งกายของ
นางแก้วนั้น เห็นปานนี้ คือ เหมือนปุยขนหรือปุยฝ้าย นางแก้วนั้น ฤดูหนาว
ตัวอุ่น ฤดูร้อนตัวเย็น กลิ่นจันทร์ฟุ้งออกจากกาย กลิ่นอบผลฟุ้งออกจากปาก
ของนางแก้วนั้น นางแก้วนั้นมีปรกติตื่นก่อน มีปรกตินอนภายหลัง คอยฟังว่าจะ
โปรดให้ทำอะไร ประพฤติต่อพระทัย เพ็ดทูลด้วยถ้อยคำที่น่ารัก นางแก้วนั้น
แม้ใจก็ไม่คิดนอกพระทัยพระเจ้ามหาสุทิสสนะ โหนเลยกายนางจะเป็นได้เล่า
ดุราอาณนั นางแก้วเห็นปานนี้ ได้ปรากฏแก่พระเจ้ามหาสุทิสสนะ ฯ

[๑๖๙] ดุราอาณนั อีกประการหนึ่ง ฤๅหบดีแก้วได้ปรากฏแก่พระเจ้า
มหาสุทิสสนะ ฤๅหบดีแก้วนั้นปรากฏว่ามีลักษณะเป็นทิพย์ซึ่งเกิดแต่ผลแห่งกรรม
อาจเห็นขุมทรัพย์ทั้งที่มีเจ้าของและ ไม่มีเจ้าของ ฤๅหบดีแก้วนั้นเข้าเฝ้าพระเจ้า
มหาสุทิสสนะ แล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า ขอเดชะ พระองค์จึงมีความชวนชวายน้อย
ข้าพระพุทธเจ้าจักกระทำหน้าที่เรื่องทรัพย์ด้วยทรัพย์ของพระองค์ ดุราอาณนั
เรื่องเคยมีมาแล้ว พระเจ้ามหาสุทิสสนะเมื่อจะทรงทดลองฤๅหบดีแก้วนั้นแหละ
ได้เสด็จลงเรือตัดข้ามกระแสน้ำไปกลางแม่น้ำคงคา แล้วตรัสกะฤๅหบดีแก้วว่า
ฤๅหบดี เราต้องการเงินและทอง ฤๅหบดีแก้วกราบทูลว่า ข้าแต่มหाराช ถ้า
เช่นนั้น จงเทียบเรือเข้าไปริมตลิ่งข้างหนึ่ง ดุราอาณนั เราต้องการเงินและทอง
ที่นี่ ดุราอาณนั ลำดับนั้น ฤๅหบดีแก้วนั้น เอามือทั้งสองจมน้ำลง ไปยกหม้อ
อันเต็มด้วยเงินและทองขึ้นมา แล้วกราบทูลพระเจ้ามหาสุทิสสนะว่า ขอเดชะ
เท่านั้นพอละ เท่านั้นเป็นอันทำแล้ว พระเจ้ามหาสุทิสสนะ ตรัสอย่างนี้ว่า ฤๅหบดี
เท่านั้นพอละ เท่านั้นเป็นอันทำแล้ว เท่านั้นเป็นอันบูชาแล้ว ดังนี้ ดุราอาณนั
ฤๅหบดีแก้ว เห็นปานนี้ได้ปรากฏแก่พระเจ้ามหาสุทิสสนะ ฯ

[๑๗๐] ดุราอาณนั อีกประการหนึ่ง ปริณายกแก้วได้ปรากฏแก่
พระเจ้ามหาสุทิสสนะ ปริณายกแก้วนั้นเป็นบัณฑิต เจียบแหลม มีปัญญาสามารถ
เพื่อยังพระเจ้ามหาสุทิสสนะ ให้ดำเนินเข้าไปยังที่ที่ควรเข้าไป ให้หลีกไปยังที่ที่
ควรหลีกไป หรือให้ทรงยับยั้ง ในที่ที่ควรยับยั้ง ปริณายกแก้วนั้นเข้าเฝ้าพระเจ้า
มหาสุทิสสนะ แล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า ขอเดชะ ขอพระองค์จึงเป็นผู้ชวนชวายน้อย
ข้าพระพุทธเจ้าจักปกครองเอง ดุราอาณนั ปริณายกแก้วเห็นปานนี้ ได้
ปรากฏแก่พระเจ้ามหาสุทิสสนะ ดุราอาณนั พระเจ้ามหาสุทิสสนะทรงประกอบ
ด้วยแก้ว ๗ ประการ ฯ

[๑๗๑] ดุราอาณนั พระเจ้ามหาสุทิสสนะทรงประกอบได้ด้วยฤทธิ์ ๔
ประการ ฤทธิ์ ๔ ประการ เป็นไฉน ฯ

ดุราอาณนั พระเจ้ามหาสุทิสสนะ มีพระรูปงามนาดู นาลีอมนิส
กอปรด้วยผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก เกินกว่ามนุษย์อื่นๆ ดุราอาณนั พระเจ้ามหา
สุทิสสนะทรงประกอบด้วยฤทธิ์นี้ เป็นที่หนึ่ง ฯ

[๑๗๒] ดุราอาณนั อีกประการหนึ่ง พระเจ้ามหาสุทิสสนะ เป็นผู้ที่มี
พระชนม์ยืน ดำรงอยู่สืบกาลนานกว่ามนุษย์เหล่าอื่นยิ่งนัก ดุราอาณนั พระเจ้า
มหาสุทิสสนะทรงประกอบด้วยฤทธิ์นี้เป็นที่สอง ฯ

[๑๗๓] ดุราอาณนั อีกประการหนึ่ง พระเจ้ามหาสุทิสสนะทรงมี
พระโรคาพารน้อย มีทุกข์น้อย ประกอบด้วยไฟธาตุ อันเกิดแต่วิบากสม่า
เสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก เกินกว่ามนุษย์เหล่าอื่น ดุราอาณนั พระเจ้า
มหาสุทิสสนะทรงประกอบด้วยฤทธิ์นี้ เป็นที่สาม ฯ

[๑๗๔] ดุราอาณนั อีกประการหนึ่ง พระเจ้ามหาสุทิสสนะ เป็นที่
รักใคร่ เป็นที่ขอบใจของพวกราหมณ์และฤๅหบดีทั้งหลาย เหมือนอย่างบิดา
ย่อมเป็นที่รักใคร่ เป็นที่ขอบใจของบุตรทั้งหลายฉันใด พระเจ้ามหาสุทิสสนะ
ก็เป็นที่รักใคร่ เป็นที่ขอบใจของพวกราหมณ์และฤๅหบดีทั้งหลาย ฉะนั้น ดุรา
อาณนั พวกราหมณ์และฤๅหบดีทั้งหลาย เป็นที่รักใคร่ เป็นที่ขอบใจของ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

พระเจ้ามหาสุทิสสนะเหมือนอย่างบุตร ย่อมเป็นที่รักใคร่ เป็นที่ขบใจของบิดา
ฉันใด พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็เป็นที่รักใคร่ เป็นที่ขบใจของพระเจ้า
มหาสุทิสสนะ ฉะนั้น ดูกรอานนท์ เรื่องเคยมีมาแล้ว พระเจ้ามหาสุทิสสนะ
เสด็จออกประพาสพระราชอุทยานด้วยจาดรงคเสนา ลำดับนั้น พวกพราหมณ์และ
คฤหบดีเข้าเฝ้าพระเจ้ามหาสุทิสสนะ แล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า ขอเดชะ ขอ
พระองค์อย่าด่วนเสด็จไป พวกข้าพระพุทธเจ้าจักได้เห็นพระองค์นานๆ ดูกร
อานนท์ ฝ่ายพระเจ้ามหาสุทิสสนะตรัสเตือนสารถีว่า จงขับรถช้าๆ เราจะพึง
ได้ดูพวกพราหมณ์และคฤหบดีนานๆ ดูกรอานนท์ พระเจ้ามหาสุทิสสนะ
ทรงประกอบด้วยฤทธิ์นี้เป็นที่สี่ พระเจ้ามหาสุทิสสนะทรงประกอบด้วยฤทธิ์
๔ ประการนี้ ฯ

[๑๓๕] ครั้นนั้นแล อานนท์ พระเจ้ามหาสุทิสสนะได้ทรงพระดำริว่า
ถ้ากระไร เราจะพึงขุดสระโบกขรณีระยะห่างกันสระละร้อยชั่ววัน ในระหว่าง
ต้นตาลเหล่านั้น ดูกรอานนท์ พระเจ้ามหาสุทิสสนะ ให้สร้างสระโบกขรณีระยะห่าง
กันสระละร้อยชั่ววัน ในระหว่างต้นตาลเหล่านั้น สระโบกขรณีเหล่านั้น ก่อด้วยอิฐ
๔ ชนิด อิฐชนิดหนึ่งแล้วด้วยทอง ชนิดหนึ่งแล้วด้วยเงิน ชนิดหนึ่งแล้วด้วย
แก้วไพฑูรย์ ชนิดหนึ่งแล้วด้วยแก้วผลึก ในบรรดาสระโบกขรณีเหล่านั้น สระ
หนึ่งมีบันได ๔ ด้าน ๔ ชนิด บันไดด้านหนึ่งแล้วด้วยทอง ด้านหนึ่งแล้วด้วยเงิน
ด้านหนึ่งแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ด้านหนึ่งแล้วด้วยแก้วผลึก บันไดแล้วด้วยทอง
แม่บันไดแล้วด้วยทอง ลูกบันไดและพนักแล้วด้วยเงิน บันไดแล้วด้วยเงิน แม่บันได
แล้วด้วยเงิน ลูกบันไดและพนักแล้วด้วยทอง บันไดแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ แม่บันได
แล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ลูกบันไดและพนักแล้วด้วยแก้วผลึก บันไดแล้วด้วยแก้วผลึก
แม่บันไดแล้วด้วยแก้วผลึก ลูกบันไดและพนักแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ดูกรอานนท์
สระโบกขรณีเหล่านั้นเวดล้อมด้วยเวทีสองชั้น เวทียชั้นหนึ่งแล้วด้วยทอง เวทีย
ชั้นหนึ่งแล้วด้วยเงิน เวทียแล้วด้วยทอง เสาแล้วด้วยทอง คันทันและกรอบแล้ว
ด้วยเงิน เวทียแล้วด้วยเงิน เสาแล้วด้วยเงิน คันทันและกรอบแล้วด้วยทอง ฯ

ดูกรอานนท์ ลำดับนั้น พระเจ้ามหาสุทิสสนะทรงพระดำริว่า ถ้ากระไร
เราพึงให้ปลูกไม้ดอกเห็นปานนี้ ในสระโบกขรณีเหล่านี้ คืออุบล ปทุม โกมุท
บุณฑริก อันเมล็ดดอกได้ทุกฤดูกาล ไม่ต้องให้ปวงชนผู้มาต้องกลับไปมือเปล่า
ดูกรอานนท์ พระเจ้ามหาสุทิสสนะรับสั่งให้คนปลูกไม้ดอกเห็นปานนั้น ในสระ
โบกขรณีเหล่านั้น คือ อุบล ปทุม โกมุท บุณฑริก อันเมล็ดดอกได้ทุก
ฤดูกาล ไม่ต้องให้ชนผู้มาต้องกลับไปมือเปล่า ครั้นนั้นแล อานนท์ พระเจ้า
มหาสุทิสสนะ ได้ทรงพระดำริว่า ถ้ากระไร เราพึงวางบุษย์เชิญคนให้อาบน้ำ
ไว้ที่ฝั่งสระโบกขรณีเหล่านี้ จักได้เชิญคนผู้มาแล้วๆ ให้อาบน้ำ ดูกรอานนท์
พระเจ้ามหาสุทิสสนะ ทรงวางบุษย์เชิญคนให้อาบน้ำไว้ที่ขอบสระโบกขรณี
เหล่านั้น สำหรับเชิญคนผู้มาแล้วๆ ให้อาบน้ำ ฯ

ดูกรอานนท์ ลำดับนั้น พระเจ้ามหาสุทิสสนะได้ทรงพระดำริว่า ถ้า
กระไร เราพึงตั้งทานเห็นปานนี้ไว้ที่ขอบสระโบกขรณีเหล่านี้ คือ ข้าวสำหรับ
ผู้ต้องการข้าว น้ำสำหรับผู้ต้องการน้ำ ผ้าสำหรับผู้ต้องการผ้า ยานสำหรับผู้ต้องการ
การยาน ที่นอนสำหรับผู้ต้องการที่นอน สตรีสำหรับผู้ต้องการสตรี เงินสำหรับผู้
ต้องการเงิน และทองสำหรับผู้ต้องการทอง ดูกรอานนท์ พระเจ้ามหาสุทิสสนะ
ได้ทรงตั้งทานเห็นปานนี้ไว้ที่ขอบสระโบกขรณีเหล่านั้น คือข้าวสำหรับผู้ต้องการข้าว
น้ำสำหรับผู้ต้องการน้ำ ผ้าสำหรับผู้ต้องการผ้า ยานสำหรับผู้ต้องการการยาน ที่นอน
สำหรับผู้ต้องการที่นอน สตรีสำหรับผู้ต้องการสตรี เงินสำหรับผู้ต้องการเงิน
และทองสำหรับผู้ต้องการทอง ฯ

[๑๓๖] ดูกรอานนท์ ครั้นนั้นแล พวกพราหมณ์และคฤหบดี ถือเอาทรัพย์สิน
สมบัติเป็นอันมาก เข้าไปเฝ้าพระเจ้ามหาสุทิสสนะ แล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า ขอ
เดชะ ทรัพย์สินสมบัติเป็นจำนวนมากนี้ พวกข้าพระพุทธเจ้านำมาเฉพาะพระองค์เท่านั้น
ขอพระองค์จงทรงรับทรัพย์สินสมบัตินี้ มีพระราชดำริว่า ช่างเถอะ พ่อผู้เจริญ
ทรัพย์สินสมบัติอันมากมายนี้ พวกท่านนำมาเพื่อเราโดยพลอันชอบธรรม จงเป็นของ
พวกท่านเถิด และจงนำเอาไปยิ่งกว่านี้ พวกเขาถูกพระราชดำริห้าม ได้หลีกเลี่ยง
ไปข้างหนึ่ง แล้วปรึกษากันอย่างนี้ว่า การที่พวกเราจะนำทรัพย์สินสมบัติเหล่านี้
กลับคืนไปยังเรือนของตนอีกนั้น ไม่สมควรเลย ถ้ากระไร พวกเราจงช่วยกัน
สร้างนิเวศน์ถวายพระเจ้ามหาสุทิสสนะ พวกเขาได้เข้าเฝ้าพระเจ้ามหาสุทิสสนะ
กราบทูลอย่างนี้ว่า ขอเดชะ พวกข้าพระพุทธเจ้าจะช่วยกันสร้างนิเวศน์ถวายแด่
พระองค์ ดูกรอานนท์ พระเจ้ามหาสุทิสสนะทรงรับด้วยดุษณีภาพ ฯ

[๑๓๗] ดูกรอานนท์ ครั้นนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพได้ทรงทราบ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

พระดำริของพระเจ้ามหาสุทิสสนะ จึงมีเทวโองการตรัสเรียกวิศวกรรมเทพบุตรมา
สั่งว่า เพื่อนวิศวกรรม เธอจงมานี้เถิด เธอจงไปสร้างนิเวศน์ชื่อว่าธรรมปราสาท
เพื่อพระเจ้ามหาสุทิสสนะ ดุรอาณนที วิศวกรรมเทพบุตรรับสนองเทวบัญชาแล้ว
อันตรธานไปจากดาวดึงส์เทวโลก ได้ปรากฏเฉพาะพระพักตร์ของพระเจ้ามหา-

*สุทิสสนะ เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลัง เขี่ยดเชนที่คู้หรือคู้เขนที่เขี่ยดเข้า
ฉะนั้น ดุรอาณนที ลำดับนั้น วิศวกรรมเทพบุตร ได้กราบทูลพระเจ้ามหา
สุทิสสนะว่า ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้าจักนิรมิตนิเวศน์ชื่อธรรมปราสาทถวาย
พระองค์ พระเจ้ามหาสุทิสสนะทรงรับด้วยอัศจรรย์ภาพ ฯ

ดุรอาณนที วิศวกรรมเทพบุตรได้นิรมิตนิเวศน์ชื่อธรรมปราสาท แต่
พระเจ้ามหาสุทิสสนะ ธรรมปราสาทได้มีปริมาณโดยยาวหนึ่งโยชน์ ด้านปรกติ
ทิศและปัจฉิมทิศ โดยกว้างก็โยชน์ ด้านอุตตทิศและทักษิณทิศ ดุรอาณนที
ธรรมปราสาทมีวัตถุที่ก่อด้วยอิฐ ๔ ชนิด โดยส่วนสูงกว่าสามชั่วบุรุษ คือ อิฐ
ชนิดหนึ่งแล้วด้วยทอง ชนิดหนึ่งแล้วด้วยเงิน ชนิดหนึ่งแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์
ชนิดหนึ่งแล้วด้วยแก้วผลึก ธรรมปราสาทมีเสาแปดหมื่นสี่พันต้น แบ่งเป็นสี่ชนิด
เสาชนิดหนึ่งแล้วด้วยทอง ชนิดหนึ่งแล้วด้วยเงิน ชนิดหนึ่งแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์
ชนิดหนึ่งแล้วด้วยแก้วผลึก ธรรมปราสาทปูลาดด้วยแผ่นกระดาน ๔ ชนิด กระดาน
ชนิดหนึ่งแล้วด้วยทอง ชนิดหนึ่งแล้วด้วยเงิน ชนิดหนึ่งแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์
ชนิดหนึ่งแล้วด้วยแก้วผลึก ธรรมปราสาทมีบันได ๒๔ บันได แบ่งเป็น ๔ ชนิด
บันไดชนิดหนึ่งแล้วด้วยทอง ชนิดหนึ่งแล้วด้วยเงิน ชนิดหนึ่งแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์
ชนิดหนึ่งแล้วด้วยแก้วผลึก บันไดที่แล้วด้วยทอง แม่บันไดแล้วด้วยทอง ลูก
บันไดและพนักแล้วด้วยเงิน บันไดที่แล้วด้วยเงิน แม่บันไดแล้วด้วยเงิน ลูก
บันไดและพนักแล้วด้วยทอง บันไดที่แล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ แม่บันไดแล้วด้วย
แก้วไพฑูรย์ ลูกบันไดและพนักแล้วด้วยแก้วผลึก บันไดที่แล้วด้วยแก้วผลึก
แม่บันไดแล้วด้วยแก้วผลึก ลูกบันไดและพนักแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ในธรรม-

*ปราสาทมีเรือนยอดแปดหมื่นสี่พัน แบ่งเป็น ๔ ชนิด เรือนยอดชนิดหนึ่งแล้ว
ด้วยทอง ชนิดหนึ่งแล้วด้วยเงิน ชนิดหนึ่งแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ชนิดหนึ่งแล้ว
ด้วยแก้วผลึก ในเรือนยอดแล้วด้วยทอง แต่งตั้งบัลลังก์เงินไว้ ในเรือนยอด
แล้วด้วยเงิน แต่งตั้งบัลลังก์ทองไว้ ในเรือนยอดแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ แต่งตั้ง
บัลลังก์แก้วไว้ ในเรือนยอดแล้วด้วยแก้วผลึก แต่งตั้งบัลลังก์แล้วด้วยแก้วบุษราคัม
ไว้ ที่ประตูเรือนยอดแล้วด้วยทอง มีต้นตาลแล้วด้วยเงินตั้งอยู่ ลำต้นของต้นตาล
นั้นแล้วด้วยเงิน ใบและผลแล้วด้วยทอง ที่ประตูเรือนยอดแล้วด้วยเงิน มี
ต้นตาลแล้วด้วยทองตั้งอยู่ ลำต้นของต้นตาลนั้นแล้วด้วยทอง ใบและผลแล้ว
ด้วยเงิน ที่ประตูเรือนยอดแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ มีต้นตาลแล้วด้วยแก้วผลึกตั้งอยู่
ลำต้นของต้นตาลนั้นแล้วด้วยแก้วผลึก ใบและผลแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ที่ประตู
เรือนยอดแล้วด้วยแก้วผลึก มีต้นตาลแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ตั้งอยู่ ลำต้นของ
ต้นตาลนั้นแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ใบและผลแล้วด้วยแก้วผลึก ฯ

[๑๗๘] ดุรอาณนที พระเจ้ามหาสุทิสสนะได้ทรงพระดำริว่า ถ้ากระไร
เราพึงให้สร้างสวนตาลแล้วด้วยทองล้วนไว้ที่ประตูเรือนยอดหลังใหญ่ สำหรับเรา
จักได้นั่งพักกลางวัน ดุรอาณนที พระเจ้ามหาสุทิสสนะรับสั่งให้สร้างสวนตาล
แล้วด้วยทองล้วนไว้ที่ประตูยอดเรือนหลังใหญ่ สำหรับทรงนั่งพักกลางวัน ดุร
อาณนที ธรรมปราสาทแวดล้อมด้วยเวที ๒ ชั้น เวทีชั้นหนึ่งแล้วด้วยทอง ชั้น
หนึ่งแล้วด้วยเงิน เวทีแล้วด้วยทอง มีเสาแล้วด้วยทอง ชั้นและกรอบแล้วด้วย
เงิน เวทีแล้วด้วยเงิน มีเสาแล้วด้วยเงิน ชั้นและกรอบแล้วด้วยทอง ดุร
อาณนที ธรรมปราสาทแวดล้อมด้วยชายแแห่งกระดิ่งสองชั้น ชายชั้นหนึ่งแล้วด้วย
ทอง ชั้นหนึ่งแล้วด้วยเงิน ชายที่แล้วด้วยทอง มีกระดิ่งแล้วด้วยเงิน ชายที่
แล้วด้วยเงิน มีกระดิ่งแล้วด้วยทอง ดุรอาณนที ชายแแห่งกระดิ่งเหล่านั้นต้อง
ลมพัดแล้ว มีเสียงไพเราะ ยวนใจ ชวนให้ฟัง และให้เคลิบเคลิ้ม ดุรอาณนที
เปรียบเหมือนดนตรีประกอบด้วยองค์ ๕ ที่บุคคลปรบตีแล้ว ประโคมตีแล้ว
บรรเลงโดยผู้เชี่ยวชาญ เสียงย่อมไพเราะ ยวนใจ ชวนให้ฟัง และให้เคลิบ
เคลิ้ม แม้ฉันใด ดุรอาณนที ชายแแห่งกระดิ่งเหล่านั้นต้องลมพัดแล้ว ก็ฉันนั้น
เหมือนกัน มีเสียงไพเราะ ยวนใจ ชวนให้ฟัง และให้เคลิบเคลิ้ม ดุรอาณนที
ในสมัยนั้น กุสาวดีราชธานี มีนักเลง นักเล่น และนักดื่ม พวกเขาบำเรอกัน
ด้วยเสียงแแห่งกระดิ่งที่ต้องลมเหล่านั้น ดุรอาณนที ธรรมปราสาทที่สำเร็จแล้ว
ยากที่จะดู ทำนัยนตาให้พราพราย ดุรอาณนที เปรียบเหมือนในสัทกาล คือ
ท้ายเดือนแห่งฤดูฝน เมื่ออากาศแจ่มใสปราศจากเมฆหมอก พระอาทิตย์ส่อง
นภาภาศสว่างจ้า ยากที่จะดู ย่อมทำนัยนตาให้พราพรายฉันใด ธรรมปราสาท

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ยากที่จะดู ย่อมทำให้นัยตาให้พราพราย ฯ

ดูกรอานนท์ ลำดับนั้นพระเจ้ามหาสุทสสะได้ทรงพระดำริว่า ถ้ากระไร
เราพึงสร้างสระชื่อธรรมโปกขรณีไว้เบื้องหน้าธรรมปราสาท ดูกรอานนท์ พระเจ้า-

*มหาสุทสสะได้ทรงสร้างสระชื่อธรรมโปกขรณีไว้เบื้องหน้าธรรมปราสาท ดูกร
อานนท์ ธรรมโปกขรณีโดยยาว ด้านทิศบูรพาและทิศปัจจิม ๑ โยชน์ โดยกว้าง
ด้านทิศอุดรและทิศทักษิณ กึ่งโยชน์ ธรรมโปกขรณีก่อด้วยอิฐ ๔ ชนิด อิฐชนิด
หนึ่งแล้วด้วยทอง ชนิดหนึ่งแล้วด้วยเงิน ชนิดหนึ่งแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ชนิดหนึ่ง
แล้วด้วยแก้วผลึก ฯ

ดูกรอานนท์ ธรรมโปกขรณีมีบันได ๒๔ บันได แบ่งเป็น ๔ ชนิด บันได
ชนิดหนึ่งแล้วด้วยทอง ชนิดหนึ่งแล้วด้วยเงิน ชนิดหนึ่งแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์
ชนิดหนึ่งแล้วด้วยแก้วผลึก บันไดที่แล้วด้วยทอง แม่บันไดแล้วด้วยทอง ลูก-

*บันไดและพนักแล้วด้วยเงิน บันไดที่แล้วด้วยเงิน แม่บันไดแล้วด้วยเงิน ลูก-

*บันไดและพนักแล้วด้วยทอง บันไดที่แล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ แม่บันไดแล้วด้วย-

*แก้วไพฑูรย์ ลูกบันไดและพนักแล้วด้วยแก้วผลึก บันไดที่แล้วด้วยแก้วผลึก
แม่บันไดแล้วด้วยแก้วผลึก ลูกบันไดและพนักแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ฯ

ดูกรอานนท์ ธรรมโปกขรณีแวดล้อมด้วยเวทสองชั้น เวทชั้นหนึ่งแล้ว
ด้วยทอง ชั้นหนึ่งแล้วด้วยเงิน เวทที่แล้วด้วยทอง มีเสาหนึ่งแล้วด้วยทอง ชั้น
และกรอบแล้วด้วยเงิน เวทที่แล้วด้วยเงิน มีเสาแล้วด้วยเงิน ชั้นและกรอบแล้ว
ด้วยทอง ฯ

ดูกรอานนท์ ธรรมโปกขรณีแวดล้อมด้วยต้นตาล ๗ แถว ต้นตาลแถว
หนึ่งแล้วด้วยทอง แถวหนึ่งแล้วด้วยเงิน แถวหนึ่งแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ แถวหนึ่ง
แล้วด้วยแก้วผลึก แถวหนึ่งแล้วด้วยแก้วโกเมน แถวหนึ่งแล้วด้วยแก้วบุษราคัม
แถวหนึ่งแล้วด้วยรัตนะทุกอย่าง ต้นตาลที่แล้วด้วยทอง ลำต้นแล้วด้วยทอง ใบ
และผลแล้วด้วยเงิน ต้นตาลที่แล้วด้วยเงิน ลำต้นแล้วด้วยเงิน ใบและผลแล้ว
ด้วยทอง ต้นตาลที่แล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ลำต้นแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ใบและผล
แล้วด้วยแก้วผลึก ต้นตาลที่แล้วด้วยแก้วผลึก ลำต้นแล้วด้วยแก้วผลึก ใบและผล
แล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ต้นตาลที่แล้วด้วยแก้วโกเมน ลำต้นแล้วด้วยแก้วโกเมน
ใบและผลแล้วด้วยแก้วบุษราคัม ต้นตาลที่แล้วด้วยแก้วบุษราคัม ลำต้นแล้วด้วย
แก้วบุษราคัม ใบและผลแล้วด้วยแก้วโกเมน ต้นตาลที่แล้วด้วยรัตนะทุกอย่าง
ลำต้นแล้วด้วยรัตนะทุกอย่าง ใบและผลแล้วด้วยรัตนะทุกอย่าง ฯ

ดูกรอานนท์ แถวต้นตาลเหล่านั้นเมื่อต้องลมพัดแล้ว มีเสียงอันไพเราะ
ชวนใจ ชวนให้ฟัง และให้เคลิบเคลิ้ม ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนดนตรีมโหรี ๔
ที่บุคคลปรบตีแล้ว ประโคมตีแล้ว บรรเลงโดยผู้เชี่ยวชาญ เสียงย่อมไพเราะ
ชวนใจ ชวนฟัง และให้เคลิบเคลิ้ม แม้นั้นใด ดูกรอานนท์ เสียงแห่งแถว-

*ต้นตาลเหล่านั้น ที่ต้องลมพัดแล้วก็ฉันนั้นเหมือนกัน ไพเราะ ชวนใจ ชวนให้ฟัง
และให้เคลิบเคลิ้ม ดูกรอานนท์ ก็สมัยนั้น ในกุสาวดีราชธานี มีนักเลง นักเล่น
นักดื่ม พวกเขานำเรอกันกันด้วยเสียงแห่งแถวต้นตาลที่ต้องลมเหล่านั้น ดูกร-

*อานนท์ เมื่อธรรมปราสาทสำเร็จแล้ว และธรรมโปกขรณีสำเร็จแล้ว พระเจ้า
มหาสุทสสะได้ทรงยังสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ให้เฝ้าด้วยสมณบริวารและ
พราหมณบริวาร ที่ตนปรารถนาทุกอย่าง แล้วเสด็จขึ้นสู่ธรรมปราสาท ฉะนั้นแล ฯ

จบภาณวารที่หนึ่ง

[๑๓๙] ดูกรอานนท์ ครั้นนั้นแล พระเจ้ามหาสุทสสะได้ทรงพระดำริว่า
นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไรของเราหนอ เป็นวิบากแห่งกรรมอะไร ที่เป็นเหตุให้เรา
มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมากอย่างนี้ ในบัดนี้ ดูกรอานนท์ ลำดับนั้น
พระเจ้ามหาสุทสสะได้ทรงพระดำริว่า นี่เป็นผลแห่งกรรม ๓ ประการของเรา
เป็นวิบากแห่งกรรม ๓ ประการ ที่เป็นเหตุให้เรา มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมาก
อย่างนี้ ในบัดนี้ กรรม ๓ ประการ คือ ทาน ทมะ สัมมชละ ดูกรอานนท์
ลำดับนั้น พระเจ้ามหาสุทสสะเสด็จเข้าไปยังกุฎาคารหลังใหญ่ ครั้นเสด็จเข้าไป
แล้วประทับยืนที่ประตูกุฎาคารหลังใหญ่ ทรงเปล่งพระอาทนะว่า กามวิตก จงหยุด
พยาบาทวิตก จงหยุด วิหิงสาวิตก จงหยุด กามวิตก จงกลับเพียงแค่นี้เถิด
พยาบาทวิตกจงกลับเพียงแค่นี้เถิด วิหิงสาวิตก จงกลับเพียงแค่นี้เถิด ดูกรอานนท์
ลำดับนั้น พระเจ้ามหาสุทสสะเสด็จเข้าไปยังกุฎาคารหลังใหญ่ ประทับนั่งบน
บัลลังก์แล้วด้วยทอง ทรงส่งจากกาม ส่งจากอกุศลธรรม ทรงบรรลุปฐุมมาน
มวิตก มิวิจาร มีปิตี และสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ทรงบรรลุตติยमान มีความผ่องใส
แห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจาร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
สงบไปมีปิตุและสขเกิดแต่สมาธิอยู่ เป็นผู้มือเบกขา มีสติสัมปชัญญะ และ
เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปิตุสิ้นไป ทรงบรรลุตถียณาน ที่พระอริยะทั้งหลาย
สรรเสริญว่า ผู้ได้มานี้ เป็นผู้มือเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ทรงบรรลุตถียณาน
ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละทุกข์ละสุข และดับโทมนัสโสมนัสก่อนๆ ได้ มี
อุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิอยู่ ฯ

[๑๔๐] ดุรอาณนที ครั้นนั้นแล พระเจ้ามหาสุทิสสนะเสด็จออกจาก
กุฎาคารหลังใหญ่ เสด็จเข้าไปยังกุฎาคารแล้วด้วยทอง ประทับบนบัลลังก์แล้วด้วย
เงิน ทรงมีพระทัยประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สองที่สามที่สี่
ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลกทั่ว
สัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยพระทัยอันประกอบด้วยเมตตาอันไพบูรณ์ ถึง
ความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ มีพระทัย
ประกอบด้วยกรุณา . . . มีพระทัยประกอบด้วยมฤตดา . . . มีพระทัยประกอบด้วยอุเบกขา
แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สองที่สามที่สี่ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน
เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลกทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยพระทัย
อันประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบูรณ์ ถึงความเป็นใหญ่หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร
ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ฯ

[๑๔๑] ดุรอาณนที พระเจ้ามหาสุทิสสนะ มีพระนครขึ้นแปดหมื่น
สี่พัน มีกฐาติราชธานีเป็นประมุข มีปราสาทแปดหมื่นสี่พัน มีธรรมปราสาท
เป็นประมุข มีเรือนยอดแปดหมื่นสี่พัน มีเรือนยอดหลังใหญ่เป็นประมุข มีบัลลังก์
แปดหมื่นสี่พันแล้วด้วยทอง แล้วด้วยเงิน แล้วด้วยงา แล้วด้วยแก้วบุษราคัม
ลาดด้วยขนเจียม ลาดด้วยสักหลาด ลาดด้วยผ้าปิกลวดลาย ลาดด้วยหนังกาง
อย่างดี มีพนักอันสูง มีนวมทั้งสองข้างแดง มีช้างแปดหมื่นสี่พันเชือก มีเครื่อง
อลังการแล้วด้วยทอง มีธงแล้วด้วยทอง คลุมด้วยตาข่ายแล้วด้วยทอง มีพระยา-

* ข้างสกุลอุโบสถเป็นประมุข มีม้าแปดหมื่นสี่พัน มีเครื่องอลังการแล้วด้วยทอง
มีธงแล้วด้วยทอง คลุมด้วยตาข่ายแล้วด้วยทอง มีลาหอกัศราเป็นประมุข มี
รถแปดหมื่นสี่พันหุ้มด้วยหนังราชสีห์ หนังเสือโคร่ง และหนังเสือเหลือง หุ้ม
ด้วยผ้ากัมพลเหลือง มีอสังการแล้วด้วยทอง มีธงแล้วด้วยทอง มีตาข่ายปกคลุม
แล้วด้วยทอง มีรถเวทยานต์เป็นประมุข มีแก้วแปดหมื่นสี่พันดวง มีแก้วมณี
เป็นประมุข มีสตรีแปดหมื่นสี่พันนาง มีสุภักทาเทวีเป็นประมุข มีคฤหบดี
แปดหมื่นสี่พันคน มีคฤหบดีแก้วเป็นประมุข มีกษัตริย์แปดหมื่นสี่พันองค์
ผู้สวามีภักดี มีปริณายกแก้วเป็นประมุข มีโคณมแปดหมื่นสี่พัน กำลังกำจัด
หลังน้ำนม กำลังเอภาชนะรองได้ มีผ้าไหมพัสตร์อย่างเนื้อดี ผ้าฝ้ายอย่างเนื้อดี
และผ้าไหมอย่างเนื้อดี ผ้ากัมพลอย่างเนื้อดี ประมาณแปดหมื่นสี่พันโกฏิพับ
มีพระกระยาหารเต็มภาชนะแปดหมื่นสี่พันสำหรับ มีคนนำมถวายทั้งเวลาเช้าและ
เวลาเย็น ฯ

[๑๔๒] ดุรอาณนที ก็โดยสมัยนั้นแล ข้างแปดหมื่นสี่พันเชือก
มาสู่ที่เฝ้าพระเจ้ามหาสุทิสสนะ ทั้งเวลาเช้าและเวลาเย็น ครั้นนั้น พระเจ้ามหา-

* สุทิสสนะทรงพระดำริว่า ข้างแปดหมื่นสี่พันเชือกของเราเหล่านี้ ย่อมมายังที่เฝ้า
ทั้งเช้าทั้งเย็น ถ้ากระไร ข้างจำนวนสี่หมื่นสองพัน ฟังมาสู่ที่เฝ้าโดยลวงร้อยปี
ต่อครั้ง ดุรอาณนที ลำดับนั้น พระเจ้ามหาสุทิสสนะตรัสเรียกปริณายกแก้วมา
ตรัสว่า เพื่อนปริณายก ข้างแปดหมื่นสี่พันเหล่านี้ มาสู่ที่เฝ้าทั้งเช้าทั้งเย็น
อย่ากระนั้นเลย โดยลวงไปร้อยปี พวกมันจงมาสู่ที่เฝ้าคราวละสี่หมื่นสองพันเชือก
ดุรอาณนที ปริณายกแก้วรับสนองพระบรมราชโองการของพระเจ้ามหาสุทิสสนะ
แล้ว ฯ

ดุรอาณนที ลำดับนั้น โดยสมัยต่อมา ข้างมาสู่ที่เฝ้าพระเจ้ามหาสุทิสสนะ
คราวละสี่หมื่นสองพันเชือก โดยลวงร้อยปีต่อครั้ง ดุรอาณนที ครั้นนั้นแล
โดยลวงไปหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี พระนางสุภักทาเทวีทรงพระดำริว่า
เราได้เฝ้าพระเจ้ามหาสุทิสสนะนานมาแล้ว ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปเฝ้าเยี่ยมพระองค์
ครั้งนั้น พระนางสุภักทาเทวีตรัสเรียกนางสนมมาตรัสว่า พวกท่านจงมา จงอาบน้ำ
ชำระเกล้าเสีย จงห่มผ้าสีเหลือง พวกเราได้เฝ้าพระเจ้ามหาสุทิสสนะนานมาแล้ว
พวกเราจักเข้าไปเฝ้าเยี่ยมพระองค์ ดุรอาณนที พวกนางสนมรับสนองพระราช-

* เสาวนีย์ของพระราชเทวีสุภักทา แล้วอาบน้ำชำระเกล้า ห่มผ้าสีเหลือง เข้าไปหา
พระนางสุภักทาเทวี ดุรอาณนที ครั้นนั้นแล พระนางสุภักทาเทวีตรัสเรียก
ปริณายกแก้วมาตรัสว่า พ่อปริณายกแก้ว ท่านจงจัดจตุรงคเสนา เราได้เฝ้าพระเจ้า
มหาสุทิสสนะนานมาแล้ว พวกเราจักไปเฝ้าพระองค์ ปริณายกแก้วรับสนอง
พระราชเสาวนีย์แล้ว จัดเตรียมจตุรงคเสนาไว้เรียบร้อยแล้วไปทูลว่า จตุรงคเสนา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
จัดพร้อมแล้ว ขอพระองค์จงทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด ฯ

ครั้งนั้นแล พระนางสัทธาเทวีพร้อมด้วยจตุรงคเสนาและนางสนมเสด็จ
ไปยังธรรมปราสาท ครั้นเสด็จเข้าไปขึ้นสู่ธรรมปราสาทแล้ว เสด็จเข้าไปสู่เรือน-
* ยอดหลังใหญ่ แล้วประทับยืนเหนี่ยวบานประตูเรือนยอดหลังใหญ่ พระเจ้ามหา-
* สัทธสนะ ได้สดับเสียงทรงพระดำริว่า อะไรรนอ เหมือนเสียงคนหนุ่มมาก จึงเสด็จ
ออกจากเรือนยอดหลังใหญ่ ทอดพระเนตรพระนางสัทธาเทวียืนเหนี่ยวบานประตู
ครั้นแล้ว ได้ตรัสกะพระนางว่า เทวี เธอจงหยุดอยู่ที่นั่นแหละ อย่าเข้ามาเลย
ลำดับนั้น พระเจ้ามหาสัทธสนะตรัสเรียกราชบุรุษคนหนึ่งมาตรัสว่า พ่อผู้เจริญ
มานี้แน่ พ่อจงนำบัลลังก์แล้วด้วยทองคำจากเรือนยอดหลังใหญ่ไปตั้งในสวนตาลอัน
แล้วด้วยทองคำล้วนราชบุรุษนั้นรับสนองพระราชโองการแล้ว ยกบัลลังก์แล้วด้วยทอง
จากเรือนยอดหลังใหญ่ ไปตั้งไว้ในสวนตาลอันแล้วด้วยทองคำล้วน ฯ

ลำดับนั้น พระเจ้ามหาสัทธสนะทรงสำเร็จสหัสยาด้วยพระปรีชาเบื่องขวา
ซ้อนพระบาทหล้อมพระบาท มีพระสติสัมปชัญญะ ฯ

[๑๘๓] ดูกุราณนที ครั้งนั้นแล พระนางสัทธาเทวีได้ทรงพระดำริว่า
พระอินทร์ของพระเจ้ามหาสัทธสนะผ่องใสยิ่งนัก บริสุทธิ พระจิวรรณผุดผ่อง
พระเจ้ามหาสัทธสนะอย่าได้ทรงทำกาลกิริยาเลย พระนางจึงกราบทูลพระเจ้ามหา-
* สัทธสนะว่า เทวะ พระนครแปดหมื่นสี่พันอันมีภุมมัตติราชธานีเป็นประมุขเหล่านี้
ของทูลกระหม่อม ขอทูลกระหม่อมจงยังฉันทะให้เกิดในพระนครเหล่านี้เถิด จง
ทำความไยดีในชีวิต เทวะ ปราสาทแปดหมื่นสี่พัน อันมีธรรมปราสาทเป็นประมุข
เหล่านี้ของทูลกระหม่อม ขอทูลกระหม่อมจงยังฉันทะให้เกิดในปราสาทเหล่านี้
ขอจงทรงทำความไยดีในชีวิต เทวะ เรือนยอดแปดหมื่นสี่พันหลัง มีเรือนยอด
หลังใหญ่เป็นประมุขเหล่านี้ของทูลกระหม่อม ขอทูลกระหม่อมจงยังฉันทะให้เกิด
ในเรือนยอดเหล่านี้ จงกระทำความไยดีในชีวิต เทวะ บัลลังก์แปดหมื่นสี่พัน
แล้วด้วยทอง แล้วด้วยเงิน แล้วด้วยงา แล้วด้วยแก้วบุษราคัม ลาดด้วยขนเจียม
ลาดด้วยสักหลาด ลาดด้วยผ้าปักเป็นลวดลาย ลาดด้วยหนังกวายอย่างดี มีพนัก
อันสูง มีนวมสีแดงทั้งสองข้างเหล่านี้ของทูลกระหม่อม ขอทูลกระหม่อมจงยัง
ฉันทะให้เกิดในบัลลังก์เหล่านี้ จงกระทำความไยดีในชีวิต เทวะ ช้างแปดหมื่น
สี่พันเชือก มีเครื่องอสังการแล้วด้วยทอง มีธงแล้วด้วยทอง มีดาขายเครื่องปกคลุม
แล้วด้วยทอง มีพระยาช้างตระกูลโอบสกลเป็นประมุขเหล่านี้ของทูลกระหม่อม
ขอทูลกระหม่อมจงยังฉันทะให้เกิดในช้างเหล่านี้ จงกระทำความไยดีในชีวิต เทวะ
ม้าแปดหมื่นสี่พันตัว มีเครื่องอสังการแล้วด้วยทอง มีธงแล้วด้วยทอง มีดาขาย
เครื่องปกคลุมแล้วด้วยทอง มีลาหอกอัศวารเป็นประมุขเหล่านี้ของทูลกระหม่อม
ขอทูลกระหม่อมจงยังฉันทะให้เกิดในม้าเหล่านี้ จงกระทำความไยดีในชีวิต เทวะ
รถแปดหมื่นสี่พันคัน หุ้มด้วยหนังราชสีห์ หุ้มเสือโคร่ง และหนังเสือเหลือง
หุ้มด้วยผ้ากัมพลเหลือง มีเครื่องอสังการแล้วด้วยทอง มีธงแล้วด้วยทอง มีดาขาย
เครื่องปกคลุมแล้วด้วยทอง มีรถเขยยันต์เป็นประมุขเหล่านี้ของทูลกระหม่อม
ขอทูลกระหม่อมจงยังฉันทะให้เกิดในรถเหล่านี้ จงกระทำความไยดีในชีวิต เทวะ
แก้วแปดหมื่นสี่พันดวง มีแก้วมณีเป็นประมุขเหล่านี้ของทูลกระหม่อม ขอทูล-
* กระหม่อมจงยังฉันทะให้เกิดในแก้วมณีเหล่านี้ จงกระทำความไยดีในชีวิต เทวะ
สตรีแปดหมื่นสี่พันนาง มีนางแก้วเป็นประมุขเหล่านี้ของทูลกระหม่อม ขอทูล-
* กระหม่อมจงยังฉันทะให้เกิดในสตรีเหล่านี้ จงกระทำความไยดีในชีวิต เทวะ
คฤหบดีแปดหมื่นสี่พันคน มีคฤหบดีแก้วเป็นประมุขเหล่านี้ของทูลกระหม่อม
ขอทูลกระหม่อมจงยังฉันทะให้เกิดในคฤหบดีเหล่านี้ จงกระทำความไยดีในชีวิต
เทวะ กษัตริย์แปดหมื่นสี่พันองค์ผู้สวามีภักดี มีปรีณายกแก้วเป็นประมุขเหล่านี้
ของทูลกระหม่อม ขอทูลกระหม่อมจงยังฉันทะให้เกิดในกษัตริย์เหล่านี้ จงทำความ
ไยดีในชีวิต เทวะ โคนมแปดหมื่นสี่พันตัว กำลังกำดัดหลังน่านม กำลังเอา
ภาชนะรองได้เหล่านี้ของทูลกระหม่อม ขอทูลกระหม่อมจงยังฉันทะให้เกิดใน
โคนมเหล่านี้ จงกระทำความไยดีในชีวิต เทวะ ผ้าไหมพัสดุอย่างเนื้อดี ผ้าฝ้าย
อย่างเนื้อดี และผ้าไหมอย่างเนื้อดี ผ้ากัมพลอย่างเนื้อดี แปดหมื่นสี่พันโกฏิพับ
เหล่านี้ของทูลกระหม่อม ขอทูลกระหม่อมจงยังฉันทะให้เกิดในผ้าเหล่านี้ จง
กระทำความไยดีในชีวิต พระกระยาหารเต็มภาชนะแปดหมื่นสี่พันสำหรับ มีคนนำมา
ถวายทั้งเวลาเย็นและเวลาเช้าเหล่านี้ของทูลกระหม่อม ขอทูลกระหม่อมจงยังฉันทะ
ให้เกิดในพระกระยาหารเหล่านี้ จงกระทำความไยดีในชีวิต ดังนี้ ฯ

ดูกุราณนที เมื่อพระนางกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระเจ้ามหาสัทธสนะได้
ตรัสตอบพระเทวีว่า เทวี เธอได้หักทายเราด้วยของที่น่ารัก น่าใคร่ น่าพอใจ
สิ้นกาลนานแล แต่ในกาลภายหลัง เธอจะหักเราด้วยของที่ไม่น่ารัก ไม่น่าใคร่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ไม่นำพอใจ พระนางกราบทูลว่า หม่อมฉันจะกราบทูลพระองค์อย่างไร เทวี
เธองงักทวยเราอย่างนี้ว่า ความเป็นต่างๆ ความพลัดพราก ความเป็นโดย
ประการอื่น จากสิ่งที่น่ารัก นำพอใจทั้งหลาย ทั้งปางทีเดียว ย่อมมี ทูลกระหม่อม
อย่าได้มีความอาลัยทำกาลกิริยาเลย กาลกิริยาของผู้มีความอาลัยเป็นทุกข์ และ
กาลกิริยาของผู้มีความอาลัย บัณฑิตดีเตือน ขอทูลกระหม่อมจงจะความพอพระทัย
ในพระนครแปดหมื่นสี่พัน อันมีกษัตริราชธานีเป็นประมุขเหล่านี้ของทูลกระหม่อม
เสียเถิด อย่าได้กระทำความอาลัยในชีวิตเลย ขอทูลกระหม่อมจงจะความพอพระ
ทัยในปราสาทแปดหมื่นสี่พัน . . . ในเรือนยอดแปดหมื่นสี่พัน . . . ในบัลลังก์
แปดหมื่นสี่พัน . . . ในช้างแปดหมื่นสี่พัน . . . ในม้าแปดหมื่นสี่พัน . . . ในรถ
แปดหมื่นสี่พัน . . . ในแก้วมณีแปดหมื่นสี่พัน . . . ในสตรีแปดหมื่นสี่พัน . . . ใน
คฤหบดีแปดหมื่นสี่พัน . . . ในกษัตริย์แปดหมื่นสี่พัน . . . ในโคณมแปดหมื่นสี่พัน . . .
ในผ้าไหมพัสดุอย่างเนื้อละเอียด ผ้าฝ้ายอย่างเนื้อดี ผ้าไหมอย่างเนื้อดี ผ้ากัมพล
อย่างเนื้อดีแปดหมื่นสี่พันโกฏิพูน . . . ในสำรับคาวหวานแปดหมื่นสี่พันที่ ขอทูล
กระหม่อมจงจะความพอพระทัยในสิ่งเหล่านี้ๆ เสียเถิด อย่างได้ทรงทำความอาลัย
ในชีวิตเลย ดังนี้ ดุรอาณนที เมื่อพระเจ้ามหาสุทิสสนะตรัสอย่างนี้แล้ว
พระนางสุภิตาทาเทวีทรงพระกรแสงหลังพระอัสสชล ฯ

ดุรอาณนที ครั้นนั้นแล พระนางสุภิตาทาเทวีทรงเช็ดพระอัสสชลแล้ว
กราบทูลพระเจ้ามหาสุทิสสนะว่า เทเว ความเป็นต่างๆ ความพลัดพราก ความเป็น
โดยประการอื่น จากสิ่งที่น่ารัก นำพอใจทั้งปางทีเดียว ย่อมมี ทูลกระหม่อม
อย่าได้มีความอาลัยทำกาลกิริยาเลย กาลกิริยาของผู้มีความอาลัยเป็นทุกข์ กาล
กิริยาของผู้มีความอาลัย บัณฑิตดีเตือน ขอทูลกระหม่อมจงจะความพอพระทัยใน
พระนครแปดหมื่นสี่พัน อันมีกษัตริราชธานีเป็นประมุขเหล่านี้ของทูลกระหม่อม
เสียเถิด อย่าได้ทรงทำความอาลัยในชีวิตเลย ขอทูลกระหม่อมจงจะความพอ-
* พระทัยในปราสาทแปดหมื่นสี่พัน . . . ในเรือนยอดแปดหมื่นสี่พัน . . . ในบัลลังก์
แปดหมื่นสี่พัน . . . ในช้างแปดหมื่นสี่พัน . . . ในม้าแปดหมื่นสี่พัน . . . ในรถ
แปดหมื่นสี่พัน . . . ในแก้วมณีแปดหมื่นสี่พัน . . . ในสตรีแปดหมื่นสี่พัน . . . ใน
คฤหบดีแปดหมื่นสี่พัน . . . ในกษัตริย์แปดหมื่นสี่พัน . . . ในโคณมแปดหมื่นสี่พัน . . .
ในผ้าไหมพัสดุอย่างเนื้อดี ผ้าฝ้ายอย่างเนื้อดี ผ้าไหมอย่างเนื้อดี ผ้ากัมพลอย่าง
เนื้อดีแปดหมื่นสี่พันโกฏิพูน . . . ในสำรับคาวหวานแปดหมื่นสี่พันที่ ขอทูล-
* กระหม่อมจงจะความพอพระทัยในสิ่งเหล่านี้ๆ เสียเถิด อย่างทรงกระทำความอาลัย
ในชีวิตเลย ดังนี้ ฯ

[๑๘๔] ดุรอาณนที ต่อมาไม่นาน พระเจ้ามหาสุทิสสนะได้ทรง
กระทำกาลกิริยา ดุรอาณนที คฤหบดีหรือบุตรแห่งคฤหบดี เมื่อบริโภคนิโคธนะ
อันเป็นที่ชอบใจ ย่อมมีนเมาในอาหาร ฉันท ความสวาทอารมณ์ในเวลาใกล้มรณะ
ของพระเจ้ามหาสุทิสสนะได้เป็นฉันนั้นเหมือนกัน และพระเจ้ามหาสุทิสสนะ
ครั้นเสด็จสวรรคตแล้ว ทรงเข้าถึงสุคติพรหมโลก ดุรอาณนที พระเจ้ามหา-
* สุทิสสนะทรงเล่นอย่างเด็กอยู่ประมาณแปดหมื่นสี่พันปี ทรงดำรงตำแหน่งอุปราช
อยู่แปดหมื่นสี่พันปี ทรงครอบครองราชสมบัติอยู่แปดหมื่นสี่พันปี ทรงดำรง
เพศคฤหัสถ์ประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมปราสาทแปดหมื่นสี่พัน ท้าวเธอทรง
เจริญพรหมวิหารสี่ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จึงเสด็จเข้าถึงพรหมโลก ฯ

[๑๘๕] ดุรอาณนที เธอคงจะคิดอย่างนี้ว่า สมัยนั้น พระเจ้ามหา-
* สุทิสสนะคงจะเป็นคนอื่นแน่ ดุรอาณนที ข้อนั้นเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น
สมัยนั้น เราได้เป็นพระเจ้ามหาสุทิสสนะ พระนครแปดหมื่นสี่พันอันมีกษัตริ
ราชธานีเป็นประมุขเหล่านั้นของเรา ปราสาทแปดหมื่นสี่พันอันมีธรรมปราสาทเป็น
ประมุขเหล่านั้น เรือนยอดของเราแปดหมื่นสี่พันอันมีเรือนยอดหลังใหญ่เป็นประมุข
เหล่านั้นของเรา บัลลังก์แปดหมื่นสี่พันอันแล้วด้วยทอง แล้วด้วยเงิน แล้วด้วยงา
แล้วด้วยแก้วบุษราคัม ลาดด้วยขนเจียม ลาดด้วยสักหลาด ลาดด้วยผ้าปิกเป็น
ลวดลายลาดด้วยหนังงาวอย่างดี มีพนักอันสูง มีนามแดงทั้งสองข้าง เหล่านั้น
ของเรา ช้างแปดหมื่นสี่พัน มีเครื่องอสังการแล้วด้วยทอง มีธงแล้วด้วยทอง
มีตาข่ายเครื่องปกคลุมแล้วด้วยทอง มีพระยาช้างตระกูลอุโบสถเป็นประมุขเหล่านั้น
ของเราม้าแปดหมื่นสี่พัน มีเครื่องอสังการแล้วด้วยทอง มีธงแล้วด้วยทอง มี
ตาข่ายเครื่องปกคลุมแล้วด้วยทอง มีลาหกอิศวราชเป็นประมุขเหล่านั้นของเรา รถ
แปดหมื่นสี่พัน หุ้มด้วยหนังราชสีห์ หนังเสือโคร่ง หนังเสือเหลือง หุ้มด้วย
ผ้ากัมพลเหลือง มีเครื่องอสังการแล้วด้วยทอง มีธงแล้วด้วยทอง มีตาข่ายเครื่อง
ปกคลุมแล้วด้วยทอง มีราชยานต์เป็นประมุขเหล่านั้นของเรา แก้วมณีแปดหมื่น
สี่พันดวง มีแก้วมณีเป็นประมุขเหล่านั้นของเรา สตรีแปดหมื่นสี่พันนาง มี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

สัทธิทาเทวีเป็นประมุขเหล่านั้นของเรา คฤหบดีแปดหมื่นสี่พันคนมีคฤหบดีแก้ว เป็นประมุขเหล่านั้นของเรา กษัตริย์แปดหมื่นสี่พันองค์ผู้สวามีภักดี มีบริณายกแก้ว เป็นประมุขเหล่านั้นของเรา โคนมแปดหมื่นสี่พันตัว กำลังกำจัดดหฺลงนํ้านม กำลัง เอาภาชนะรองได้เหล่านั้นของเรา ผ้าไหมพัสตรอย่างเนื้อดี ผ้าฝ้ายอย่างเนื้อดี ผ้าไหมอย่างเนื้อดี ผ้ากัมพลอย่างเนื้อดี แปดหมื่นสี่พันโกฏิพื้เหล่านั้นของเรา สำหรับคาวหวานแปดหมื่นสี่พันที่ มีคนใส่ภัตตาหารนำมาถวายทั้งเวลาเช้าและเวลา เย็น เหล่าเหล่านั้นของเรา ดุรอาณนที บรรดาพระนครแปดหมื่นสี่พัน พระนครที่ เราอยู่ครอบครองสมัยนั้น คือกุสาวดีราชธานีเมืองเดียว บรรดาปราสาทแปดหมื่น-

* สี่พันเหล่านั้น ปราสาทที่เราอยู่ครอบครองสมัยนั้น คือธรรมปราสาทหลังเดียว เท่านั้น บรรดาเรือนยอดแปดหมื่นสี่พันหลัง เรือนยอดที่เราอยู่ครอบครองสมัยนั้น คือเรือนยอดหลังใหญ่หลังเดียวเท่านั้น บรรดาบัลลังก์แปดหมื่นสี่พันเหล่านั้น บัลลังก์ที่เราใช้สมัยนั้น คือบัลลังก์แล้วด้วยทอง หรือแล้วด้วยเงิน หรือแล้ว ด้วยงา หรือแล้วด้วยแก้วบุษราคัม บัลลังก์เดียวเท่านั้น บรรดาช้างแปดหมื่น สี่พันเชือกเหล่านั้น ช้างที่เราขึ้นขี่สมัยนั้น คือพระยาช้างตระกูลอโศกเชือกเดียว เท่านั้น บรรดาม้าแปดหมื่นสี่พันตัวเหล่านั้น ม้าที่เราขึ้นขี่สมัยนั้น คือวลาหก อัครราชตัวเดียวเท่านั้น บรรดารถแปดหมื่นสี่พันคันเหล่านั้น รถที่เราขึ้นขี่สมัยนั้น คือรถเวษยันต์คันเดียวเท่านั้น บรรดาสตรีแปดหมื่นสี่พันคนเหล่านั้น สตรีซึ่ง บำรุงบำเรอเราสมัยนั้น เป็นนางกษัตริย์หรือแพศยคนเดียวเท่านั้น บรรดา ผ้าแปดหมื่นสี่พันโกฏิพื้เหล่านั้น ผ้าที่เราแต่งห่มสมัยนั้น เป็นผ้าไหมพัสตรอย่าง เนื้อดี หรือผ้าฝ้ายอย่างเนื้อดี หรือผ้าไหมอย่างเนื้อดี หรือผ้ากัมพลอย่างเนื้อดี สำหรับเดียวเท่านั้น บรรดาสำหรับคาวหวานแปดหมื่นสี่พันที่เหล่านั้น สำหรับที่เรา บริโภคข้าวสุกทะนาคหนึ่งเป็นอย่างยิ่ง และกับพอสมควารแก่ข้าวสุกนั้นสำหรับเดียว เท่านั้น ดุรอาณนที เธอจงดูเถิด สังขารทั้งหลายเหล่านั้นทั้งหมดล่วงไปแล้ว ดับไปแล้ว แปรไปแล้ว ดุรอาณนที สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้แล สังขาร ทั้งหมดไม่ยั่งยืนอย่างนี้แล สังขารทั้งหลายไม่น่ายึดอย่างนี้แล ดุรอาณนที ข้อนี้ควรจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งหลายทั้งปวงทีเดียว ควรที่จะคลายกำหนด ควร เพื่อจะหลุดพ้นไป ดุรอาณนที เราย่อมรู้ที่ทอดทิ้งร่างกาย เราทอดทิ้งร่างกายไว้ ในประเทศนี้ การที่เราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ขณะแล้ว มีอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ การทอดทิ้งร่างกายไว้นี้ นับเป็นครั้งที่เจ็ด ดุร อาณนที เราไม่เล็งเห็นประเทศนั้นๆ ในโลก ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่มสัตว์ทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ที่ตถาคตจะทอดทิ้งสรีระไว้เป็น ครั้งที่แปด ดังนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคผู้สุดตศาสดา ได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๘๖] สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีอันเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็น ธรรมดา บังเกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป การเข้าไปประับสังขาร เหล่านั้นเสียได้เป็นความสุข ดังนี้ ฯ
จบมหาสุทฺตสนสูตร ที่ ๔

๕. ขนวลสุตฺต (๑๘)

[๑๘๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระตำหนักตึก ในบ้านนาทิกะ กิสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์พวกชนผู้บำเรอพระพทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ในชนบทรอบๆ ซึ่งทำกาละล่วงไปนานแล้ว ในที่ที่เกิดทั้งหลายว่า คนโน้นเกิด ณ ที่โน้น คนโน้นเกิด ณ ที่โน้น ในแคว้นกาสีและโกศล แคว้น วัชชีและมัลละ แคว้นเจติและวังสะ แคว้นกรุและปัญจาละ แคว้นมัจฉะและ สุรเสนะ ชาวบ้านนาทิกะกว่า ๕๐ คน ซึ่งเป็นผู้บำเรอทำกาละล่วงไปนานแล้ว เป็นโอปปาติกะ เพราะสิ้นโอรัมภาคิยสังโยชน ๕ อย่าง ปริณิพพาน ณ ที่นั้น ไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา ชาวบ้านนาทิกะกว่า ๕๐ คน ซึ่งเป็นผู้บำเรอ ทำกาละล่วงไปนานแล้ว เป็นพระสกทาคามี เพราะสิ้นสังโยชน ๓ อย่าง เพราะ รากะ โทสะ และโมหะเบาบาง จะมายังโลกนี้เพียงครั้งเดียว แล้วจักทำที่สุด ทุกข์ได้ ชาวบ้านนาทิกะกว่า ๕๐๐ คน ซึ่งเป็นผู้บำเรอ ทำกาละล่วงไปนานแล้ว เป็นพระโสดาบันเพราะสิ้นสังโยชน ๓ อย่าง มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็น ผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้เป็นเบื้องต้น ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

[๑๘๘] ชาวบ้านนาทิกะผู้บำเรอ ได้สดับข่าวมาว่า พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์พวกชนผู้บำเรอพระพุทธรเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ในชนบทรอบๆ ซึ่งทำกาละล่วงไปนานแล้ว ในที่ที่เกิดทั้งหลายว่า คนโน้นเกิด ณ ที่โน้น คนโน้นเกิด ณ ที่โน้น ในแคว้นกาสีและโกศล แคว้นวัชชีและมัลละ แคว้นเจติและวังสะ แคว้นกุรุและปัญจาละ แคว้นมัจฉะและสุรเสนะ ชาวบ้านนาทิกะกว่า ๕๐ คน ซึ่งเป็นผู้บำเรอ ทำกาละล่วงไปนานแล้ว เป็นโอปปาติกะ เพราะสิ้นโอรัมภาคัยสังโยชน์ ๕ อย่าง ปรินิพพาน ณ ที่นั้น ไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา ชาวบ้านนาทิกะกว่า ๕๐ คน ซึ่งเป็นผู้บำเรอ ทำกาละล่วงไปนานแล้ว เป็นพระสกทาคามี เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓ อย่าง เพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง จะมายังโลกนี้เพียงครั้งเดียว แล้วจักทำที่สุดทุกข์ได้ ชาวบ้านนาทิกะกว่า ๕๐๐ คน ซึ่งเป็นผู้บำเรอ ทำกาละล่วงไปนานแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓ อย่าง มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า เพราะเหตุนี้แล ชาวบ้านนาทิกะผู้บำเรอ จึงปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปีติและโสมนัส เพราะได้ฟังคำพยากรณ์ปัญหาของพระผู้มีพระภาค ฯ

[๑๘๙] ท่านพระอานนท์ ได้สดับข่าวมาว่า พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์พวกชนผู้บำเรอพระพุทธรเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ในชนบทรอบๆ ซึ่งทำกาละล่วงไปนานแล้ว ในที่ที่เกิดทั้งหลายว่า คนโน้นเกิด ณ ที่โน้น คนโน้นเกิด ณ ที่โน้น ในแคว้นกาสีและโกศล แคว้นวัชชีและมัลละ แคว้นเจติและวังสะ แคว้นกุรุและปัญจาละ แคว้นมัจฉะและสุรเสนะ ชาวบ้านนาทิกะกว่า ๕๐ คน ซึ่งเป็นผู้บำเรอ ทำกาละล่วงไปนานแล้ว เป็นโอปปาติกะ เพราะสิ้นโอรัมภาคัย-
*สังโยชน์ ๕ อย่าง ปรินิพพาน ณ ที่นั้น ไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา ชาวบ้านนาทิกะกว่า ๕๐ คน ซึ่งเป็นผู้บำเรอ ทำกาละล่วงไปนานแล้ว เป็นพระสกทาคามี เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓ อย่าง เพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง จะมายังโลกนี้เพียงครั้งเดียว แล้วจักทำที่สุดทุกข์ได้ ชาวบ้านนาทิกะกว่า ๕๐๐ คน ซึ่งเป็นผู้บำเรอ ทำกาละล่วงไปนานแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓ อย่าง มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า เพราะเหตุนี้แล ชาวบ้านนาทิกะผู้บำเรอจึงปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปีติและโสมนัส เพราะได้ฟังคำพยากรณ์ปัญหาของพระผู้มีพระภาค ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์มีความดำริว่า ก็ขามครผู้บำเรอเหล่านี้ ทั้งมากมาย ทั้งเป็นคนเก่าแก่ ทำกาละล่วงไปนานแล้ว อังคะและมคธะเห็นจะว่าจากขามครผู้บำเรอ ทำกาละล่วงไปนานแล้ว เพราะเหตุนี้ ขามครนั้นที่ เป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธรเจ้า เลื่อมใสในพระธรรม เลื่อมใสในพระสงฆ์ กระทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย ทำกาละล่วงไปนานแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงไม่ทรงพยากรณ์ การพยากรณ์จะพึงสำเร็จประโยชน์แก่พวกเขา ชนเป็นอันมากจะพึงเลื่อมใส แต่เนิ่น จะพึงไปสู่สุคติ อนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินมคธผู้เป็นจอมเสนา ทรงพระนามว่า พิมพิสาร ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นราชาผู้ปกครองโดยธรรม ทรงเกื้อกูลแก่พวกพราหมณ์และคฤหบดี ขวานิคม และชาวชนบท อนึ่ง ขาวว่า พวกภุมมายุพาทันสรเรสิริญญูว่า พระเจ้าแผ่นดินมคธนั้น ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นราชาผู้ปกครองโดยธรรม ทรงปกครองพวกเราให้เป็นสุขอย่างนี้ เสด็จสวรรคตเสียแล้ว พวกเราอยู่เป็นผาสกในแคว้นของพระองค์ ผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นราชาผู้ปกครองโดยธรรมอย่างนี้ อนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินมคธนั้น ทรงเลื่อมใสในพระพุทธรเจ้า ทรงเลื่อมใสในพระธรรม ทรงเลื่อมใสในพระสงฆ์ ทรงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย อนึ่ง ขาวว่า มนุษย์ทั้งหลายกล่าวกันอย่างนี้ว่า แม้จนกระทั่งเวลาจะเสด็จสวรรคต พระเจ้าแผ่นดินมคธผู้เป็นจอมเสนาทรงพระนามว่า พิมพิสาร ก็ยังทรงสรเรสิริญญูพระผู้มีพระภาค เสด็จสวรรคตแล้ว พระเจ้าแผ่นดินมคธนั้นเสด็จสวรรคตล่วงไปนานแล้ว พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ การพยากรณ์จะพึงสำเร็จประโยชน์ แม้แก่พระเจ้าแผ่นดินมคธนั้น ชนเป็นอันมากจะพึงเลื่อมใส แต่เนิ่นจะพึงไปสู่สุคติ ก็พระผู้มีพระภาคตรัสรู้ในแผ่นดินมคธ ทำไมพระผู้มีพระภาคจึงไม่ทรงพยากรณ์พวกขามครผู้บำเรอ ซึ่งทำกาละล่วงไปนานแล้ว ในแผ่นดินมคธที่พระผู้มีพระภาคตรัสรู้ขึ้น ในที่ที่เกิดทั้งหลาย ก็ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์พวกขามครผู้บำเรอ ซึ่งทำกาละล่วงไปนานแล้ว ในที่ที่เกิดทั้งหลาย พวกขามครผู้บำเรอจะพึงน้อยใจว่า อย่างไร พระผู้มีพระภาคจึงไม่ทรงพยากรณ์พวกเขา ฯ

ท่านพระอานนท์ปรารภพวกขามครผู้บำเรอ พิจารณาเหตุนี้ในที่ลับแต่ผู้เดียว ลุกขึ้นในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ครั้นท่านพระอานนทหนึ่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับข่าวมาว่า พระผู้มีพระภาค ทรงพยากรณ์พวกชนผู้
บำเรอพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ในชนบทรอบๆ ซึ่งทำกาละล่วงไป
นานแล้ว ในที่เกิดทั้งหลายว่า คนโน้นเกิด ณ ที่โน้น คนโน้นเกิด ณ ที่โน้น
ในแคว้นกาลิและโกศล แคว้นวัชชีและมัลละ แคว้นเจติและวังสะ แคว้นกุรุ
และปัญจาละ แคว้นมัจฉะและสุรเสนะ ชาวบ้านนาทีกะกว่า ๕๐ คน ซึ่งเป็นผู้
บำเรอ ทำกาละล่วงไปนานแล้ว เป็นโอปปาติกะ เพราะสิ้นโอรัมภากิยสังโยชน
๕ อย่าง ปริณิพพาน ณ ที่นั้น ไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา ชาวบ้านนาทีกะ
กว่า ๙๐ คน ซึ่งเป็นผู้บำเรอ ทำกาละล่วงไปนานแล้ว เป็นพระสกทาคามี เพราะ
สิ้นสังโยชน ๓ อย่าง เพราะราคะ โสสะ และโมหะ เบาบาง จะมายังโลกนี้
เพียงครั้งเดียว แล้วจักทำที่สุดทุกข์ได้ ชาวบ้านนาทีกะกว่า ๕๐๐ คน ซึ่งเป็น
ผู้บำเรอ ทำกาละล่วงไปนานแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสิ้นสังโยชน ๓ อย่าง
มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า เพราะเหตุ
นั้นแล ชาวบ้านนาทีกะ ผู้บำเรอ จึงปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปีติและโสมนัส
เพราะได้ฟังคำพยากรณ์ปัญหาของพระผู้มีพระภาค พระเจ้าข้า ก็ขวามครผู้บำเรอ
เหล่านี้ ทั้งมากมาย ทั้งเป็นเคนแก่ทำกาละล่วงไปนานแล้ว อังคะและมคธะ
เห็นจะวางจากขวามครผู้บำเรอ ทำกาละล่วงไปนานแล้ว เพราะเหตุนั้น ขวามคร
นั้นเป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า เลื่อมใสในพระธรรม เลื่อมใสในพระสงฆ์
กระทำใหบริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย ทำกาละล่วงไปนานแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงไม่
ทรงพยากรณ์ การพยากรณ์จะพึงสำเร็จประโยชน์แก่พวกเขา ชนเป็นอันมากจะ
พึงเลื่อมใส แต่นั้น จะพึงไปสู่สุคติ พระเจ้าข้า พระเจ้าแผ่นดินมคธผู้เป็น
จอมเสนา ทรงพระนามว่าพิมพิสาร พระองค์นี้ ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นราชา
ผู้ปกครองโดยธรรม ทรงถือกุลแก่พวกพราหมณ์และคฤหบดี ชาวนิคมและชาว
ชนบท อนึ่ง ชาวว่า พวกมนุษย์พากันสรรเสริญอยู่ว่า พระเจ้าแผ่นดินมคธนั้น
ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นราชาผู้ปกครองโดยธรรม ทรงปกครองพวกเราให้เป็นสุข
อย่างนี้ เสด็จสวรรคตเสียแล้ว พวกเราอยู่เป็นผาสุกในแว่นแคว้นของพระองค์
ผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นราชาผู้ปกครองโดยธรรมอย่างนี้ พระเจ้าข้า พระเจ้า-
*แผ่นดินมคธนั้นทรงเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ทรงเลื่อมใสในพระธรรม ทรงเลื่อม-
*ใสในพระสงฆ์ ทรงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย อนึ่ง ชาวว่า มนุษย์ทั้งหลาย
กล่าวกันอย่างนี้ว่า แม้จนกระทั่งเวลาจะเสด็จสวรรคต พระเจ้าแผ่นดินมคธผู้เป็น
จอมเสนา ทรงพระนามว่าพิมพิสาร ก็ยังทรงสรรเสริญพระผู้มีพระภาค
เสด็จสวรรคตแล้ว พระเจ้าแผ่นดินมคธนั้น เสด็จสวรรคตล่วงไปนานแล้ว
พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ การพยากรณ์จะพึงสำเร็จประโยชน์แก่พระเจ้า-
*แผ่นดินมคธนั้น ชนเป็นอันมากจะพึงเลื่อมใส แต่นั้นจะพึงไปสู่สุคติ พระเจ้าข้า
พระผู้มีพระภาคตรัสรู้ในแผ่นดินมคธ ทำไมพระผู้มีพระภาคจึงไม่ทรงพยากรณ์
ขวามครผู้บำเรอ ซึ่งทำกาละล่วงไปนานแล้ว ในแผ่นดินมคธที่พระผู้มีพระภาค
ตรัสรู้นั้น ในที่เกิดทั้งหลาย ก็ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์พวกขวามคร
ผู้ซึ่งทำกาละล่วงไปนานแล้ว ในที่เกิดทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น ขวามครผู้บำเรอ
จะพึงน้อยใจว่า อย่างไรพระผู้มีพระภาค จึงไม่ทรงพยากรณ์พวกเขา ฯ
ท่านพระอานนทปรารภขวามครผู้บำเรอนี้ ทูลเลียบเคียงเฉพาะพระพักตร์
พระผู้มีพระภาค แล้วลุกจากอาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาคทำประทักษิณหลัก
ไปแล้ว ฯ

[๑๙๐] ครั้นนั้นแล เมื่อท่านพระอานนทหลักไปไม่นาน เวลาเช้า
พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังบ้าน
นาทีกะ เสด็จเที่ยวบิณฑบาตในบ้านนาทีกะ ภายหลังภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว
ทรงล้างพระบาทเสด็จเข้าพระตำหนักตักแล้ว ทรงปรารภถึงขวามครผู้บำเรอ ทรง
ตั้งพระทัยมณสิการประมวลเหตุทั้งปวงด้วยพระทัย ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปลาด
ไว้ ด้วยทรงพระดำริว่า เราจักรู้คิด จักรู้ภพหน้าของขวามครเหล่านั้นว่า ผู้เจริญ
เหล่านั้นมีคติอย่างไร มีภพหน้าเป็นอย่างไร พระผู้มีพระภาคได้ทรงเห็นขวามคร
ผู้บำเรอแล้วว่า ผู้เจริญเหล่านั้น มีคติเป็นอย่างไร มีภพหน้าเป็นอย่างไร ครั้น
เวลาเย็น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่เร้น เสด็จออกจากที่พระตำหนักตัก
ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปลาดไว้ในร่มเงาวิหาร ฯ

[๑๙๑] ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ครั้นเข้าไปเฝ้า แล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น
ท่านพระอานนทหนึ่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มี
พระภาคทรงปรากฏว่าสงบระงับ สัพพะพักตร์ของพระผู้มีพระภาคผุดผ่องนักเพราะ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
พระอินทรีย์ผ่องใส วันนี้ พระผู้มีพระภาคย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมอันสงบเป็นแน่ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ข้อที่เธอปรารภขามครผู้บำเรอ
พุดเลียบเคียงเฉพาะหน้าเราแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป เพราะข้อนั้นเป็นเหตุ เรา
เที่ยวบิณฑบาตในบ้านนาทิกะ ภายหลังก็ตกกลับจากบิณฑบาตแล้ว ล้างเท้าเข้าไป
ยังตักที่พักแล้วปรารภขามครผู้บำเรอ ตั้งใจมนสิการ ประมวลเหตุทั้งปวงด้วยใจ
นั่งอยู่บนอาสนะที่เขาปลาดไว้ด้วยตำรว่า เราจักรู้คติ จักรู้ภพหน้าของขามคร
เหล่านั้นว่า ผู้เจริญเหล่านั้น มีคติเป็นอย่างไร มีภพหน้าเป็นอย่างไร อานนท์ เรา
ได้เห็นขามครผู้บำเรอแล้วว่า ผู้เจริญเหล่านั้น มีคติเป็นอย่างไร มีภพหน้าเป็น
อย่างไร อานนท์ ลำดับนั้น ยักษ์หายไปแล้วเสียงให้ได้ยินว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค
ข้าพระพุทธเจ้ามีนามว่าขนวสกะ ข้าแต่พระสุคต ข้าพระพุทธเจ้ามีนามว่าขนวสกะ
เธอรู้หรือไม่ว่า เธอเคยได้ฟังชื่อว่า ขนวสกะเห็นปานนี้ ในกาลก่อนแต่กาลนี้ ฯ

อ. ข้าพระองค์ไม่ทราบว่าจะ ได้ฟังชื่อว่า ขนวสกะเห็นปานนี้ ในกาล
ก่อนแต่กาลนี้เลย อนึ่ง ข้าพระองค์ชนลูกชู้ชั้นเพราะได้ฟังชื่อว่าขนวสกะ ข้าพระ
องค์นั้นคิดว่า ผู้ที่มีนามบุญญัตถ์ว่า ขนวสกะเห็นปานนั้นนั้น ไม่ใช่ยักษใดๆ เป็น
แน่ ฯ

อานนท์ ในระหว่างที่มีเสียงปรากฏ ยักษ์มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งปรากฏต่อ
หน้าเรา แม้ครั้งที่สองก็เปล่งเสียงให้ได้ยินว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระพุทธ
เจ้ามีนามว่า พิมพิสาร ข้าแต่พระสุคต ข้าพระพุทธเจ้ามีนามว่า พิมพิสาร ครั้น
ที่เจ็ดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าเข้าถึงความเป็นสหาย ของท้าวเวสสุวรรณมหาราช ข้า
พระพุทธเจ้านั้นจุติจากนี้แล้ว สามารถเป็นพระราชาในหมื่นนุษย์ ฯ

[๑๙๒] ข้าพระพุทธเจ้าเคลื่อนจากเทวโลกนี้เจ็ดครั้ง

จากมนุษย์โลกนั้นเจ็ดครั้ง รวมท่องเที่ยวอยู่สิบสี่ครั้ง

ย่อมรู้จักภพที่ข้าพระพุทธเจ้าเคยอยู่อาศัยในก่อน ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้ามีความไม่ตกต่ำ ทราบชัดมานานวัน
ถึงความไม่ตกต่ำ อนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าตั้งความหวังไว้เพื่อความเป็นพระสกทาคามี ฯ

อา. ข้อที่ท่านขนวสกะยักษประกาศว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธ
เจ้ามีความ ไม่ตกต่ำ ทราบชัดมานานวันถึงความไม่ตกต่ำ และตั้งความหวังเพื่อ
ความเป็นพระสกทาคามีนี้ น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมา ก็มีอะไรเป็นเหตุ ท่าน
ขนวสกะยักษ จึงทราบชัดการบรรลุคุณวิเศษอันโอฬารเห็นปานนี้เล่า ฯ

ภ. ขนวสกะยักษประกาศว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อที่ข้าพระพุทธเจ้า
รู้การบรรลุคุณวิเศษอันโอฬารนั้นนั้น ไม่เว้นจากศาสนาของพระองค์ ข้าแต่พระสุคต
ไม่เว้นจากศาสนาของพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตั้งแต่วันที่ข้าพระพุทธ
เจ้าเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างยั่งยืน เป็นต้นมา ข้าพระพุทธเจ้าไม่ตกต่ำ
ทราบชัดมานานวันถึงความไม่ตกต่ำ อนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าตั้งความหวังไว้เพื่อความเป็น
พระสกทาคามี ดังจะกราบทูลให้ทรงทราบ ข้าพระพุทธเจ้าถูกท้าวเวสสุวรรณ
มหาราชส่งไปในสำนักของท้าววิรูปกษมหาราชด้วยกรณีกิจบางอย่าง ในระหว่าง
ทาง ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นพระผู้มีพระภาค ซึ่งเสด็จไปยังพระตำหนักตัก ทรง
ปรารภขามครผู้บำเรอ ตั้งพระทัยมนสิการประมวลเหตุทั้งปวงด้วยพระทัยประทับ
อยู่ด้วยทรงตำรว่า เราจักรู้คติ จักรู้ภพหน้า ของขามครเหล่านั้นว่า ผู้เจริญเหล่านี
้น มีคติเป็นอย่างไร มีภพหน้าเป็นอย่างไร ข้อที่ข้าพระพุทธเจ้ารับคำต่อหน้า
ท้าวเวสสุวรรณซึ่งกล่าวในบริษัทนั้นว่า ขามครผู้เจริญเหล่านั้นมีคติเป็นอย่างไร
เป็นความอัศจรรย์เล็กน้อย ข้าพระพุทธเจ้าคิดว่า เราจักเฝ้าพระผู้มีพระภาค และ
จักกราบทูลข้อนี้แด่พระผู้มีพระภาค ข้าพระพุทธเจ้ามีเหตุ ๒ อย่างนี้แล ที่จะได้
เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค วันก่อนๆ นานมาแล้ว ในวันอโศกที่ ๑๕ ในราตรีวัน
เพ็ญวิสาขปุณณิภา เทวดาชั้นดาวดึงส์ทั้งสิ้นนั่งประชุมกันในสุทธมาสกาเทพบริษัท
มากมายนั่งอยู่โดยรอบ และท้าวจาตุมหาราชนั่งอยู่ใน ๔ ทิศ คือในทิศบูรพา
ท้าวตรัฏฐุมหาราช นั่งผินหน้าไปทางทิศปัจจิม แวดล้อมด้วยเทวดาทั้งหลาย ใน
ทิศทักษิณ ท้าววิรูปกษมหาราช นั่งผินหน้าไปทางทิศอุดร แวดล้อมด้วยเทวดา
ทั้งหลาย ในทิศปัจจิม ท้าววิรูปกษมหาราช นั่งผินหน้าไปทางทิศบูรพา แวด
ล้อมด้วยเทวดาทั้งหลาย ในทิศอุดร ท้าวเวสสุวรรณมหาราช นั่งผินหน้าไปทาง
ทิศทักษิณ แวดล้อมด้วยเทวดาทั้งหลาย ก็เมื่อเทวดาชั้นดาวดึงส์ทั้งสิ้นนั่งประชุม
กันในสุทธมาสกา เทพบริษัทมากมายนั่งอยู่โดยรอบ และท้าวจาตุมหาราชนั่งอยู่
ในทิศทั้ง ๔ นี้อาสนะท้าวจาตุมหาราช ข้างหลังถัดออกมาที่อาสนะของข้าพระพุทธ
เจ้า เทวดาเหล่านั้นประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคแล้วบังเกิดในภพดาว-

* ดึงส์เมื่อคืนนี้ ย่อมไฟโรจน์ลางเทวดาเหล่าอื่นด้วยวาระและยศ นัยว่า เพราะเหตุ
นั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์จึงปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปิติและโสมนัสว่า ท่านผู้เจริญ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ทั้งหลาย ทิพยกายย่อมบริบูรณ์เหนือ อสุรกายย่อมเสื่อมไป ฯ
ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพ ทรงทราบความบันเทิงใจของเทวดาชั้น
ดาวดึงส์แล้ว จึงทรงบันเทงตามด้วยคาถาเหล่านี้ ความว่า

[๑๙๓] ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เทวดาชั้นดาวดึงส์พร้อมกับพระอินทร์
ย่อมบันเทิงใจเหนือ ถายนัมัสการพระตถาคต และความที่พระ
ธรรมเป็นธรรมดี เห็นเทวดาผู้ใหม่ๆ ผู้มีวรรณะ มียศ ประพฤติ
พรหมจรรย์ในพระสุคติแล้ว มา ณ ที่นี้ เทวดาเหล่านั้นเป็น
สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงปัญญาอันกว้างขวาง บรรลุคุณ
วิเศษแล้ว ย่อมรุ่งเรืองล่วงเทวดาเหล่านี้ ณ ที่นี้ ด้วยวรรณะ
ด้วยยศ และอายุ เทวดาชั้นดาวดึงส์พร้อมกับพระอินทร์เห็น
เช่นนั้น ย่อมชื่นบาน ถายนัมัสการพระตถาคต และความที่
พระธรรมเป็นธรรมดี ฯ

[๑๙๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นัยว่า เพราะเหตุนี้ เทวดาชั้นดาวดึงส์
จึงปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปิติและโสมนัสยิ่งกว่าประมาณด้วยกล่าวกันว่า ท่านผู้
เจริญทั้งหลาย ทิพยกายย่อมบริบูรณ์เหนือ อสุรกายย่อมเสื่อมไป ครั้งนั้น ท้าว
จาตุมหาราชถึงแม้จะมีคำที่เทวดาชั้นดาวดึงส์คิดกันปรึกษากันถึงความประสงค์ ซึ่ง
เป็นเหตุให้หนึ่งประชุมกัน ณ สุธรรมาสภาแล้ว ก็มีในข้อประสงค์นั้น ท้าว
จาตุมหาราช แม้รับคำสั่งกำชับมาแล้ว ก็มีในข้อประสงค์นั้น ยินยอมบนอาสนะ
ของตนๆ ไม่หลีกเลี่ยง ฯ

ท้าวมหาหาราชเหล่านั้นผู้รับถ้อยคำ รับคำสั่งแล้ว

มีใจผ่องใส สงบระียบ ยินยอมบนอาสนะของตนๆ ดังนี้ ฯ

[๑๙๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้งนั้นแล แสงสว่างอย่างยิ่งเกิดขึ้นใน
ทิศอุดร โอกาสปรากฏล่วงเทวณภาพของเทวดาทั้งหลายครั้งนั้น ท้าวสักกะจอม
เทพจึงตรัสเรียกเทวดาชั้นดาวดึงส์มาว่า ดูกรท่านผู้บริบททั้งหลาย นิमितปรากฏ
แสงสว่างเกิดมี โอกาสปรากฏ พรหมจักเกิด จันใด ข้อที่แสงสว่างเกิดมี โอกาส
ปรากฏนี้เป็นบุพพนิमित เพื่อความเกิดของพรหม จันนั้น ฯ

นิमितปรากฏ พรหมจักเกิด จันใด ข้อที่โอกาสอันไพบูลย์

มากมายปรากฏนี้ เป็นบุพพนิमितของพรหม จันนั้น ฯ

[๑๙๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้งนั้นแล เทวดาชั้นดาวดึงส์นั่งอยู่บน
อาสนะของตนๆ กล่าวกันว่า เราทั้งหลายจักรู้โอกาสนั้น วิชาใดจักมี เราทั้งหลาย
จักทำให้แจ้งซึ่งวิชาที่นั้นก่อนแล้วจึงไป แม้ท้าวจาตุมหาราชนั่งอยู่บนอาสนะของ
ตนๆ ก็กล่าวกันว่า เราทั้งหลายจักรู้โอกาสนั้น วิชาใดจักมี เราทั้งหลายจัก
ทำให้แจ้งซึ่งวิชาที่นั้นก่อนแล้วจึงไป เทวดาชั้นดาวดึงส์ฟังความชื่อนี้แล้วนั่งสงบ
อารมณ์อยู่ด้วยประสงค์ว่า เราทั้งหลายจักรู้โอกาสนั้น วิชาใดจักมี เราทั้งหลาย
จักทำให้แจ้งซึ่งวิชาที่นั้นก่อนแล้วจึงไป เมื่อใดสงฆ์มารพรหมปรากฏแก่เทวดา
ชั้นดาวดึงส์ นิรมิตอภินิหารใหญ่ยิ่ง เพศปรกติของพรหมอันเทวดาเหล่านี้ไม่พึง
ถึง ปรากฏในคลองจักรของเทวดาชั้นดาวดึงส์ เมื่อใดสงฆ์มารพรหมปรากฏแก่
เทวดาชั้นดาวดึงส์ รุ่งเรืองล่วงเทวดาเหล่านี้ ด้วยวรรณะและยศ จงเทวดามีกาย
เป็นทองคำ ย่อมรุ่งเรืองล่วงกายของมนุษย์ฉะนั้น เมื่อใดสงฆ์มารพรหมปรากฏ
แก่เทวดาชั้นดาวดึงส์ เทวดาบางองค์ในบริษัทนั้น ไม่ไหว ไม่ต้อนรับ หรือไม่
เชียวด้วยอาสนะ เทวดาทั้งหมดเที่ยว นั่งประคองอัญชลีอยู่บนบัลลังก์ บัดนี้
สงฆ์มารพรหมจักปรากฏแก่เทวดาองค์ใด จักนั่งบนบัลลังก์ของเทวดาองค์นั้น
สงฆ์มารพรหมนั่งบนบัลลังก์ของเทวดาองค์ใด เทวดาองค์นั้นย่อมได้ความยินดี
โสมนัสอย่างยิ่ง จงพระราชาผู้กษัตริย์ได้มรธาภิเษกแล้ว ครองราชสมบัติใหม่
ย่อมทรงได้ความยินดีโสมนัสอย่างยิ่งจะนั้น เมื่อนั้น สงฆ์มารพรหมนิรมิต
อภินิหารใหญ่ยิ่ง เป็นแพศุมารเช่นกับปัญจสิขเทพบุตร ปรากฏแก่เทวดาชั้นดาว-

* ดึงส์ เธอเหาะขึ้นเวหาสนั่งขัดสมาธิในอากาศที่ว่างเปล่า เช่นบุรุษผู้มีกำลังนั่งขัด
สมาธิบนบัลลังก์ที่ปูลาดดี หรือบนภูมิภาคราบเรียบจะนั้น ทรงทราบความเบิกบาน
ใจของเทวดาชั้นดาวดึงส์แล้ว ทรงบันเทงตามด้วยคาถาเหล่านี้ ความว่า

[๑๙๗] ดูกรท่านผู้เจริญ เทวดาชั้นดาวดึงส์พร้อมด้วยพระอินทร์ ย่อม
บันเทิงใจ ถายนัมัสการพระตถาคต และความที่พระธรรมเป็น
ธรรมดี เห็นเทวดาผู้ใหม่ๆ ผู้มีวรรณะ มียศ ประพฤติพรหม
จรรย์ในพระสุคติแล้วมาในที่นี้ เทวดาเหล่านั้นเป็นสาวกของ
พระพุทธเจ้า ผู้ทรงพระปัญญากว้างขวาง บรรลุคุณวิเศษแล้ว
ย่อมรุ่งเรืองล่วงเทวดาเหล่านี้ ณ ที่นี้ด้วยวรรณะ ด้วยยศ และ
อายุ เทวดาชั้นดาวดึงส์ พร้อมด้วยพระอินทร์เห็นเช่นนั้นแล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ย่อมยินดี ถวายนมัสการพระตถาคต และความที่พระธรรมเป็น
ธรรมดี ฯ

[๑๙๘] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สันถัมมารพรมได้กล่าวเนื้อความนี้ เสียง
ของสันถัมมารพรมผู้กล่าวเนื้อความนี้ ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือแจ่มใส
๑ ชัดเจน ๑ นุ่มนวล ๑ น่าฟัง ๑ กลมกล่อม ๑ ไม่พร่า ๑ ลึก ๑ มีกังวาน ๑ ฯ
ก็สันถัมมารพรมย่อมยังบริษัทเท่าใดให้ทราบเนื้อความด้วยเสียงของตน
กระแสนเสียงก็ไม่แพร่ไปในภายนอกบริษัทเท่านั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เสียงของ
ผู้ใดประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอย่างนี้ ผู้นั้นท่านเรียกว่า มีเสียงเพียงดังเสียง
พรม ฯ

ครั้งนั้น สันถัมมารพรมนิรมิตอรรถภาพ ๓๓ อรรถภาพ นิ่งอยู่บนบัลลังก์
ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ทุกๆ บัลลังก์ แล้วเรียกเทวดาชั้นดาวดึงส์มากล่าววาทะ
ชั้นดาวดึงส์ผู้เจริญ จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก็พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้
ทรงปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์
โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเพียงไร
ชนเหล่าใด นับถือพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง นับถือพระธรรมเป็นที่พึ่ง นับถือพระ
สงฆ์เป็นที่พึ่ง บำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์ ชนเหล่านั้นเบื้องหน้า แต่ตายเพราะกายแตก
บางพวกถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี บางพวกถึงความเป็น
สหายของเทวดาชั้นนิมมานรดี บางพวกถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นดุสิต บาง
พวกถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นยามะ บางพวกถึงความเป็นสหายของเทวดา
ชั้นดาวดึงส์ บางพวกถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นจาตุมหาราช เหล่าไฉนยังกาย
ให้บริบูรณ์ เลวกว่าชาหมด เหล่านี้ย่อมเพิ่มจำนวนหมู่เทพคนธรรพ์ ฯ

[๑๙๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สันถัมมารพรมได้กล่าวเนื้อความนี้ เมื่อ
สันถัมมารพรมกล่าวประกาศความข้อนั้น เทวดาทั้งหลายสำคัญว่า ผู้ที่นั่งบนบัลลังก์
ของเรานี้ผู้เดียวกล่าว ฉะนั้นพระโอรณจารย์จึงกล่าวว่า
เมื่อสันถัมมารพรมกล่าวผู้เดียว รูปนิรมิตทั้งหมดก็กล่าว เมื่อ
สันถัมมารพรมหนึ่งผู้เดียว รูปนิรมิตเหล่านั้นทั้งหมดก็หนึ่ง เทวดา
ชั้นดาวดึงส์พร้อมด้วยพระอินทร์ ย่อมสำคัญสันถัมมารพรม
นั้นว่า ผู้ที่นั่งบนบัลลังก์ของเรานี้ ผู้เดียวเท่านั้นกล่าว ฯ

[๒๐๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้งนั้นแล สันถัมมารพรมกลับคืนตน
เป็นผู้เดียวแล้วนั่งบนบัลลังก์ของท้าวสักกะจอมเทพ แล้วเรียกเหล่าเทวดาชั้นดาว
ดึงส์มากล่าววาทะ ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์จะสำคัญความข้อนั้น
เป็นไฉน อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ผู้เห็นเป็นพระอรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงบัญญัติไว้แล้ว เพื่อความทำกฐีให้มาก เพื่อความทำ
กฐีให้วิเศษ เพื่อแสดงกฐีได้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน ท่านผู้เจริญทั้งหลาย
ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปรานสัจจาร
เจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ และปรานสัจจาร เจริญอิทธิบาทประกอบ
ด้วยจิตตสมาธิ และปรานสัจจาร เจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิมังสาสมาธิ และ
ปรานสัจจาร อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล อันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบัญญัติไว้แล้ว เพื่อความทำกฐีให้มาก เพื่อ
ความทำกฐีให้วิเศษ เพื่อแสดงกฐีได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ในอดีตกาล แสดงกฐีได้หลายอย่าง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ทำ
ได้ เพราะเจริญ เพราะทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์
เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักแสดงกฐีได้หลายอย่าง สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้นทั้งหมดจักทำได้ เพราะเจริญ เพราะทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบันกาล แสดงกฐีได้หลายอย่าง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ทำได้เพราะเจริญ เพราะทำให้มากซึ่ง
อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล เทวดาชั้นดาวดึงส์ทั้งหลาย ไม่เห็นอิทธาณภาพเห็นปานนี้
ของเราดอกหรือ ฯ เห็นแล้ว ท่านมหาพรม ฯ แม้เรา มีกฐีมากอย่างนี้ มี
อานภาพมากอย่างนี้ ก็เพราะเจริญ เพราะทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ฯ

[๒๐๑] สันถัมมารพรมได้กล่าวเนื้อความนี้ ครั้นแล้วเรียกเทวดาชั้น
ดาวดึงส์มากล่าววาทะ ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย เทวดาชั้นดาวดึงส์ จะสำคัญความ
ข้อนั้นเป็นไฉน การบรรลุโอกาส ๓ ประการ ที่พระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็น
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสรู้แล้ว เพื่อบรรลุถึงความสุข การ
บรรลุโอกาส ๓ ประการ เป็นไฉน ฯ

[๒๐๒] ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังเกี่ยวข้อง
ด้วยกาม หลกคลีด้วยอุกฤษฏธรรมอยู่ สมัยอื่น เขาฟังธรรมของพระอริยเจ้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
มนสิการโดยแยบคาย ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เขาอาศัยการฟังธรรมของ
พระอริยเจ้าและการมนสิการโดยแยบคาย ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่เกี่ยวข้องกับ
ด้วยกาม ไม่คลุกคลีด้วยอกุศลธรรมอยู่ สุขย่อมเกิดแก่เขาผู้ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยกาม
ไม่คลุกคลีด้วยอกุศลธรรม โสมนัสอันยิ่งกว่าสุขก็เกิดขึ้น ดุจความปราโมทย์
เกิดต่อจากความเป็นที่ใจจะนั้น ท่านผู้เจริญทั้งหลาย การบรรลุโอกาสนี้เป็นประการ
ที่ ๑ ที่พระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น
ตรัสรู้แล้วเพื่อบรรลุถึงความสุข ฯ

[๒๐๓] ดูกท่านผู้เจริญทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง กายสังขาร วจิสสังขาร
จิตตสังขาร ส่วนหยาบ ของคนบางคนในโลกนี้ ยังไม่สงบระงับ สมัยอื่น เขาฟัง
ธรรมของพระอริยเจ้า มนสิการโดยแยบคาย ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เมื่อเขา
อาศัยการฟังธรรมของพระอริยเจ้า มนสิการโดยแยบคาย ปฏิบัติธรรมสมควรแก่
ธรรมอยู่ กายสังขาร วจิสสังขาร จิตตสังขาร ที่หยาบๆ ย่อมสงบระงับ เพราะ
กายสังขาร วจิสสังขาร จิตตสังขาร ที่หยาบๆ สงบระงับ สุขย่อมเกิดแก่เขา
โสมนัสอันยิ่งกว่าสุขก็เกิดขึ้น ดุจความปราโมทย์ เกิดต่อจากความเป็นที่ใจจะนั้น
ท่านผู้เจริญทั้งหลาย การบรรลุโอกาสนี้เป็นประการที่ ๒ ที่พระผู้มีพระภาค ผู้รู้
ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสรู้แล้ว เพื่อบรรลุถึง
ความสุข ฯ

[๒๐๔] ดูกท่านผู้เจริญทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง คนบางคนในโลกนี้
ไม่รู้ชัดตามเป็นจริงว่า นีกถล นีกุถล นีมิโทษ นีมิมิโทษ นีควรเสพ นีไมควรเสพ
นี่แล้ว นี่ประณีต นี่เป็นส่วนธรรมดำและธรรมขาว สมัยอื่น เขาฟังธรรมของพระ-
*อริยเจ้า มนสิการโดยแยบคาย ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เขาอาศัยการฟังธรรม
ของพระอริยเจ้า มนสิการโดยแยบคาย ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมรู้ชัด
ตามเป็นจริงว่า นีกถล นีกุถล นีมิโทษ นีมิมิโทษ นีควรเสพ นีไมควรเสพ
นี่แล้ว นี่ประณีต นี่เป็นส่วนธรรมดำและธรรมขาว เมื่อเขารู้เห็นอย่างนี้
ย่อมละอริชชาได้ขาด วิชาที่ย่อมเกิดขึ้น เพราะปราศจากอริชชา เพราะวิชาเกิดขึ้น
สุขย่อมเกิดแก่เขา โสมนัสยิ่งกว่าสุขก็เกิดขึ้น ดุจความปราโมทย์เกิดต่อจากความเป็น
ที่ใจจะนั้น ดูกท่านผู้เจริญทั้งหลาย การบรรลุโอกาสนี้เป็นประการที่ ๓
ที่พระผู้มีพระภาค ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสรู้
แล้วเพื่อบรรลุถึงความสุข ท่านผู้เจริญทั้งหลาย การบรรลุโอกาส ๓ ประการ
เหล่านี้แล อันพระผู้มีพระภาค ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์นั้น ตรัสรู้แล้ว เพื่อบรรลุถึงความสุข ฯ

[๒๐๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สันถัมภ์พรหมได้กล่าวเนื้อความนี้แล้ว
เรียกเทวดาขึ้นดาดจึงสมกล่าววาทะ ดูกท่านผู้เจริญทั้งหลาย เทวดาขึ้นดาดจึง
จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สติปัญฐาน ๔ นี้ อันพระผู้มีพระภาค ผู้รู้ ผู้เห็น
เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบัญญัติแล้วเพื่อบรรลุทุกข
สติปัญฐาน ๔ เป็นไฉน ฯ

ดูกท่านผู้เจริญทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ พิจารณาภายในกาย
เป็นภายใน มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโหมนัสในโลกอยู่
เมื่อภิกษุพิจารณาภายในกายเป็นภายในอยู่ ย่อมตั้งจิตไว้โดยชอบ ผ่องใสโดยชอบ
ในกายานุปัสสนานั้น เธอตั้งจิตไว้โดยชอบ ผ่องใสโดยชอบในกายานุปัสสนานั้น
แล้ว ยังญาณทัสสนะให้เกิดในกายอื่นในกายนอก ภิกษุพิจารณาเห็นเวทนาใน
เวทนาเป็นภายใน มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโหมนัส
ในโลกอยู่ เมื่อภิกษุพิจารณาเวทนาในเวทนาเป็นภายในอยู่ ย่อมตั้งจิตไว้โดยชอบ
ผ่องใสโดยชอบ เวทนานุปัสสนานั้น เธอตั้งจิตไว้โดยชอบ ผ่องใสโดยชอบใน
เวทนานุปัสสนานั้นแล้ว ยังญาณทัสสนะให้เกิดในเวทนาอื่นในกายนอก ภิกษุ
พิจารณาจิตในจิตเป็นภายใน มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌา
และโหมนัสในโลกอยู่ เมื่อภิกษุพิจารณาจิตในจิตเป็นภายในอยู่ ย่อมตั้งจิตไว้โดย
ชอบ ย่อมผ่องใสโดยชอบในจิตตานุปัสสนานั้น เธอตั้งจิตไว้โดยชอบ ผ่องใส
โดยชอบในจิตตานุปัสสนานั้นแล้ว ยังญาณทัสสนะให้เกิดในจิตอื่นในกายนอก
ภิกษุพิจารณาธรรมในธรรมเป็นภายใน มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อกิขฌาและโหมนัสในโลกอยู่ เมื่อภิกษุพิจารณาธรรมในธรรมเป็นภายในอยู่
ย่อมตั้งจิตไว้โดยชอบ ผ่องใสโดยชอบในธัมมานุปัสสนานั้น เธอตั้งจิตไว้โดยชอบ
ผ่องใสโดยชอบในธัมมานุปัสสนานั้นแล้ว ยังญาณทัสสนะให้เกิดในธรรมอื่น
ในกายนอก ท่านผู้เจริญทั้งหลาย สติปัญฐาน ๔ นี้แล อันพระผู้มีพระภาค ผู้รู้
ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบัญญัติแล้วเพื่อบรรลุทุกข ฯ

[๒๐๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สันถัมภ์พรหมได้กล่าวเนื้อความนี้แล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

เรียกเทวดาขึ้นดาวดึงส์มาล่าวว่า ดูกุรทำนผู้เจริญทั้งหลาย เทวดาขึ้นดาวดึงส์ จะสำคัญความข้อนั้นเป็น โฉน บริหารแห่งสมาธิ ๗ ประการนี้ อันพระผู้มีพระภาค ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบัญญัติดีแล้วเพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์แห่งสัมมาสมาธิ บริหารแห่งสมาธิ ๗ ประการเป็น โฉน คือสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ ดูกุรทำนผู้เจริญทั้งหลาย ความที่จิตตั้งมั่น แวดล้อม ด้วยองค์ ๗ นี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สัมมาสมาธิอันเป็นอริยมูขนิสัย ดังนี้บ้าง มีบริษัสดังนี้บ้าง ฯ

ดูกุรทำนผู้เจริญ สัมมาสังกัปปะย่อมเพียงพอแก่บุคคลผู้มีสัมมาทิฐิ สัมมาวาจา ย่อมเพียงพอแก่บุคคลผู้มีสัมมาสังกัปปะ สัมมากัมมันตะย่อมเพียงพอแก่บุคคลผู้มีสัมมาวาจา สัมมาอาชีวะ ย่อมเพียงพอแก่บุคคลผู้มีสัมมากัมมันตะ สัมมาวายามะย่อมเพียงพอแก่บุคคลผู้มีสัมมาอาชีวะ สัมมาสติย่อมเพียงพอแก่บุคคลผู้มีสัมมาวายามะ สัมมาสมาธิย่อมเพียงพอแก่บุคคลผู้มีสัมมาสติ สัมมาญาณะย่อมเพียงพอแก่บุคคลผู้มีสัมมาสมาธิ สัมมาวิมุตติย่อมเพียงพอแก่บุคคลผู้มีสัมมา-

* ญาณะ ฯ

ดูกุรทำนผู้เจริญ ก็บุคคลเมื่อกล่าวถึงข้อนั้นโดยชอบ ฟังกล่าวว่าพระธรรม อันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันบุคคลพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ฉะนั้น ประตูประณิพพาน เปิดเพื่อท่านแล้ว บุคคลเมื่อกล่าวโดยชอบกะบุคคลผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใส อย่างแน่นแฟ้นในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฟังกล่าวว่า ก็พระธรรม อันพระผู้มีพระภาค ตรัสดีแล้ว อันบุคคลพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควร น้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ฉะนั้น ประตูประณิพพานเปิดเพื่อ ท่านแล้ว ฯ

ดูกุรทำนผู้เจริญ ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใส อย่างแน่นแฟ้น ในพระพุทธรเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้า ชอบใจ ชนเหล่านั้นเป็นโอปปาติกะ อันพระผู้มีพระภาคทรงแนะนำแล้วในธรรม ขวามจรผู้บำเรอเกินสองล้านสี่แสนคน ทำกาลละลงไปนานแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓ อย่าง มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะ ตริสรู้ในเบื้องหน้า ข้าพเจ้ากลัวการพูดเท็จ จึงไม่อาจคำนวณ ได้ว่าในชนเหล่านั้นมี พระสัททาคามีเท่าไร และหมูสัตว์นอกนี้บังเกิดด้วยส่วนบุญ ฯ

[๒๐๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สันถัมมารพรมได้กล่าวนื้อความนี้ เมื่อสันถัมมารพรมกล่าวนื้อความนี้ ความดำริแห่งใจเกิดขึ้นแก่ท้าวเวสสุวรรณ มหาราชอย่างนี้ว่า ดูกุรทำนผู้เจริญ นำอัสจรรยหนอ ไม่เคยมีมาหนอ จักมีพระศาสดา ผู้ยิ่งเห็นปานนี้ จักมีการแสดงธรรมที่ยิ่งเห็นปานนี้ จักปรากฏการบรรลุคุณวิเศษ ที่ยิ่งเห็นปานนี้ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นนั้น สันถัมมารพรมทราบความดำริแห่งใจ ของท้าวเวสสุวรรณมหาราชด้วยใจ แล้วได้กล่าวกะท้าวเวสสุวรรณมหาราชว่า ท่าน เวสสุวรรณมหาราชจะสำคัญความข้อนั้นเป็น โฉน ในอดีตกาลก็ได้มีพระศาสดา ผู้ยิ่งเห็นปานนี้ ได้มีการแสดงธรรมที่ยิ่งเห็นปานนี้ ปรากฏการบรรลุคุณวิเศษที่ ยิ่งเห็นปานนี้มาแล้ว ถึงในอนาคตกาล ก็จักมีพระศาสดาผู้ยิ่งเห็นปานนี้ จักมีการ แสดงธรรมที่ยิ่งเห็นปานนี้ จักปรากฏการบรรลุคุณวิเศษที่ยิ่งเห็นปานนี้ ฯ

[๒๐๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สันถัมมารพรมได้กล่าวนื้อความนี้แก่เทวดา ขึ้นดาวดึงส์ ท้าวเวสสุวรรณมหาราชตรัสบอกนื้อความนี้ ที่พระองค์สดับมาต่อหน้า รับมาต่อหน้าสันถัมมารพรม ผู้กล่าวแก่เทวดาขึ้นดาวดึงส์ ในบริษัทของพระองค์ ขวสกะยักษ์ กราบทูลความนี้ที่ตนสดับมาต่อหน้า รับมาต่อหน้า แห่งท้าวเวสสุวรรณมหาราชผู้ตรัสในบริษัทของพระองค์ แก่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ทรงสดับความข้อนี้นมาต่อหน้า ทรงรับความข้อนี้นมาต่อหน้าขวสกะยักษ์ และทรง ทราบด้วยพระองค์เอง แล้วตรัสบอกแก่ท่านพระอานนท์ ท่านพระอานนท์ ได้ฟัง ความข้อนี้นมาต่อพระพักตร์ รับความข้อนี้นมาต่อพระพักตร์พระผู้มีพระภาคแล้ว จึงบอกแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พรหมจรรย์นั้นัน บริบูรณ์ แพรวหลาย กว้างขวาง ชนเป็นอันมากทราบชัด เป็นปึกแผ่น จนเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ประกาศดีแล้ว ดังนี้แล ฯ

จบชนวสกุตร ที่ ๕

๖. มหาโควินทสูตร (๑๙)
[๒๐๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาชิลมกุฏ เขตพระนครราชคฤห์ ครั้นนั้น คนธรรพเทพบุตรนามปัญจสิขะ มีผิวพรรณผ่องใส เมื่อล่วงปฐมยามแล้ว ยังภูเขาชิลมกุฏทั้งสิ้นให้สว่าง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นคนธรรพเทพบุตรนามว่าปัญจสิขะ ยืนเรียบร้อยแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จะขอกราบทูลข้อความที่ข้าพระองค์สดับมาแล้วรับมาแล้ว ต่อหน้าพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ แต่พระผู้มีพระภาค ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า เชิญท่านบอกแก่พวกเราเถิดปัญจสิขะ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันก่อนๆ นานมาแล้วในวันอโศกที่ ๑๕ ในราตรี มีพระจันทร์เพ็ญ วันปาวณา เทวดาชั้นดาวดึงส์ทั้งสิ้นประชุมกันในสุธรรมาสภา เทวบริษัที่เป็นอันมากนั่งอยู่รอบๆ และท้าวจาตุมหาราชนั่งอยู่ใน ๔ ทิศ คือในทิศบูรพา ท้าวธรรตุมหาราช แวดล้อมด้วยเทวดาทั้งหลาย นั่งผินหน้าไปทางทิศปัจจิม ในทิศทักษิณ ท้าววิรูปกษมหาราช แวดล้อมด้วยเทวดาทั้งหลาย นั่งผินหน้าไปทางทิศอุดร ในทิศปัจจิม ท้าววิรูปกษมหาราช แวดล้อมด้วยเทวดาทั้งหลาย นั่งผินหน้าไปทางทิศบูรพา ในทิศอุดร ท้าวเวสสวรมหาราช แวดล้อมด้วยเทวดาทั้งหลาย นั่งผินหน้าไปทางทิศทักษิณ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อใด เทวดาชั้นดาวดึงส์ทั้งสิ้น นั่งประชุมกันในสุธรรมาสภา เทวบริษัที่เป็นอันมากนั่งอยู่โดยรอบ และท้าวจาตุมหาราชนั่งอยู่ใน ๔ ทิศ ที่อาสนะของท้าวจาตุมหาราชเหล่านั้น หลังถัดออกมาที่อาสนะของข้าพระองค์ ยังมีเหล่าเทวดาผู้ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค แล้วบังเกิดในหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์ไม่นาน รุ่งเรืองสว่างเทวดาเหล่านี้ด้วยวรรณะและยศ ได้ยินว่า เพราะเหตุนี้ เทวดาชั้นดาวดึงส์ทั้งหลาย ย่อมปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปีติและโสมนัสว่า ท่านผู้เจริญ กายทิพย์ย่อมบริบูรณ์เหนือ อสุรกายย่อมเสื่อมไป ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นนั้น ท้าวสักกะจอมเทพทราบความเบิกบานใจของเหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ แล้วบันเทิงตามด้วยคาถาเหล่านี้ว่า

[๒๑๐] ดูกูรท่านผู้เจริญ เทวดาชั้นดาวดึงส์พร้อมด้วยพระอินทร์

ย่อมบันเทิงใจ ถวายนมัสการพระตถาคต และความที่พระธรรมเป็นธรรมดี เห็นเทวดาผู้ใหม่ๆ มีวรรณะมียศประพฤติพรหมจรรย์ ในพระสุคติแล้ว มาในที่นี้ เทวดาเหล่านั้นเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงพระปัญญากว้างขวาง บรรลุลุณวิเศษแล้ว รุ่งเรืองสว่างเทวดาเหล่านี้ ณ ที่นี้ ด้วยวรรณะ ด้วยยศ และอายุ เทวดาชั้นดาวดึงส์พร้อมด้วยพระอินทร์ เห็นเช่นนั้นแล้ว ย่อมยินดี ถวายนมัสการพระตถาคต และความที่พระธรรมเป็นธรรมดี ฯ

[๒๑๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้ยินว่า เพราะเหตุนี้ เทวดาชั้นดาวดึงส์จึงปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปีติและโสมนัสโดยยิ่งกว่าประมาณว่า ดูกูรท่านผู้เจริญ กายทิพย์ย่อมบริบูรณ์เหนือ อสุรกายย่อมเสื่อมไป ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นนั้น ท้าวสักกะจอมเทพทรงทราบความเบิกบานใจของเทวดาชั้นดาวดึงส์ แล้วตรัสเรียกเทวดาชั้นดาวดึงส์มาว่า ดูกูรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ท่านทั้งหลายปรารถนาจะฟังพระคุณตามที่จริง ๘ ประการ ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นหรือ เทวดาชั้นดาวดึงส์ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายปรารถนาจะฟังพระคุณตามที่จริง ๘ ประการ ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯ

ครั้นนั้น ท้าวสักกะจอมเทพทรงยกพระคุณตามที่จริง ๘ ประการของพระผู้มีพระภาคขึ้นแสดงแก่เทวดาชั้นดาวดึงส์ว่า ดูกูรท่านผู้เจริญทั้งหลาย เทวดาชั้นดาวดึงส์จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเพียงไร เราไม่เคยเห็นพระศาสดาผู้ประกอบด้วยองค์คุณเช่นนี้ ผู้ทรงปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย อย่างนี้ ในอดีตกาลเลย ถึงบัดนี้ก็ไม่เห็นนอกจากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯ

อนึ่ง พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นตรัสดีแล้ว อันบุคคลพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน เราไม่เคยเห็นพระศาสดาผู้ประกอบด้วยองค์คุณเช่นนี้ ผู้ทรงแสดงธรรมอันควรน้อมเข้ามาในตน อย่างนี้ ในอดีตกาลเลย ถึงบัดนี้ก็ไม่เห็น นอกจากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น อนึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงบัญญัติไว้ดีแล้วว่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
นัฏล นีมิโทษ นีโมมิโทษ นีควรเสพ นีไมควรเสพ นีเลว นีประณีต นีมีส่วนเทียบ
ด้วยธรรมดำและธรรมขาว เราไม่เคยเห็นพระศาสดาผู้ประกอบด้วยองค์คุณเช่นนี้
ผู้ทรงบัญญัติธรรมอันเป็นกุศล อกุศล มิโทษ โมมิโทษ ควรเสพ ไมควรเสพ เลว
ประณีต มีส่วนเทียบด้วยธรรมดำและธรรมขาว อย่างนี้ ในอดีตกาลเลย ถึงบัดนี้
ก็ไม่เห็น นอกจากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯ

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงบัญญัตินิพพานคามินีปฏิบัติ
เพื่อพระสาวกทั้งหลายไว้ดีแล้ว พระนิพพานและปฏิบัติย่อมเทียบเคียงกันได้
ดองน้ำในแม่น้ำคงคากับน้ำในแม่น้ำยมุนา ย่อมไหลคลุกคละกันได้ฉะนั้น เราไม่เคย
เห็นพระศาสดาผู้ประกอบด้วยองค์คุณเช่นนี้ ทรงบัญญัตินิพพานคามินีปฏิบัติ
อย่างนี้ ในอดีตกาลเลย ถึงบัดนี้ก็ไม่เห็น นอกจากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯ

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระเสขะผู้ดำรงอยู่ในปฏิบัติ
และพระชิลาสพหุอยู่จบพรหมจรรย์เป็นสหาย เหตุนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเบา
พระทัยประกอบความเป็นผู้ยินดีอยู่พระองค์เดียว เราไม่เคยเห็นพระศาสดาผู้
ประกอบด้วยองค์คุณเช่นนี้ ทรงประกอบความเป็นผู้ยินดีอยู่พระองค์เดียวอย่างนี้
ในอดีตกาลเลยถึงบัดนี้ก็ไม่เห็น นอกจากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯ

อนึ่ง ลาก ความสรรเสริญ เกิดแก่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเห็นจะ
ตลอดถึงกษัตริย์ทั้งหลายที่ยินดีอยู่ แต่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นปราศจากความ
เมา เสวยพระกระยาหาร เราไม่เคยเห็นพระศาสดาผู้ประกอบด้วยองค์คุณเช่นนี้
ผู้ปราศจากความเมา เสวยพระกระยาหารอย่างนี้ ในอดีตกาลเลย ถึงบัดนี้ก็ไม่
เห็น นอกจากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯ

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น มีปรกติตรัสอย่างใดทำอย่างนั้น ทำ
อย่างใด ตรัสอย่างนั้น เหตุนั้น พระองค์จึงเชื่อว่า ตรัสอย่างใด ทำอย่างนั้น
ทำอย่างใด ตรัสอย่างนั้น เราไม่เคยเห็นพระศาสดาผู้ประกอบด้วยองค์คุณเช่นนี้
ทรงปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมอย่างนี้ ในอดีตกาลเลย ถึงบัดนี้ก็ไม่เห็น นอก
จากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯ

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงข้ามความสงสัยได้แล้วปราศจาก
ความคลางแคลง มีความดำริถึงที่สุด ด้วยพระอริยาศัยเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์
เราไม่เคยเห็นพระศาสดาผู้ประกอบด้วยองค์คุณเช่นนี้ ผู้ทรงข้ามความสงสัยได้
แล้ว ปราศจากความคลางแคลง มีความดำริถึงที่สุด ด้วยพระอริยาศัยเป็นเบื้องต้น
แห่งพรหมจรรย์อย่างนี้ ในอดีตกาลเลย ถึงบัดนี้ก็ไม่เห็นนอกจากพระผู้มี
พระภาคพระองค์นั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท้าวสักกะจอมเทพ ทรงยกพระคุณตามที่จริง
๘ ประการนี้แล ของพระผู้มีพระภาค ขึ้นแสดงแก่เทวดาชั้นดาวดึงส์ ฯ

[๒๑๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้ยินว่า เพราะเหตุานั้น เทวดาชั้น
ดาวดึงส์ได้สดับพระคุณตามที่จริง ๘ ประการของพระผู้มีพระภาคจึงปลื้มใจ เบิก
บาน เกิดปิติและโสมนัสยิ่งกว่าประมาณ ในเทวดาเหล่านั้น เทวดาบางพวก
กล่าวอย่างนี้ว่า ดูกุรุษผู้รู้ทุกขทั้งหลาย โอหนอ การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
๔ พระองค์ พึงอุบัติในโลก พึงทรงแสดงธรรมเหมือนพระผู้มีพระภาค ชื่อนั้น
พึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมากเพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุ-
เคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

เทวดาบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกุรุษผู้รู้ทุกขทั้งหลาย พระสัมมา-

* สัมพุทธเจ้า ๔ พระองค์ ยกไว้เกิด การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๓ พระองค์ พึง
อุบัติในโลก พึงทรงแสดงธรรมเหมือนพระผู้มีพระภาค ชื่อนั้นก็จะพึงเป็นไป
เพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก
เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

เทวดาบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกุรุษผู้รู้ทุกขทั้งหลายพระสัมมา-

* สัมพุทธเจ้า ๔ พระองค์ ยกไว้เกิด การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒ พระองค์ พึง
อุบัติในโลก พึงทรงแสดงธรรมเหมือนพระผู้มีพระภาค ชื่อนั้นก็จะพึงเป็นไป เพื่อ
เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก
เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเทวดาทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ ท้าวสักกะจอมเทพ
ได้ตรัสกะเทวดาชั้นดาวดึงส์ว่า ดูกุรุษผู้รู้ทุกขทั้งหลาย ข้อที่พระอรหันตสัมมา-

* สัมพุทธเจ้า ๒ พระองค์ พึงอุบัติในโลกธาตุเดียวกัน ไม่ก่อนไม่หลังนี้ ไม่ใช่
ฐานะ ไม่ใช่โอกาส ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ดูกุรุษผู้รู้ทุกขทั้งหลาย ขอ
ให้สมความหวัง ขอพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น มีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
บาง พึงดำรงอยู่ตลอดกาลนาน ชื่อนั้นก็จะพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก
เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล
เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์ นั่งประชุมกันใน
สุธรรมสภาด้วยความประสงค์อื่นใด ท้าวจาตุมหาราช แม้อันเทวดาชั้นดาวดึงส์
คิดความนั้น ปรึกษากันแล้ว ทูลให้ทราบก็มีอยู่ในข้อประสงค์นั้น แม้จะรับ
คำสั่งกำชับแล้ว ก็มิอยู่ในข้อประสงค์นั้น ประทับอยู่บนอาสนะของตนๆ ยัง
ไม่ไป ฯ

[๒๑๓] ท้าวจาตุมหาราชเหล่านั้นรับคำแล้ว รับคำพร่ำสอนแล้ว มีใจ
ผ่องใส ประทับสงบอยู่บนอาสนะของตนๆ ฯ

[๒๑๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นนั้น แสงสว่างอย่างมากปรากฏใน
ทิศอุดร โอกาสปรากฏล่วงหน้าภาพของเทวดาทั้งหลายลำดับนั้น ท้าวสักกะ
จอมเทพจึงตรัสเรียกเทวดาชั้นดาวดึงส์มาว่า ดูกรท่านผู้บริบูรณ์ทั้งหลาย นิमित
ปรากฏ แสงสว่างเกิด โอกาสปรากฏ จันใด พรหมจักปรากฏ จันนั้น การ
ที่แสงสว่างเกิด โอกาสปรากฏนี้ เป็นบุพพนิमितที่พรหมจะปรากฏ ฯ

[๒๑๕] นิमितปรากฏ จันใด พรหมจักปรากฏ จันนั้นการที่
โอกาสอื่น โพบูลย์มากปรากฏนี้ เป็นบุพพนิमितที่พรหมจะ
ปรากฏ ฯ

[๒๑๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์นั่งบนอาสนะ
ตามที่ของตนๆ ด้วยความหวังว่า เราทั้งหลายจักรู้โอกาสนี้ วิชาอันใดจักมี
เราทั้งหลายจักทำวิบากนั้นให้แจ้งเสียก่อน แล้วจึงจะไป แม้ท้าวจาตุมหาราชก็นั่ง
อยู่บนอาสนะตามที่ของตนๆ ด้วยความหวังว่า เราทั้งหลายจักรู้โอกาสนี้ วิชา
อันใดจักมี เราทั้งหลายจักทำวิบากนั้นให้แจ้งเสียก่อน แล้วจึงจะไปเทวดาชั้น
ดาวดึงส์ พึงความข้อนั้นแล้ว ไม่ระส่ำระสาย สงบอยู่ ด้วยหวังกันว่า เราทั้งหลาย
รู้โอกาสนี้ วิชาอันใดจักมี เราทั้งหลายจักทำวิบากนั้นให้แจ้งเสียก่อน แล้ว
จึงจะไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญเมื่อใดสนังกุมารพรหมปรากฏแก่เทวดาชั้นดาวดึงส์
เมื่อนั้น สนังกุมารพรหมนิรมิตอิตถภาพอันยิ่งใหญ่ปรากฏ กิวรณปรกติของพรหม
อันเทวดาเหล่าอื่นไม่พึงถึง ปรากฏในคลองจักรของเทวดาชั้นดาวดึงส์เมื่อสนังกุมาร
พรหมปรากฏแก่เทวดาชั้นดาวดึงส์นั้น ย่อมรุ่งเรืองล่วงเทวดาเหล่าอื่นด้วยวรรณ
และยศ เหมือนกายเทวดาย่อมรุ่งเรืองล่วงกายมนุษย์ ฉะนั้น เมื่อสนังกุมาร
พรหมปรากฏแก่เทวดาชั้นดาวดึงส์ นั้นเทวดาไหนๆ ในบริษัทนั้น ไม่ไหว ไม่
ลกรับ และไม่เชื่อเชียวด้วยอาสนะ เทวดาทั้งหมดนั่งประณมมือนั่งอยู่บนบัลลังก์
ด้วยความดำริว่า บัดนี้ สนังกุมารพรหมปรารถนาบัลลังก์ของเทวดาผู้ใด จักนั่ง
บนบัลลังก์ของเทวดาผู้ใด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญสนัง กุมารพรหมนั่งบนบัลลังก์
ของเทวดาใด เทวดาผู้นั้นย่อมได้ความยินดี ได้โสมนัสอย่างยิ่ง ดังพระราชผู้
กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้ว เสวยราชสมบัติใหม่ๆ ย่อม ได้ความยินดี ได้ความ
โสมนัสอย่างยิ่งฉะนั้น ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นนั้น สนังกุมารพรหมทราบความเบิกบานใจ
ของเทวดาชั้นดาวดึงส์หายไปแล้ว บันเทิงตามด้วยคาถาเหล่านี้ว่า

[๒๑๗] ดูกรท่านผู้เจริญ เทวดาชั้นดาวดึงส์ พร้อมด้วยพระอินทร์
ย่อมบันเทิงใจ ถวายนมัสการพระตถาคตและความที่พระธรรม
เป็นธรรมดี เห็นเทวดาผู้ใหม่ๆ มีวรรณ มียศ ประพฤติ
พรหมจรรย์ในพระสุคติแล้วมาในที่นี้ เทวดาเหล่านั้นเป็นสาวก
ของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงพระปัญญากว้างขวาง บรรลุลक्षणพิเศษ
แล้วย่อมรุ่งเรืองล่วงเทวดาเหล่าอื่น ณ ที่นี้ ด้วยวรรณ ด้วยยศ
และอายุ เทวดาชั้นดาวดึงส์ พร้อมด้วยพระอินทร์ เห็นเช่นนั้น
แล้วย่อมยินดีถวายนมัสการพระตถาคต และความที่พระธรรม
เป็นธรรมดี ฯ

[๒๑๘] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความข้อนั้น สนังกุมารพรหมได้กล่าว
แล้ว เสียงของสนังกุมารพรหมผู้กล่าวเนื้อความนี้ ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ
คือ แจ่มใส ๑ ชัดเจน ๑ นุ่มนวล ๑ นาฬิก ๑ กลมกล่อม ๑ ไม่พรา ๑
ลึก ๑ มีกัณวาน ๑ สนังกุมารพรหมยอมให้บริษัทประมาณเท่าใดทราบความด้วย
เสียง กระแสเสียงก็ไม่แพร่ไปในภายนอกบริษัทเท่านั้น ก็ผู้ใดมีเสียงประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ประการอย่างนี้ ผู้นั้นท่านกล่าวกันว่า มีเสียงดังเสียงพรหม ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์ ได้กล่าวกะสนัง-

* กุมารพรหมว่า ข้าแต่ท้าวมหาพรหม ขอโอกาสเถิด ข้าพเจ้าทั้งหลายทราบเนื้อความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
นั้นแล้ว ขอมโทนา มียูพระคุณตามที่จริง ๘ ประการ ของพระผู้มีพระภาค
พระองค์นั้น ที่ท้าวสักกะจอมเทพภยาคแล้ว ข้าพเจ้าทั้งหลายทราบแล้วขอ
โมทนา ฯ

ครั้งนั้น สันถัมมารพรมได้กล่าวกะท้าวสักกะจอมเทพว่า ดูกท่านผู้
จอมเทพ ขอโอกาสเถิด แม้เราทั้งหลายก็ฟังฟังพระคุณตามที่จริง ๘ ประการ
ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ท้าวสักกะจอมเทพ รับคำสันถัมมารพรมแล้ว
ทรงยกพระคุณตามที่จริง ๘ ประการ ของพระผู้มีพระภาคขึ้นแสดงว่า ท่านมหา
พรมจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก็พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงปฏิบัติ
เพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก
เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพียงไร
ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นพระศาสดาผู้ประกอบด้วยองค์คุณเช่นนี้ ผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่
ชนเป็นอันมากเพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์
เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายอย่างนี้ ในอดีตกาลเลย
ถึงในบัดนี้ก็ไม่เห็น นอกจากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯ

อนึ่ง พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นตรัสดีแล้ว อันบุคคลพึง
เห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญ
ชนพึงรู้เฉพาะตน ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นพระศาสดาผู้ประกอบด้วยองค์คุณเช่นนี้ ผู้
ทรงแสดงธรรมอันควรน้อมเข้ามาในตน อย่างนี้ ในอดีตกาลเลย ถึงในบัดนี้ก็ไม่
เห็นนอกจากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯ

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงบัญญัติไว้ดีแล้วว่า นักุล นี้
อกุศล นี้มิโทษ นี้ไม่มีโทษ นี้ควรเสพ นี้ไม่ควรเสพ นี้เลว นี้ประณีต นี้มี
ส่วนเทียบกับธรรมดำและธรรมขาว ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นพระศาสดา ผู้ประกอบ
ด้วยองค์คุณเช่นนี้ ทรงบัญญัติธรรมอันเป็นกุศล อกุศลมิโทษ ไม่มีโทษ ควรเสพ
ไม่ควรเสพ เลว ประณีต มีส่วนเทียบกับธรรมดำและธรรมขาว อย่างนี้ ใน
อดีตกาลเลย ถึงในบัดนี้ก็ไม่เห็น นอกจากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯ

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงบัญญัตินิพพานคามินีปฏิบัติเพื่อ
พระสาวกทั้งหลายไว้ดีแล้ว พระนิพพานและปฏิบัติย่อมเทียบเคียงกันได้ ดองน้ำใน
แม่น้ำคงคา กับน้ำในแม่น้ำยมุนา ย่อมไหลคลุกคละกันได้ ฉะนั้น ข้าพเจ้าไม่
เคยเห็นพระศาสดา ผู้ประกอบองค์คุณเช่นนี้ ทรงบัญญัตินิพพานคามินีปฏิบัติ
อย่างนี้ ในอดีตกาลเลย ถึงในบัดนี้ก็ไม่เห็น นอกจากพระผู้มีพระภาคพระองค์
นั้น ฯ

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระเสขะผู้ดำรงอยู่ในปฏิบัติ
และพระชินาสพมูอัยบพรมจรรย์เป็นสหาย เหตุนั้นพระผู้มีพระภาคทรงเบา
พระทัย ประกอบความเป็นผู้ยินดีอยู่พระองค์เดียว ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นพระศาสดา
ผู้ประกอบด้วยองค์คุณเช่นนี้ ทรงประกอบความเป็นผู้ยินดีอยู่พระองค์เดียวอย่างนี้
ในอดีตกาลเลยถึงในบัดนี้ก็ไม่เห็น นอกจากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯ

อนึ่ง ลาก ความสรรเสริญ เกิดขึ้นแก่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เห็นจะตลอดถึงกษัตริย์ทั้งหลายที่ยินดีอยู่ แต่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ปราศ-
* จากความเมา เสวยพระกระยาหารข้าพเจ้าไม่เคยเห็นพระศาสดา ผู้ประกอบด้วยองค์
คุณเช่นนี้ ผู้ปราศจากความเมา เสวยพระกระยาหารอย่างนี้ ในอดีตกาลเลยถึงใน
บัดนี้ก็ไม่เห็น นอกจากพระผู้มีพระภาคองค์นั้น ฯ

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น มีปรกติตรัสอย่างใด ทำอย่างนั้น ทำ
อย่างใด ตรัสอย่างนั้น เหตุนั้น พระองค์จึงชื่อว่า ตรัสอย่างใด ทำอย่างนั้น
ทำอย่างใด ตรัสอย่างนั้น ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นพระศาสดาผู้ประกอบด้วยองค์คุณ
เช่นนี้ ทรงปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมอย่างนี้ ในอดีตกาลเลย ถึงในบัดนี้ก็ไม่
เห็นนอกจากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯ

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงข้ามความสงสัยได้แล้วปราศจาก
ความคลางแคลง มีความดำริถึงที่สุด ด้วยพระอริยาศัยเป็นเบื้องต้นแห่งพรม-

* จรรย์ ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นพระศาสดาผู้ประกอบด้วยองค์คุณเช่นนี้ ทรงข้ามความ
สงสัยได้แล้ว ปราศจากความคลางแคลง มีความดำริถึงที่สุด ด้วยพระอริยาศัย
เป็นเบื้องต้นแห่งพรมจรรย์อย่างนี้ ในอดีตกาลเลย ถึงในบัดนี้ก็ไม่เห็น นอก
จากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท้าวสักกะจอมเทพ ทรงยกพระคุณตามที่จริง
๘ ประการนี้แล ของพระผู้มีพระภาค ขึ้นแสดงแก่สันถัมมารพรม ฯ

[๒๑๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้ยินว่า เพราะเหตุนี้สันถัมมารพรม
จึงปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปิติและโสมนัส เพราะได้สดับพระคุณตามที่จริง ๘

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ประการ ของพระผู้มีพระภาค ครั้นนั้นสนิงุมารพรหม นิमितตตภาพใหญ่ยิ่ง
เป็นเพศกมารีและ ๕ แกละ ปรากฏแก่เทวดาชั้นดาวดึงส์ สนิงุมารพรหม
นั้นเหาะขึ้นย้งวหาส นึ่งขัดสมาธิอยู่ในอากาศที่ว่าง เปรียบดังบุรุษผู้มีกำลังนึ่ง
ขัดสมาธิอยู่บนบัลลังก์ที่ขลาดเรียบร้อบ หรือบนภาคพื้นราบเรียบจะนั้น แล้วเรียก
เทวดาชั้นดาวดึงส์มาว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย เทวดาชั้นดาวดึงส์จะสำคัญความ
ข้อนั้นเป็นไฉน พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นผู้มิพระปัญญามาก ได้มีมาแล้ว
สิ้นกาลนานเพียงไร ฯ

ดูกรท่านผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว พระราชาทรงพระนามว่าทิสัมบดี
พราหมณ์นามว่า ไควนทะ เป็นปโรหิตของพระเจ้าทิสัมบดีพระกุมารพระนามว่า
เรณู เป็นโอรสของพระเจ้าทิสัมบดี มาณพมึนามว่า ไซติपालะ เป็นบุตรของ
ไควนทพราหมณ์ คน ๘ คนเหล่านี้คือ พระราชโอรสพระนามว่า เรณู ๑ ไซติ
पालมาณพ ๑ และกษัตริย์อื่นอีก ๖ พระองค์ เป็นสหายกันดังนี้ ครั้นนั้น โดย
วันคืนล่วงไปๆ ไควนทพราหมณ์ได้ทำกาละ เมื่อไควนทพราหมณ์กระทำกาละแล้ว
พระเจ้าทิสัมบดีทรงพระรำพันว่า สมัยใด เรามอบราชกิจทั้งปวงไว้ในไควนทพราหมณ์
แล้วสะพรั่งพร้อมด้วยเบญจกามคุณ บำเรออยู่ สมัยนั้น ไควนทพราหมณ์ถึง
อนิจกรรมเสียแล้ว ฯ

เมื่อท้าวเธอตำรัสอย่างนี้แล้ว เรณูราชโอรสได้กราบทูลพระเจ้าทิสัมบดีว่า
ขอเดชะ เมื่อท่านไควนทพราหมณ์ถึงอนิจกรรมแล้ว พระองค์อย่าทรงรแสง
นึกเลย ไซติपालมาณพบุตรของไควนทพราหมณ์ยังมีอยู่ เขาฉลาดกว่าทั้งสามารก
กว่าบิดา บิดาของเขาสั่งสอนอรธเหล่าใด แม้อรธเหล่านั้น ไซติपालมาณพก็
สั่งสอนได้เหมือนกัน อย่างนั้นหรือ พอกุมาร อย่างนั้นขอเดชะ ฯ

ลำดับนั้น พระเจ้าทิสัมบดีจึงตรัสเรียกบุรุษคนหนึ่งมารับสั่งว่า มานี้เกิด
บุรุษผู้เจริญ ท่านจงเข้าไปหาไซติपालมาณพถึงที่อยู่ แล้วจงบอกกะไซติपालมาณพ
อย่างนี้ว่า ขอความเจริญจงมีแก่ท่านไซติपालมาณพเกิด พระเจ้าทิสัมบดีรับสั่ง
ให้ท่านไซติपालมาณพเข้าไปเฝ้า พระเจ้าทิสัมบดีทรงมีพระราชประสงค์จะทอด-

*พระเนตรท่านไซติपालมาณพ ฯ

บุรุษนั้นเฝ้ารับคำพระเจ้าทิสัมบดีแล้ว เข้าไปหาไซติपालมาณพถึงที่อยู่
แล้วได้กล่าวว่า ขอความเจริญจงมีแก่ท่านไซติपालมาณพเกิด พระเจ้าทิสัมบดี
รับสั่งให้ท่านไซติपालมาณพเข้าไปเฝ้า ทรงมีพระราชประสงค์จะทอดพระเนตร
ท่านไซติपालมาณพ ฯ

ไซติपालมาณพรับคำบุรุษนั้น แล้วเข้าไปเฝ้าพระเจ้าทิสัมบดีถึงที่ประทับ
ได้ปราศรัยกับพระเจ้าทิสัมบดี ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นึ่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระเจ้าทิสัมบดีจึงตรัสว่า ขอท่านไซติपालมาณพจงสั่ง
สอนเรา อย่างบอกคึนในการสั่งสอนเราเลย เราจักแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนบิดา
จักอภิเษกในตำแหน่งไควนทพราหมณ์ ไซติपालมาณพทูลรับสนองพระเจ้าทิสัมบดี
ว่าอย่างนั้น ขอเดชะ ฯ

ครั้นนั้น พระเจ้าทิสัมบดีทรงอภิเษกไซติपालมาณพไว้ในตำแหน่ง
ไควนทพราหมณ์ ทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนบิดาไซติपालมาณพผู้อันพระเจ้า-

*ทิสัมบดีทรงอภิเษกในตำแหน่งไควนทพราหมณ์ ทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทน
บิดาแล้ว ก็สั่งสอนอรธที่บิดาของเขาสั่งสอน ไม่สั่งสอนอรธที่บิดาของเขา
ไม่สั่งสอน ย่อมจัดแจงการงานที่บิดาของเขาจัด ไม่จัดแจงการงานที่บิดาของเขา
ไม่จัด มนุษย์ทั้งหลายกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญ ท่านไควนทพราหมณ์หน่อ
ดูกรท่านผู้เจริญ ท่านมหาไควนทพราหมณ์หน่อ ดูกรท่านผู้เจริญ โดยปริยายนี้
นามสมญาว่า มหาไควนท นั้นแล จึงเกิดมีแก่ไซติपालมาณพ ฯ

[๒๒๐] ดูกรท่านผู้เจริญ ครั้นนั้น มหาไควนทพราหมณ์เข้าเฝ้ากษัตริย์
๖ พระองค์ถึงที่ประทับแล้วทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าทิสัมบดีทรง
พระชราแก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว ไครจะรู้ชีวิต ข้อนี้เป็นฐานะ
ที่จะมีได้ เมื่อพระเจ้าทิสัมบดีเสด็จสวรรคตแล้ว พวกอำมาตย์ผู้สำเร็จราชการ
พึงอภิเษกเรณูราชโอรสเป็นพระราชา ท่านผู้เจริญทั้งหลายจงมาไปเฝ้าเรณูราชโอรส
กันเถิด แล้วจงทูลอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าทั้งหลาย เป็นสหายที่รักที่เจริญใจ โปรดปราน
ของท่านเรณู ท่านมิสขุอย่างใด ข้าพเจ้าทั้งหลายก็มีสขุอย่างนั้น ท่านมิทุกข์
อย่างใด ข้าพเจ้าทั้งหลายก็มีทุกข์อย่างนั้น ข้าแต่ท่าน พระเจ้าทิสัมบดีทรงพระ-

*ชราแก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาล ผ่านวัยแล้ว ไครจะรู้ชีวิต ข้อนี้เป็นฐานะ
ที่จะมีได้ เมื่อพระเจ้าทิสัมบดีเสด็จสวรรคตแล้ว พวกอำมาตย์ผู้สำเร็จราชการ
พึงอภิเษกท่านเรณูให้เป็นพระราชา ถ้าท่านเรณูพึงได้ราชสมบัติ ของงแบ่งราช
สมบัติให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์นั้น รับคำมหาโควินทพราหมณ์แล้ว เข้าไปเฝ้า
เรณูราชโอรสถึงที่ประทับ แล้วทูลว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นสหายที่รักที่เจริญใจ
โปรดปรานของท่านเรณู ท่านมีสุขอย่างไร ข้าพเจ้าทั้งหลายก็มีสุขอย่างนั้น ท่าน
มีทุกข์อย่างไร ข้าพเจ้าทั้งหลายก็มีทุกข์อย่างนั้น ดูกุรุษผู้เจริญ พระเจ้าที่สมบัติ
ทรงพระชราแก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาล ผ่านวัยแล้ว ใครจะรู้ชีวิต ชื่อนี้เป็น
ฐานะจะมีได้ เมื่อพระเจ้าที่สมบัติเสด็จสวรรคตแล้ว พวกอำมาตย์ผู้สำเร็จราชการ
พึงอภิเษกท่านเรณูเป็นพระราชบิดา ถ้าท่านเรณูได้ราชสมบัติ ของแบ่งราชสมบัติ
ให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย ฯ

เรณูราชโอรสตรัสว่า ดูกุรุษผู้เจริญทั้งหลาย ในแคว้นของเรา
ใครอื่นจักพึงมีความสุขนอกจากท่านทั้งหลาย ถ้าข้าพเจ้าจักได้ราชสมบัติ จักแบ่ง
ให้ท่านทั้งหลาย ฯ

ดูกุรุษผู้เจริญ ครั้นนั้น เมื่อวันคืนล่วงไปๆ พระเจ้าที่สมบัติเสด็จ
สวรรคต ครั้นพระเจ้าที่สมบัติเสด็จสวรรคตแล้ว อำมาตย์ผู้สำเร็จราชการทั้งหลาย
อภิเษกเรณูราชโอรสเป็นราชาเรณู ได้อภิเษกเป็นพระราชบิดาแล้ว สะพรั่งพร้อมไปด้วย
เบญจกามคุณ บำรุงบำเรออยู่ ครั้นนั้น มหาโควินทพราหมณ์ เข้าไปเฝ้ากษัตริย์
ทั้ง ๖ พระองค์นั้นถึงที่ประทับ แล้วได้ทูลว่า ข้าแต่ท่านทั้งหลาย พระเจ้าที่สมบัติ
เสด็จสวรรคตแล้ว เรณู ได้อภิเษกเป็นพระราชบิดา สะพรั่งพร้อมไปด้วยเบญจกามคุณ
บำรุงบำเรออยู่ ใครหนอจะรู้ว่า กามารมณ์ทั้งหลายเป็นเหตุให้มัวเมา ท่านผู้เจริญ
ทั้งหลายจงมา ไปเฝ้าพระเจ้าเรณูกันเถิด แล้วจงทูลอย่างนี้ว่า พระเจ้าข้าที่สมบัติ
เสด็จสวรรคตแล้ว ท่านเรณูได้รับอภิเษกเป็นพระราชบิดาแล้ว ยังทรงระลึกถึงพระ-
*ดำรินั้น ได้อยู่หรือ ฯ

กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์นั้น รับคำมหาโควินทพราหมณ์ แล้วเข้าไปเฝ้า
พระเจ้าเรณูถึงที่ประทับ แล้วได้ทูลว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระเจ้าที่สมบัติเสด็จ
สวรรคตแล้ว ท่านเรณูได้รับอภิเษกเป็นพระราชบิดาแล้ว ยังทรงระลึกถึงพระดำรินั้น
ได้อยู่หรือ ฯ

พระเจ้าเรณูตรัสตอบว่า ดูกุรุษผู้เจริญทั้งหลาย เรายังระลึกถึงคำนั้น
ได้อยู่ ฯ

ก. ใครหนอจะสามารถแบ่งมหาปฐพีนี้ที่ยาวไปทางทิศอุดร และทิศ
ออกเป็น ๗ ส่วนเท่าๆ กัน ให้เป็นดุจทางเกวียน ฯ

ร. ใครอื่นจะสามารถ นอกจากท่านมหาโควินทพราหมณ์ ฯ

ครั้นนั้น พระเจ้าเรณูตรัสเรียกราชบุรุษคนหนึ่งมารับสั่งว่า ดูกุรุษผู้เจริญ
ท่านจงมา จงเข้าไปหามหาโควินทพราหมณ์ถึงที่อยู่ แล้วจงกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ พระเจ้าเรณูรับสั่งหาท่าน ฯ

บุรุษนั้นรับสนองพระราชดำรัสของพระเจ้าเรณูแล้ว เข้าไปหามหาโควินท-

*พราหมณ์ถึงที่อยู่แล้ว ได้กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระเจ้าเรณูรับสั่งหาท่าน ฯ

มหาโควินทพราหมณ์รับคำของบุรุษนั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระเจ้าเรณูถึงที่
ประทับ ได้ปราศรัยกับพระเจ้าเรณู ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระเจ้าเรณูได้ตรัสว่า ท่านโควินทท่านจงแบ่งมหาปฐพี
นี้ที่ยาวไปทางทิศอุดรและทิศทักษิณ ออกเป็น ๗ ส่วนเท่าๆ กัน ให้เป็นดุจทาง
เกวียน ฯ

มหาโควินทพราหมณ์ รับสนองพระราชดำรัสของพระเจ้าเรณูแล้ว แบ่ง
มหาปฐพีนี้ที่ยาวไปทางทิศอุดรและทิศทักษิณออกเป็น ๗ ส่วนเท่าๆ กัน ให้
เป็นดุจทางเกวียน ตั้งเนื้อที่ทั้งหมดให้เป็นดุจทางเกวียน ฯ

ได้ยินว่า ในเนื้อที่เหล่านั้น ขนบของพระเจ้าเรณูอยู่ท่ามกลาง ฯ

[๒๒๑] ทันตปรนนคร เป็นมหานครของแคว้นกาลิงคะโปตนนคร

เป็นมหานครของแคว้นอัสสกะมาหิสสินนคร เป็นมหานคร
ของแคว้นอวันตีโรจนนคร เป็นมหานครของแคว้นโสจิระมิลลา
นคร เป็นมหานครแห่งแคว้นวิเทหะ จัมปานครสร้างในแคว้น
อังคะ พาราณสินนคร เป็นมหานครแห่งแคว้นกาสิ พระนคร
เหล่านี้ ท่านโควินทพราหมณ์สร้าง ฯ

[๒๒๒] ครั้นนั้น กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์นั้น ทรงดีพระทัยมีความดำริ
บริบูรณ์ด้วยลาภของตนๆ ว่า สิ่งใดที่เราทั้งหลายอยากได้ หวัง ประสงค์
ปรารถนา ยัง เราทั้งหลายก็ได้สิ่งนั้นแล้วหนอ ฯ

[๒๒๓] กษัตริย์เหล่านั้น ทรงพระนามว่า สัตตกุพระองค์ ๑

พรหมทัตพระองค์ ๑ เวสสกุพระองค์ ๑ ภารตพระองค์ ๑

เรณูพระองค์ ๑ ธรตถ ๒ พระองค์ รวมพระมหากษัตริย์ผู้ทรง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
พระราชภาระ ๗ พระองค์ ในกาลนั้น ฯ

จบภาณวารที่หนึ่ง

[๒๒๔] ครั้นนั้น กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์นั้น เสด็จเข้าไปหามหาโควินท-

*พราหมณ์ถึงที่อยู่ แล้วตรัสว่า ดูก่อนผู้เจริญ ขอท่านโควินทพราหมณ์ จงเป็น
สหายที่รัก ที่เจริญใจ โปรดปรานของข้าพเจ้าทั้งหลาย ดังท่านโควินทที่เป็นสหาย
ที่รัก ที่เจริญใจโปรดปราน ของพระเจ้าเรณูเถิด ขอจงสั่งสอนข้าพเจ้าทั้งหลาย
อย่าบอกคืนในการสั่งสอนข้าพเจ้าทั้งหลายเลย มหาโควินทพราหมณ์รับสนอง
พระดำรัสของกษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์นั้น ผู้ได้มรรคาภิเชกแล้วว่า อย่างนั้น พระ-
*เจ้าข้า ฯ

ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์ จึงสอนพระราชผู้กษัตริย์ ๗ พระองค์
ผู้ได้มรรคาภิเชกแล้ว ที่ตนพึงสั่งสอนด้วยราชกิจ แลบอกมนต์กะพราหมณ์
มหาศาล ๗ คน และเหล่าข้าราชการบริพาร ๗๐๐ ฯ

ครั้งนั้น สมัยต่อมา เกียรติศัพท์อันงามของมหาโควินทพราหมณ์ ขจร
ไปอย่างนี้ว่า มหาโควินทพราหมณ์ อาจเห็นพรหม อาจสนทนา ปราศรีย
ปรึกษากับพรหม ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์มีความดำริว่า เกียรติศัพท์อันงาม
ของเราขจรไปอย่างนี้ว่า มหาโควินทพราหมณ์ อาจเห็นพรหม อาจสนทนา
ปราศรีย ปรึกษากับพรหม ก็เราไม่ได้เห็นพรหม ไม่ได้สนทนา ปราศรีย
ปรึกษากับพรหม แต่เราได้สดับความขื่อนี้มาต่อพราหมณ์ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้เป็นอาจารย์
และอาจารย์ พุดกันว่า ผู้ใดหลีกออกเร้นอยู่ เพ่งกรุณาณานอยู่ตลอด ๔ เดือน
ในฤดูฝน ผู้นั้นย่อมเห็นพรหม ย่อมสนทนา ปราศรีย ปรึกษากับพรหม ได้
ถ้ากระนั้น เราพึงหลีกออกเร้น เพ่งกรุณาณานอยู่ตลอด ๔ เดือนในฤดูฝนเถิด ฯ

ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์ จึงเข้าไปเฝ้าพระเจ้าเรณูถึงที่ประทับ แล้ว
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เกียรติศัพท์อันงามของข้าพระพุทธเจ้าขจรไป
อย่างนี้ว่า มหาโควินทพราหมณ์ อาจเห็นพรหม อาจสนทนา ปราศรีย ปรึกษา
กับพรหมได้ ก็ข้าพระพุทธเจ้ามิได้เห็นพรหม มิได้สนทนา ปราศรีย ปรึกษา
กับพรหม แต่ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับความขื่อนี้มาต่อพราหมณ์ ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้เป็น
อาจารย์และอาจารย์ พุดกันว่า ผู้ใดหลีกออกเร้นอยู่ เพ่งกรุณาณานอยู่ตลอด
๔ เดือนในฤดูฝน ผู้นั้นย่อมเห็นพรหม ย่อมสนทนาปราศรีย ปรึกษากับพรหม ได้
ข้าพระพุทธเจ้าปรารถนาจะหลีกออกเร้น เพ่งกรุณาณานอยู่ตลอด ๔ เดือนในฤดูฝน
ใดๆ ไม่พึงเข้าไปหาข้าพระพุทธเจ้า นอกจากคนนำอาหารไปให้คนเดียว พระ-

*เจ้าเรณูรับสั่งว่า ท่านมหาโควินทพราหมณ์ย่อมสำคัญกาลอันควรในบัดนี้เถิด ฯ

ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์เข้าไปเฝ้ากษัตริย์ ๖ พระองค์นั้น แล้ว
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เกียรติศัพท์อันงามของข้าพระพุทธเจ้าขจรไป
อย่างนี้ว่า มหาโควินทพราหมณ์อาจเห็นพรหม อาจสนทนา ปราศรีย ปรึกษา
กับพรหมได้ ก็ข้าพระพุทธเจ้ามิได้เห็นพรหม มิได้สนทนา ปราศรีย ปรึกษา
กับพรหม แต่ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับความขื่อนี้มาต่อพราหมณ์ ผู้เฒ่า ผู้แก่
ผู้เป็นอาจารย์และอาจารย์พุดกันว่า ผู้ใดหลีกออกเร้นอยู่ เพ่งกรุณาณานอยู่ตลอด
๔ เดือนในฤดูฝน ผู้นั้นย่อมเห็นพรหม ย่อมสนทนา ปราศรีย ปรึกษากับพรหม ได้
ข้าพระพุทธเจ้าปรารถนาจะหลีกออกเร้น เพ่งกรุณาณานอยู่ตลอด ๔ เดือนในฤดูฝน
ใดๆ ไม่พึงเข้าไปหาข้าพระพุทธเจ้า นอกจากคนนำอาหารไปให้คนเดียว กษัตริย์
ทั้ง ๖ พระองค์นั้น ตรัสว่า ท่านโควินทพราหมณ์ย่อมสำคัญกาลอันควรใน
บัดนี้เถิด ฯ

ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์ เข้าไปหาพราหมณ์มหาศาล ๗ คน และ
เหล่าข้าราชการบริพาร ๗๐๐ ถึงที่อยู่ แล้วกล่าวว่า ดูก่อนผู้เจริญทั้งหลาย เกียรติศัพท์
อันงามของข้าพเจ้าขจรไปอย่างนี้ว่า มหาโควินทพราหมณ์อาจเห็นพรหม อาจ
สนทนา ปราศรีย ปรึกษากับพรหมได้ ก็ข้าพเจ้ามิได้เห็นพรหม มิได้สนทนา
ปราศรีย ปรึกษากับพรหม แต่ข้าพเจ้าได้สดับความขื่อนี้มาต่อพราหมณ์ ผู้เฒ่า
ผู้แก่ ผู้เป็นอาจารย์และอาจารย์พุดกันว่า ผู้ใดหลีกออกเร้นอยู่ เพ่งกรุณาณานอยู่
ตลอด ๔ เดือนในฤดูฝน ผู้นั้น ย่อมเห็นพรหม ย่อมสนทนา ปราศรีย ปรึกษา
กับพรหมได้ ถ้าอย่างนั้น ท่านทั้งหลายจงทำการสวามณต์ตามทีสดับมาแล้ว
ตามที่เรียนมาแล้วโดยพิสดาร และจงบอกมนต์ให้แก่กันและกัน ข้าพเจ้าปรารถนา
จะหลีกออกเร้น เพ่งกรุณาณานอยู่ตลอด ๔ เดือน ในฤดูฝน ใดๆ ไม่พึงเข้าไป
หาข้าพเจ้า นอกจากคนนำอาหารไปให้คนเดียว พราหมณ์มหาศาลและเหล่า
ข้าราชการบริพารเหล่านั้นกล่าวว่า ท่านโควินทพราหมณ์ย่อมสำคัญกาลอันควรใน
บัดนี้เถิด ฯ

ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์ เข้าไปหาภรรยา ๔๐ คน ผู้เสมอกันที่อยู่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
แล้วกล่าวว่า ดุรณามุขีเจริญทั้งหลาย เกียรติศัพท์อันงามของฉัน ขจรไปอย่างนี้ว่า
มหาโควินทพราหมณ์อาจเห็นพรหม อาจสนทนาปราศรัย ปรึกษากับพรหมได้
ก็ฉันมิได้เห็นพรหม มิได้สนทนาปราศรัย ปรึกษากับพรหม แต่ว่า ฉันได้สดับ
ความขื่อนี้มาต่อพราหมณ์ ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์พูดกันว่า ผู้ใด
หลีกออกเร้นอยู่ เพ่งกรณามานอยู่ตลอด ๔ เดือน ในฤดูฝนผู้นั้นย่อมเห็นพรหม
ย่อมสนทนาปราศรัย ปรึกษากับพรหมได้ ฉันปรารถนาจะหลีกออกเร้น เพ่งกรณ
ามานอยู่ตลอด ๔ เดือน ในฤดูฝน ใครๆ ไม่พึงเข้าไปหาฉัน นอกจากคนนำอาหาร
ไปให้คนเดียว ภรรยาเหล่านั้นกล่าวว่า ท่านโควินทพราหมณ์ย่อมสำคัญกาลอันควร
ในบัดนี้เถิด ฯ

ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์ จึงให้สร้างสัณฐานการใหม่โดยทิศบูรพา
แห่งนคร แล้วหลีกออกเร้นอยู่ เพ่งกรณามานอยู่ตลอด ๔ เดือน ในฤดูฝน
ใครๆ ไม่เข้าไปหา นอกจากคนนำอาหารไปให้คนเดียว ครั้งนั้น พอล่วง ๔ เดือน
ในวันนั้นเอง มหาโควินทพราหมณ์มีความระอา ความท้อใจว่า ก็เราได้สดับความ
ขื่อนี้มาต่อพราหมณ์ ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์พูดกันว่า ผู้ใดหลีกออก
เร้นอยู่ เพ่งกรณามานอยู่ตลอด ๔ เดือน ในฤดูฝน ผู้นั้นย่อมเห็นพรหม ย่อม
สนทนา ปราศรัย ปรึกษากับพรหมได้ แต่เราก็มิได้เห็นพรหม มิได้สนทนา
ปราศรัย ปรึกษากับพรหม ฯ

ครั้งนั้น สันถัมภ์การพรหม ทราบความปริวิตกแห่งใจของมหาโควินท-
*พราหมณ์ ด้วยใจแล้ว จึงหายไปในพรหมโลก มาปรากฏเฉพาะหน้ามหาโควินท-
*พราหมณ์ เหมือนบุรุษมีกำลัง เขยียดแขนที่คู้ออก หรือคู้แขนที่เขยียดเข้า ฉะนั้น
ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์มีความกลัว หวาดเสียว ขนลุกชูชัน เพราะเห็น
รูปที่ไม่เคยเห็น ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์ กลัว หวาดเสียว ขนลุกชูชัน
ได้กล่าวกะสันถัมภ์การพรหมด้วยคาถาว่า

[๒๒๕] ดุรทธานผู้นิรทุกข์ ท่านเป็นใครเล่า มีวรรณะมียศ มีสิริ
ข้าพเจ้าไม่รู้จักจึงถามท่าน โฉนข้าพเจ้าจะพึงรู้จักท่านได้ ฯ
ส. เทวดาทรงปวงรู้จักเราว่า กุมารเก่าในพรหมโลก เทวดาทรง
ปวงรู้จักเรา ดุรทธานที่ ท่านจงรู้จักเราอย่างนี้ ฯ
ม. อาสนะ น้ำ น้ำมันทาเท้า น้ำผึ้งเคี้ยวไฟ ข้าพเจ้าเชื่อเชิญ
ท่านด้วยของควรค่า ขอท่านจงรับของควรค่าของข้าพเจ้า
เถิด ฯ
ส. ดุรทธานที่ เราย่อมรับของควรค่าของท่าน ที่ท่านพูดถึง
นั้น ท่านผู้ที่เราให้ออกาสแล้ว จงถามความที่ท่านปรารถนา
เถิด เพื่อประโยชน์เกื้อกูลในปัจจุบัน และสุขใน
ภพหน้า ฯ

[๒๒๖] ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์มีความดำริว่า เรามีโอกาสอัน
สันถัมภ์การพรหมให้แล้ว เราจะพึงถามที่ภูธธัมมิกัตถประโยชน์ หรือสัมปรายิกัตถ-
*ประโยชน์ กะสันถัมภ์การพรหมดีหนอ ลำดับนั้น มหาโควินทพราหมณ์มีความ
ดำริว่า เราเป็นผู้ฉลาดในที่ภูธธัมมิกัตถประโยชน์ แม้ชนเหล่านั้นก็ถามที่ภูธธัมมิกัตถ-
*ประโยชน์กะเรา ดังนั้น เราพึงถามสัมปรายิกัตถประโยชน์ กะสันถัมภ์การ
พรหมเถิด ฯ

ลำดับนั้น มหาโควินทพราหมณ์ได้กล่าวกะสันถัมภ์การพรหมด้วยคาถาว่า
[๒๒๗] ข้าพเจ้ามีความสงสัย จึงขอลาสนถัมภ์การพรหม ผู้ไม่มี
ความสงสัย ในปัญหาของคนอื่น สัตว์ตั้งอยู่ในอะไร
ศึกษาในอะไร จึงจะถึงพรหมโลกอันไม่ตาย ฯ

ส. ดุรพราหมณ์ สัตว์ละความยึดถือว่าเป็นของเรา ในสัตว์
ทั้งหลายที่เกิดเป็นมนุษย์แล้วอยู่โดดเดี่ยว น้อมไปในกรุณา
ไม่มีกลิ่นร้าย เว้นจากเมถุน สัตว์ตั้งอยู่ในธรรมนี้ และ
ศึกษาอยู่ในธรรมนี้ ย่อมถึงพรหมโลกอันไม่ตายได้ ฯ

[๒๒๘] ม. ข้าพเจ้าทราบต่อท่านว่า ละความยึดถือว่าเป็นของเรา คน
บางคนในโลกนี้ ละกองโภคสมบัติน้อยใหญ่ ละเครื่องญาติน้อยใหญ่ ปลงผมและ
หนวด นุ่งห่มผ้ากาสาขาวพัสดุ ออกบวชเป็นบรรพชิต ดังนี้ ชื่อว่า ละความ
ยึดถือว่าเป็นของเรา ข้าพเจ้าทราบต่อท่านดังนี้ ฯ

ข้าพเจ้าทราบต่อท่านว่า อยู่โดดเดี่ยว คนบางคนในโลกนี้ยอมเสพ
เสนาสนะอันสงัด คือป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎี ที่แจ้ง
ลอมฟาง หลีกออกเร้นอยู่ ดังนี้ ชื่อว่า อยู่โดดเดี่ยว ข้าพเจ้าทราบต่อท่าน
ดังนี้ ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

ข้าพเจ้าทราบต่อท่านว่า น้อมไปในกรุณา คนบางคนในโลกนี้มีใจ
สหระศด้วยกรุณา แม้ไปสู่ทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน
ด้วยประการฉะนี้ ทั้งเมืองบน เมืองต่ำ เมืองขวาง ในที่ทุกสถาน มีใจสหระศ
ด้วยกรุณา อันโพบูลย์ เป็นนงหัตถะ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่พยาบาท
แผ่ไปทั่วโลก โดยประการทั้งปวง ดังนี้ อยู่ ดังนี้ ชื่อว่า น้อมไปในกรุณา
ข้าพเจ้าทราบต่อท่านดังนี้ แต่ข้าพเจ้าไม่ทราบคนมักกลืนร้าย ต่อท่านซึ่งพูดถึงอยู่ ๖

[๒๒๙] ม. ข้าแต่พรหม ในสัตว์ทั้งหลาย คนเหล่าไหนมักกลืน

ร้าย ข้าพเจ้าไม่ทราบคนกลืนร้ายเหล่านี้ ท่านนักปราชญ์
ของงบอก ณ ที่นี้เกิด หมู่สัตว์อันอะไรร้อยแล้ว ย่อม
เหมือนเน่าคั่ง ไปต้องไปอบาย มีพรหมโลกอันปิดแล้ว ๖

ส. ความโกรธ การพูดเท็จ การโกง ความประทุษร้ายมิตร

ความเป็นคนตระหนี่ ความเย่อหยิ่ง ความริษยา ความ
มักได้ ความลึกลับ การเบียดเบียนผู้อื่น ความโลภ ความ
คิด ประทุษร้าย ความเมา และความหลง สัตว์ผู้ประกอบ
ในกิเลสเหล่านี้ จิตว่าไม่หมดกลืนร้ายต้องไปอบาย มี
พรหมโลกอันปิดแล้ว ๖

[๒๓๐] ม. ข้าพเจ้าพึงทราบกลืนร้าย ต่อท่านซึ่งพูดถึงอยู่กลืน
ร้ายเหล่านั้น อันบุคคลผู้อยู่ครองเรือน ไม่พึงย้ายได้โดยง่ายเลย ข้าพเจ้าจะออกจาก
เรือนบวชเป็นบรรพชิต ๖

ส. ท่านโควินท์ ย่อมรู้กาลอันควรในบัดนี้เกิด ๖

ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์ เข้าไปเฝ้าพระเจ้าเรณูถึงที่ประทับ แล้ว
กราบทูลว่า บัดนี้ ขอพระองค์จงแสวงหาปโรหิตคนอื่น ที่จักแนะนำราชกิจต่อ
พระองค์เถิด ข้าพระพุทธเจ้าปรารถนาจะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ด้วยว่า
ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับ กลืนร้ายมาต่อพรหมผู้พูดถึงอยู่ กลืนร้ายเหล่านั้นอัน
บุคคลผู้อยู่ครองเรือน ไม่พึงย้ายได้โดยง่ายเลย ข้าพระพุทธเจ้าจึงจักออกจากเรือน
บวชเป็นบรรพชิต ๖

[๒๓๑] ม. ข้าพระพุทธเจ้าขอเชิญพระเจ้าแผ่นดิน ทรงพระนาม

ว่าเรณู ขอพระองค์ทรงรับรู้ด้วยราชกิจเถิด ข้าพระพุทธเจ้า
ไม่ยินดีในความเป็นปโรหิต ๖

เร. ถ้าท่านพร้อมด้วยกามทั้งหลาย เราจะให้ท่านบริบูรณ์ อนึ่ง
ผู้ใดเบียดเบียนท่าน เราผู้เป็นเจ้าแผ่นดินจะห้ามผู้นั้น ท่าน
เป็นบิดา ข้าพเจ้าเป็นบุตร ดูกท่านโควินท์ ขอท่านอย่า
สละเราเสียเลย ๖

ม. ข้าพระพุทธเจ้าไม่มีความบกพร่องด้วยกาม ไม่มีใครเบียด
เบียนข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าได้ฟังคำของท่านผู้ไม่
ไข่มนุษย์เหตุนี้ จึงไม่ยินดีในเรือน ๖

เร. ท่านผู้ไม่ไข่มนุษย์ มีวรรณอย่างไร ได้กล่าวข้อความอะไร
กะท่าน ซึ่งท่านฟังแล้วจะละเรือนของเรา พวกเรา และ
ชาวชมพูทวีปทั้งสิ้นเล่า ๖

ม. เมื่อข้าพระพุทธเจ้า อยู่โดดเดี่ยวเมื่อก่อนประสงคจะเส่น
สรวง ไผ่สุมด้วยใบหญ้าคาลูกไพลงแล้ว ขณะนั้น สนั่น-

* กุมารพรหมมาจากพรหมโลก ปรากฏแก่ข้าพระพุทธเจ้า

พรหมนั้นพยากรณ์ปัญหาแก่ข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้า
ฟังปัญหานั้นแล้ว จึงไม่ยินดีในเรือน ๖

เร. ดูกท่านโควินท์ ท่านพูดคำใด ข้าพเจ้าเชื่อคำนั้นต่อท่าน
ท่านฟังคำของท่านผู้ไม่ไข่มนุษย์แล้ว จะประพฤติดุ
ประการอื่นอย่างไร ข้าพเจ้าทั้งหลายนั้นจักประพฤติดุ
ท่าน ท่านโควินท์ ท่านเป็นครูของเราทั้งหลาย แก้ว
ไพฑูรย์ ไม่มีฝ่า ปราศจากราศี งาม ฉันท ข้าพเจ้าทั้ง
หลายจักเชื่อฟัง ประพฤติอยู่ในคำสั่งสอนของท่านโควินท์
ฉันนั้น ๖

[๒๓๒] เร. ถ้าท่านโควินท์จักออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต แม้เรา
ทั้งหลายก็จักออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต อนึ่งคติ อันใดของท่าน คตินั้นจัก
เป็นของข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย ๖

ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์ เข้าเฝ้ากษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์นั้นถึงที่ประทับ
แล้วกราบทูลว่า บัดนี้ขอพระองค์ทั้งหลายจงแสวงหาปโรหิตคนอื่น ที่จักแนะนำ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ราชกิจต่อพระองค์ทั้งหลายเกิด ข้าพระพุทธเจ้าปรารถนาจะออกจากเรือนบวชเป็น
บรรพชิต ด้วยว่า ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับกลิ่นร้ายมาต่อพรหมผู้พูดถึงอยู่ กลิ่นร้าย
เหล่านั้น อันบุคคลผู้ครองเรือนไม่พึงย่ำยีได้โดยง่ายเลย ข้าพระพุทธเจ้าจึงจักออก
จากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ฯ

ลำดับนั้น กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์นั้นหลีกเลี่ยงไป ณ ช้างหนึ่งแล้ว คิด
ร่วมกันอย่างนี้ว่า ธรรมดาพราหมณ์เหล่านั้นมักโลภด้วยทรัพย์ ถ้ากระไรเราทั้งหลายจะพึง
เกลี้ยกล่อมมหาโควินทพราหมณ์ด้วยทรัพย์ แล้วเข้าไปหามหาโควินทพราหมณ์
ตรัสอย่างนี้ว่า ในราชอาณาจักรทั้ง ๗ นี้ มีทรัพย์เพียงพอ ท่านต้องการทรัพย์
ประมาณเท่าใด ข้าพเจ้าทั้งหลายจะให้นำมาเท่านั้น ฯ

ม. ขอเดชะ อย่าเลย ทรัพย์ของข้าพระพุทธเจ้านี้มีเพียงพอเหมือน
ทรัพย์ของพระองค์ทั้งหลาย ข้าพระพุทธเจ้าจักละทรัพย์ทั้งปวงออกจากเรือนบวช
เป็นบรรพชิต ด้วยว่าข้าพระพุทธเจ้าได้สดับกลิ่นร้ายมาต่อพรหมผู้พูดถึงอยู่ กลิ่น
ร้ายเหล่านั้นอันบุคคลผู้ครองเรือนไม่พึงย่ำยีได้โดยง่ายเลย ข้าพระพุทธเจ้าจึงจัก
ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ฯ

ลำดับนั้น กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์หลีกเลี่ยงไป ณ ช้างหนึ่ง แล้วคิดร่วมกัน
อย่างนี้ว่า ธรรมดาพราหมณ์เหล่านั้นมักโลภด้วยหญิง ถ้ากระไรเราทั้งหลายจะพึง
เกลี้ยกล่อมมหาโควินทพราหมณ์ด้วยหญิง แล้วจึงเข้าไปหามหาโควินทพราหมณ์
ตรัสอย่างนี้ว่า ดูก่อนผู้เจริญในราชอาณาจักรทั้ง ๗ นี้ มีหญิงมากมาย ท่านต้องการ
การหญิงเท่าใด ข้าพเจ้าทั้งหลายจะให้นำมาเท่านั้น ฯ

ม. ขอเดชะ อย่าเลย ภรรยาของข้าพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นคนเสมอกัน
มีถึง ๔๐ คน ข้าพระพุทธเจ้าจักละภรรยาเหล่านั้นทั้งหมด ออกจากเรือนบวชเป็น
บรรพชิต ด้วยว่าข้าพระพุทธเจ้าได้สดับกลิ่นร้ายมาต่อพรหมผู้พูดถึงอยู่ กลิ่นร้าย
เหล่านั้น อันบุคคลผู้ครองเรือนไม่พึงย่ำยีได้โดยง่ายเลย ข้าพระพุทธเจ้าจึงจัก
ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ฯ

ก. ถ้าท่านโควินทจักออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต แม้ข้าพเจ้าทั้งหลาย
ก็จักออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต อนึ่ง คติอันใดของท่าน คตินั้นจักเป็นของ
ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย ฯ

[๒๓๓] ม. ถ้าพระองค์ทั้งหลายจะละกาม อันเป็นที่ข้องของ
บุคลุณ ของทรงปรารถนาความเพียรให้มัน ประกอบ
ด้วยกำลังขันติ ทางนี้เป็นทางตรง ทางนี้ไม่มีทาง
อื่นยิ่งกว่า พระสัทธรรมอันสัตบุรุษทั้งหลายรักษา
เพื่อบังเกิดในพรหมโลก ฯ

[๒๓๔] ก. ถ้าอย่างนั้น ขอท่านมหาโควินทจงรอรออยู่สัก ๗ ปีก่อน
พอล่วง ๗ ปี แม้ข้าพเจ้าทั้งหลายก็จักออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต อนึ่งคติ
อันใดของท่าน คตินั้นจักเป็นของข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย ฯ

ม. ขอเดชะ ๗ ปี ช้านัก ข้าพระพุทธเจ้าไม่อาจรอรอพระองค์ อยู่ได้ถึง
๗ ปี ใครจะรู้ชีวิต สัมปรายภพอันบุคคลต้องไป อันบัณฑิตควรกำหนดด้วย
ปัญญา พึงทำกุศล พึงประพฤติพรหมจรรย์ สัตว์เกิดมาแล้วที่จะไม่ตาย ไม่มี
ด้วยว่าข้าพระพุทธเจ้าได้สดับกลิ่นร้ายมาต่อพรหมผู้พูดถึงอยู่ กลิ่นร้ายเหล่านั้น
อันบุคคลผู้ครองเรือน ไม่พึงย่ำยีได้โดยง่ายเลย ข้าพระพุทธเจ้าจึงจักออกจากเรือน
บวชเป็นบรรพชิต ฯ

ก. ถ้าอย่างนั้น ขอท่านโควินทจงรอรออยู่สัก ๖ ปี . . . ๕ ปี . . . ๔ ปี . . . ๓ ปี
. . . ๒ ปี . . . ๑ ปี พอล่วง ๑ ปีแล้ว แม้ข้าพเจ้าทั้งหลายก็จักออกจากเรือนบวช
เป็นบรรพชิต อนึ่ง คติอันใดของท่าน คตินั้นจักเป็นของข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย ฯ

ม. ขอเดชะ ๑ ปี ช้านัก ข้าพระพุทธเจ้าไม่อาจรอรอพระองค์อยู่ได้ถึง ๑ ปี
ใครจะรู้ชีวิต สัมปรายภพอันบุคคลต้องไป อันบัณฑิตควรกำหนดด้วยปัญญา พึง
ทำกุศล พึงประพฤติพรหมจรรย์ สัตว์เกิดมาแล้วที่จะไม่ตาย ไม่มี ด้วยว่าข้า
พระพุทธเจ้าได้สดับกลิ่นร้ายมาต่อพรหมผู้พูดถึงอยู่ กลิ่นร้ายเหล่านั้น อันบุคคล
ผู้ครองเรือน ไม่พึงย่ำยีได้โดยง่ายเลย ข้าพระพุทธเจ้าจึงจักออกจากเรือนบวช
เป็นบรรพชิต ฯ

ก. ถ้าอย่างนั้น ขอท่านโควินทจงรอรออยู่ ๗ เดือนก่อน พอล่วง ๗ เดือน
แล้ว แม้ข้าพเจ้าทั้งหลายก็จักออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต อนึ่ง คติอันใดของ
ท่าน คตินั้นจักเป็นของข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย ฯ

ม. ขอเดชะ ๗ เดือน ช้านัก ข้าพระพุทธเจ้าไม่อาจรอรอพระองค์ได้ถึง ๗
เดือน ใครจะรู้ชีวิต สัมปรายภพอันบุคคลต้องไป อันบัณฑิตควรกำหนดด้วย
ปัญญา พึงทำกุศล พึงประพฤติพรหมจรรย์ สัตว์เกิดมาแล้วที่จะไม่ตาย ไม่มี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ด้วยว่าข้าพระพุทธเจ้าได้สดับกลิ่นร้ายมาต่อพรหมผู้พุทถึงอยู่ กลิ่นร้ายเหล่านั้น
อันบุคคลผู้อยู่ครองเรือนไม่พึงย่ำยีได้โดยง่ายเลย ข้าพระพุทธเจ้าจึงจิกออกจาก
เรือนบวชเป็นบรรพชิต ฯ

ก. ถ้าอย่างนั้น ขอทานโควินท์ จรอยู่สัก ๖ เดือน . . . ๕ เดือน . . . ๔
เดือน . . . ๓ เดือน . . . ๒ เดือน . . . ๑ เดือน . . . ครึ่งเดือน พอล่วงครึ่งเดือนแม่ข้าพเจ้า
ทั้งหลายก็จิกออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต อนึ่ง คติอันใดของท่าน คตินั้นจัก
เป็นของข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย ฯ

ม. ขอเดชะ ครึ่งเดือนช้านัก ข้าพระพุทธเจ้าไม่อาจรอฟระองค์ได้ถึง
ครึ่งเดือน ใครจะรู้ชีวิต สัมปรายภพอันบุคคลต้องไป อันบัณฑิตควรกำหนดด้วย
ปัญญา พึงทำกุศล พึงประพฤติพรหมจรรย์ สัตว์เกิดมาแล้วที่จะไม่ตาย ไม่มี ด้วย
ว่าข้าพระพุทธเจ้าได้สดับกลิ่นร้ายมาต่อพรหมผู้พุทถึงอยู่ กลิ่นร้ายเหล่านั้น อัน
บุคคลผู้อยู่ครองเรือนไม่พึงย่ำยีได้โดยง่ายเลย ข้าพระพุทธเจ้าจึงจิกออกจากเรือน
บวชเป็นบรรพชิต ฯ

ก. ถ้าอย่างนั้น ขอทานโควินท์จรอยู่สัก ๗ วัน พอให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย
สั่งสอนบุตรและพี่น้องชายของตนๆ ในราชกิจเสียก่อน พอล่วง ๗ วัน แม่ข้าพเจ้า
ทั้งหลายก็จิกออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต อนึ่ง คติอันใดของท่าน คตินั้นจัก
เป็นของข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย ฯ

ม. ขอเดชะ ๗ วัน ไม่นาน ข้าพระพุทธเจ้าจกรอฟระองค์ทั้งหลาย
๗ วัน ฯ

ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์ เข้าไปหาพราหมณ์มหาศาล ๗ คน และ
เหล่าข้าราชการบริพาร ๗๐๐ ถึงที่อยู่ แล้วกล่าวว่า บัดนี้ท่านทั้งหลายจงแสวงหา
อาจารย์อื่น ซึ่งจักสอนมนต์แก่ท่านทั้งหลายเถิด เราปรารถนาจะออกจากเรือนบวช
เป็นบรรพชิต ด้วยว่าเราได้สดับกลิ่นร้ายมาต่อพรหมผู้พุทถึงอยู่ กลิ่นร้ายเหล่านั้น
อันบุคคลผู้อยู่ครองเรือนไม่พึงย่ำยีได้โดยง่ายเลย เราจึงจิกออกจากเรือนบวชเป็น
บรรพชิต ฯ

พราหมณ์และเหล่าข้าราชการบริพารเหล่านั้นกล่าวว่า ท่านโควินท์อย่าออก
จากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเลย บรรพชิตมีศักดิ์น้อย มีลาภน้อย ความเป็น
พราหมณ์มีศักดิ์มาก มีลาภมาก ฯ

ม. ท่านทั้งหลายอย่าได้พูดอย่างนี้ ท่านทั้งหลายอย่าได้พูดอย่างนี้ว่า
บรรพชามีศักดิ์น้อย มีลาภน้อย ความเป็นพราหมณ์มีศักดิ์มาก มีลาภมาก ดูก
ท่านทั้งหลาย ใครอื่นจะมีศักดิ์มาก มีลาภมากกว่าเรา บัดนี้เราเป็นเหมือนพระราช
ของพระราชสาสมัญทั้งหลาย เป็นดังพรหมของพราหมณ์ทั้งหลาย เป็นดุจเทวดา
ของคฤหบดีทั้งหลาย เราจักละสิ่งทั้งปวงนั้นออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยว่า
เราได้สดับกลิ่นร้ายมาต่อพรหมผู้พุทถึงอยู่ กลิ่นร้ายเหล่านั้น อันบุคคลผู้อยู่ครอง
เรือนไม่พึงย่ำยีได้โดยง่ายเลย เราจึงจิกออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ฯ

พ. ถ้าท่านโควินท์จิกออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต แม่ข้าพเจ้าทั้งหลาย
ก็จิกออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต อนึ่ง คติอันใดของท่าน คตินั้นจักเป็นของ
ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย ฯ

ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์ เข้าไปหาภรรยา ๔๐ คน ผู้เสมอกัน
ถึงที่อยู่ แล้วกล่าวว่า เธอคนใดปรารถนาจะไปยังสกุลญาติของตน ก็จงไป หรือ
ปรารถนาจะแสวงหาสามีอื่น ก็จงแสวงหา ฉันปรารถนาจะออกจากเรือนบวชเป็น
บรรพชิตด้วยว่าฉันได้สดับกลิ่นร้ายมาต่อพรหมผู้พุทถึงอยู่ กลิ่นร้ายเหล่านั้น อัน
บุคคลผู้อยู่ครองเรือนไม่พึงย่ำยีได้โดยง่ายเลย ฉันจึงจิกออกจากเรือนบวชเป็น
บรรพชิต ฯ

ภ. ท่านนั้นแล เป็นญาติของดิฉันทั้งหลายผู้ต้องการญาติ เป็นสามีของ
ดิฉันทั้งหลายผู้ต้องการสามี ถ้าท่านโควินท์จิกออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต แม่
ดิฉันทั้งหลาย ก็จิกออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต อนึ่ง คติอันใดของท่าน
คตินั้นจักเป็นของดิฉันทั้งหลายด้วย ฯ

ครั้งนั้น พอล่วง ๗ วันนั้นไป มหาโควินทพราหมณ์ปลงผมและหนวด
นุ่งผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต และเมื่อมหาโควินทพราหมณ์
บวชแล้ว พระราชาผู้กษัตริย์ซึ่งได้มูรธาภิเษก ๗ พระองค์ พราหมณ์มหาศาล ๗ คน
เหล่าข้าราชการบริพาร ๗๐๐ คน ภรรยา ๔๐ คน เจ้าหลายพัน พราหมณ์หลายพัน
คฤหบดีหลายพัน และนางสนมหลายพัน ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้า
กาสาวพัสตร์ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตตามมหาโควินทพราหมณ์ ฯ

ข่าวว่า มหาโควินทพราหมณ์ แวดล้อมด้วยบริษัชนั้นเที่ยวจาริกไป
บ้าน นิคม และราชธานีทั้งหลาย สมัยนั้น มหาโควินทพราหมณ์เข้าไปยังบ้าน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
หรือนิคมใด ในบ้านและนิคมนั้น ท่านเป็นดังพระราชของพระราชทั้งหลาย
เป็นดังพรหมของพราหมณ์ทั้งหลาย เป็นดังเทวดาของกฤหบดีทั้งหลาย ฯ

สมัยนั้น มนุษย์เหล่าใดพลาดพลังหรือลั้ม มนุษย์เหล่านั้น กล่าวอย่าง
นี้ว่า ขอนอบน้อมแต่ท่านมหาโควินพราหมณ์ ขอนอบน้อมแต่ท่านโปรหิตของ
พระราช ๗ พระองค์ มหาโควินพราหมณ์มีโจสหรรตด้วยเมตตา ไม่มีเวร ไม่
พยาบาท แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน
ด้วยประการฉะนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในที่ทุกสถาน มีโจสหรรต
ด้วยเมตตา อันไพบลูย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่พยาบาท
แผ่ไปทั่วโลก โดยประการทั้งปวงอยู่ มีโจสหรรตด้วยกรุณา อันไพบลูย์ เป็น
มหัคคตะ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่พยาบาท แผ่ไปทั่วโลก โดยประการ
ทั้งปวงอยู่ มีโจสหรรตด้วยมิตตา อันไพบลูย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีประมาณ
ไม่มีเวร ไม่พยาบาท แผ่ไปทั่วโลก โดยประการทั้งปวงอยู่ มีโจสหรรตด้วย
อบกขา อันไพบลูย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่พยาบาท แผ่
ไปทั่วโลกโดยประการทั้งปวงอยู่ และแสดงหนทางแห่งความเป็นสหายกับพรหม
ในพรหมโลก แก่สาวกทั้งหลาย สมัยนั้น บรรดาสาวกของมหาโควินพราหมณ์
ซึ่งรู้คำสั่งสอนทั่วทั้งหมด เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงสุดติ พรหม-

* โลก ผู้ที่ไม่รู้คำสั่งสอนทั่วทั้งหมด เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก บางพวกเข้า
ถึงความ เป็นสหายของเทวดาชั้นปรินิมิตตวสวัตติ บางพวกเข้าถึงความเป็นสหาย
ของเทวดาชั้นนิมมานรติ บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นดุสิต บาง
พวกเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นยามา บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายของ
เทวดาชั้นดาวดึงส์ บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิก ผู้ที่
บำเพ็ญกายต่ำกว่าเขาทั้งหมด ก็ยังกายคนธรรพ์ ให้บริบูรณ์ได้ ด้วยประการฉะนี้แล
บรรพชาของกุลบุตรเหล่านั้น ทั้งหมด ไม่เปล่า ไม่เป็นหมัน มีผล มีกำไร ฯ

ป. พระผู้มีพระภาคยังทรงระลึกถึงข้อนั้นได้อยู่หรือ ฯ

ภ. ดูกุริยาสีหะ เรายังระลึกได้อยู่ สมัยนั้น เราเป็นมหาโควิน-

* พราหมณ์ เราแสดงพรหมจรรย์นั้นว่า เป็นหนทางแห่งความเป็นสหายของพรหม
ในพรหมโลก แก่สาวกทั้งหลาย ปิณฺณสิหะ แต่ว่าพรหมจรรย์นั้นไม่เป็นไปเพื่อ
นิพพิทา วิราคะ นิโรธะ อปสมะ อภิญญา สัมโพธะ นิพพานะ ย่อมเป็นไป
เพียเพื่อบังเกิดในพรหมโลก ดูกุริยาสีหะ ส่วนพรหมจรรย์ของเราเนี่ย ย่อม
เป็นไปเพื่อนิพพิทาโดยส่วนเดียว เพื่อวิราคะ นิโรธะ อปสมะ อภิญญา
สัมโพธะ นิพพานะ พรหมจรรย์เป็นไปเพื่อนิพพิทาโดยส่วนเดียว เพื่อวิราคะ
นิโรธะ อปสมะ อภิญญา สัมโพธะ นิพพานะ นั้นเป็นโฉน คืออฏฐังคิก-

* มรรค เป็นอริยะนี้เอง คือสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากรรม-

* มันทะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ดูกุริยาสีหะ
พรหมจรรย์นี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อนิพพิทาโดยส่วนเดียว เพื่อวิราคะ นิโรธะ
อปสมะ อภิญญา สัมโพธะ นิพพานะ ดูกุริยาสีหะ ก็บรรดาสาวกของเรา
ที่รู้คำสั่งสอนทั่วทั้งหมด ย่อมทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปิณฺณวิมุตติ อันหาอาสวะ
มิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่
บรรดาสาวกผู้ไม่รู้คำสั่งสอนทั่วทั้งหมด บางพวกเป็นโอปปาติกสัตว์ เพราะสิ้น
โอรัมภากิเลสโยชนทั้ง ๕ ปรินิพพานในภพนั้น ไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา
ก็มี บางพวกเป็นพระสกทาคามี เพราะสิ้นสังโยชน ๓ อย่าง เพราะราคะ โสระ
และโมหะเบาบาง กลับมายังโลกนี้เพียงครั้งเดียว แล้วจักทำที่สุดทุกข์ได้ก็มี
บางพวกเป็นพระโสดาบัน เพราะสิ้นสังโยชน ๓ อย่าง มีความไม่ตกต่ำเป็น
ธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้าก็มี ฯ

ดูกุริยาสีหะ ด้วยประการฉะนี้แล บรรพชาของกุลบุตรเหล่านี้ทั้งหมด
เดียว ไม่เปล่า ไม่เป็นหมัน มีผล มีกำไร ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทฺธพจน์นี้แล้ว ปิณฺณสิหะคันธรรพบุตร
ยินดี ชื่นชม อนโมทนาภาสิตของพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
กระทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั่นเอง ฉะนี้แล ฯ

จบมหาโควินทสูตร ที่ ๖

๗. มหาสมัยสูตร (๒๐)

[๒๓๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ -

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่ามหาวัน เขตพระนครกบิล-

* พัสถ์ ในสักกชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ รูป ล้วน
เป็นพระอรหันต์ ก็พวกเทวดาจากโลกธาตุทั้ง ๑๐ ประชุมกันมาก เพื่อทศนา

พระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ ฯ

ครั้งนั้น เทวดาชั้นสุทธาวาส ๔ องค์ ได้มีความดำริว่า พระผู้มีพระภาค พระองค์นี้แล ประทับอยู่ ณ ปามหาวัน เขตพระนครบิลพัสต์ ในสักกชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ รูป ล้วนเป็นพระอรหันต์ ก็พวก เทวดาจากโลกธาตุทั้ง ๑๐ ประชุมกันมาก เพื่อทศนาพระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ โฉนหนอ แม้วพวกเราก็คควรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ฟังกล่าวคาถาเฉพาะองค์ละคาถา ในสำนักพระผู้มีพระภาค ลำดับนั้น เทวดาพวกนั้น หายไป ณ เทวโลกชั้นสุทธาวาสแล้วมาปรากฏเบื้องพระพักตร์พระผู้มี-
*พระภาค เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ออก หรือคู้แขนที่เหยียดออกเข้า ฉะนั้น เทวดาพวกนั้นถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เทวดาองค์หนึ่งได้กล่าวคาถานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

[๒๓๖] การประชุมใหญ่ในป่าใหญ่ หมู่เทวดามาประชุมกันแล้ว

พวกเราพากันมาสู่ธรรมสมัยนี้ เพื่อได้เห็นหมู่ท่านผู้ชนะมาร ฯ

[๒๓๗] ลำดับนั้น เทวดาอีกองค์หนึ่ง ได้กล่าวคาถานี้ ในสำนัก

พระผู้มีพระภาคว่า

ภิกษุทั้งหลายในที่ประชุมนี้ มั่นคง กระทำจิตของตนๆ ให้

ตรง บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมรักษาอินทรีย์ เหมือนสารถีถือ

บังเหียนขับม้า ฉะนั้น ฯ

[๒๓๘] ลำดับนั้น เทวดาอีกองค์หนึ่ง ได้กล่าวคาถานี้ ในสำนัก

พระผู้มีพระภาคว่า

ภิกษุเหล่านั้น ตัดกิเลสจตุตะปุ ตัดกิเลสจตุลิมสลัก ถอน

กิเลสจตุเสนาเขื่อนได้แล้ว เป็นผู้ไม่หวั่นไหว หมดจด ปราศ-

*จากมลทิน เทียวไป ท่านเป็นหมู่นาคหนุ่ม อันพระผู้มีพระภาค

ผู้มีจักษุทรงฝึกดีแล้ว ฯ

[๒๓๙] ลำดับนั้น เทวดาอีกองค์หนึ่ง ได้กล่าวคาถานี้ ในสำนัก

พระผู้มีพระภาคว่า

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ถึงพระพุทธานุภาพ เป็นสรณะ เขจัก

ไม่ไปบอขายภุมิ ละกายมณเฑียรแล้ว จักยังเทวกายให้บริบูรณ์ ฯ

[๒๔๐] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเทวดาในโลกธาตุทั้ง ๑๐ ประชุมกันมาก เพื่อทศนา ตถาคตและภิกษุสงฆ์ พวกเทวดาประมาณเท่านั้นแหละได้ประชุมกัน เพื่อทศนา พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งได้มีแล้วในอดีตกาล เหมือนที่ ประชุมกันเพื่อทศนาเราในบัดนี้ พวกเทวดาประมาณเท่านั้นแหละ จักประชุมกันเพื่อ ทศนาพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งจักมีในอนาคตกาล เหมือนที่ประชุมกัน เพื่อทศนาเราในบัดนี้ เราจักบอกนามพวกเทวดา เราจักระบุนามพวกเทวดา เราจักแสดงนามพวกเทวดา พวกเธอจงฟังเรื่องนั้น จงใส่ใจให้ดี เรา จักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัส พระคาถานี้ว่า

[๒๔๑] เราจักร้อยกรองโคลง ภูมิเทวดาอาศัยอยู่ ณ ที่ใด

พวกภิกษุก็อาศัยที่นั่น ภิกษุพวกใดอาศัยชอบเขา สงตน ไปแล้ว

มีจิตตั้งมั่น ภิกษุพวกนั้น เป็นอันมาก เร้นอยู่ เหมือนราชสีห์

ครอบงำความขนพองสยองเกล้าเสียได้ มีใจผุดผ่อง เป็นผู้

หมดจด ไสสะอาด ไม่ขุ่นมัว พระศาสดาทรงทราบภิกษุ

ประมาณ ๕๐๐ เศษ ที่อยู่ ณ ปามหาวัน เขตพระนครบิล-

*พัสต์ แต่นั้นจึงตรัสเรียกสาวกผู้ยินดีในพระศาสนา ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมู่เทวดามุ่งมาใกล้แล้ว พวกเธอจงรู้จักหมู่

เทวดานั้น ภิกษุเหล่านั้นสดับรับสั่งของพระพุทธเจ้าแล้ว ได้

กระทำความเพียร ญาณเป็นเครื่องเห็นพวกอมนุษย์ ได้ปรากฏแก่

ภิกษุเหล่านั้น ภิกษุบางพวก ได้เห็นอมนุษย์ร้อยหนึ่ง บางพวก

ได้เห็นอมนุษย์พันหนึ่ง บางพวกได้เห็นอมนุษย์เจ็ดหมื่น บาง

พวกได้เห็นอมนุษย์หนึ่งแสน บางพวกได้เห็น ไม่มีที่สด

อมนุษย์ได้แผ่ไปทั่วทิศ พระศาสดาผู้มีพระจักษุ ทรงใคร่ครวญ

ทราบเหตุนี้สิ้นแล้ว แต่นั้น จึงตรัสเรียกสาวกผู้ยินดีใน

พระศาสนา ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมู่เทวดามุ่งมาใกล้แล้ว

พวกเธอจงรู้จักหมู่เทวดานั้น เราจักบอกพวกเธอด้วยวาจา

ตามลำดับ ยักษ์เจ็ดพันเป็นภูมิเทวดาอาศัยอยู่ในพระนคร

กบิลพัสดุ์ มีฤทธิ มีอานุภาพ มีรัศมี มียศ ยินดี มุ่งมา ยัง
 ป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ ยักษ์หกพันอยู่ที่เขาเหมวตา มี
 รัศมีต่างๆ กัน มีฤทธิ มีอานุภาพ มีรัศมี มียศ ยินดี
 มุ่งมา ยังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ ยักษ์สามพันอยู่ที่เขา
 สาตาสิริ มีรัศมีต่างๆ กัน มีฤทธิ มีอานุภาพ มีรัศมี มียศ
 ยินดี มุ่งมา ยังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ ยักษ์เหล่านั้นรวม
 เป็นหนึ่งหมื่นหกพัน มีรัศมีต่างๆ กัน มีฤทธิ มีอานุภาพ
 มีรัศมี มียศ ยินดี มุ่งมา ยังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ ยักษ์
 ห้าร้อยอยู่ที่เขาเวสสามิตตะ มีรัศมีต่างๆ กัน มีฤทธิ มี
 อานุภาพ มีรัศมี มียศ ยินดี มุ่งมา ยังป่าอันเป็นที่ประชุม
 ของภิกษุ ยักษ์ชื่อกุมภีระอยู่ในพระนครราชคฤห์ เขาเวปุลละ
 เป็นที่อยู่ของยักษ์นั้น ยักษ์แสนเศษแวดล้อมยักษ์ชื่อกุมภีระ
 นั้น ยักษ์ชื่อกุมภีระอยู่ในพระนครราชคฤห์แน่นอน ก็ได้มายัง
 ป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ ฯ

[๒๔๒] ท้าวธรรณัฐ อยู่ด้านทิศบูรพา ปกครองทิศนั้นเป็นอธิบดีของ
 พวกคนธรรพ์ เธอเป็นมหาราช มียศ แม่บุตรของเธอก็
 มาก มีนามว่า อินท มีกำลังมาก มีฤทธิ มีอานุภาพ มีรัศมี
 มียศ ยินดี มุ่งมา ยังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ ท้าววิรุฬหก
 อยู่ด้านทิศทักษิณ ปกครองทิศนั้นเป็นอธิบดีของพวกกุมภีระ
 เธอเป็นมหาราช มียศ แม่บุตรของเธอก็มาก มีนามว่า อินท
 มีกำลังมาก มีฤทธิ มีอานุภาพ มีรัศมี มียศ ยินดี มุ่งมา ยัง
 ป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ ท้าววิรูปักษ์ อยู่ด้านทิศปัจฉิม ปก
 ครองทิศนั้นเป็นอธิบดีของพวกนาค เธอเป็นมหาราช มียศ
 แม่บุตรของเธอก็มาก มีนามว่า อินท มีกำลังมาก มีฤทธิ มี
 อานุภาพ มีรัศมี มียศ ยินดี มุ่งมา ยังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ
 ท้าวกเวรอยู่ด้านทิศอุดร ปกครองทิศนั้น เป็นอธิบดีของพวก
 ยักษ์ เธอเป็นมหาราช มียศ แม่บุตรของเธอก็มาก มีนามว่า
 อินท มีกำลังมาก มีฤทธิ มีอานุภาพ มีรัศมี มียศ ยินดี
 มุ่งมา ยังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ ท้าวธรรณัฐเป็นใหญ่ทิศ
 บูรพา ท้าววิรุฬหก เป็นใหญ่ทิศทักษิณ ท้าววิรูปักษ์เป็นใหญ่
 ทิศปัจฉิม ท้าวกเวรเป็นใหญ่ทิศอุดร ท้าวมหาราชทั้ง ๔ นั้น
 ยังทิศทั้ง ๔ โดยรอบให้รุ่งเรือง ได้ยินอยู่แล้วในป่าเขตพระ
 นครกบิลพัสดุ์ ฯ

[๒๔๓] พวกบ่าวของท้าวมหาราชทั้ง ๔ นั้น มีมายา ล่อลวง ไอ้อวด
 เจ้าเล่ห์ มาด้วยกัน มีชื่อคือกฤณทู ๑ เวณทู ๑
 วิภู ๑ วิภูชะ ๑ จันทะนะ ๑ กามเสฏฐะ ๑ กิณนุฆณทู ๑
 นิฆณทู ๑ และท้าวเทวราชทั้งหลายผู้มีนามว่าปนาทะ ๑ โอป-
 มัญญะ ๑ เทพสารถิมีนามว่า มาตลี ๑ จิตตเสนะ ผู้คนธรรพ์ ๑
 นไฟราชะ ๑ ชโนสกะ ๑ ปัญจสิชะ ๑ ติมพรุ ๑ สุริยวัจจสา
 เทพธิดา ๑ มาทั้งนั้น ราชากับคนธรรพ์พวกนั้น และพวกอื่น
 กับเทวราชทั้งหลายยินดี มุ่งมา ยังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ
 อนึ่งเหล่านั้นที่อยู่ในสระชื่อนภสะบ้าง อยู่ในเมืองเวสาลีบ้าง
 พร้อมด้วยนาคบริษัทยี่สิบเหล่าตั้งจะกัมา กัมพลนาค และอัสสตร-

* นาคก็มา นาคผู้อยู่ในท่า ชื่อปายาคะ กับญาติ ก็มา นาคผู้อยู่ใน
 แม่น้ำยมุนา เกิดในสกุลธรรณัฐ ผู้มียศ ก็มา เอรารัณเทพ
 บุตรผู้เป็นช้างใหญ่ แม่น้ำก็มายังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ ฯ

[๒๔๔] ปิกษุทริชาติผู้เป็นทิพย์ มีนัยน์ตาบริสุทธ์ นำนาคราชไปได้
 โดยพลันนั้น มาโดยทางอากาศถึงท่ามกลางป่า ชื่อของปิกษุ
 นั้นว่า จิตรสุบรรณ ในเวลานั้น นาคราชทั้งหลาย ไม่ได้มีความ
 กลัว พระพุทธเจ้าได้ทรงกระทำให้ปลอดภัยจากครุฑ นาคกับ
 ครุฑเจรจากัน ด้วยวาจาอันไพเราะ กระทำพระพุทธเจ้าให้
 เป็นสรวณะ พวกอสูรอาศัยสมุทรอยู่ อันท้าวชีรหัตถ์รบชนะ
 แล้ว เป็นพี่น้องของท้าววาสพ มีฤทธิ มียศ เหล่านี้คือพวก
 กาลกัญชอสูร มีกายใหญ่น่ากลัวก็มา พวกทานเวมสอสูรก็มา
 เวปจิตตอสูร สุจิตตอสูร ปหาราทอสูร และนมจีพระยามาร
 ก็มาด้วยกัน บุตรของพลีอสูรหนึ่งร้อย มีชื่อว่าไฟโรจนทั้งหมด

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ผูกสอดเครื่องเสนาอันมีกำลังเข้าไปใกล้สุรินทราหู แล้วกล่าว
ว่า ดุรธานผู้เจริญ บัดนี้ เป็นสมัยที่จะประชุมกัน ดังนี้แล้ว
เข้าไปยังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ ฯ

[๒๔๕] ในเวลานั้น เทวดาทั้งหลาย ชื่ออาโป ชื่อปฐวี ชื่อเตโช ชื่อวาโย
ได้พากันมาแล้ว เทวดา ชื่อวรุณะ ชื่อวรุณะ ชื่อโสมะ ชื่อยสสะ
ก็มาด้วยกัน เทวดาผู้บังเกิดในหมู่เทวดาด้วยเมตตาและกรุณา
ฉาน เป็นผู้มียศ ก็มา หมู่เทวดา ๑๐ เหล่านี้เป็น ๑๐ พวก ทั้ง
หมดล้วนมีรัศมีต่างๆ กัน มีฤทธิ์ มีอานุภาพ มีรัศมี มียศ ยินดี
มุ่งมายังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ เทวดา ชื่อเวณทู ชื่อสหัส
ชื่ออสมมา ชื่อยมะ ทั้งสองพวก ก็มา เทวดาผู้อาศัยพระจันทร์
กระทำพระจันทร์ไว้ในเบื้องหน้าก็มา เทวดาผู้อาศัยพระอาทิตย์
กระทำพระอาทิตย์ไว้ในเบื้องหน้าก็มา เทวดากระทำนักษัตรไว้ใน
เบื้องหน้าก็มา มันทั้งหลายก็มา เทวดาก็มา แม่ท้าวสักกปรินท-

* ทวาสะ ซึ่งประเสริฐกว่าสเทวดาทั้งหลายก็เสด็จมา หมู่เทวดา
๑๐ เหล่านี้ เป็น ๑๐ พวก ทั้งหมดล้วนมีรัศมีต่างๆ กัน มีฤทธิ์
มีอานุภาพ มีรัศมี ยินดี มุ่งมายังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ
อนึ่งเทวดาชื่อสทก ผู้รุ่งเรืองดงเปลวไฟก็มา เทวดาชื่ออริฏฐกะ
ชื่อโรชะ มีรัศมีดังสีดอกผักตบก็มา เทวดาชื่อวรุณะ ชื่อสธรรม
ชื่ออจตะ ชื่อเนชกะ ชื่อสุเลยะ ชื่อรุจิระก็มา เทวดา
ชื่อวาสาเนสิก็มา หมู่เทวดา ๑๐ เหล่านี้ เป็น ๑๐ พวก ทั้งหมด
ล้วนมีรัศมีต่างๆ กัน มีฤทธิ์ มีอานุภาพ มีรัศมี มียศ ยินดี มุ่ง
มายังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ เทวดาชื่อสมานะ ชื่อ
มหาสมานะ ชื่อมานุสะ ชื่อมานุสุตตะ ชื่อชิตาปาทุสิกะ ก็มา
เทวดาชื่อมโนปทุสิกะก็มา อนึ่ง เทวดาชื่อหริ เทวดาชื่อโลहित-

* วาสี ชื่อปารกะ ชื่อมหาปารกะ ผู้มียศ ก็มา หมู่เทวดา ๑๐ เหล่านี้
เป็น ๑๐ พวก ทั้งหมดล้วนมีรัศมีต่างๆ กัน มีฤทธิ์ มีอานุภาพ
มีรัศมี มียศ ยินดี มุ่งมายังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ เทวดา
ชื่อสฤกะ ชื่อกรุมหะ ชื่ออรรณะ ชื่อเวณสะก็มาด้วยกัน
เทวดาชื่อโอทาคัยหะ ผู้เป็นหัวหน้า เทวดาชื่อวิจักขณะ ก็มา
เทวดาชื่อสทามัตตะ ชื่อหารคชะ และชื่อมิสสะ ผู้มียศ ก็มา
ปชุนเนทวบุตร ซึ่งคำรามให้ฝนตกทั่วทิศก็มา หมู่เทวดา ๑๐
เหล่านี้เป็น ๑๐ พวก ทั้งหมดล้วนมีรัศมีต่างๆ กัน มีฤทธิ์
มีอานุภาพ มีรัศมี มียศ ยินดี มุ่งมายังป่าอันเป็นที่ประชุม
ของภิกษุ เทวดาชื่อเขมิยะ เทวดาชั้นดุสิต เทวดาชั้นยามะ
และเทวดาชื่อกัฏฐกะ มียศ เทวดาชื่อลัมพิตกะ ชื่อลามเสฏฐะ
ชื่อโชตินามะ ชื่ออาสา และเทวดาชั้นนิมมานรดีก็มา อนึ่ง
เทวดาชั้นปรนิมมิตะก็มา หมู่เทวดา ๑๐ เหล่านี้เป็น ๑๐ พวก
ทั้งหมดล้วนมีรัศมีต่างๆ กัน มีฤทธิ์ มีอานุภาพ มีรัศมี มียศ
ยินดี มุ่งมายังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ หมู่เทวดา ๖๐ เหล่านี้
ทั้งหมดล้วนมีรัศมีต่างๆ กัน มาแล้วโดยกำหนดชื่อ และ
เทวดาเหล่านี้ผู้เช่นกัน มาพร้อมกันด้วยคิดว่า เราทั้งหลายจัก
เห็นพระนาค ผู้ปราศจากชาติ ไม่มีกิเลสจตุระปู มีโอชะอัน
ข้ามแล้ว ไม่มีอาสวะ ข้ามพ้นโอชะ ผู้ล่วงความยึดถือได้แล้ว
คงพระจันทร์พ้นจากเมฆฉะนั้น . ฯ

[๒๔๖] สุพรหมและปรมัตตพรหม ซึ่งเป็นบุตรของพระพุทธเจ้าผู้มี
ฤทธิ์ ก็มาด้วย สันถกุมารพรหม และติสสพรหมแม่นั้น
ก็มายังป่าอันเป็นที่ประชุมของภิกษุ ท้าวมหาพรหมย่อมปกครอง
พรหมโลกพื้นหนึ่ง ท้าวมหาพรหมนั้นบังเกิดแล้วในพรหมโลก
มีอานุภาพ มีกายใหญ่โต มียศ ก็มา พรหม ๑๐ พวก ผู้เป็น
อิสระในพวกพรหมพื้นหนึ่ง มีอำนาจเป็นไปเฉพาะองค์ละอย่าง
ก็มา มหาพรหมชื่อหาริตะ อันบริวารแวดล้อมแล้ว มาในท่าม
กลางพรหมเหล่านั้น มารเสนา ได้เห็นพวกเทวดา พร้อมทั้ง
พระอินทร์พระพรหมทั้งหมดนั้น ผู้มุ่งมา ก็มาด้วย แล้วกล่าวว่า
ท่านจงดูความขลาของมาร พระยามารกล่าวว่า พวกท่านจงมาจับ
เทวดาเหล่านี้ผู้ถูกไว้ ความผูกด้วยราคะ จงมีแก่ท่านทั้งหลาย
พวกท่านจงล้อมไว้โดยรอบ อย่าปล่อยใครๆ ไป พระยามารบัง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
คัมภีรณามารในที่ประชุมนี้ตั้งนี้แล้ว เอาฝ่ามือตบแผ่นดิน กระ
ทำเสียงน่ากลัว เหมือนเมฆยังฝนให้ตก ค่ำรามอยู่ พร้อมทั้ง
ฟ้าแลบ ฉะนั้น เวลานั้น พระยามารนั้นไม่อาจยังใครให้เป็นไป
ในอำนาจได้ ไกรจัต กลับไปแล้ว พระศาสดาผู้มีพระจักษุ
ทรงพิจารณาทราบเหตุนี้ทั้งหมด แต่เห็น จึงตรัสเรียกสาวกผู้
ยินดีในพระศาสนาตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย มารเสนามาแล้ว
พวกเธอจงรู้จักเขา ภิกษุเหล่านั้นสดับพระดำรัสสอนของพระ
พุทธเจ้าแล้ว ได้กระทำความเพียร มารและเสนามารหลักไป
จากภิกษุผู้ปราศจากโรคะ ไม่ยังแม้ชนของท่านให้ไหว (พระ
ยามารกล่าวสรรเสริญว่า) พวกสาวกของพระองค์ทั้งหมดชนะ
สงครามแล้ว ล่วงความกลัวได้แล้ว มียศปรากฏในหมูชน บัน
เทิงอยู่ด้วยพระอริยเจ้า ผู้เกิดแล้วในพระศาสนา ดังนี้แล ฯ
จบมหาสมยสูตร ที่ ๗

๘. สักกปัญหสูตร (๒๑)

[๒๔๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ -

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละ ณ เวทีกบรรพต
ด้านทิศอุดรแห่งพราหมณคามชื่ออัมพลันท์ อันตั้งอยู่ด้านทิศปรายจัน แห่งพระ
นครราชคฤห์ ในแคว้นมคธ ฯ

ก็สมัยนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพได้บังเกิดความขวนขวาย เพื่อจะเฝ้า
พระผู้มีพระภาค ครั้นนั้น ท้าวสักกะจอมเทพได้ทรงพระดำริว่า บัดนี้ พระผู้มีพระ-
*ภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอ ท้าวสักกะจอมเทพได้ทรง
เห็นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละ ณ เวทีกบรรพต ด้านทิศอุดร
แห่งพราหมณคามชื่ออัมพลันท์ อันตั้งอยู่ด้านทิศปรายจัน แห่งพระนครราชคฤห์
ในแคว้นมคธ ครั้นแล้ว จึงตรัสเรียกพวกเทวดาขึ้นดาวดึงส์มาตรัสว่า ดูกรท่าน
ผู้นำรทกษ พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้ ประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละ ณ เวทีกบรรพต
ด้านทิศอุดร แห่งพราหมณคาม ชื่ออัมพลันท์ อันตั้งอยู่ด้านทิศปรายจันแห่ง
พระนครราชคฤห์ ในแคว้นมคธ ถ้ากระไร พวกเราควรจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น พวกเทวดาขึ้นดาวดึงส์ทูลรับท้าวสักกะจอม
เทพแล้ว ฯ

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพตรัสเรียกปัญจสิขคันธรรพบุตรมาตรัสว่า
ดูกรพ่อปัญจสิขะ พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้ประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละ ณ เวทีก-

*บรรพต ด้านทิศอุดรแห่งพราหมณคาม ชื่ออัมพลันท์ อันตั้งอยู่ด้านทิศปรายจัน
แห่งพระนครราชคฤห์ ในแคว้นมคธ พวกเราควรจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ปัญจสิขคันธรรพบุตรทูลรับท้าวสักกะจอม
เทพแล้ว ก็เอาพินมีสีเหลืองดั่งผลมะตูม คอยตามเสด็จท้าวสักกะจอมเทพ
ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพแวดล้อมไปด้วยพวกเทวดาขึ้นดาวดึงส์ มีปัญจสิข-
*คันธรรพบุตรนำเสด็จ ได้หายไปบนชั้นดาวดึงส์ มาปรากฏ ณ เวทีกบรรพต ด้าน
ทิศอุดรแห่งพราหมณคาม ชื่ออัมพลันท์ อันตั้งอยู่ด้านทิศปรายจัน แห่งพระนคร
ราชคฤห์ ในแคว้นมคธ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ออก หรือคู้แขนที่
เหยียดออกเข้า ฉะนั้น ฯ

ก็สมัยนั้น เวทีกบรรพตและพราหมณคามชื่ออัมพลันท์สว่างไสวยิ่งนัก
ด้วยเทวานภภาพของเทวดาทั้งหลาย และได้ยินว่าพวกมนุษย์ในหมู่บ้านโดยรอบพา
กันกล่าวอย่างนี้ว่า วันนี้ไฟติดเวทีกบรรพตเข้าแล้ว วันนี้ไฟไหม้เวทีกบรรพต
วันนี้ เวทีกบรรพตไฟลุกโผลง เพราะเหตุไรเล่า วันนี้ เวทีกบรรพตและ
พราหมณคาม ชื่ออัมพลันท์ จึงสว่างไสวยิ่งนัก มนุษย์พวกนั้นพากันตกใจ ขน
พองสยองเกล้า ฯ

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพรับสั่งกะปัญจสิขคันธรรพบุตรว่า ดูกรพ่อ
ปัญจสิขะ พระตถาคตทั้งหลาย เป็นผู้เพ่งมาน ตรียินดีในมาน ในระหว่างนั้น
ทรงเร้นอยู่ อันผู้เช่นรายากที่จะเข้าเฝ้า ถ้ากระไร พ่อควรจะให้พระผู้มีพระภาค
ทรงพอพระหฤทัยก่อน พอให้พระองค์ทรงพอพระหฤทัยก่อนแล้ว ภายหลัง พวก
เราจึงการเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ฯ

ปัญจสิขคันธรรพบุตรทูลรับท้าวสักกะจอมเทพแล้ว จึงถือเอาพินมีสี
เหลืองดั่งผลมะตูม เข้าไปยังถ้ำอินทสาละ ครั้นแล้วประมาณดูว่า เพียงนี้ พระ
ผู้มีพระภาคจะประทับอยู่ไม่ไกล ไม่ใกล้ร่านัก และจักทรงได้ยินเสียงเรา แล้ว
ยินอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ปัญจสิขคันธรรพบุตรยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ถ้อยพินมีลีเหลืองดังผลมะตูมบรรเลงขึ้น และ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ อันเกี่ยวกับ
พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พระอรหันต์ และกาม ว่า

[๒๔๘] ดูกุมภภัทาสรีรยวัจนสา ฉันขอไหว้ท้าวติมพรบิดาเธอ โดยเหตุ

ที่เธอเกิดเป็นนางงาม ปลุกความปลื้มให้แก่ฉัน เหมือนลม
เป็นที่ปรารถนาของผู้มีเชื้อ หรือน้ำดื่มเป็นที่ปรารถนาของผู้
ระหาย เธอผู้จรัสโฉม เป็นที่รักของฉัน คล้ายกันกับธรรม
เป็นที่รักของเหล่าพระอรหันต์ฉะนั้น ขอเธอช่วยดับความ
เร่าร้อน เหมือนช่วยวางยาคนไข้ผู้กระสับกระส่าย หรือให้
โภชนะแก่ผู้หิว หรือดับไฟที่ลุกอยู่ด้วยน้ำ ขอให้ฉันซบลงจด
ณ ถิ่นและอุทรของเธอ เหมือนช้างผู้ร้อนจัดในหน้าร้อน หยั่งลง
สระโบกขรณี มีน้ำเย็นประกอบด้วยละอองแห่งเกสรดอกปทุม
ฉะนั้น ฉันมีนมมาแล้ว เพราะช่วงขาอันสมบูรณ์ด้วยลักษณะ
ไม่รู้สึกรังเกศการณ เหมือนช้างเหลือขอ ไม่ยอมมีรับรู้แหลน
และหอกชัฏ ด้วยถือว่าตนชนะแล้ว ฉะนั้น ฉันมีใจจดจ่อในเธอ
ฉันไม่อาจกลับดวงจิตที่แปรปรวนไปแล้ว เหมือนปลาที่กลืนเบ็ด
เสียแล้ว ฉะนั้น นางผู้เจริญ ขอเธอเอาขาซ้ายกระหวัดฉันไว้ ขอ
เธอผู้มีดวงตาอันอ่อนหวาน จงกระหวัดฉันไว้ ขอเธอผู้งดงามจง
สวมกอดฉัน นั้น เป็นข้อที่ฉันปรารถนายิ่งนัก ความใคร่ของ
ฉันในเธอผู้มีผมเป็นลูกคลื่น ถึงจะมีน้อยก็เกิดผลมาก เหมือน
ทักขิณาที่ถวายเป็นพระอรหันต์ ฉะนั้น บุญอันใดที่ฉันได้ทำไว้
แล้วในพระอรหันต์ผู้คงที่ มีอยู่ ดูกุมภภัทาสรีรยวัจนสา
ขอบุญอันนั้นของฉัน จงอำนวยผลแก่ฉัน พร้อมกับด้วยเธอ
บุญอันใดที่ฉันได้ทำไว้ในปฐมภพชาตินี้ มีอยู่ ดูกุมภภัทาสรีรยวัจนสา
พร้อม ขอบุญอันนั้นของฉัน จงอำนวยผลแก่ฉัน พร้อมกับด้วย
เธอ ดูกุมภภัทาสรีรยวัจนสา ฉันปรารถนาเธอเหมือนพระศากย-

* บุตรพระพุทธเจ้า ทรงเข้ามาเฝ้าอยู่พระองค์เดียว มีพระปัญญารักษา
พระองค์ ทรงมีพระสติ เป็นมณี ทรงแสงงามห้อมตะ พระผู้-

* จอมปราษฎย์ได้บรรลุพระสัมโพธิญาณอันสูงสุดแล้ว พึงชื่นชม
ฉันใด เธอผู้งดงาม ถ้าฉันได้อยู่ร่วมกับเธอ ก็พึงชื่นชม
ฉันนั้น ถ้าท้าวสักกะผู้เป็นอิสระของพวกเทวดาขึ้นดาวดึงส์ จะ
ประทานพรแก่ฉัน ไชย ฉันจะพึงเลือกเอาเธอเป็นแท่น ความ
อยากได้ของฉันมันคงถึงเพียงนี้ ดูกุมภภัทาสรีรยวัจนสา ท่าน
ผู้ใดมีริดาเช่นนี้ ฉันขอน้อมไหว้ท่านผู้นั้น ซึ่งเป็นบิดาของเธอ
ซึ่งเป็นประจวบสาปฤกษ์ผลิดอกไม่นาน ฉะนั้น ฯ

[๒๔๙] เมื่อปัญจสิขคันธรรพบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้
ตรัสกะปัญจสิขคันธรรพบุตรว่า ดูกุมภภัทาสรีรยวัจนสา เสียงสายของท่านเทียบได้กับ
เสียงเพลงขับ และเสียงเพลงขับของท่านเทียบได้กับเสียงสาย ก็เสียงสายของ
ท่าน ไม่เกินเสียงเพลงขับ และเสียงเพลงขับ ไม่เกินเสียงสาย ก็คาถาเหล่านี้
อันเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พระอรหันต์และกาม ท่าน
ประพันธ์ขึ้นเมื่อไร ฯ

ปัญจสิขคันธรรพบุตรทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ประพันธ์
ขึ้นเมื่อสมัยที่พระผู้มีพระภาคแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ใต้ต้นไม้ชปาโลนิโครธ แทบ
ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในอรุณเวลาประเทศ กัสสมัยนั้น ข้าพระองค์ได้รักใคร่ริดาของ
ท้าวติมพรคันธรรพราชผู้มีนามว่า ภัททาสรีรยวัจนสา แต่นางรักใคร่กับผู้อื่นเสีย
คือรักใคร่บุตรของมคตลีสักกาทเวบุตร นามว่า สิขณทัต เมื่อข้าพระองค์ไม่ได้
นางนั้นโดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว จึงถือเอาพินมีลีเหลืองดังผลมะตูม เข้า
ไปยังนิเวศน์ของท้าวติมพรคันธรรพราช ครั้นแล้วจึงถือพินมีลีเหลืองดังผลมะตูม
บรรเลงขึ้น และได้กล่าวคาถาเหล่านี้ อันเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า พระธรรม
พระสงฆ์ พระอรหันต์ และกามว่า

ดูกุมภภัทาสรีรยวัจนสา ฉันขอไหว้ท้าวติมพรบิดาเธอ โดยเหตุ
ที่เธอเกิดเป็นนางงาม ปลุกความปลื้มให้แก่ฉัน ฯลฯ ดูกุมภ
ภัทาสรีรยวัจนสา ท่านผู้ใดมีริดาเช่นนี้ ฉันขอน้อมไหว้ท่านผู้นั้น
ซึ่งเป็นบิดาของเธอ ซึ่งเป็นประจวบสาปฤกษ์ผลิดอกไม่นาน
ฉะนั้น ฯ

[๒๕๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว นาง
ภัททาสรีรยวัจนสา ได้กล่าวกะข้าพระองค์ว่า ดูกุมภภัทาสรีรยวัจนสา ฉันได้เห็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นในที่เฉพาะพระพักตร์เลย เป็นแต่จันเคยไดยืนเมื่อ
เข้าไปพื่อนในสุธรรมาสภาของเทวดาชั้นดาวดึงส์เท่านั้น เมื่อท่านแสดงพระผู้มี-

* พระภาคพระองค์นั้นได้แล้ว วันหนึ่งจึงมาร่วมสมาคมกับพวกเราเกิด ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ข้าพระองค์ก็มาร่วมสมาคมกับนางนั้น หลังจากนั้น ข้าพระองค์มิได้พูด ฯ

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพได้ทรงพระดำริว่า ปัญจสิขคันธรรพบุตร
ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค และพระผู้มีพระภาคก็ทรงปราศรัยกับปัญจสิขคัน-

* ธรรพบุตร ดังนี้แล้ว ตรัสเรียกปัญจสิขคันธรรพบุตรมาตรัสว่า พ่อปัญจสิขะ พ่อ
จงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคตามคำของเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท้าวสักกะ
จอมเทพ พร้อมด้วยอำมาตย์และบริษัทยोगถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาค
ด้วยเศียรเกล้า ปัญจสิขคันธรรพบุตรทูลรับท้าวสักกะจอมเทพแล้วถวายบังคม
พระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท้าวสักกะจอมเทพ
พร้อมกับอำมาตย์และบริษัทยोगถวายบังคมพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรปัญจสิขะ ท้าวสักกะจอมเทพ พร้อมด้วย
อำมาตย์และบริษัทยोगมีความสุขอย่างนั้นเกิด เพราะว่าพวกเทวดา มนุษย์ อสุร
นาค คนธรรพ์ และชนเป็นอันมากเหล่าอื่นใด ซึ่งปรารถนาสุขมีอยู่ ฯ

[๒๕๑] ก็พระตถาคตทั้งหลาย ย่อมตรัสประทานพรเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่
เห็นปานนั้นอย่างนี้แล ท้าวสักกะจอมเทพ อันพระผู้มีพระภาคตรัสประทานพร
แล้ว เสด็จเข้าไปยังถ้ำอินทสาละ ของพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
แล้ว ได้ประทับยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แม้พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ก็เข้าไปยัง
ถ้ำอินทสาละ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ไดยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ถึงปัญจสิขคันธรรพบุตร ก็เข้าไปยังถ้ำอินทสาละ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
ไดยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง สมัยนั้น ถ้ำอินทสาละ ซึ่งมีพื้น ไม่สม่ำเสมอ
ก็สม่ำเสมอ ซึ่งคืบแคบ ก็กว้างขวางขึ้น ความมืดในถ้ำหายไป ความสว่างเกิด
ขึ้น ด้วยเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย ฯ

[๒๕๒] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท้าวสักกะจอมเทพว่า นี้
เป็นของนาคอจจรายของท่านท้าวโกสิย นี่เป็นเหตุไม่เคยมีของท่านท้าวโกสิย คือ
การที่พระองค์ผู้มีกิมมาก มีกรณีะมากเสด็จมาในที่นี้ ฯ

ท้าวสักกะจอมเทพทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ประสงค์จะ
มาเฝ้าเยี่ยมพระผู้มีพระภาคตั้งแต่นานมาแล้ว แต่มัวสาละวนด้วยกิจกรณีะบาง
อย่างของพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ จึงไม่สามารถมาเฝ้าเยี่ยมพระผู้มีพระภาคได้ ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สลฟ้าคาร ในพระนคร
สาวัตถี ครั้งนั้น ข้าพระองค์ได้ไปยังพระนครสาวัตถี เพื่อจะเฝ้าพระผู้มีพระภาค
แต่สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งอยู่ด้วยสมาธิบางอย่าง นางปริจจาริกาของ
ท้าวเวสวัณมหาราช นามว่า ภุชดี เป็นผู้อุปฐากพระผู้มีพระภาค นางยืน
ประนมมือนมัสการอยู่ ข้าพระองค์ได้กล่าวกะนางภุชดีว่า ดูกรน้องหญิง ขอท่าน
จงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคตามคำของเราว่า ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมกับ
อำมาตย์และบริษัทยोगถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า เมื่อ
ข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว นางภุชดีได้ตอบข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญทุก
ข์มิใช่เวลาที่จะเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้นเสียแล้ว ข้าพระองค์
จึงสั่งไว้ว่า ดูกรน้องหญิง ถ้าย่างนั้นเมื่อใด พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากสมาธิ
แล้ว เมื่อนั้น ท่านจงกราบบังคมพระผู้มีพระภาคตามคำของเราว่า ท้าวสักกะ
จอมเทพ พร้อมกับอำมาตย์และบริษัทยोगถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาค
ด้วยเศียรเกล้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้องหญิงนั้น ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
ตามคำของข้าพระองค์แลหรือ พระผู้มีพระภาคยังทรงระลึกถึงคำของน้องหญิงนั้น
ได้อยู่หรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรจอมเทพ น้องหญิงนั้น ไหว้อาตมภาพ
แล้ว อาตมภาพระลึกได้ถึงคำของน้องหญิงนั้น และอาตมภาพออกจากสมาธิ
เพราะเสียงกรรถของพระองค์ ฯ

ท้าวสักกะจอมเทพทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เทวดาเหล่าใดที่เข้าถึง
หมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์ก่อนพวกข้าพระองค์ ข้าพระองค์ไดยืนมา ได้รับมาต่อน้ำ
เทวดาเหล่านั้นว่า เมื่อใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเสด็จ
อุบัติในโลก เมื่อนั้น ทิพยกายย่อมบริบูรณ์ อสุรกายย่อมเสื่อมไป ข้อนี้
ข้าพระองค์ได้เห็นพยานแล้วว่า เมื่อพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จ
อุบัติในโลก ทิพยกายย่อมบริบูรณ์ อสุรกายย่อมเสื่อมไป ฯ

ในเมืองกบิลพัสดุ์ นี้เอง ได้มีศากยธิดานามว่า โคปีกา เป็นคนเลื่อมใส
ในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ บำเพ็ญศีลบริบูรณ์ นางคลายจิตในความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

เป็นสตรี อบรมจิตในความเป็นบุรุษ เบื้องหน้า แต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึง
สุดติโลกสวรรค์ ถึงความอยู่ร่วมกับเทวดาชั้นดาวดึงส์ ถึงความเป็นบุตรของ
ข้าพระองค์ พวกเทวดาในดาวดึงส์นั้น รู้จักเธออย่างนี้ว่า โคปกเทวบุตรๆ ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุอื่นสามรูป ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เข้าถึง
หมู่คนธรรพ์อันต่ำ คนธรรพ์พวกนั้นเพียบพร้อมไปด้วยกามคุณ ๕ บำเรออยู่ มา
สู่ที่บำรุงบำเรอของข้าพระองค์ โคปกเทวบุตรได้ตักเตือนคนธรรพ์พวกนั้นผู้มาสู่ที่
บำรุงบำเรอของข้าพระองค์ว่า ดูกรท่านผู้เจริญทุกข์ เอาหน้าไปไว้ที่ไหน พวกท่าน
รวบรวมพระธรรมของพระผู้มีพระภาคนั้นไว้ เราเป็นแต่สตรี เลื่อมใสใน
พระพุทธรเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ บำเพ็ญศีลบริบูรณ์ คลายจิตในความเป็น
สตรี อบรมจิตในความเป็นบุรุษ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงสุดติ
โลกสวรรค์ ถึงความอยู่ร่วมกับเทวดาชั้นดาวดึงส์ ถึงความเป็นบุตรของท้าวสักกะ
จอมเทพ แม้ในที่นี่ พวกเทวดารู้จักเราว่า โคปกเทวบุตรๆ ส่วนพวกท่าน
ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเข้าถึงหมู่คนธรรพ์อันต่ำ พวกเราได้เห็น
สหรรมิกที่เข้าถึงหมู่คนธรรพ์อันต่ำ นับว่าได้เห็นรูปที่ไม่นาดูแล้ว ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ เมื่อคนธรรพ์พวกนั้นถูกโคปกเทวบุตรตักเตือนแล้ว เทวดาสององค์กลับ
ได้สติในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงกายอันเป็นชั้นพรหมโปรหิต ส่วนเทวดาองค์หนึ่ง
ลงตกอยู่ในกามภพ ฯ

[๒๕๓] เราเป็นอุบาสิกของพระพุทธรเจ้าผู้มีจักขุ นามของเราได้ปรากฏ

ว่า โคปิกา เราเลื่อมใสยิ่งแล้วในพระพุทธรเจ้า พระธรรม
และมีจิตเลื่อมใสบำรุงพระสงฆ์ เพราะความที่พระธรรมของ
พระพุทธรเจ้าพระองค์นั้นแหละ เป็นธรรมดี เราได้เป็นบุตร
ท้าวสักกะ มีอานภาพมาก มีความรุ่งเรืองใหญ่หลวง เข้าถึง
ชั้นไตรทิพย์ แม้ในที่นี่ พวกเทวดารู้จักเราว่า โคปกเทวบุตร
เราได้มาเห็นพวกภิกษุที่เป็นสาวกของพระโคตม ซึ่งเคยเห็นมา
แล้ว ครั้นที่เรายังเป็นมนุษย์ และบำรุงด้วยข้าวน้ำ สงเคราะห์
ด้วยการล้างเท้าและทาเท้าให้ในเรือนของตน มาเข้าถึงหมู่คน
ธรรพ์ อยู่ในหมู่คนธรรพ์ ท่านพวกนี้เอาหน้าไปไว้ไหน จึง
ไม่รับธรรมของพระพุทธรเจ้า ก็ธรรมที่วิญญูชนพึงรู้เฉพาะตัว
อันพระพุทธรเจ้าผู้มีพระจักขุตรัสรู้แล้ว ทรงแสดงดีแล้ว แม้
เราก็เข้าไปหาพวกท่าน ได้ฟังสฤงษิตของพระอริยะทั้งหลาย
เราได้เป็นบุตรท้าวสักกะ มีอานภาพมาก มีความรุ่งเรืองใหญ่—

* หลวง เข้าถึงชั้นไตรทิพย์ ส่วนพวกท่านเข้าไปนั่งใกล้

พระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐ ประพฤติพรหมจรรย์ในพระพุทธรเจ้าผู้
ยอดเยี่ยม ยังมาเข้าถึงกายอันต่ำ การอุปบัติของพวกท่านไม่
สมควร เราได้มาเห็นสหรรมิกเข้าถึงกายอันต่ำ นับว่าได้เห็น
รูปที่ไม่นาดูแล้ว พวกท่านผู้เข้าถึงหมู่คนธรรพ์ ต้องมาสู่ที่
บำรุงของพวกเทวดา ขอให้ท่านดูความวิเศษอันนี้ของเราผู้อยู่
ในเรือนเกิด เราเป็นสตรี วันนี้เป็นเทวบุตร ผู้พร้อมพรังไป
ด้วยกามอันเป็นทิพย์ คนธรรพ์พวกนั้นมาพบโคปกเทวบุตร
อันโคปกเทวบุตร ผู้สาวกพระโคตมตักเตือนแล้ว ถึงความ
สลัดใจ คิดว่า เอาเถิด พวกเราจะพากเพียรพยายาม พวก
เราจะไม่เป็นคนใช้ของผู้อื่น บรรดาคนธรรพ์ทั้ง ๓ นั้น คน
ธรรพ์ ๒ คน ระลึกถึงคำสอนพระโคตมแล้ว ปราศจากความ
เพียร คลายจิตในภพนี้ ได้เห็นโทษในกามแล้ว ตัดกาม
สังโยชน์ และเครื่องผูก คือกามอันเป็นบ่วงของมาร ซึ่งยาก
ที่จะล่วงไปได้ ก้าวล่วงเสีย ซึ่งพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ เพราะ
ตัดเสียได้ ซึ่งกามคุณอันมีอยู่ ประคองข้างตัดบ่วงบาศได้
ฉะนั้น เทวดาทั้งหมด พร้อมทั้งพระอินทร์ พร้อมทั้งท้าว
ปชาบดี เข้าไปนั่งประชุมกันในสภา ชื่อ สุธรรมา ล้วนเป็น
ผู้แก่ล้า ปราศจากราคะ บำเพ็ญวิชรธรรมอยู่ ก็หาก้าว
ล่วงเทวดาพวกนั้นไม่ ท้าววาสพผู้เป็นใหญ่ยิ่งของเทวดา ทรง
เห็นเทวดาเหล่านั้นในท่ามกลางหมู่เทวดาแล้ว ได้ทรงสลัด
พระทัยว่า ก็เทวดาเหล่านี้เข้าถึงกายอันต่ำ บัดนี้ กลับก้าวล่วง
พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ เมื่อท้าวสักกะเกิดสลัดพระทัย เพราะ
ทรงพิจารณาเทวดาเหล่านั้น โคปกเทวบุตรได้ทูลท้าววาสพว่า
พระพุทธรเจ้าผู้เป็นจอมชน มีอยู่ในมนุษยโลก ทรงครอบงำกาม

เสียได้ ปรากฏพระนามว่า พระตากยมณี เทวดาพวกนั้นเป็น
บุตรของพระพุทธรเจ้าพระองค์นั้น เป็นผู้เว้นจากสติแล้ว อัน
ข้าพระองค์ตักเตือน กลับได้สติ บรรดาท่านทั้ง ๓ นั้น ท่าน
ผู้หนึ่ง คงเข้าถึงกายคนธรรพอยู่ในภพนี้ อีก ๒ ท่านดำเนิน
ตามทางตรัสรู้ เป็นผู้มิจิตตังมั่นแล้ว จะเยี่ยพวกเทวดาก็ได้
การประกาศธรรมในพระวินัยนี้ เป็นเช่นนี้ บรรดาพระสาวก
มิได้มีสาวกรูปไรสงสัยอะไรเลย เราทั้งหลายขอนอบน้อม
พระชินพุทธเจ้าผู้เป็นจอมชน ทรงข้ามโอฆะ ได้แล้ว ทรงตัด
ความสงสัยได้แล้ว บรรดาคนธรรพทั้ง ๓ นั้น คนธรรพ ๒ คน
นั้น ธรรมอันใดของพระองค์แล้ว ถึงความเป็นผู้วิเศษ เข้า
ถึงกายอันเป็นชั้นพรหมบรูโหฬาร บรรลุนิเวศแล้ว ข้าแต่
พระองค์ผู้บริสุทธิ์ ขอประทานพระวโรกาส ถึงพวกข้าพระองค์
ก็มาเพื่อบรรลธรรมนั้น หากพระองค์ทรงกระทำโอกาสแล้ว จะ
ขอทูลถามปัญหา ฯ

[๒๕๔] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า ท้าวสักกะนี้เป็นผู้-

*บริสุทธิสิ้นเวลานาน จักตรัสถามปัญหาข้อใดข้อหนึ่งกะเรา ท้าวเธอจักถามปัญหา
นั้นทุกข้อ ซึ่งประกอบด้วยประโยชน์ จักไม่ถามปัญหาที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์
อนึ่ง เราอันท้าวเธอตรัสถามแล้ว จักพยากรณ์ข้อความใด ท้าวเธอจักทรงทราบ
ข้อความนั้น ได้พลันทีเดียว ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท้าวสักกะจอมเทพด้วยพระคาถาว่า
ดูกรท้าววาสพ พระองค์ปรารถนาไว้ในพระทัย เพื่อจะตรัสถาม
ปัญหาข้อใด ก็จงตรัสถามปัญหาข้อนั้นกะอาตมภาพเกิด อาตมภาพ
จะกระทำที่สุดแห่งปัญหานั้นๆ แก่พระองค์ ฯ

จบ ภาณวารที่หนึ่ง

[๒๕๕] ท้าวสักกะจอมเทพ อันพระผู้มีพระภาคทรงให้โอกาสแล้ว ได้
ทูลถามปัญหาข้อแรกกะพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ์ พวก
เทวดา มนุษย์ อสุร นาค คนธรรพ มีอะไรเป็นเครื่องผูกพันใจไว้ อนึ่ง
ชนเป็นอันมากเหล่าอื่นนั้น เป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีอาชญา ไม่มีศัตรู ไม่มีความ
พยาบาท ย่อมปรารถนาว่า ขอพวกเราจงเป็นผู้ไม่มีเวรอยู่เกิด ก็และพวกเรามี
ความปรารถนาอยู่ดังนี้ ก็ไฉน เขายังเป็นผู้มีเวร มีอาชญา มีศัตรู มีความพยาบาท
ยังจองเวรกันอยู่ ท้าวสักกะจอมเทพได้ทูลถามปัญหากะพระผู้มีพระภาคด้วยประการ
ดังนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคอันท้าวสักกะจอมเทพทูลถามปัญหาแล้ว ทรงพยากรณ์ว่า
ดูกรจอมเทพ พวกเทวดา มนุษย์ อสุร นาค คนธรรพ มีความริษยาและ
ความตระหนี่เป็นเครื่องผูกพันใจไว้ อนึ่ง ชนเป็นอันมากเหล่าอื่นนั้น เป็นผู้ไม่มีเวร
ไม่มีอาชญา ไม่มีศัตรู ไม่มีความพยาบาท ย่อมปรารถนาว่า ขอพวกเราจงเป็น
ผู้ไม่มีเวรอยู่เกิด ก็และพวกเรามีความปรารถนาอยู่ดังนี้ ถึงอย่างนั้น เขาก็ยังเป็น
ผู้มีเวร มีอาชญา มีศัตรู มีความพยาบาท ยังจองเวรกันอยู่ พระผู้มีพระภาค
อันท้าวสักกะจอมเทพทูลถามปัญหาแล้ว ทรงพยากรณ์ด้วยประการดังนี้ ฯ

ท้าวสักกะจอมเทพทรงดีพระทัย ชื่นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาค-

*ภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสกล ข้อนี้เป็น
อย่างนั้น ในข้อนี้ ข้าพระองค์ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากถ้อยคำที่จะพูดว่า
อย่างไรแล้ว เพราะได้ฟังการพยากรณ์ปัญหาของพระผู้มีพระภาค ฯ

[๒๕๖] ท้าวสักกะจอมเทพทรงชื่นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาค
ในปัญหาพยากรณ์ข้อแรกดังนี้แล้ว จึงได้ทูลถามปัญหากะพระผู้มีพระภาคยิ่งขึ้นไป
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ์ ก็ความริษยาและความตระหนี่ มีอะไรเป็นเหตุ มี
อะไรเป็นสมุทัย มีอะไรเป็นกัมมัตถ์ มีอะไรเป็นแดนเกิด เมื่ออะไรมี ความริษยา
และความตระหนี่จึงมี เมื่ออะไรไม่มี ความริษยาและความตระหนี่จึง ไม่มี ฯ

ก. ดูกรจอมเทพ ความริษยาและความตระหนี่มีอารมณ์เป็นที่รักและ
อารมณ์อันไม่เป็นที่รักเป็นเหตุ เป็นสมุทัย เป็นกัมมัตถ์ อันเป็นแดนเกิด เมื่อ
อารมณ์อันเป็นที่รักและอารมณ์อันไม่เป็นที่รักมีอยู่ ความริษยาและความตระหนี่
จึงมี เมื่ออารมณ์อันเป็นที่รักและอารมณ์อันไม่เป็นที่รักไม่มี ความริษยาและความ
ตระหนี่จึงไม่มี ฯ

ส. ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ์ อารมณ์อันเป็นที่รักและอารมณ์อันไม่เป็นที่
รัก มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นสมุทัย มีอะไรเป็นกัมมัตถ์ มีอะไรเป็นแดนเกิด
เมื่ออะไรมี อารมณ์อันเป็นที่รักและอารมณ์อันไม่เป็นที่รักจึงมี เมื่ออะไรไม่มี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
อารมณ์อันเป็นที่รักและอารมณ์อันไม่เป็นที่รักจึงไม่มี ฯ

ดูกรจอมเทพ อารมณ์อันเป็นที่รักและอารมณ์อันไม่เป็นที่รัก มีความพอใจเป็นเหตุ เป็นสมุทัย เป็นกามิณี เป็นแดนเกิด เมื่อความพอใจมี อารมณ์อันเป็นที่รักและอารมณ์อันไม่เป็นที่รักจึงมี เมื่อความพอใจไม่มี อารมณ์อันเป็นที่รักและอารมณ์อันไม่เป็นที่รักจึงไม่มี ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญทุกข์ ความพอใจมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นสมุทัย มีอะไรเป็นกามิณี มีอะไรเป็นแดนเกิด เมื่ออะไรมี ความพอใจจึงมี เมื่ออะไรไม่มี ความพอใจจึงไม่มี ฯ

ดูกรจอมเทพ ความพอใจมีความตริเป็นเหตุ เป็นสมุทัย เป็นกามิณี เป็นแดนเกิด เมื่อความตริมี ความพอใจจึงมี เมื่อความตริไม่มี ความพอใจจึงไม่มี ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญทุกข์ ความตริมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นสมุทัย มีอะไรเป็นกามิณี มีอะไรเป็นแดนเกิด เมื่ออะไรมี ความตริจึงมี เมื่ออะไรไม่มี ความตริจึงไม่มี ฯ

ดูกรจอมเทพ ความตริมีส่วนแห่งสัญญาอันประกอบด้วยปัญญาธรรม เป็นเหตุ เป็นสมุทัย เป็นกามิณี เป็นแดนเกิด เมื่อส่วนแห่งสัญญาอันประกอบด้วยปัญญาธรรมมี ความตริจึงมี เมื่อส่วนแห่งสัญญาอันประกอบด้วยปัญญาธรรมไม่มี ความตริจึงไม่มี ฯ

[๒๕๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญทุกข์ ก็ภิกษุปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่า ดำเนินปฏิบัติทางอันสมควรที่จะให้ถึงความดับส่วนแห่งสัญญา อันประกอบด้วย ปัญญาธรรม ฯ

ดูกรจอมเทพ อาตมภาพกล่าวโสมนัส โดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ โทมนัสก็แยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ และอุเบกขาก็แยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ดูกรจอมเทพ อาตมภาพกล่าวโสมนัสโดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ก็ที่กล่าวถึงโสมนัสดังนี้ กล่าวเพราะอาศัยอะไร ในโสมนัสทั้ง ๒ นั้น บุคคลพึงทราบโสมนัสอันใดว่า เมื่อเราเสพโสมนัสนี้ อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อม โสมนัสเห็นปานนี้ ไม่ควรเสพ บุคคลพึงทราบโสมนัสอันใดว่า เมื่อเราเสพโสมนัสนี้ อกุศลธรรมเสื่อม กุศลธรรมเจริญขึ้น โสมนัสเห็นปานนั้น ควรเสพ ในโสมนัสทั้ง ๒ นั้น ถ้าโสมนัสอันใดมีวิตก มีวิจารณ์ อันใด ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ ใน ๒ อย่างนั้น โสมนัสที่ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ ประณีตกว่า ดูกรจอมเทพ อาตมภาพกล่าวโสมนัสโดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ฉะนั้นแล ที่กล่าวถึงโสมนัสดังนี้ กล่าวเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ดูกรจอมเทพ อาตมภาพกล่าวโทมนัสโดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ที่กล่าวถึงโทมนัสดังนี้ กล่าวเพราะอาศัยอะไร ในโทมนัสทั้ง ๒ นั้น บุคคลพึงทราบโทมนัสอันใดว่า เมื่อเราเสพโทมนัสนี้ อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อม โทมนัสเห็นปานนี้ ไม่ควรเสพ บุคคลพึงทราบโทมนัสอันใดว่า เมื่อเราเสพโทมนัสนี้ อกุศลธรรมเสื่อม กุศลธรรมเจริญขึ้น โทมนัสเห็นปานนั้น ควรเสพ ในโทมนัสทั้ง ๒ นั้น ถ้าโทมนัสอันใด มีวิตก มีวิจารณ์ อันใด ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ ใน ๒ อย่างนั้น โทมนัสที่ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ ประณีตกว่า ดูกร-

* จอมเทพ อาตมภาพกล่าวโทมนัส โดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ฉะนั้นแล ที่กล่าวถึงโทมนัสดังนี้ กล่าวเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ดูกรจอมเทพ อาตมภาพกล่าวอุเบกขาโดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ที่กล่าวถึงอุเบกขา ดังนี้ กล่าวเพราะอาศัยอะไร ในอุเบกขาทั้ง ๒ นั้น บุคคลพึงทราบอุเบกขาอันใดว่า เมื่อเราเสพอุเบกขานี้ อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อม อุเบกขาเห็นปานนี้ ไม่ควรเสพ บุคคลพึงทราบอุเบกขาอันใดว่า เมื่อเราเสพอุเบกขานี้ อกุศลธรรมเสื่อม กุศลธรรมเจริญขึ้น อุเบกขาเห็นปานนี้ ควรเสพ ในอุเบกขาทั้ง ๒ นั้น ถ้าอุเบกขาอันใด มีวิตก มีวิจารณ์ อันใด ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ ใน ๒ อย่างนั้น อุเบกขาที่ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ ประ-

* ณีตกว่า ดูกรจอมเทพ อาตมภาพกล่าวอุเบกขาโดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ฉะนั้นแล ที่กล่าวถึงอุเบกขา ดังนี้ กล่าวเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ภิกษุผู้ปฏิบัติอย่างนี้แล จึงจะชื่อว่า ดำเนินปฏิบัติทางอันสมควรที่จะให้ถึงความดับแห่งส่วนสัญญาอันประกอบด้วยปัญญาธรรม ฯ

พระผู้มีพระภาคอินท้าวสักกะจอมเทพทูลถามปัญหาแล้ว ทรงพยากรณ์ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ท้าวสักกะจอมเทพทรงดีพระทัย ชื่นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระ-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

*ภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ขอนี้เป็นอย่างนั้น ในข้อนี้ ข้าพระองค์ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากถ้อยคำที่จะพูดว่าอย่างไรแล้ว เพราะได้ฟังการพยากรณ์ปัญหาของพระผู้มีพระภาค ฯ

[๒๕๘] ท้าวสักกะจอมเทพ ทรงชื่นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระ-

*ภาคในปัญหาพยากรณ์ข้อนี้ ดังนี้แล้ว จึงได้ทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นทุกข กิเลสปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่าปฏิบัติแล้วเพื่อความสำรวมในปาติโมกข์ ฯ

ดูกรจอมเทพ อาตมภาพกล่าวกายสมาจารโดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ วชิสมาจารก็แยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ และการแสวงหา ก็แยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ฯ

ดูกรจอมเทพ อาตมภาพกล่าวกายสมาจารโดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ก็ที่กล่าวถึงกายสมาจารดังนี้ กล่าวเพราะอาศัยอะไร ในกายสมาจารทั้ง ๒ นั้น บุคคลพึงทราบกายสมาจารอันใดว่า เมื่อเราเสพกายสมา-

*จารนี้ อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อม กายสมาจารเห็นปานนี้ ไม่ควรเสพ บุคคลพึงทราบกายสมาจารอันใดว่า เมื่อเราเสพกายสมาจารนี้ อกุศลธรรมเสื่อม กุศลธรรมเจริญขึ้น กายสมาจารเห็นปานนี้ ควรเสพ ดูกรจอมเทพ อาตมภาพกล่าวกายสมาจารโดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ฉะนั้นแล ที่กล่าวถึงกายสมาจารดังนี้ กล่าวเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ดูกรจอมเทพ อาตมภาพกล่าววชิสมาจารโดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ก็ที่กล่าวถึงวชิสมาจารดังนี้ กล่าวเพราะอาศัยอะไร ในวชิ-

*สมาจารทั้ง ๒ นั้น บุคคลพึงทราบวชิสมาจารอันใดว่า เมื่อเราเสพวชิสมาจารนี้ อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อม วชิสมาจารเห็นปานนี้ ไม่ควรเสพ บุคคลพึงทราบวชิสมาจารอันใดว่า เมื่อเราเสพวชิสมาจารนี้ อกุศลธรรมเสื่อม กุศลธรรมเจริญขึ้น วชิสมาจารเห็นปานนี้ ควรเสพ ดูกรจอมเทพ อาตมภาพกล่าววชิมา-

*จารโดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ฉะนั้นแล ที่กล่าวถึงวชิสมาจารดังนี้ กล่าวเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ดูกรจอมเทพ อาตมภาพกล่าวการแสวงหาโดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ก็ที่กล่าวถึงการแสวงหาดังนี้ กล่าวเพราะอาศัยอะไร ในการแสวงหาทั้ง ๒ นั้น บุคคลพึงทราบการแสวงหาอันใดว่า เมื่อเราเสพการแสวงหาอันใด อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อม การแสวงหาเห็นปานนี้ ไม่ควรเสพ บุคคลพึงทราบการแสวงหาอันใดว่า เมื่อเราเสพการแสวงหาอันใด อกุศลธรรมเสื่อม กุศลธรรมเจริญขึ้น การแสวงหาเห็นปานนี้ ควรเสพ ดูกรจอมเทพ อาตมภาพกล่าวการแสวงหาโดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ฉะนั้นแล ที่กล่าวถึงการแสวงหาดังนี้ กล่าวเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ภิกษุปฏิบัติอย่างนี้แล จึงจะชื่อว่าปฏิบัติแล้วเพื่อสำรวมในปาติโมกข์ ฯ

[๒๕๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นทุกข กิเลสปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่าปฏิบัติแล้วเพื่อความสำรวมอันทรีย์ ฯ

ดูกรจอมเทพ อาตมภาพกล่าวรูปที่จะพึงรู้แจ้งด้วยนัยนตาโดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ กล่าวเสียงที่จะพึงรู้แจ้งด้วยหู โดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ กล่าวกลิ่นที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก โดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ กล่าวรสที่จะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น โดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ กล่าวโผฏฐัพพะที่จะพึงรู้แจ้งด้วยกาย โดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ กล่าวธรรมที่จะพึงรู้แจ้งด้วยใจ โดยแยกเป็น ๒ คือ ที่ควรเสพกัมมิ ที่ไม่ควรเสพกัมมิ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท้าวสักกะจอมเทพ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมทราบเนื้อความแห่งภาษิตที่ตรัสโดยยอนี้ ได้โดยพิสดารอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลเสพรูปที่จะพึงรู้แจ้งด้วยนัยนตา เห็นปานใด อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อม รูปที่จะพึงรู้แจ้งด้วยนัยนตา เห็นปานนี้ ไม่ควรเสพ เมื่อบุคคลเสพรูปที่จะพึงรู้แจ้งด้วยนัยนตา เห็นปานใด อกุศลธรรมเสื่อม กุศลธรรมเจริญขึ้น รูปที่จะพึงรู้แจ้งด้วยนัยนตาเห็นปานนี้ ควรเสพ เมื่อบุคคลเสพเสียงที่จะพึงรู้แจ้งด้วยหู เห็นปานใด . . . เมื่อบุคคลเสพกลิ่นที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก เห็นปานใด . . . เมื่อบุคคลเสพรสที่จะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น เห็นปานใด . . . เมื่อบุคคลเสพโผฏฐัพพะที่จะพึงรู้แจ้งด้วยกาย เห็นปานใด . . . เมื่อบุคคลเสพธรรมที่จะพึงรู้แจ้งด้วยใจ เห็นปานใด อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อม ธรรมที่จะพึงรู้แจ้งด้วยใจ เห็นปานนี้ ไม่ควรเสพ เมื่อบุคคลเสพธรรมที่จะพึงรู้แจ้งด้วยใจ เห็นปานใด อกุศลธรรมเสื่อม กุศลธรรมเจริญขึ้น ธรรมที่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
จะพึงรู้แจ้งด้วยใจเห็นปานนี้ ควรเสพ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทราบ
เนื้อความแห่งภาสิตที่ตรัสโดยยอนี้ได้โดยพิสดารอย่างนี้ ในข้อนี้ ข้าพระองค์
ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากถ้อยคำที่จะพูดว่าอย่างไรแล้ว เพราะ ได้ฟังการ
พยากรณ์ปัญหาของพระผู้มีพระภาค ฯ

[๒๖๐] ท้าวสักกะจอมเทพ ทรงชื่นชมอนโมทนาภาสิตของพระผู้มี
พระภาค ในปัญหาพยากรณ์ข้อนี้ ดังนี้แล้ว จึงได้ทูลถามปัญหาคะพระผู้มีพระภาค
ถึงขึ้น ไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมณพราหมณ์ทั้งหมด มีวาทีเป็นอย่างเดียว
กัน มีศีลเป็นอย่างเดียวกัน มีจันตะเป็นอย่างเดียวกัน มีความปรารถนาเป็น
อย่างเดียวกัน หรือหนอ ฯ

ดูกรจอมเทพ สมณพราหมณ์ทั้งหมด มีวาทีเป็นอย่างเดียวกัน มีศีล
เป็นอย่างเดียวกัน มีจันตะเป็นอย่างเดียวกัน มีความปรารถนาเป็นอย่างเดียวกัน
หามิได้ ฯ

ก็เพราะเหตุไร สมณพราหมณ์ทั้งหมด จึงไม่มีวาทีเป็นอย่างเดียวกัน
ไม่มีศีลเป็นอย่างเดียวกัน ไม่มีจันตะเป็นอย่างเดียวกัน ไม่มีความปรารถนาเป็น
อย่างเดียวกัน ฯ

โลกมีธาตุเป็นอันมาก มีธาตุต่างกัน ในโลกที่มีธาตุเป็นอันมาก มีธาตุ
ต่างกัณนั้น สัตว์ทั้งหลายยึดธาตุใดๆ อยู่ ย่อมยึดมั่นธาตุนั้นๆ ด้วยริยาแรงและ
ความยึดถือ กล่าวหาว่า สิ่งนี้แหละจริง สิ่งอื่นเปล่า เพราะเหตุนี้ สมณพราหมณ์
ทั้งหมด จึงไม่มีวาทีเป็นอย่างเดียวกัน ไม่มีศีลเป็นอย่างเดียวกัน ไม่มีจันตะ
เป็นอย่างเดียวกัน ไม่มีความปรารถนาเป็นอย่างเดียวกัน . . . ฯ

[๒๖๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมณพราหมณ์ทั้งหมดมีความสำเร็จ
ล่วงส่วน มีความเกษมจากโยคะล่วงส่วน มีพรหมจรรย์ล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน
หรือหนอ ฯ

ดูกรจอมเทพ สมณพราหมณ์ทั้งหมด มีความสำเร็จล่วงส่วน มีความ
เกษมจากโยคะล่วงส่วน มีพรหมจรรย์ล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน หามิได้ ฯ

ก็เพราะเหตุไร สมณพราหมณ์ทั้งหมด จึงไม่มีความสำเร็จล่วงส่วน
ไม่มีความเกษมจากโยคะล่วงส่วน ไม่มีพรหมจรรย์ล่วงส่วน ไม่มีที่สุดล่วงส่วน ฯ

ภิกษุเหล่าใดนอนไปแล้วในธรรมเป็นที่สันตติหา ภิกษุเหล่านั้น มีความ
สำเร็จล่วงส่วน มีความเกษมจากโยคะล่วงส่วน มีพรหมจรรย์ล่วงส่วน มีที่สุด
ล่วงส่วน เพราะเหตุนี้ สมณพราหมณ์ทั้งหมด จึงไม่มีความสำเร็จล่วงส่วน ไม่มี
ความเกษมจากโยคะล่วงส่วน ไม่มีพรหมจรรย์ล่วงส่วน ไม่มีที่สุดล่วงส่วน ฯ

[๒๖๒] ท้าวสักกะ จอมเทพ ทรงชื่นชม อนโมทนาภาสิตของ พระผู้มี
พระภาค ในปัญหาพยากรณ์ข้อนี้ ดังนี้แล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ตัณหาเป็นดังโรค เป็นดังหวัฬ เป็นดังลูกศร ย่อมจุตคราบุรุษนี้ไป
เพื่อบังเกิดในภพนั้นๆ เพราะฉะนั้น บุรุษนี้ย่อมถึงอาการขึ้นๆ ลงๆ ปัญหา
เหล่านี้ ที่ข้าพระองค์ไม่ได้แม้ซึ่งการกระทำโอกาสในสมณพราหมณ์เหล่านี้ นอก
พระธรรมวินัยนี้ ปัญหาเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเห็นกาลไกล โปรด
พยากรณ์แก่ข้าพระองค์แล้ว และลูกศรคือความสงสัยเคลือบเคลงของข้าพระองค์
พระผู้มีพระภาคทรงถอนขึ้นแล้ว ฯ

ดูกรจอมเทพ พระองค์ยังทรงจำได้หรือว่า เคยตรัสถามปัญหาเหล่านี้กะ
สมณพราหมณ์เหล่านี้ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ยังจำได้ว่า เคยถามปัญหาเหล่านี้กะ
สมณพราหมณ์เหล่านี้ ฯ

ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นพยากรณ์อย่างไร ถ้าพระองค์ไม่หนักพระทัย
ขอให้ตรัสบอกเถิด ฯ

ข้าพระองค์ไม่มีความหนักใจ ในสถานที่พระองค์ และท่านที่เป็นอย่าง
พระองค์ประทับนั่งอยู่แล้ว ฯ

ถ้าเช่นนั้น จงตรัสบอกเถิด ฯ

ข้าพระองค์เข้าใจสมณพราหมณ์เหล่านี้ได้ว่า เป็นสมณพราหมณ์ผู้อยู่ป่า
มีเสนาสนะอันสัณฐานแล้ว ข้าพระองค์เข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น ถามปัญหา
เหล่านี้ ท่านเหล่านั้นถูกข้าพระองค์ถามปัญหาแล้ว ย่อมไม่สบายใจ เมื่อไม่สบาย
ใจ กลับย้อนถามข้าพระองค์ว่า ท่านชื่อไร ข้าพระองค์ถูกท่านเหล่านั้นถามแล้ว
จึงตอบว่า ข้าพเจ้าคือท้าวสักกะจอมเทพ ท่านเหล่านั้นยังสอบถามข้าพระองค์
ต่อไปว่า ท่านกระทำการอะไรจึงถึงฐานะอันนี้ ข้าพระองค์จึงได้แสดงธรรม
ตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เรียนมา แก่ท่านเหล่านั้น ท่านเหล่านั้นดีใจด้วยเหตุเพียง
เท่านั้นว่า พวกเราได้เห็นท้าวสักกะจอมเทพ และท้าวเธอได้ตอบปัญหาที่พวกเรา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ได้ถามแล้วเป็นของแน่นอน ท่านเหล่านั้นกลับเป็นผู้รับฟังข้าพระองค์ แต่
ข้าพระองค์หาได้เป็นผู้รับฟังท่านเหล่านั้น ไม่ ก็ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์
ชั้นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้ใน
เบื้องหน้า ฯ

พระองค์ยังทรงจำได้หรือ ถึงการได้รับความยินดี การได้รับความโสมนัส
เห็นปานนี้ ก่อนแต่เนี่ ฯ

ข้าพระองค์ยังจำได้ถึงการได้รับความยินดี การได้รับความโสมนัส เห็น
ปานนี้ ก่อนแต่เนี่ ฯ

พระองค์ยังทรงจำได้ถึงการได้รับความยินดี การได้รับความโสมนัส เห็น
ปานนี้ ก่อนแต่เนี่ อย่างไรเล่า ฯ

[๒๖๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามระหว่างเทวดา
และอสูรได้ประชิดกันแล้ว ก็ในสงครามคราวนั้น พวกเทวดาชนะ พวกอสูรแพ้
เมื่อข้าพระองค์ชนะสงครามนั้นแล้ว ได้มีความดำริอย่างนี้ว่า บัดนี้ พวกเทวดาใน
เทวโลกนี้จักบริโภคน้ำทิพย์สอง คือ ทิพย์โชนา และอสุรโชนา การได้รับความ
ยินดี การได้รับความโสมนัสของข้าพระองค์นั้น ประกอบไปด้วยทางมาแห่งอาชญา
ประกอบไปด้วยทางมาแห่งศัตรา ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลาย
กำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน
ส่วนการได้รับความยินดี การได้รับความโสมนัสของข้าพระองค์ เพราะได้ฟัง
ธรรมของพระผู้มีพระภาคนั้น ไม่เป็นทางมาแห่งอาชญา ไม่เป็นทางมาแห่งศัตรา
ย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับ
เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน ฯ

ดูกรจอมเทพ ก็พระองค์ทรงเห็นอำนาจประโยชน์อย่างไรเล่า จึงทรง
ประกาศ การได้รับความยินดี การได้รับความโสมนัส เห็นปานนี้ ฯ

ข้าพระองค์เห็นอำนาจประโยชน์ ๖ ประการ จึงประกาศการได้รับ
ความยินดี การได้รับความโสมนัส เห็นปานนี้ ฯ

[๒๖๔] ข้าพระองค์เห็นอำนาจประโยชน์ประการที่หนึ่งอย่างนี้ว่า

เมื่อเราเกิดเป็นเทวดาดำรงอยู่ในภพดาวดึงส์นี้ เรากลับ

ได้อายุเพิ่มขึ้นอีก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญทุกข ของงทรงทราบ

อย่างนี้เกิด ดังนี้

จึงประกาศการได้รับความยินดี การได้รับความโสมนัส เห็นปานนี้ ฯ

[๒๖๕] ข้าพระองค์เห็นอำนาจประโยชน์ประการที่สองอย่างนี้ว่า

เราจุติจากทิพย์กายแล้ว ละอายุอันมิใช่มนุษย์แล้ว

เป็นผู้ไม่หลง จักเข้าสู่ครุฑในตระกูลอันเป็นที่พอใจของเรา

ดังนี้

จึงประกาศการได้รับความยินดี การได้รับความโสมนัส เห็นปานนี้ ฯ

[๒๖๖] ข้าพระองค์เห็นอำนาจประโยชน์ประการที่สามอย่างนี้ว่า

เราเห็น ยินดีแล้ว ในศาสนา ของท่าน ที่มีได้หลง ปัญหา

เรามีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคง จักอยู่โดยธรรม ดังนี้

จึงประกาศการได้รับความยินดี การได้รับความโสมนัส เห็นปานนี้ ฯ

[๒๖๗] ข้าพระองค์เห็นอำนาจประโยชน์ประการที่สี่อย่างนี้ว่า

ถ้าความตรัสรู้จักมีแก่เราในภายหน้า โดยธรรม ไซ้

เราจักเป็นผู้รู้ทั่วถึงอยู่ นั้นแหละ จักเป็นที่สุดของเรา ดังนี้

จึงประกาศการได้รับความยินดี การได้รับความโสมนัส เห็นปานนี้ ฯ

[๒๖๘] ข้าพระองค์เห็นอำนาจประโยชน์ประการที่ห้าอย่างนี้ว่า

หากเราจุติจากกายมนุษย์แล้ว ละอายุอันเป็นของ

มนุษย์แล้ว จักกลับเป็นเทวดาอีก จักเป็นผู้สูงสุดในเทวโลก

ดังนี้

จึงประกาศการได้รับความยินดี การได้รับความโสมนัส เห็นปานนี้ ฯ

[๒๖๙] ข้าพระองค์เห็นอำนาจประโยชน์ประการที่หกอย่างนี้ว่า

พวกเทวดาชั้นอนัญญาเหล่านั้นเป็นผู้ประณีตกว่า มียศ

เมื่อภพที่สุดเป็นไปอยู่ นิवासนั้นจักเป็นของเรา ดังนี้

จึงประกาศการได้รับความยินดี การได้รับความโสมนัส เห็นปานนี้ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เห็นอำนาจประโยชน์ หกประการนี้แล

จึงประกาศการได้รับความยินดี การได้รับความโสมนัส เห็นปานนี้ ฯ

[๒๗๐] ข้าพระองค์มีความดำริยังไม่ถึงที่สุด ยังมีความสงสัย

เคลือบแคลง เทียวเสาะแสวงหาพระตถาคตอยู่ตลอดกาลนาน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

ข้าพระองค์สำคัญสมณะเหล่านี้ ซึ่งเป็นผู้มีปรกติอยู่เยียบสัจ
เข้าใจว่าเป็นพระสัมพุทธเจ้า ได้เข้าไปหาสมณะเหล่านั้น ท่าน
เหล่านั้นถูกข้าพระองค์ถามว่า ความพอใจเป็นอย่างไร ความ
ไม่พอใจเป็นอย่างไร ก็หาชี้แจงในมรรคและข้อปฏิบัติไม่
ในเวลาที่ท่านเหล่านั้นรู้ข้าพระองค์ว่า เป็นสักกะมาจากเทวโลก
จึงถามข้าพระองค์ทีเดียวว่า ท่านทำอะไรจึงได้ถึงฐานะนี้
ข้าพระองค์จึงแสดงธรรมตามที่ฟังมา แก่ท่านเหล่านั้น ให้ปรากฏ
ในหมู่นั่น ท่านเหล่านั้นมีความพอใจด้วยเหตุเพียงเท่านั้นว่า
พวกเราได้เห็นท้าวาสวะแล้ว ในเวลาใด ข้าพระองค์ได้เห็น
พระสัมพุทธเจ้า ผู้ข้ามความสงสัยได้แล้ว ในเวลานั้น
ข้าพระองค์เป็นผู้ปราศจากความกลัว วันนี้ ได้เข้ามานั่งใกล้
พระสัมพุทธเจ้าแล้ว ข้าพระองค์ขอถวายบังคมพระพุทธรูป ผู้ทรง
กำจัดเสียได้ซึ่งลูกศรคือตัณหา ซึ่งหาบุคคลเปรียบมิได้เป็น มหา-
*วีระ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นเผ่าพันธุ์ พระอาทิตย์ ข้าแต่
พระองค์ผู้รู้ทุกข ข้าพระองค์กับพวกเทวดากระทำความนอบ-
*น้อมอันใดแก่พรหม ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ข้าพระองค์ขอถวาย
ความนอบน้อมนั้นแด่พระองค์ ข้าพระองค์ขอทำความนอบน้อม
แด่พระองค์ด้วยตนเอง พระองค์ผู้เดียวเป็นผู้ตรัสรู้พระนิพพาน
พระองค์เป็นศาสดาอย่างยอดเยี่ยมในโลกกับทั้งเทวโลก จะหา
บุคคลเปรียบพระองค์มิได้ ฯ

[๒๓๑] ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพ ได้ตรัสเรียกปัญจสิขคันธรรพ-

*บุตรมาแล้วตรัสว่า พ่อปัญจสิขะ พ่อเป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก ด้วยเหตุที่พ่อ
ให้พระผู้มีพระภาคทรงพอพระหฤทัยก่อน พ่อให้พระองค์ทรงพอพระหฤทัยก่อนแล้ว
ภายหลังพวกเราจึงได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้น
เรารู้จักตั้งพ่อไว้ในตำแหน่งแทนบิดา พ่อจักเป็นราชาแห่งคนธรรพ์ และเราจะให้
นางกัณหาสรีรวิจลสาแก่พ่อ เพราะว่า นางนั้น พ่อปรารถนายิ่งนัก ฯ

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพเอาพระหัตถ์ตบปฐพี แล้วทรงเปล่งอุทาน
๓ ครั้งว่า

ขอนอบน้อมแด่ พระผู้มีพระภาคอรหันต สัมมาสัมพุทธเจ้า พระ-

*องค์นั้น ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธ-

*เจ้าพระองค์นั้น ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา-

*สัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

[๒๓๒] ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว ดวงตาเห็นธรรม

อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน บังเกิดขึ้นแก่ท้าวสักกะจอมเทพว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่ง
มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับเป็นธรรมดา และบังเกิด
ขึ้นแก่เวทนาแปดหมื่นพวกอื่น ปัญหาที่เชื่อเชิญให้ถามที่ท้าวสักกะจอมเทพทุก
ถามนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์แล้ว ด้วยประการดังนี้ เพราะฉะนั้น คำว่า
สักกปัญหา จึงเป็นชื่อของไวยากรณ์ภาษิตนี้ ฉะนั้นแล ฯ

จบสักกปัญหาสูตร ที่ ๘

๙. มหาสติปัฏฐานสูตร (๒๒)

[๒๓๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในกรุงชนบท มินิคมของชาวกรุง ชื่อว่า
กัมมาสทัมมะ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธรูปเจ้าข้า พระผู้มีพระภาค
ได้ตรัสพระพุทธรูปภาษิตนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อ
ความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงความโศกและปริเทวะ เพื่อความดับทุกข์
แห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน
หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ประการ ๔ ประการ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑
พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ
โทมนัสในโลกเสียได้ ๑ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ ฯ

จบอุทเทสวารกถา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

[๒๓๔] ดุริยภิกขุทั้งหลาย ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่อย่างใดเล่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไปสู่ปากกิติ ไปสู่โคนไม้กิติ ไปสู่เรือนว่างกิติ นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า เราหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า เราหายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า เราหายใจออกสั้น เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า เราหายใจเข้าสั้น ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้ตลอดกองลมหายใจทั้งปวงหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้ตลอดกองลมหายใจทั้งปวงหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจเข้า ดุริยภิกขุทั้งหลาย นายช่างกลึงหรือลูกมือของนายช่างกลึงผู้ขยัน เมื่อชักเชือกกลึงยาว ก็รู้ชัดว่า เราชักยาว เมื่อชักเชือกกลึงสั้น ก็รู้ชัดว่า เราชักสั้น แม้ฉันทิ ภิกษุก็ฉันทิเหมือนกัน เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า เราหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า เราหายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า เราหายใจออกสั้น เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า เราหายใจเข้าสั้น ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้ตลอดกองลมหายใจทั้งปวงหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้ตลอดกองลมทั้งปวงหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจเข้า ดังพรรณนามาจะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายภายในบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกายบ้าง ย่อมอยู่ อีกอย่างหนึ่ง สติของเธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า กายมีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทิสฺสไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดุริยภิกขุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่า พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯ

จบอานาปานบรรพ

[๒๓๕] ดุริยภิกขุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุเมื่อเดิน ก็รู้ชัดว่าเราเดิน เมื่อยืน ก็รู้ชัดว่าเรายืน เมื่อนั่ง ก็รู้ชัดว่าเรานั่ง เมื่อนอนก็รู้ชัดว่าเรานอน หรือเธอตั้งกายไว้ด้วยอาการอย่างใดๆ ก็รู้ชัดอาการอย่างนั้นๆ ดังพรรณนามาจะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายภายในบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกายบ้าง ย่อมอยู่ อีกอย่างหนึ่ง สติของเธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า กายมีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทิสฺสไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดุริยภิกขุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่า พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯ

จบอิริยาปถบรรพ

[๒๓๖] ดุริยภิกขุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุย่อมทำความรู้สึกตัวในการก้าว ในการถอย ในการแล ในการเหลียว ในการคู้เข้า ในการเหยียดออก ในการทรงผ้าสังฆาฏิบาตรและจีวร ในการฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม ในการถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ ย่อมทำความรู้สึกตัว ในการเดิน การยืน การนั่ง การหลับ การตื่น การพูด การนิ่ง ดังพรรณนามาจะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายภายในบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกายบ้าง ย่อมอยู่ อีกอย่างหนึ่ง สติของเธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า กายมีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทิสฺสไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดุริยภิกขุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่า พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯ

จบสัมปชัญญะบรรพ

[๒๓๗] ดุริยภิกขุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายนี้แหละ แต่พื้นเท้าขึ้นไป แต่ปลายผมลงมา มีหน้เป็นทีสตรอบ เต็มด้วยของไม่สะอาดมีประการต่างๆ ว่า มีอยู่ในกายนี้ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ ผังผืด ไต ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ทบ อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา มันเหลว น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร ดุริยภิกขุทั้งหลาย เปรียบเหมือนได้มีปากสองข้าง เต็มด้วยธัญชาติต่างชนิดคือ ข้าวสาลี ข้าวเปลือก ถั่วเขียว ถั่วเหลือง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
งา ข้าวสาร บุรุษผู้มีนัยน์ตาดีแก่ไถ่นั้นแล้ว ฟังเห็นได้ว่า นี่ข้าวสาลี นี่ข้าว
เปลือก นี่ถั่วเขียว นี่ถั่วเหลือง นี่งา นี่ข้าวสาร จันได ภิกษุก็จันนั้นเหมือน
กัน ย่อมพิจารณาเห็นกายนี้แหละ แต่พื้นเท้าขึ้น ไป แต่ปลายผมลงมา มีหนัง
เป็นที่สรวบ เต็มด้วยของไม่สะอาดมีประการต่างๆ ว่า มียอยู่ในกายนี้ ผม ขน
เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ ผังผืด
ไต ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ทบ อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด
เหงื่อ มันทัน น้ำตา มันทเหลว น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร ดังพรรณนามา
จะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายภายในบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายภายนอกบ้าง
พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือ
ความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็น
ธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกายบ้าง ย่อมอยู่ อีกอย่างหนึ่ง สติของ
เธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า กายมียู่ ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น
เธอเป็นผู้อันตนหาและทริฐไม้อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯ

จบปฏิภมณสิการบรรพ

[๒๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายนี้
แหละ ซึ่งตั้งอยู่ตามที่ ตั้งอยู่ตามปกติ โดยความเป็นธาตุว่า มียู่ในกายนี้
ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม คนฆ่าโคหรือลูกมือของคนฆ่าโคผู้ขยัน ฆ่าโค
แล้ว แบ่งออกเป็นส่วน นั่งอยู่ที่หนทางใหญ่สี่แพร่ง จันได ภิกษุก็จันนั้น
เหมือนกัน ย่อมพิจารณาเห็นกายนี้แหละ ซึ่งตั้งอยู่ตามที่ ตั้งอยู่ตามปกติ โดย
ความเป็นธาตุว่า มียู่ในกายนี้ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ดังพรรณนามา
จะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายภายในบ้าง ฯลฯ อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่า
พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯ

จบธาตุมนสิการบรรพ

[๒๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุเหมือนกะว่าพึงเห็นสรีระ
ที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ตายแล้ววันหนึ่งบ้าง สองวันบ้าง สามวันบ้าง ที่ขึ้นพอง มี
สีเขียว นากะลิด มีน้ำเหลืองไหลนากะลิด เธอย่อมน้อมเข้ามาสู่กายนี้แหละว่า
ถึงร่างกายอันนี้เล่า ก็อย่างนี้เป็นธรรมดา คงเป็นอย่างนี้ ไม่ล่วงความเป็นอย่าง
นี้ไปได้ ดังพรรณนามาจะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายภายในบ้าง ฯลฯ
อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯ

[๒๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุเหมือนกะว่าพึงเห็นสรีระ
ที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า อันฝูงกาจิกกินอยู่บ้าง ฝูงนกตะกุ่มจิกกินอยู่บ้าง ฝูงแร้งจิก
กินอยู่บ้าง หมูสุนัขกัดกินอยู่บ้าง หมูสุนัขจิ้งจอกกัดกินอยู่บ้าง หมูสัตว์ตัวเล็กๆ
ต่างๆ กัดกินอยู่บ้าง เธอย่อมน้อมเข้ามาสู่กายนี้แหละว่า ถึงร่างกายอันนี้เล่าก็มี
อย่างนี้เป็นธรรมดา คงเป็นอย่างนี้ ไม่ล่วงความเป็นอย่างนี้ไปได้ ดังพรรณนามา
จะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายภายในบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายภายนอกบ้าง
พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือ
ความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็น
ธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกายบ้าง ย่อมอยู่ อีกอย่างหนึ่ง สติของ
เธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า กายมียู่ ก็เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตนหา
และทริฐไม้อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่าง
นี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯ

[๒๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุเหมือนกะว่าพึงเห็นสรีระ
ที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า เป็นร่างกระดูก ยังมีเนื้อและเลือด ยังมีเส้นเอ็นผูกมัดอยู่ ฯลฯ

[๒๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุเหมือนกะว่าพึงเห็นสรีระ
ที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า เป็นร่างกระดูก ปราศจากเนื้อ แต่ยังเปื้อนเลือด ยังมีเส้นเอ็น
ผูกมัดอยู่ ฯลฯ

[๒๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุเหมือนกะว่าพึงเห็นสรีระ
ที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า เป็นร่างกระดูก ปราศจากเนื้อและเลือดแล้ว ยังมีเส้นเอ็น
ผูกมัดอยู่ ฯลฯ

[๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุเหมือนกะว่าพึงเห็นสรีระ
ที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า คือ เป็นกระดูก ปราศจากเส้นเอ็นผูกมัดแล้ว เรี่ยรายไปใน
ทิศใหญ่ทิศน้อย คือ กระดูกมือไปทางหนึ่ง กระดูกเท้าไปทางหนึ่ง กระดูกแข้ง
ไปทางหนึ่ง กระดูกขาไปทางหนึ่ง กระดูกสะเอวไปทางหนึ่ง กระดูกหลังไปทาง
หนึ่ง กระดูกสันหลังไปทางหนึ่ง กระดูกซี่ข้างไปทางหนึ่ง กระดูกหน้าอกไปทาง
หนึ่ง กระดูกไหล่ไปทางหนึ่ง กระดูกแขนไปทางหนึ่ง กระดูกคอไปทางหนึ่ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
กระดุกคางไปทางหนึ่ง กระดุกฟันไปทางหนึ่ง กระโหลกศีรษะ ไปทางหนึ่ง เธอ
ยอมอ่อนเข้ามาสู่กายนี้แหละว่า ถึงร่างกายอื่นนี้เล่า ก็มืออย่างนี้เป็นธรรมดา คง
เป็นอย่างนี้ ไม่ล่วงความเป็นอย่างนี้ไปได้ ดังพรรณนามาจะนี้ ภิกษุยอมพิจารณา
เห็นกายในกายภายในบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นกาย
ในกายทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในกายบ้าง
พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้น
ทั้งความเสื่อมในกายบ้าง ย่อมอยู่ อีกอย่างหนึ่ง สติของเธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า กาย
มีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและ
ทิวี่ไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูกิริยาทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็น
แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯ

[๒๔๕] ดูกิริยาทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุเหมือนกะว่าพึงเห็นสรีระ
ที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า คือ เป็นกระดูกมีสีขาว เปียบด้วยสีสังข์ ฯลฯ

[๒๔๖] ดูกิริยาทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุเหมือนกะว่าพึงเห็นสรีระ
ที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า คือ เป็นกระดูกกองเรียงรายอยู่แล้วเกินปีหนึ่งขึ้นไป ฯลฯ

[๒๔๗] ดูกิริยาทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุเหมือนกะว่าพึงเห็นสรีระ
ที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า คือ เป็นกระดูก เป็นจณแล้ว เธอยอมอ่อนเข้ามาสู่กายนี้
แหละว่า ถึงร่างกายอื่นนี้เล่า ก็มืออย่างนี้เป็นธรรมดา คงเป็นอย่างนี้ ไม่ล่วงความเป็น
อย่างนี้ไปได้ ดังพรรณนามาจะนี้ ภิกษุยอมพิจารณาเห็นกายในกายภายในบ้าง
พิจารณาเห็นกายในกายภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในภายนอก
บ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความ
เสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกายบ้าง
ย่อมอยู่ อีกอย่างหนึ่ง สติของเธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า กายมีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้
เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทิวี่ไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่
ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูกิริยาทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็น
กายในกายอยู่ ฯ

จบนวลวิธิกถรรพ
จบกายานุปัสสนา

[๒๔๘] ดูกิริยาทั้งหลาย ภิกษุพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่อย่างไร
เล่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เสวยสุขเวทนาอยู่ ก็รู้ชัดว่า เราเสวยสุขเวทนา หรือ
เสวยทุกข์เวทนา ก็รู้ชัดว่า เราเสวยทุกข์เวทนา หรือ เสวยอทุกข์ขมรสเวทนา
ก็รู้ชัดว่า เราเสวยอทุกข์ขมรสเวทนา หรือ เสวยสุขเวทนามีอามิส ก็รู้ชัดว่า เรา
เสวยสุขเวทนามีอามิส หรือ เสวยสุขเวทนาไม่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า เราเสวยสุข
เวทนาไม่มีอามิส หรือเสวยทุกข์เวทนามีอามิส ก็รู้ชัดว่า เราเสวยทุกข์เวทนามี
อามิส หรือ เสวยทุกข์เวทนาไม่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า เราเสวยทุกข์เวทนาไม่มีอามิส
หรือ เสวยอทุกข์ขมรสเวทนามีอามิส ก็รู้ชัดว่า เราเสวยอทุกข์ขมรสเวทนามีอามิส
หรือ เสวยอทุกข์ขมรสเวทนาไม่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า เราเสวยอทุกข์ขมรสเวทนาไม่มี
อามิส ดังพรรณนามาจะนี้ ภิกษุยอมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายในบ้าง
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายใน
ทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในเวทนาบ้าง พิจารณาเห็น
ธรรมคือความเสื่อมในเวทนาบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความ
เสื่อมในเวทนาบ้าง อีกอย่างหนึ่ง สติของเธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า เวทนามีอยู่ ก็เพียง
สักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทิวี่ไม่อาศัยอยู่
แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูกิริยาทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่า
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ฯ

จบเวทนานุปัสสนา

[๒๔๙] ดูกิริยาทั้งหลาย ภิกษุพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่อย่างไรเล่า
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ จิตมีราคะ ก็รู้ชัดว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็รู้ชัดว่า
จิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็รู้ชัดว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ชัดว่า
จิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ ก็รู้ชัดว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ ก็รู้ชัดว่า
จิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ ก็รู้ชัดว่าจิตหดหู่ จิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ชัดว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็น
มรรคต ก็รู้ชัดว่าจิตเป็นมรรคต หรือจิตไม่เป็นมรรคต ก็รู้ชัดว่าจิตไม่เป็นมรรคต จิต
มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ชัดว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ชัดว่าจิตไม่มี
จิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิ ก็รู้ชัดว่าจิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิ ก็รู้ชัดว่าจิตไม่
เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้น ก็รู้ชัดว่าจิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ชัดว่าจิตไม่หลุด

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
พัน ดังพรรณนามาจะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตภายในบ้าง พิจารณาเห็น
จิตในจิตภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณา
เห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในจิตบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในจิตบ้าง
พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในจิตบ้าง ย่อมอยู่ อีกอย่าง
หนึ่ง สติของเธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า จิตมีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัย
ระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทิสฺส ไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ
ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯ
จบจิตตานุปัสสนา

[๒๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่อย่างไร
เล่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นธรรมในธรรม คือนิรณ ๕ ภิกษุพิจารณา
เห็นธรรมในธรรมคือนิรณ ๕ อย่างนี้เล่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อกามฉันท
มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า กามฉันทที่มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา หรือเมื่อ
กามฉันทไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า กามฉันทไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต
ของเรา อนึ่ง กามฉันทที่ยังไม่เกิดจะเกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้น
ด้วย กามฉันทที่เกิดขึ้นแล้วจะละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย
กามฉันทที่ละได้แล้วจะ ไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย
อีกอย่างหนึ่ง เมื่อพยาบาทมีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า พยาบาทมีอยู่ ณ
ภายในจิตของเรา หรือเมื่อพยาบาทไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า พยาบาท
ไม่มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา อนึ่ง พยาบาทที่ยังไม่เกิดจะเกิดขึ้นด้วยประการใด
ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย พยาบาทที่เกิดขึ้นแล้วจะละเสียได้ด้วยประการใด ย่อม
รู้ชัดประการนั้นด้วย พยาบาทที่ละได้แล้วจะ ไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อม
รู้ชัดประการนั้นด้วย อีกอย่างหนึ่ง เมื่อถีนมิทระมีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า
ถีนมิทระมีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา หรือเมื่อถีนมิทระไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต
ย่อมรู้ชัดว่า ถีนมิทระไม่มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา อนึ่ง ถีนมิทระที่ยังไม่เกิด
จะเกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย ถีนมิทระที่เกิดขึ้นแล้ว จะ
ละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย ถีนมิทระที่ละได้แล้ว จะ ไม่
เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย อีกอย่างหนึ่ง เมื่อ
อุทธัจจกุกกุจจะ มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า อุทธัจจกุกกุจจะ มีอยู่ ณ ภายใน
จิตของเรา หรือเมื่ออุทธัจจกุกกุจจะ ไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า อุทธัจจ-
* กุกกุจจะไม่มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา อนึ่ง อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิดจะเกิด
ขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย อุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว จะ
ละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย อุทธัจจกุกกุจจะที่ละได้แล้ว
จะ ไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย อีกอย่างหนึ่ง เมื่อ
วิจิกิจฉามีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า วิจิกิจฉามีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา
หรือเมื่อวิจิกิจฉาไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า วิจิกิจฉาไม่มีอยู่ ณ ภายใน
จิตของเรา อนึ่ง วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิดจะเกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้น
ด้วย วิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว จะละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย
วิจิกิจฉาที่ละได้แล้ว จะ ไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย
ดังพรรณนามาจะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในบ้าง พิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณา
เห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในธรรมบ้าง
พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในธรรมบ้าง ย่อมอยู่ อีกอย่าง
หนึ่ง สติของเธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า ธรรมมีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัย
ระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทิสฺส ไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ
ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นธรรมในธรรม
คือนิรณ ๕ อยู่ ฯ

จบนิรณบรรพ

[๒๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรม
คืออุปาทานขันธ ๕ ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคืออุปาทานขันธ ๕ อย่างนี้เล่า
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นดังนี้ว่า อย่างนี้รูป อย่างนี้ความเกิดขึ้นแห่งรูป
อย่างนี้ความดับแห่งรูป อย่างนี้เวทนา อย่างนี้ความเกิดขึ้นแห่งเวทนา อย่างนี้
ความดับแห่งเวทนา อย่างนี้สัญญา อย่างนี้ความเกิดขึ้นแห่งสัญญา อย่างนี้ความ
ดับแห่งสัญญา อย่างนี้สังขาร อย่างนี้ความเกิดขึ้นแห่งสังขาร อย่างนี้ความดับ
แห่งสังขาร อย่างนี้วิญญาณ อย่างนี้ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ อย่างนี้ความดับ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
แห่งวิญญาน ดังพรรณนามาจะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในบ้าง
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในทั้ง
ภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรม
คือความเสื่อมในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมใน
ธรรมบ้าง ย่อมอยู่ อีกอย่างหนึ่ง สติของเธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า ธรรมมีอยู่ ก็เพียง
สักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทิสฺสไม่อาศัย
อยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุ
ชื่อว่าพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคืออุปาทานขันธ ๕ อยู่ ฯ

จบชั้นธรรพ

[๒๙๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรม
คืออายตนะภายในและภายนอก ๖ ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคืออายตนะ
ภายในและภายนอก ๖ อย่างไรเล่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้จักนัยตา รู้จักรูป
และรู้จักนัยตาและรูปทั้ง ๒ นั้น อันเป็นที่อาศัยบังเกิดของสังโยชน์ อนึ่ง
สังโยชน์ที่ยังไม่เกิดจะเกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย สังโยชน์
ที่เกิดขึ้นแล้ว จะละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย สังโยชน์ที่
ละได้แล้วจะไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย ภิกษุย่อม
รู้จักหู รู้จักเสียง . . . ภิกษุย่อมรู้จักจมูก รู้จักกลิ่น . . . ภิกษุย่อมรู้จักลิ้น รู้จักรส . . .
ภิกษุย่อมรู้จักกาย รู้จักสิ่งที่จะพึงถูกต้องด้วยกาย . . . ภิกษุย่อมรู้จักใจ รู้จัก
ธรรมารมณ์ และรู้จักใจและธรรมารมณ์ทั้ง ๒ นั้น อันเป็นที่อาศัยบังเกิดของ
สังโยชน์ อนึ่ง สังโยชน์ที่ยังไม่เกิดจะเกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการ
นั้นด้วย สังโยชน์ที่เกิดขึ้นแล้วจะละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้น
ด้วย สังโยชน์ที่ละได้แล้วจะไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการ
นั้นด้วย ดังพรรณนามาจะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในบ้าง
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในทั้ง
ภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือ
ทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในธรรมบ้าง ย่อมอยู่ อีกอย่างหนึ่ง สติของเธอที่
ตั้งมั่นอยู่ว่า ธรรมมีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น
เธอเป็นผู้อันตณหาและทิสฺสไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูกุร-
*ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคืออายตนะภายใน
และภายนอก ๖ อยู่ ฯ

จบอายตบรรพ

[๒๙๓] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรม
คือโพชฌงค์ ๗ ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ เมื่อสติสัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า สติ
สัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา หรือเมื่อสติสัมโพชฌงค์ไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต
ย่อมรู้ชัดว่า สติสัมโพชฌงค์ไม่มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา อนึ่ง สติ
สัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดจะเกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย สติ
สัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว จะเจริญบริบูรณ์ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้น
ด้วย อีกอย่างหนึ่ง เมื่อธัมมวิจยสัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิต ฯลฯ อีกอย่างหนึ่ง
เมื่อวิริยสัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิต ฯลฯ อีกอย่างหนึ่ง เมื่อปิตติสัมโพชฌงค์
มีอยู่ ณ ภายในจิต ฯลฯ อีกอย่างหนึ่ง ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิต ฯลฯ
อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมาธิสัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิต ฯลฯ
อีกอย่างหนึ่ง เมื่ออุเบกขาสัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า อุเบกขา
สัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา หรือเมื่ออุเบกขาสัมโพชฌงค์ไม่มีอยู่ ณ
ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า อุเบกขาสัมโพชฌงค์ไม่มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา อนึ่ง
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดจะเกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว จะเจริญบริบูรณ์ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัด
ประการนั้นด้วย ดังพรรณนามาจะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในบ้าง
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในทั้ง
ภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือ
ความเสื่อมในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นและความเสื่อมใน
ธรรมบ้าง ย่อมอยู่ อีกอย่างหนึ่ง สติของเธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า ธรรมมีอยู่ ก็เพียง
สักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทิสฺสไม่อาศัย
อยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุ
ชื่อว่าพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือโพชฌงค์ ๗ อยู่ ฯ

[๒๙๔] ดูกุริกษทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรม คืออริยสัจ ๔ อยู่ ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคืออริยสัจ ๔ อยู่ อย่างไรเล่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ฯ

ดูกุริกษทั้งหลาย ก็ทุกข์อริยสัจเป็นไฉน แม้ชาติก็เป็นทุกข์ แม้ชราก็เป็นทุกข์ แม้มรณะก็เป็นทุกข์ แม้โสกะ ปรีเทวะทุกข์ โทมนัสอุปายาส ก็เป็นทุกข์ แม้ความประจวบกับสิ่งไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ แม้ความพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ปราศจากสิ่งใดไม่ได้ แม้อันนั้นก็เป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ์ทั้ง ๕ เป็นทุกข์ ฯ

[๒๙๕] ดูกุริกษทั้งหลาย ก็ชาติเป็นไฉน ความเกิด ความบังเกิด ความหยั่งลงเกิด เกิดจำเพาะ ความปรากฏแห่งขันธ์ ความได้อายตนะครบ ในหมู่มสัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ อันนี้เรียกว่าชาติ ฯ

ก็ชราเป็นไฉน ความแก่ ภาวะของความแก่ พินหลุด ผมหงอก หน้เป็นเกลียว ความเสื่อมแห่งอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ ในหมู่มสัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ อันนี้เรียกว่าชรา ฯ

ก็มรณะเป็นไฉน ความเคลื่อน ภาวะของความเคลื่อน ความแตกทำลาย ความหายไป มฤตยู ความตาย ความทำกาละ ความทำลายแห่งขันธ์ ความทอดทิ้งซากศพไว้ ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ จากหมู่มสัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ อันนี้เรียกว่ามรณะ ฯ

ก็โสกะเป็นไฉน ความแห้งใจ กิริยาที่แห้งใจ ภาวะแห่งบุคคลผู้แห้งใจ ความผาก ณ ภายใน ความแห้งผาก ณ ภายใน ของบุคคลผู้ประกอบด้วยความพิบัติน้อยอย่างหนึ่ง ผู้ถูกระดมคือทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งกระทบแล้ว อันนี้เรียกว่าโสกะ ฯ

ก็ปรีเทวะเป็นไฉน ความคร่ำครวญ ความร่ำไรรำพัน กิริยาที่คร่ำครวญ กิริยาที่ร่ำไรรำพัน ภาวะของบุคคลผู้คร่ำครวญ ภาวะของบุคคลผู้ร่ำไรรำพัน ของบุคคลผู้ประกอบด้วยความพิบัติน้อยอย่างหนึ่ง ผู้ถูกระดมคือทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งกระทบแล้ว อันนี้เรียกว่าปรีเทวะ ฯ

ก็โทมนัสเป็นไฉน ความทุกข์ทางจิต ความไม่สำราญทางจิต ความเสวยอารมณ์อันไม่ดีที่เป็นทุกข์เกิดแต่กายสัมผัส อันนี้เรียกว่าโทมนัส ฯ

ก็อุปายาสเป็นไฉน ความแค้น ความคับแค้น ภาวะของบุคคลผู้แค้น ภาวะของบุคคลผู้คับแค้น ของบุคคลผู้ประกอบด้วยความพิบัติน้อยอย่างหนึ่ง ผู้ถูกระดมคือทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งกระทบแล้ว อันนี้เรียกว่าอุปายาส ฯ

ก็ความประจวบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ เป็นไฉน ความประสบ ความพรั่งพร้อม ความร่วม ความระคน ด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ หรือด้วยบุคคลผู้ปรารถนาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ปรารถนาสิ่งที่ไม่เกื้อกูล ปรารถนาความไม่ผาสก ปรารถนาความไม่เกษมจากโยคะ ซึ่งมีแก่ผู้นั้น อันนี้เรียกว่า ความประจวบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ ฯ

ก็ความพลัดพรากจากสิ่งรัก ก็เป็นทุกข์ เป็นไฉน ความไม่ประสบ ความไม่พรั่งพร้อม ความไม่ร่วม ความไม่ระคน ด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หรือด้วยบุคคลผู้ปรารถนาประโยชน์ ปรารถนาสิ่งที่ไม่เกื้อกูล ปรารถนาความผาสก ปรารถนาความเกษมจากโยคะ คือ มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่หญิง น้องหญิง มิตร อมาตย์ หรือ ญาติสาโลหิต ซึ่งมีแก่ผู้นั้น อันนี้เรียกว่า ความพลัดพรากจากสิ่งรัก ก็เป็นทุกข์ ฯ

ก็ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้ แม้อันนั้น ก็เป็นทุกข์ เป็นไฉน ความปรารถนา ย่อมบังเกิดแก่สัตว์ผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา อย่างนี้ว่า โอหนอ ขอเราไม่พึงมีความเกิดเป็นธรรมดา ขอความเกิดอย่ามีมาถึงเราเลย ข้อนั้นสัตว์ไม่พึงได้สมความปรารถนา แม้ข้อนี้ ก็ชื่อว่าปรารถนาสิ่งใดไม่ได้ แม้อันนั้นก็เป็นทุกข์ ความปรารถนาย่อมบังเกิดแก่สัตว์ผู้มีความแก่เป็นธรรมดา อย่างนี้ว่า โอหนอ ขอเราไม่พึงมีความแก่เป็นธรรมดา ขอความแก่อย่ามีมาถึงเราเลย ข้อนั้นสัตว์ไม่พึงได้สมความปรารถนา แม้ข้อนี้ ก็ชื่อว่าปรารถนาสิ่งใดไม่ได้ แม้อันนั้นก็เป็นทุกข์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ความปรารถนาย่อมบังเกิดแก่สัตว์ผู้มีความเจ็บเป็นธรรมดาอย่างนี้ว่า โอหนอ ขอ
เราไม่พึงมีความเจ็บเป็นธรรมดา ขอความเจ็บอย่ามีมาถึงเราเลย ข้อนี้สัตว์ไม่พึง
ได้สมความปรารถนา แม้ข้อนี้ ก็ชื่อว่า ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้ แม้อันนั้นก็เป็น
ทุกข์ ความปรารถนาย่อมบังเกิดแก่สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดาอย่างนี้ว่า โอหนอ
ขอเราไม่พึงมีความตายเป็นธรรมดา ขอความตายอย่ามีมาถึงเราเลย ข้อนี้สัตว์
ไม่พึงได้สมความปรารถนา แม้ข้อนี้ ก็ชื่อว่า ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้ แม้อันนั้นก็
เป็นทุกข์ ความปรารถนา ย่อมบังเกิดแก่สัตว์ผู้มีโลกปริเทวทุกขโถม้นสอุปายาส
เป็นธรรมดาอย่างนี้ว่า โอหนอ ขอเราไม่พึงมีโลกปริเทวทุกขโถม้นสอุปายาส
เป็นธรรมดา ขอโลกปริเทวทุกขโถม้นสอุปายาส อย่ามีมาถึงเราเลย ข้อนี้สัตว์
ไม่พึงได้สมความปรารถนา แม้ข้อนี้ ก็ชื่อว่า ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้ แม้อันนั้น
ก็เป็นทุกข์ ฯ

ก็โดยย่อ อุปาทานขันธ ๕ เป็นทุกข์ เป็นโจน อุปาทานขันธ คือรูป
เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เหล่านี้เรียกว่า โดยย่อ อุปาทานขันธทั้ง ๕
เป็นทุกข์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันนี้เรียกว่า ทุกขอริยสัจ ฯ

[๒๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขสมุทัยอริยสัจ เป็นโจน ตัณหานี้ใด
อันมีความเกิดอีก ประกอบด้วยความกำหนดด้วยอำนาจความพลัดเพี้ยน พลัด-
*พลัดยั้งนึกในอารมณ์นั้นๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ฯ

[๒๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ตัณหานี้เนน เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่
ไหน เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ในที่ไหน ที่ใดเป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา
นั้น เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่นี้ เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ในที่นี้ อะไรเป็นที่รัก
ที่เจริญใจในโลก ฯ

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อจะเกิด
ย่อมเกิดในที่นี้ เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ในที่นี้ ฯ

รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ เป็นที่รักที่เจริญใจใน
โลก ตัณหาเมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่นี้ เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ในที่นี้ ฯ

จักขุวิญญาณ โสตรัณญาณ หานาณญาณ ชิวหาญาณ กายาณญาณ
มโนณญาณ เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่นี้
เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ในที่นี้ ฯ

จักขุสัมผัส โสตรสัมผัส หานาสัมผัส ชิวหาสัมผัส กายสัมผัส มโน
สัมผัส เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหาเมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่นี้ เมื่อจะ
ตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ในที่นี้ ฯ

จักขุสัมผัสสชาเวทนา โสตรสัมผัสสชาเวทนา หานาสัมผัสสชาเวทนา
ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา กายสัมผัสสชาเวทนา มโนสัมผัสสชาเวทนา เป็นที่รัก
ที่เจริญใจในโลก ตัณหาเมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่นี้ เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่
ในที่นี้ ฯ

รูปสัญญา สัททสัญญา คันธสัญญา รสสัญญา โผฏฐัพพสัญญา ัมม-
*สัญญา เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหาเมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่นี้ เมื่อจะ
ตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ในที่นี้ ฯ

รูปสัญญาเจตนา สัททสัญญาเจตนา คันธสัญญาเจตนา รสสัญญาเจตนา โผฏฐัพพ
สัญญาเจตนา ัมมสัญญาเจตนา เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อจะเกิด ย่อม
เกิดในที่นี้ เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ในที่นี้ ฯ

รูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โผฏฐัพพตัณหา ัมม-
*ตัณหา เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่นี้ เมื่อจะ
ตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ในที่นี้ ฯ

รูปวิตก สัททวิตก คันธวิตก รสวิตก โผฏฐัพพวิตก ัมมวิตก
เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่นี้ เมื่อจะตั้งอยู่
ย่อมตั้งอยู่ในที่นี้ ฯ

รูปวิจารณ์ สัททวิจารณ์ คันธวิจารณ์ รสวิจารณ์ โผฏฐัพพวิจารณ์ ัมมวิจารณ์
เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่นี้ เมื่อจะตั้งอยู่
ย่อมตั้งอยู่ในที่นี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันนี้เรียกว่า ทุกขสมุทัยอริยสัจ ฯ

[๒๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขนิโรธอริยสัจเป็นโจน ความสํารอก
และความดับโดยไม่เหลือ ความสละ ความสงัด ความปล่อยวาง ความไม่มี
อาลัย ในตัณหานั้น ก็ตัณหานั้น เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ในที่ไหน
เมื่อจะดับ ย่อมดับในที่ไหน ที่ใดเป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหานั้น เมื่อบุคคล

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
จะละ ย่อมละเสียได้ในที่นี้ เมื่อจะดับย่อมดับในที่นี้ อะไรเป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ฯ

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคล
จะละ ย่อมละเสียได้ในที่นี้ เมื่อจะดับย่อมดับในที่นี้ รูปเสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ
ย่อมละเสียได้ในที่นี้ เมื่อจะดับย่อมดับในที่นี้ ฯ

จักขุวิญญาณ โสตวิญญาน ฆานวิญญาน ชิวหาวิญญาน กายวิญญาน
มโนวิญญาน เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสีย
ได้ในที่นี้ เมื่อจะดับ ย่อมดับในที่นี้ ฯ

จักขุสัมผัส โสตสัมผัส ฆานสัมผัส ชิวหาสัมผัส กายสัมผัส มโน
สัมผัส เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ในที่นี้
เมื่อจะดับ ย่อมดับในที่นี้ ฯ

จักขุสัมผัสสชาเวทนา โสตสัมผัสสชาเวทนา ฆานสัมผัสสชาเวทนา
ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา กายสัมผัสสชาเวทนา มโนสัมผัสสชาเวทนา เป็นที่รัก
ที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ในที่นี้ เมื่อจะดับ
ย่อมดับในที่นี้ ฯ

รูปสัญญา สัททสัญญา คันธสัญญา รสสัญญา โผฏฐัพพสัญญา
ธัมมสัญญา เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสีย
ได้ในที่นี้ เมื่อจะดับ ย่อมดับในที่นี้ ฯ

รูปสัญญาเจตนา สัททสัญญาเจตนา คันธสัญญาเจตนา รสสัญญาเจตนา
โผฏฐัพพสัญญาเจตนา ธัมมสัญญาเจตนา เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อ
บุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ในที่นี้ เมื่อจะดับ ย่อมดับในที่นี้ ฯ

รูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โผฏฐัพพตัณหา ธัมม
ตัณหา เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ในที่นี้
เมื่อจะดับ ย่อมดับในที่นี้ ฯ

รูปวิตก สัททวิตก คันธวิตก รสวิตก โผฏฐัพพวิตก ธัมมวิตก เป็น
ที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ในที่นี้ เมื่อจะดับ
ย่อมดับในที่นี้ ฯ

รูปวิจารณ์ สัททวิจารณ์ คันธวิจารณ์ รสวิจารณ์ โผฏฐัพพวิจารณ์ ธัมมวิจารณ์
เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ในที่นี้ เมื่อ
จะดับ ย่อมดับในที่นี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันนี้เรียกว่า ทุกขนิโรธอริยสัง ฯ

[๒๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังเป็นไฉน
นี้คือมรรคมงคล ๘ อันประเสริฐ คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา
สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

ก็สัมมาทิฐิเป็นไฉน ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกข์สมุทัย ความรู้ใน
ทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา อันนี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ ฯ

สัมมาสังกัปปะ เป็นไฉน ความดำริในการออกจากกาม ความดำริใน
ความไม่พยาบาท ความดำรินั่นไม่เบียดเบียน อันนี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ ฯ

สัมมาวาจา เป็นไฉน การงดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดส่อ
เสียด งดเว้นจากการพูดคำหยาบ งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ อันนี้เรียกว่า
สัมมาวาจา ฯ

สัมมากัมมันตะ เป็นไฉน การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการถือ
เอาสิ่งของที่เขามาได้ให้ งดเว้นจากการประพฤติดินในกาม อันนี้เรียกว่า สัมมา
กัมมันตะ ฯ

สัมมาอาชีวะ เป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละการเลี้ยงชีพที่ผิด
เสีย สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยการเลี้ยงชีพที่ชอบ อันนี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ ฯ

สัมมาวายามะ เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เกิดฉันทะพยายาม
ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อมิให้อกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่
เกิดบังเกิดขึ้น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้อกุศลธรรมที่ยัง
ไม่เกิดบังเกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ไม่เลือนหาย เจริญยิ่ง ไพบูลย์ มีขึ้น เต็มเปี่ยม
แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว อันนี้เรียกว่า สัมมาวายามะ ฯ

สัมมาสติ เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณา และโทมนัสในโลกเสียได้
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯลฯ พิจารณา
เห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและ
โทมนัสในโลกเสียได้ อันนี้เรียกว่า สัมมาสติ ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

สัมมาสมาธิ เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจาก
อกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่
เธอบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น เพราะ
วิตกวิจารณ์สงบไป ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิอยู่ เธอมี
อุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌาน
ที่พระอริยทั้งหลาย สรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข
เธอบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ และดับโสมนัส
โทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธอยู่ อันนี้เรียกว่า สัมมา-
*สมาธิ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันนี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามิทธิปฏิปทาอริยสัจ ฯ

ดังพรรณนามาจะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในบ้าง
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในภายใน
นอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือ
เสื่อมในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในธรรมบ้าง
ย่อมอยู่ อีกอย่างหนึ่ง สติของเธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า ธรรมมีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้
เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทิฐิไม่อาศัยอยู่แล้ว และ
ไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมอยู่ ฯ

จบสัจจบรรพ

จบธัมมานุปัสสนา

[๓๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐานทั้ง ๔ นี้
อย่างนี้ ตลอด ๗ ปี เขาพึงหวังผล ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ
พระอรหันต์ผลในปัจจุบัน ๑ หรือเมื่อยังมีอุปาทิเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ๑ ๗ ปี
ยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่งพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ อย่างนี้ตลอด ๖ ปี . . . ๕ ปี . . . ๔ ปี . . . ๓ ปี . . .
๒ ปี . . . ๑ ปี เขาพึงหวังผล ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหันต์ผลใน
ปัจจุบัน ๑ หรือเมื่อยังมีอุปาทิเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ๑ ๑ ปียกไว้ ผู้ใดผู้
หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ อย่างนี้ตลอด ๓ เดือน เขาพึงหวังผล ๒ ประการ
อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหันต์ผลในปัจจุบัน ๑ หรือเมื่อยังมีอุปาทิเหลืออยู่
เป็นพระอนาคามี ๑ ๓ เดือนยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่งพึงเจริญสติปัฏฐานทั้ง ๔ นี้ อย่างนี้
ตลอด ๖ เดือน . . . ๕ เดือน . . . ๔ เดือน . . . ๓ เดือน . . . ๒ เดือน . . . ๑ เดือน . . . ถึง
เดือน เขาพึงหวังผล ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหันต์ผลในปัจจุบัน
๑ หรือเมื่อยังมีอุปาทิเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ๑ ถึงเดือนยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่ง
พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ อย่างนี้ตลอด ๗ วัน เขาพึงหวังผล ๒ ประการอย่างใด
อย่างหนึ่ง คือ พระอรหันต์ผลในปัจจุบัน ๑ หรือเมื่อยังมีอุปาทิเหลืออยู่ เป็น
พระอนาคามี ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่า
สัตว์ เพื่อล่วงความโศกและปริเทวะ เพื่อความดับทุกข์แห่งทุกข์โทมนัส เพื่อ
บรรลธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔
ประการ ฉะนั้นแล คำที่เรากล่าว ดังพรรณนามาจะนี้ เราอาศัยเอากายนมารคกล่าว
แล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทฺธพจน์นี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้น ยินดี ชื่นชมภายิต
ของพระผู้มีพระภาคแล้ว ฉะนั้นแล ฯ

จบมหาสติปัฏฐานสูตร ที่ ๙

๑๐. ปายาสีราชัญญสูตร (๒๓)

[๓๐๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง ท่านพระกุมารกัสสปเที่ยวจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ลุถึงนครแห่งชาวโกศลชื่อเสตัพพะ ได้ยิน
ว่า สมัยนั้น ท่านพระกุมารกัสสปอยู่ ณ ป่าไม้สีเขียวดำนเหนือนครเสตัพพะ
เขตนครเสตัพพะ ฯ

ก็สมัยนั้น เจ้าปายาสีครองเสตัพพนครซึ่งคับคั่งด้วยประชาชน และหมู่
สัตว์ สมบูรณ์ด้วยหญ้า ด้วยไม้ ด้วยน้ำ สมบูรณ์ด้วยธัญญาหาร ซึ่งเป็นราช
สมบัติอันพระเจ้าปเสนทิโกศลพระราชทานปันบำเหน็จให้เป็นส่วนพรหมไทย สมัย
นั้น ทิฐิอันลามกเห็นปานนี้บังเกิดแก่เจ้าปายาสีว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี
เหล่าสัตว์ผู้ผดุงเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ฯ

พราหมณ์และคฤหบดีชาวนครเสตัพพะ ได้ทราบข่าวว่า ท่านพระกุมาร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
กัศสปสาวกของพระสมณโคดม เทียวจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุ
สงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ รูป ลุถึงนครเสตัพพะแล้ว อยู่ ณ ป่าไม้สีเขียว
ด้านเหนือนครเสตัพพะ เขตนครเสตัพพะ เกียรติศัพท์อันงามของท่านกุมาร
กัศสปองค์นั้นขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า เป็นบัณฑิต เจียบแหลม มีปัญญา เป็นพหูสูตร
มีถ้อยคำอันวิจิตร มีปฏิภาณดี เป็นทั้งพุทธบุคล เป็นทั้งพระอรหันต์ ก็การได้
เห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น ย่อมเป็นการดีแล ดังนี้ ครั้นนั้นพราหมณ์
และคฤหบดีชาวนครเสตัพพะพากันออกจากนครเสตัพพะเป็นหมู่ๆ บ่ายหน้าทาง
ทิศอุดร ไปยังป่าไม้สีเขียว ๖

[๓๐๒] สมัยนั้น เจ้าปายาสี ทรงพักนอนกลางวันอยู่ ณ ปราสาทชั้น
บน ได้เห็นพราหมณ์และคฤหบดีชาวนครเสตัพพะพากันออกจากนครเสตัพพะ
เป็นหมู่ๆ บ่ายหน้าไปทางทิศอุดร จึงเรียกนายนักการมาถามว่า พ่อนักการ
พราหมณ์และคฤหบดีชาวนครเสตัพพะพากันออกจากนครเสตัพพะเป็นหมู่ๆ บ่าย
หน้าทางทิศอุดรไปยังป่าไม้สีเขียวทำไมกัน ๖

น. มีเรื่องอยู่พระองค์ พระสมณกุมารกัศสป สาวกของพระสมณโคดม
เทียวจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ รูป
ลุถึงนครเสตัพพะแล้ว อยู่ ณ ป่าไม้สีเขียวด้านเหนือนครเสตัพพะ เขตนคร
เสตัพพะ เกียรติศัพท์อันงามของท่านกุมารกัศสปองค์นั้น ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า เป็น
บัณฑิต เจียบแหลม มีปัญญา เป็นพหูสูตร มีถ้อยคำอันวิจิตร มีปฏิภาณดี เป็น
ทั้งพุทธบุคล เป็นทั้งพระอรหันต์ พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นพากันเข้าไปหา
เพื่อดูท่านกุมารกัศสปองค์นั้น ๖

ป. ถ้าเช่นนั้น ท่านจงเข้าไปหาเขา บอกเขาอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย
เจ้าปายาสีสั่งว่า ขอให้ท่านทั้งหลายจงรอก่อน เจ้าปายาสีจะเข้าไปหาพระสมณ
กุมารกัศสปด้วย เมื่อก่อน พระกุมารกัศสปได้ยังพราหมณ์และคฤหบดีชาวนคร
เสตัพพะ ผู้เขลา ไม่เจียบแหลม ให้เข้าใจว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้ามีอยู่
เหล่าสัตว์ผู้ผดุงเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ พ่อนักการ
ความจริงโลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผดุงเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดี
ทำชั่วไม่มี ๖

นักการรับพระดำรัสของเจ้าปายาสีแล้ว เข้าไปหาพราหมณ์และคฤหบดี
ชาวนครเสตัพพะ แล้วบอกว่า ท่านทั้งหลาย เจ้าปายาสีรับสั่งว่า ขอท่าน
ทั้งหลายจงรอก่อน เจ้าปายาสีจะเสด็จเข้าไปหาพระกุมารกัศสปด้วย ๖

ลำดับนั้น เจ้าปายาสีแวดล้อมด้วยพราหมณ์และคฤหบดีชาวนครเสตัพพะ
เสด็จเข้าไปหาท่านพระกุมารกัศสปยังป่าไม้สีเขียว ครั้นแล้วได้ปราศรัยกับท่าน
พระกุมารกัศสป ครั้นผ่านการปราศรัย พอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงประทับนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฝ่ายพราหมณ์และคฤหบดีชาวนครเสตัพพะ บางพวกก็
ถวายอภิวาท บางพวกก็ปราศรัย บางพวกก็ประนมอัญชลีไปหาท่านพระกุมาร
กัศสป บางพวกก็ประกาศชื่อและโคตร บางพวกก็นั่งอยู่ แล้วต่างก็นั่ง ณ ที่
ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วเจ้าปายาสี ได้ตรัสกะท่านพระกุมารกัศสปอย่างนี้ว่า
ดูกรท่านกัศสป ข้าพเจ้ามีวาทีอย่างนี้ มีที่รู้อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้า
ไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผดุงเกิดขึ้น ไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ๖

ท่านพระกุมารกัศสปถวายพรว่า ดูกรบพิตร อาตมภาพได้เห็นแล้ว หรือ
ได้ยินแล้วซึ่งบุคคลผู้มิวาทีอย่างนี้ ผู้มีที่รู้อย่างนี้ คำว่า ไฉนเล่า เขาจึงกล่าว
อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผดุงเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบาก
ของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจะขอย้อนถามบพิตรในข้อนี้
บพิตรพึงทรงพยากรณ์ ตามที่ควรแก่บพิตร บพิตรจะสำคัญความข้อนี้เป็นไฉน
พระจันทร์ และพระอาทิตย์นี้อยู่ในโลกนี้หรือในโลกหน้า เป็นเทวดาหรือมนุษย์ ๖

ป. ดูกรท่านกัศสป พระจันทร์และพระอาทิตย์นี้ อยู่ในโลกหน้า มิใช่
โลกนี้ เป็นเทวดา ไม่ใช่มนุษย์ ๖

ก. ดูกรบพิตร โดยปริยายของบพิตรนี้แล ต้องเป็นอย่างนี้ว่า แม้เพราะ
เหตุนี้ โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผดุงเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดี
ทำชั่วมีอยู่ ๖

[๓๐๓] ป. ท่านกัศสปกล่าวอย่างนั้นก็จริง ถึงอย่างนั้น ในปริยายนี้
ข้าพเจ้ายังคงมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผด
ุงเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ๖

ก. ดูกรบพิตร ก็ปริยายซึ่งเป็นเหตุให้บพิตรยังคงมีความเห็นอยู่อย่างนี้
ว่า โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผดุงเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว
ไม่มี มีอยู่หรือ ๖

ป. มียอยู่ ท่านกัสสป ฯ

ก. เปรียบเหมือนอะไร บพิตร ฯ

ดูกรท่านกัสสป มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิต ของข้าพเจ้าในโลกนี้
ที่เป็นคนฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเทจ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ
พุดเพื่อเจ้อ มากไปด้วยความเพ่งเล็ง คิดปองร้ายผู้อื่น มีความเห็นผิด สมัยอื่น
คนเหล่านั้นป่วย ได้รับทุกข์เป็นไข้หนัก เมื่อใด ข้าพเจ้าทราบว่ บัดนี้ คนพวก
นี้จักไม่หายจากป่วย เมื่อนั้น ข้าพเจ้าเข้าไปหาคนพวกนั้น แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า
ท่านทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะอย่างนี้ มีที่รู้อย่างนี้ว่า บุคคลที่
ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเทจ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ
พุดเพื่อเจ้อ มากไปด้วยความเพ่งเล็ง คิดปองร้ายผู้อื่น มีความเห็นผิด เบื้องหน้า
แต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก พวกท่านเป็น
คนฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเทจ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุด
เพื่อเจ้อ มากไปด้วยความเพ่งเล็ง คิดปองร้ายผู้อื่น มีความเห็นผิด ถ้าคำของ
สมณพราหมณ์พวกนั้นเป็นจริง พวกท่านเบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักต้อง
เข้าถึง อบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้าเบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก พวกท่านพึง
เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ไชรี้ พึงมาบอกเราด้วยวิธีไรว่า แม้เพราะเหตุนี้
โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผดุงชีวิตมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่
พวกท่านแล พอเป็นที่เชื่อถือ พอเป็นที่ไวใจของเราได้ สิ่งใดที่พวกท่านเห็น
สิ่งนั้นจักเป็นเหมือนดังเราเห็นเอง คนเหล่านั้นรับคำข้าพเจ้าแล้ว หาได้มาบอกไม่
หาได้ส่งทูตมาไม่ ดูกรท่านกัสสป ปริยายแม่นี่แล เป็นเหตุให้ ข้าพเจ้ายังคงมี
ความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผดุงชีวิตไม่มี
ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ฯ

[๓๐๔] ก. ดูกรบพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจะขอย้อนถามบพิตร
ในข้อนี้ บพิตรพึงทรงพยากรณ์ตามที่ควรแก่บพิตร บพิตรจะสำคัญความข้อนั้น
เป็นไหน บุรุษในโลกนี้ จับใจผู้ประพฤตชั่วหยาบมาแสดงแก่บพิตรว่า ข้าแต่
พระองค์ ผู้นี้เป็นโจรประพฤตชั่วหยาบต่อพระองค์ พระองค์ทรงปรารภนาจะลง
อาชญาอย่างใดแก่โจรผู้นี้ ขอได้ตรัสอาชยานั้นเถิด บพิตรพึงตรัสบอกบุรุษพวกนั้น
อย่างนี้ว่า ถ้าเช่นนั้นพวกท่านจงเอาเชือกอย่างเหนียว มัดบุรุษนี้ให้มีมือไพล่หลัง
อย่างมั่นคง แล้วโกนศีรษะพาเที่ยวตระเวนไปตามถนนทุกถนน ตามตรอกทุกตรอก
ด้วยบัณเฑาะว์มีเสียงดัง แล้วออกทางประตูด้านทักษิณ แล้วตัดศีรษะเสียที่
ตะแลงแกง ทางทิศทักษิณแห่งพระนคร บุรุษพวกนั้นรับพระดำรัสแล้ว พึงเอาเชือก
อย่างเหนียวมัดบุรุษนั้นให้มีมือไพล่หลังอย่างมั่นคง แล้วโกนศีรษะพาเที่ยวตระเวน
ไปตามถนนทุกถนน ตามตรอกทุกตรอก ด้วยบัณเฑาะว์มีเสียงดัง แล้วออกโดย
ประตูด้านทักษิณ แล้วให้หนึ่งตะแลงแกง ทางทิศทักษิณแห่งพระนคร ดูกรบพิตร
โจรจะพึงได้รับหรือหนอ ซึ่งความผอนผ่นในนายเพชฌฆาตว่า ขอท่านนายเพชฌ
ฆาตจงรอนกว่าข้าพเจ้าจะได้ไปแจ้งแก่ มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิต ในบ้านหรื
นิคมโน้นแล้วจะมา หรือนายเพชฌฆาตจะพึงตัดศีรษะโจรผู้กำลังอ่อนวอนอยู่ ฯ

ป. ดูกรท่านกัสสป โจรนั้นจะไม่พึงได้รับความผอนผ่นในนายเพชฌ
ฆาตว่า ขอท่านนายเพชฌฆาต จรอนกว่าข้าพเจ้าจะได้ไปแจ้งแก่ มิตร อำมาตย์
ญาติสาโลหิต ในบ้านหรือนิคมโน้นแล้วจะมา ที่เห็นนายเพชฌฆาตจะพึงตัดศีรษะโจ
รนั้นผู้กำลังอ่อนวอนอยู่ที่เดียว ฯ

ก. ดูกรบพิตร โจรนั้นเป็นมนุษย์ยังมิได้รับความผอนผ่นในนายเพชฌ
ฆาตผู้เป็นมนุษย์ว่า ขอท่านนายเพชฌฆาตจงรอนกว่า ข้าพเจ้าจะได้ไปแจ้งแก่
มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตในบ้านหรือนิคมโน้นแล้วจะมา มิตร อำมาตย์ ญาติ
สาโลหิต ของบพิตร ที่เป็นคนฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเทจ
พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพื่อเจ้อ มากไปด้วยความเพ่งเล็ง คิดปองร้ายผู้อื่น
มีความเห็นผิด เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรกแล้ว
จักได้ความผอนผ่นในนายนิรยบาลละหรือว่า ขอท่านนายนิรยบาลจงรอนกว่าข้าพเจ้า
จะไปบอกแก่เจ้าปายาสี แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผดุงชีวิต
มีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ ดูกรบพิตร โดยปริยายของบพิตร
นี้แล ต้องเป็นอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผดุงชีวิต
มีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ ฯ

[๓๐๕] ป. ท่านกัสสป กล่าวอย่างนั้นก็จริง ถึงอย่างนั้น ในปริยายนี้
ข้าพเจ้ายังคงมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผด
ุงชีวิตไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ฯ

ก. ดูกรบพิตร ก็ปริยายซึ่งเป็นเหตุให้บพิตรยังคงมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผดเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว ไม่มี
มีอยู่หรือ ฯ

ป. มีอยู่ ท่านก็สลับ ฯ

ก. เปรียบเหมือนอะไร บพิตร ฯ

ดูกรท่านก็สลับ มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิต ของข้าพเจ้าในโลกนี้
ที่เป็นคนงตเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม งตเว้นจากพูดเท็จ
พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ไม่มากไปด้วยความเพงเล็ง ไม่คิดปองร้าย
ผู้อื่น มีความเห็นชอบ สมัยอื่นคนเหล่านั้นป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เมื่อใด
ข้าพเจ้าทราบ ว่า บัดนี้คนพวกนี้จักไม่หายจากป่วย เมื่อนั้น ข้าพเจ้าไปหาคนพวก
นั้นแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาตะอย่างนี้
มีที่รื้ออย่างนี้ว่า บุคคลที่งตเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม
งตเว้นจากพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ไม่มากไปด้วย
ความเพงเล็ง ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น มีความเห็นชอบ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก
จะเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ พวกท่านเป็นคนงตเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติ
ผิดในกาม งตเว้นจากพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ไม่มากไปด้วย
ความเพงเล็ง ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น มีความเห็นชอบ ถ้าคำของสมณพราหมณ์
นั้นเป็นจริง พวกท่านเบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์
ถ้าเบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก พวกท่านพึงเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ไซ้
พึงมาบอกเราด้วยวิธีไรว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผดเกิดขึ้น
มีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ พวกท่านแล เป็นที่เชื่อถือ เป็นที่
ไวใจของเราได้ สิ่งทีพวกท่านเห็น สิ่งนั้นจักเป็นเหมือนดังเราเห็นเอง คนเหล่านั้น
รับคำข้าพเจ้าแล้ว หาได้มาบอกไม่ หาได้ส่งทมาไม่ ดูกรท่านก็สลับ ปริยายนี้แล
เป็นเหตุให้ข้าพเจ้ายังมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี
เหล่าสัตว์ผู้ผดเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ฯ

[๓๐๖] ดูกรบพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมาจักยกอุปมาถวายบพิตร บรุษผู้เป็น
วิญญูชนในโลกนี้บางพวก ย่อมทราบเนื้อความของคำพูดด้วยอุปมา ดูกรบพิตร
เปรียบเหมือนบรุษจมน้ำแล้วในหลุมคุงจมน้ำลึกศีรษะเมื่อเป็นเช่นนั้น บพิตรพึงตรัสสั่ง
บรุษว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงช่วยกัน ยกบรุษนั้นขึ้นจากหลุมคุงนั้น พวกเขารับพระ
ดำรัสของบพิตรแล้ว จึงช่วยกันยก บรุษนั้นขึ้นจากหลุมคุงนั้น บพิตรพึงตรัสบอก
พวกเขาอย่างนี้ว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงเอาซี่ไม้ไผ่ชุดคุงออกจากกายบรุษนั้น
ให้หมดจด พวกเขารับพระดำรัสของบพิตรแล้ว เอาซี่ไม้ไผ่ชุดคุงออกจากกายบรุษ
นั้นหมดจดแล้ว บพิตรพึงตรัสบอกพวกเขา อย่างนี้ว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงเอาดิน
สีเหลืองขัดสีกายบรุษนั้นสามครั้ง พวกเขารับพระดำรัสของบพิตรแล้ว เอาดิน
สีเหลืองขัดสีกายบรุษนั้นสามครั้ง บพิตรพึงตรัสสั่งพวกเขาอย่างนี้ว่าถ้าเช่นนั้น
พวกท่านจงเอาน้ำมันมะโลมบรุษนั้น แล้วกระทำการลูบไล้ด้วยจนอย่างละเอียด
ให้ผุดผ่องสิ้นสามครั้ง พวกเขาก็เอาน้ำมันมะโลมบรุษนั้น แล้วกระทำการลูบไล้
ด้วยจนอย่างละเอียดให้ผุดผ่องสิ้นสามครั้ง บพิตรพึงตรัสบอกพวกเขาอย่างนี้ว่า
ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงตัดผมและหนวดของบรุษนั้น พวกเขาก็ตัดผมและหนวดของ
บรุษนั้น บพิตรพึงตรัสบอกพวกเขาอย่างนี้ว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงนำพวงดอกไม้
เครื่องลูบไล้และผ้า ซึ่งล้วนมีราคามากเข้าไปให้แก่บรุษนั้น พวกเขาก็นำพวงดอกไม้
เครื่องลูบไล้และผ้า ซึ่งล้วนมีราคามากเข้าไปให้แก่บรุษนั้น บพิตรพึงตรัสบอกพวก
เขาอย่างนี้ว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงเชิญบรุษนั้นขึ้นสู่ปราสาท แล้วบำรุงด้วย
กามคุณ ๕ พวกเขาก็เชิญบรุษนั้นขึ้นสู่ปราสาท แล้วบำรุงด้วยกามคุณ ๕ ดูกรบพิตร
บพิตรจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อบรุษนั้นอาบน้ำแล้ว ลูบไล้ดีแล้ว
ตัดผมและหนวดแล้ว ประดับด้วยอาภรณ์ แก้วมณีแล้ว นุ่งผ้าขาวสะอาด ขึ้นสู่
ปราสาทอย่างประเสริฐขึ้นบน เปรียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ บำเรออยู่ จะพึงมีความ
ประสงค์ที่จะจมน้ำในหลุมคุงนั้นอีก บ้างหรือหนอ ฯ

ป. หามิได้ ท่านก็สลับ ฯ

ก. ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ฯ

ป. เพราะหลุมคุงไม่สะอาด เป็นทั้งไม่สะอาด ทั้งนับว่าไม่สะอาด
ทั้งมีกลิ่นเหม็น ทั้งนับว่ามีกลิ่นเหม็น ทั้งน่าเกลียด ทั้งนับว่าน่าเกลียด ทั้งปฏิกุล
ทั้งนับว่าปฏิกุล ฯ

ก. ฉะนั้นแหละ บพิตร พวกมนุษย์เป็นผู้ไม่สะอาด ทั้งนับว่าไม่สะอาด
ทั้งมีกลิ่นเหม็น ทั้งนับว่ามีกลิ่นเหม็น ทั้งน่าเกลียด ทั้งนับว่าน่าเกลียด ทั้งปฏิกุล
ทั้งนับว่าปฏิกุลของพวกทวดา กลิ่นมนุษย์ย่อมฟุ้งไปในเทวดาตลอดร้อยโยชน์
ก็มีตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตของบพิตร ที่เป็นคนงตเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์

ประพตติผิดในกาม จตเวณจากการพุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพ้อเจ้อ ไม่มาก ไปด้วยความเพ่งเล็ง ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น มีความเห็นชอบ เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก ไปเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์แล้ว พวกเขาก็จักมาทูลพระองค์ได้ละหรือว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรม ที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ ดูกรบพิตร โดยปริยายของบพิตรนี้แล ต้องเป็นอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรม ที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ ๖

[๓๐๓] ท่านกัสสปกล่าวอย่างนั้นก็จริง ถึงอย่างนั้น ในปริยายนี้ ข้าพเจ้า ยังคงมีความเห็นอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว ไม่มี ๖

ดูกรบพิตร ก็ปริยายซึ่งเป็นเหตุให้บพิตรยังคงมีความเห็นอย่างนี้ว่า โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว ไม่มี มีอยู่หรือ ๖

มีอยู่ ท่านกัสสป ๖

เปรียบเหมือนอะไร บพิตร

ดูกรท่านกัสสป มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตของข้าพเจ้าในโลกนี้ ที่เป็นคนจตเวณจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพตติผิดในกาม พุดเท็จ ดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาท สมัยอื่น คนเหล่านั้น ป่วยได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เมื่อใด ข้าพเจ้าทราบว่ บัดนี้ คนพวกนี้จักไม่หายจากป่วย เมื่อนั้น ข้าพเจ้าเข้าไปหาคนพวกนั้นแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย มีสมณ พราหมณ์ พวกหนึ่งมีวาทะอย่างนี้ มีที่รู้อย่างนี้ว่า บุคคลที่จตเวณจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพตติผิดในกาม พุดเท็จ ดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาท เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถึงความเป็นสหายกับเทวดาชั้นดาวดึงส์ พวกท่านเป็นคนเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพตติผิดในกาม พุดเท็จ ดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาท ถ้าคำของสมณพราหมณ์พวกนั้นเป็นความจริง พวกท่านเบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถึงความเป็นสหายกับเทวดาชั้นดาวดึงส์ ถ้าเบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก พวกท่านพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถึงความเป็นสหายกับเทวดาชั้นดาวดึงส์ไซ้ พึงมาบอกเราด้วยวิธีไรว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ พวกท่านแล พอเป็นที่เชื่อถือ พอเป็นที่ไวใจของเราได้ สิ่งใดที่พวกท่านเห็น สิ่งนั้นจักเป็นเหมือนดังเราเห็นเอง คนเหล่านั้นรับคำข้าพเจ้าแล้ว หาได้มาบอกไม่ หาได้ส่งทูตมาไม่ ดูกรท่านกัสสปปริยายแม้นี้แล เป็นเหตุให้ข้าพเจ้ายังคงมีความเห็นอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้น ไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว ไม่มี ๖

[๓๐๔] ดูกรบพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจะขอย้อนถามบพิตรในข้อนี้ บพิตรพึงทรงพยากรณ์ตามที่ควรแก่บพิตร ร้อยปีของมนุษย์เป็นวันหนึ่งคืนหนึ่งของพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ สามสิบล้านปี โดยราตรีนั้น เป็นเดือนหนึ่ง สิบสอง เดือนโดยเดือนนั้นเป็นปีหนึ่ง พันปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิตของบพิตร ที่เป็นคนเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพตติผิดในกาม พุดเท็จ ดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาท เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถึงความเป็นสหายกับพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์แล้ว ถ้าพวกเขาก็จักมีความคิดอย่างนี้ว่า รอเวลาที่พวกเราเปรียบพร้อมไปด้วยกามคุณ ๕ บำเรออยู่ตลอดสองคืนสองวัน หรือสามคืนสามวันก่อน จะพึงไปทูลเจ้าปายาสีว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ พวกเขาจะพึงมาทูลว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ บ้างหรือหนอ ๖

หามิได้ ท่านกัสสป ด้วยว่า พวกเราถึงจะทำกาละ ไปนานแล้วก็จริง แต่ใครเล่าบอกความข้อนี้แก่ท่านกัสสปว่า พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์มีอยู่ หรือว่า พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์มีอายุยืนเท่านี้ พวกเรามิได้เชื่อต่อท่านกัสสปว่า พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์มีอยู่ หรือว่าพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์มีอายุยืนเท่านี้ ๖

ดูกรบพิตร เปรียบเหมือนบุรุษตาบอดแต่กำเนิด ไม่พึงเห็นรูปสีดำ สีขาว สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีแดงเผด รุปที่เรียบและไม่เรียบ รูปดาว พระจันทร์ และพระอาทิตย์ เขาจะพึงพูดอย่างนี้ว่า รูปสีดำ สีขาว สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีแดงเผด รุปที่เรียบ และไม่เรียบ รูปดาว พระจันทร์ พระอาทิตย์ ไม่มี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ผู้ที่เห็นรูปสีดำ สีขาว สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีแดงเผาด รูปที่เรียบและไม่เรียบ
รูปดาว พระจันทร์ พระอาทิตย์ก็ไม่มี เราไม่รู้สิ่งนี้ เราไม่เห็นสิ่งนี้
เพราะฉะนั้น สิ่งนั้นจึงไม่มี ดุรบทพิตร บุคคลเมื่อจะพูดให้ถูก จะพึงพูดดังนั้น
หรือหนอ ฯ

หามีได้ ท่านกัสสป รูปสีดำ สีขาว สีเขียว สีเหลือง สีแดง
สีแดงเผาด รูปที่เรียบและไม่เรียบ รูปดาว พระจันทร์ พระอาทิตย์มีอยู่ ผู้ที่เห็น
รูปสีดำ สีขาว สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีแดงเผาด รูปที่เรียบและไม่เรียบ
รูปดาว พระจันทร์ พระอาทิตย์ก็มีอยู่ ดุรบทกัสสป บุคคลนั้น เมื่อจะพูด
ให้ถูก จะพึงพูดว่า เราไม่รู้สิ่งนี้ เพราะฉะนั้นสิ่งนั้นจึงไม่มี ดังนี้ หาได้ไม่ ฯ

ฉันนั้นแหละ บพิตร บพิตรย่อมปรากฏเหมือนคนตาบอดแต่กำเนิด เหตุ
พระดำรัสที่ตรัสไว้อย่างนี้ว่า ก็ใครเล่าบอกความแก่ท่านกัสสปว่า พวกเทวดาชั้น
ดาวดึงส์มีอยู่ หรือว่าพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์มีอายุยืนเท่านี้ พวกเราได้เชื่อต่อท่าน
กัสสปว่า พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์มีอยู่ หรือว่าพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์มีอายุยืน
เท่านี้ โลกหน้าบุคคลจะพึงเห็นเหมือนดังที่บพิตรทรงทราบด้วยมังสัจจะนี้ หามีได้
ดุรบทพิตร สมณพราหมณ์พวกใดเสพเสนาสนะอันล่งจืดซึ่งอยู่ในป่า สมณพราหมณ์
พวกนั้น เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร สงตน ไปแล้วอยู่ในเสนาสนะนั้น
ยังทิพยจักขุให้บริสุทธิ์ มีทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์แล้ว ย่อม
แลเห็นทั้งโลกนี้ทั้งโลกหน้า และเหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้น ก็โลกหน้า บุคคล
จะพึงเห็นได้ด้วยประการฉะนี้แล หาเหมือนดังที่บพิตรทรงทราบด้วยมังสัจจะนี้ไม่
ดุรบทพิตร โดยปริยายของบพิตรนี้แล ต้องเป็นอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลก
หน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ ฯ

[๓๐๙] ท่านกัสสปกล่าวอย่างนั้นก็จริง ถึงอย่างนั้น ในปริยายนี้ ข้าพเจ้า
ก็ยังมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิด
ขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ฯ

ดุรบทพิตร ก็ปริยายซึ่งเป็นเหตุให้บพิตรยังมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า
แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรม
ที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี มีอยู่หรือ ฯ

มีอยู่ ท่านกัสสป ฯ

เปรียบเหมือนอะไร บพิตร ฯ

ดุรบทกัสสป ข้าพเจ้าได้เห็นสมณพราหมณ์ในโลกนี้ ซึ่งเป็นผู้มีศีล
มีกัลยาณธรรม ยังประสงค์จะมีชีวิตอยู่ ไม่ประสงค์จะตาย ยังปรารถนาความสุข
เกลียดความทุกข์ ข้าพเจ้ามีความคิดเห็นว่า ถ้าท่านสมณพราหมณ์ผู้มีศีล มี
กัลยาณธรรม พวกนี้ก็จะพึงทราบอย่างนี้ว่า เมื่อเราตายไปจากโลกนี้แล้ว คุณงาม
ความดีจักมีดังนี้ไชร บัดนี้ ท่านสมณพราหมณ์ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรมพวกนี้
พึงดื่มยาพิษ พึงนำมาซึ่งศาตรา พึงผูกคอตาย หรือพึงโจนลงไปในเหว ก็เพราะ
เหตุที่ท่านสมณพราหมณ์ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม พวกนี้ไม่ทราบอย่างนี้ว่า เมื่อเรา
ตายไปจากโลกนี้แล้ว คุณงามความดีจักมี ฉะนั้น จึงยังประสงค์จะมีชีวิตอยู่ ไม่
ประสงค์จะตาย ยังปรารถนาความสุข เกลียดความทุกข์ ดุรบทกัสสป ปริยาย
ฉะนี้แล เป็นเหตุให้ข้าพเจ้ายังมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้า
ไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ฯ

[๓๑๐] ดุรบทพิตร ถ้าเช่นนั้น อตมภาพักยอุปมาถาวยบพิตร บรูษ
ผู้เป็นวิญญูชนในโลกนี้ บางพวกย่อมทราบเนื้อความของคำพูดด้วยอุปมา เรื่อง
เคยมีมาแล้ว พราหมณ์คนหนึ่งมีภริยาสองคน ภริยาคนหนึ่งมีบุตรอายุได้ ๑๐ ปี
หรือมีอายุได้ ๑๒ ปี ภริยาคนหนึ่งตั้งครรภ์จนจะคลอด ครั้นนั้น พราหมณ์นั้น
ทำกาละแล้ว จึงมาทวนถามได้พูดกะแม่เลี้ยงว่า แม่ ทรัพย์ ข้าวเปลือก เงิน
หรือทอง ทั้งหมดนั้นของฉัน แม่หามีส่วนอะไรในทรัพย์สมบัตินี้ไม่ ขอแม่
จงมอบมรดกซึ่งเป็นของบิดาแก่ฉันเถิด เมื่อเขาพูดอย่างนั้นแล้ว นางพราหมณ์
กล่าวตอบมาดพนันว่า พ่อ ขอพ่อจงรอนกว่าแม่จะคลอดเถิด ถ้าลูกที่คลอด
ออกมาเป็นชาย เขาก็ได้รับส่วนหนึ่ง ถ้าเป็นหญิง ก็จักเป็นบาทปริจาริกของพ่อ
แม้ครั้งที่สอง มาดพนันได้พูดกะแม่เลี้ยงอย่างนั้น . . . แม้ครั้งที่สอง นางพราหมณ์นั้น
ก็ได้พูดกะมาดพนันอย่างนั้น . . . แม้ครั้งที่สาม มาดพนันก็ได้พูดกะแม่เลี้ยงอย่าง
นั้นว่า แม่ ทรัพย์ ข้าวเปลือก เงินหรือทองทั้งหมดนั้นเป็นของฉัน แม่หามี
ส่วนอะไรในทรัพย์สมบัตินี้ไม่ ขอแม่จงมอบมรดก ซึ่งเป็นของบิดาแก่ฉันเถิด
ลำดับนั้น นางพราหมณ์นั้น ถูมิตเข้าไปในห้องน้อย แหวะท้อง เพื่อจะทราบ
ว่าบุตรเป็นชายหรือหญิง นางพราหมณ์ได้ทำลายตน ชีวิต ทรัพย์สมบัติ
เพราะนางพราหมณ์เป็นคนพาล ไม่ฉลาด แสวงหามรดกโดยอุบายไม่แยบคาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
ได้ถึงความพินาศ จันใด บพิตรก็จันนั้นเหมือนกัน เป็นคนพาล ไม่ฉลาด แสง
หาโลกหน้าด้วยอุบายไม่แยบคาย จักถึงความพินาศ เหมือนนางพราหมณ์ผู้เป็น
คนพาล ไม่ฉลาด แสงหามรดกโดยอุบายไม่แยบคาย ได้ถึงความพินาศ ฉะนั้น
ดูกรบพิตร สมณพราหมณ์ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม ย่อมจะไม่บ่มผลที่ยังไม่สุกให้
รีบสุก และผู้เป็นบัณฑิตย่อมรอผลอันสุกเอง อันชีวิตของสมณพราหมณ์ผู้มีศีล
มีกัลยาณธรรม แปลกกว่าคนอื่นๆ คือว่า สมณพราหมณ์ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม
ดำรงอยู่สิ้นกาลนานเท่าใด ท่านย่อมประสบบุญมากเท่านั้น และปฏิบัติเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อ
ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย ดูกรบพิตร
โดยปริยายนี้แล ต้องเป็นอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์
ผู้ผุดเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ ฯ

[๓๑๑] ท่านกัสสปกล่าวอย่างนั้นก็จริง ถึงอย่างนั้น ในปริยายนี้ ข้าพเจ้า
ก็ยังมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้น
ไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว ไม่มี ฯ

ดูกรบพิตร ก็ปริยายซึ่งเป็นเหตุให้บพิตรยังมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า
โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้น ไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว ไม่มี
มีอยู่หรือ ฯ

มีอยู่ ท่านกัสสป ฯ

เปรียบเหมือนอะไร บพิตร ฯ

ดูกรกัสสป บุรุษของข้าพเจ้าในที่นี้ จับโจรผู้ประพฤติชั่วหยาบมาแสดง
แก่ข้าพเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ จอห์นนี่ประพฤติชั่วหยาบต่อพระองค์ พระองค์
ทรงปรารภว่าจะลงอาชญาอย่างใดแก่จอห์นนี่ ขอได้ตรัสบอกอาชญาที่แกเกิด ข้าพเจ้า
บอกบุรุษพวกนั้นอย่างนี้ว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงใส่บุรุษผู้นี้ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ในหม้อ
แล้วปิดปากหม้อเสีย เอาหนึ่งที่ยังสดรัด แล้วเอาดินเหนียวพอกเข้าให้หนา
ยกขึ้นสู่เตาแล้วตัดไฟ บุรุษพวกนั้นรับคำข้าพเจ้าแล้ว จึงใส่บุรุษนี้ซึ่งยังมีชีวิตอยู่
เข้าในหม้อ แล้วปิดปากหม้อ เอาหนึ่งที่ยังสดรัด แล้วเอาดินเหนียวพอกเข้า
ให้หนา ยกขึ้นสู่เตาแล้วตัดไฟ เมื่อข้าพเจ้าทราบว่าบุรุษนั้นทำกาลแล้ว จึงให้ยก
หม้อนั้นลง กะเพาะดินออกแล้วเปิดปากหม้อค่อยๆ ตรวจสอบว่า บางทีจะได้เห็น
ชีวะของบุรุษนั้นออกมาบ้าง พวกเราไม่ได้เห็นชีวะของเขาออกมาเลย ดูกรท่าน
กัสสป ปริยายนี้แล เป็นเหตุให้ข้าพเจ้ายังมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะ
เหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้น ไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดี
ทำชั่ว ไม่มี ฯ

ดูกรบพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจะขอย้อนถามบพิตรในข้อนี้ บพิตร
พึงทรงพยากรณ์ตามที่ควรแก่บพิตร บพิตรบรรทมกลางวัน ทรงรู้สึกฝันเห็นสวน
อันน่ารื่นรมย์ ป่าอันน่ารื่นรมย์ พื้นที่อันน่ารื่นรมย์ สระโบกขรณีอันน่ารื่นรมย์
บ้างหรือ ฯ

เคยฝัน ท่านกัสสป ฯ

ในเวลานั้น หญิงก่อม หญิงเตี้ย นางพนักงานภูษามาลา หรือกุมาริกา
คอยรักษาบพิตรอยู่หรือ ฯ

อย่างนั้น ท่านกัสสป ฯ

คนเหล่านั้นเห็นชีวะของบพิตรเข้าหรือออกบ้างหรือเปล่า ฯ

หาไม่ได้ ท่านกัสสป ฯ

ดูกรบพิตร ก็คนเหล่านั้น มีชีวิตอยู่ ยังมิได้เห็นชีวะของบพิตรผู้ยังทรง
พระชนม์อยู่ เข้าหรือออกอยู่ ก็โฉนบพิตรจักได้ทอดพระเนตรชีวะของผู้ที่ทำการ
ไปแล้ว เข้าหรือออกอยู่เล่า ดูกรบพิตร โดยปริยายของบพิตรนี้แล ต้องเป็น
อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบาก
ของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ ฯ

[๓๑๒] ท่านกัสสปกล่าวอย่างนั้นก็จริง ถึงอย่างนั้นในปริยายนี้ ข้าพเจ้า
ก็ยังมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้น
ไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว ไม่มี ฯ

ดูกรบพิตร ก็ปริยายซึ่งเป็นเหตุให้บพิตรยังมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า
แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้น ไม่มี ผลวิบากของกรรม
ที่สัตว์ทำดีทำชั่ว ไม่มี มีอยู่หรือ ฯ

มีอยู่ ท่านกัสสป ฯ

เปรียบเหมือนอะไร บพิตร ฯ

ดูกรท่านกัสสป บุรุษของข้าพเจ้าในที่นี้ จับโจรผู้ประพฤติชั่วหยาบมา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

แสดงแก่ข้าพเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ จอผู้ประพฤติชั่วหยาบต่อพระองค์ พระองค์ทรงปรารภจะลงอาชญาอย่างใด แก่จอผู้นี้ ขอได้ตรัสบอกอาชญาอันเกิด ข้าพเจ้าบอกบุรุษพวกนั้นอย่างนั้นว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงเอาดาซึ่ง ซึ่งบุรุษนี้ผู้ยังมีชีวิตอยู่ แล้วเอาเชือกรัดให้ขาดใจตาย แล้วเอาดาซึ่ง ซึ่งอีกครึ่งหนึ่ง บุรุษพวกนั้นรับคำ ข้าพเจ้าแล้ว เอาดาซึ่ง ซึ่งบุรุษนั้นผู้ยังมีชีวิตอยู่ แล้วเอาเชือกรัดให้ขาดใจตาย แล้วเอาดาซึ่ง ซึ่งอีกครึ่งหนึ่ง เมื่อบุรุษนั้นยังมีชีวิตอยู่ย่อมเบากว่า อ่อนกว่า และควรแก่การงานกว่า แต่เมื่อเขาทำกาลแล้ว ย่อมหนักกว่า กระด้างกว่า และไม่ควรแก่การงานกว่า ดุรทานกัสนป ปริยายแม้เช่นนี้แล เป็นเหตุให้ข้าพเจ้ายังคงมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว ไม่มี ฯ

[๓๑๓] ดุรบทพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจักยกอุปมาถวายบทพิตร บุรุษผู้เป็นวิญญูชนในโลกนี้ บางพวกย่อมทราบเนื้อความของคำพูดด้วยอุปมา ดุรบทพิตร เปรียบเหมือนบุรุษเอาดาซึ่ง ซึ่งก้อนเหล็กที่เผาไว้วันยังค่ำ ไฟติดทั่ว ลูกโพลงแล้ว ต่อมา เอาดาซึ่ง ซึ่งเหล็กนั้นซึ่งเย็นสนิทแล้ว เมื่อไรหนอ ก้อนเหล็กนั้นจะเบากว่า อ่อนกว่า หรือควรแก่การงานกว่า คือว่า เมื่อไฟติดทั่ว ลูกโพลงอยู่แล้ว หรือว่าเมื่อเย็นสนิทแล้ว ฯ

ดุรทานกัสนป เมื่อใดก้อนเหล็กนั้น ประกอบด้วยไฟ ประกอบด้วยลม ไฟติดทั่ว ลูกโพลงแล้ว เมื่อนั้น จึงจะเบากว่า อ่อนกว่า และควรแก่การงานกว่า แต่เมื่อใดก้อนเหล็กนั้น ไม่ประกอบด้วยไฟ และไม่ประกอบด้วยลม เย็นสนิทแล้ว เมื่อนั้น จึงจะหนักกว่า กระด้างกว่า และไม่ควรแก่การงานกว่า ฯ

ฉันนั้นแหละบทพิตร เมื่อใด ภายนี้ประกอบด้วยอายุ ไออุ่นและวิญญูชน เมื่อนั้น ย่อมเบากว่า อ่อนกว่า ควรแก่การงานกว่า แต่ว่า เมื่อใด ภายนี้ ไม่ประกอบด้วยอายุ ไออุ่น และวิญญูชน เมื่อนั้น ย่อมหนักกว่า กระด้างกว่า ไม่ควรแก่การงานกว่า ดุรบทพิตร โดยปริยายของบทพิตรนี้แล ต้องเป็นอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ ฯ

[๓๑๔] ท่านกัสนปกล่าวอย่างนั้นก็จริง ถึงอย่างนั้นในปริยายนี้ ข้าพเจ้าก็ยังคงมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว ไม่มี ฯ

ดุรบทพิตร ก็ปริยายซึ่งเป็นเหตุให้บทพิตรยังคงมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี มีอยู่หรือ ฯ

มีอยู่ ท่านกัสนป ฯ

เปรียบเหมือนอะไร บทพิตร ฯ

ดุรทานกัสนป บุรุษของข้าพเจ้าในที่นี้ จัปโจรสุประพฤติชั่วหยาบมา แสดงแก่ข้าพเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ จอผู้ประพฤติชั่วหยาบต่อพระองค์ พระองค์ทรงปรารภจะลงอาชญาอย่างใด แก่จอผู้นี้ ขอให้ตรัสบอกอาชญาอันเกิด ข้าพเจ้าบอกบุรุษพวกนั้นอย่างนั้นว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงปลงบุรุษนี้จากชีวิตอย่าให้ผิวหนึ่ง เนื้อเอ็น กระดูก และเยื่อในกระดูกขอกข้า บางทีจะได้เห็นชีวะของบุรุษนั้นออกมาบ้าง บุรุษพวกนั้นรับคำของข้าพเจ้าแล้ว ยอมปลงบุรุษนั้นจากชีวิต มิให้ผิวหนึ่ง เนื้อ เอ็น กระดูก และเยื่อในกระดูกขอกข้า เมื่อบุรุษนั้นเริ่มจะตาย ข้าพเจ้าสั่งบุรุษพวกนั้นว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงผลึกบุรุษนี้ให้นอนหงาย บางทีจะได้เห็นชีวะของเขาก่อออกมาบ้าง บุรุษพวกนั้นผลึกบุรุษนั้นให้นอนหงาย พวกเรามีได้เห็นชีวะของเขาก่อมาเลย ข้าพเจ้าจึงสั่งบุรุษพวกนั้นว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงผลึกบุรุษนี้ให้นอนคว่ำลง จงผลึกให้นอนตะแคงข้างหนึ่ง จงผลึกให้นอนตะแคงอีกข้างหนึ่ง จงพยุงให้ยืนขึ้น จงจับเอาศีรษะลง จงทุบด้วยฝ่ามือ ด้วยก้อนดิน ด้วยท่อนไม้ ด้วยศัตรา จงลากมาข้างนี้ จงลากไปข้างโน้น จงลากไปๆ มาๆ บางทีจะได้เห็นชีวะของบุรุษนั้นออกมาบ้าง บุรุษพวกนั้นลากบุรุษนั้นมาข้างนี้ ลากไปข้างโน้น ลากไปๆ มาๆ พวกเรามีได้เห็นชีวะของเขาก่อมาเลย ตาของเขาก็ดวงนั้นแหละ รูปก็อันนั้น แต่เขารู้แจ้งรูปายตนะด้วยตาไม่ได้ หูก็อันนั้นแหละ เสียงก็อันนั้น แต่เขารู้แจ้งสัททายตนะด้วยหูไม่ได้ จมูกก็อันนั้นแหละ กลิ่นก็อันนั้น แต่เขารู้แจ้งคันธายตนะด้วยจมูกไม่ได้ ลิ้นก็อันนั้นแหละ รสก็อันนั้น แต่เขารู้แจ้งรสายตนะด้วยลิ้นไม่ได้ ภายก็อันนั้นแหละ โภภุญัพพะก็อันนั้น แต่เขารู้แจ้งโภภุญัพพายตนะด้วยกายไม่ได้ ดุรทานกัสนป ปริยายนี้แล เป็นเหตุให้ข้าพเจ้ายังคงมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์

ทำดีทำชั่วไม่มี ฯ

[๓๑๕] ดุรพพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจักยกอุปมาถวายบพิตร บรูษ
ผู้เป็นวิญญูชนในโลกนี้ บางพวก ย่อมทราบเนื้อความของคำพูดด้วยอุปมา ดุร
พพิตร เรื่องเคยมีมาแล้ว คนเป่าสังข์คนหนึ่ง ถือเอาสังข์ไปยังปัจฉิมตชนบท
เขาเข้าไปยังบ้านแห่งหนึ่ง ยืนอยู่กลางบ้านเป่าสังข์ขึ้น ๓ ครั้ง แล้ววางสังข์ไว้ที่
แผ่นดิน นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ลำดับนั้น พวกมนุษย์ในปัจฉิมตชนบท
ได้เกิดความตื่นเต็นว่า ท่านทั้งหลาย นั่นเสียงใครหนอ ช่างเป็นที่พอใจถึงเพียงนี้
ควรแก่การงานถึงเพียงนี้ เป็นที่ตั้งแห่งความเพลิดเพลินถึงเพียงนี้ ช่างจับจิตถึง
เพียงนี้ ช่างไพเราะถึงเพียงนี้ พวกเขาดำล่อมถามคนเป่าสังข์นั้นว่า พ่อ นั่น
เสียงของใครหนอ ช่างเป็นที่พอใจถึงเพียงนี้ . . . ช่างไพเราะถึงเพียงนี้ คนเป่าสังข์
ตอบว่า ท่านทั้งหลาย นั่นคือสังข์ซึ่งมีเสียงเป็นที่พอใจถึงเพียงนี้ . . . ช่างไพเราะ
ถึงเพียงนี้ พวกเขาจับสังข์นั้นหมายขึ้นแล้วบอกว่า พุดชิพ้อสังข์ พุดชิพ้อสังข์
สังข์นั้นหาได้ออกเสียงไม่ พวกเขาจับสังข์นั้นให้คว่ำลง จับให้ตะแคงข้างหนึ่ง
จับให้ตะแคงอีกข้างหนึ่ง ชูให้สูง วางให้ต่ำ เคาะด้วยฝ่ามือ ด้วยก้อนดิน ด้วย
ท่อนไม้ ด้วยศาดรา ลากมาข้างนี้ ลากไปข้างโน้น ลากไปๆ มาๆ แล้วบอกว่า
พุดชิพ้อสังข์ พุดชิพ้อสังข์ สังข์นั้นหาได้ออกเสียงไม่ ลำดับนั้น คนเป่าสังข์
ได้มีความคิดว่า พวกมนุษย์ปัจฉิมตชนบทเหล่านี้ ช่างโง่เหลือเกิน จักแสวงหา
เสียงสังข์โดยไม่ถูกทางได้อย่างไรกัน เมื่อมนุษย์พวกนั้นกำลังมองดูอยู่ เขาจึง
หยิบสังข์ขึ้นมาเป่า ๓ ครั้ง แล้วถือเอาสังข์นั้นไป มนุษย์ปัจฉิมตชนบทพวกนั้น
ได้พูดกันว่า ท่านทั้งหลาย นี่ยาเมื่อใด สังข์นี้ประกอบด้วยคน ความพยายาม
และลม เมื่อนั้น สังข์นี้จึงจะออกเสียง แต่ว่าเมื่อใด สังข์นี้มิได้ประกอบด้วยคน
ความพยายามและลม เมื่อนั้น สังข์นี้ไม่ออกเสียง ฉะนั้นเหมือนกัน บพิตร
เมื่อใด กายนี้ประกอบด้วยอายุ ใส่อ่อนและวิญญูชน เมื่อนั้น กายนี้ก้าวไปได้
ถอยกลับได้ ยืนได้ นั่งได้ สำเร็จการนอนได้ เห็นรูปด้วยนัยนตาได้ ฟังเสียง
ด้วยหูได้ ตมกลิ่นด้วยจมูกได้ ลิ้มรสด้วยลิ้นได้ ถูกต้องโง่รู้ด้วยกายได้
รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจได้ แต่ว่าเมื่อใดกายนี้ไม่ประกอบด้วยอายุ ใส่อ่อนและวิญญูชน
เมื่อนั้น กายนี้ก้าวไปไม่ได้ ถอยกลับไม่ได้ ยืนไม่ได้ นั่งไม่ได้ สำเร็จการนอน
ไม่ได้ เห็นรูปด้วยนัยนตาไม่ได้ ฟังเสียงด้วยหูไม่ได้ ตมกลิ่นด้วยจมูกไม่ได้
ลิ้มรสด้วยลิ้นไม่ได้ ถูกต้องโง่รู้ด้วยกายไม่ได้ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจไม่ได้
ดุรพพิตร โดยปริยายของบพิตรนี้แล ต้องเป็นอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลก
หน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผดุงชีวิตมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ ฯ

จบ ภาณวารที่หนึ่ง

[๓๑๖] ท่านกัลลสกล่าวอย่างนั้นก็จริง ถึงอย่างนั้น ในปริยายนี้
ข้าพเจ้ายังมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผด
ุงชีวิต ไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ฯ

ดุรพพิตร ก็ปริยายซึ่งเป็นเหตุให้บพิตรยังมีความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า
แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผดุงชีวิตไม่มี ผลวิบากของกรรมที่
สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี มีอยู่หรือ ฯ

มีอยู่ ท่านกัลลส ฯ

เปรียบเหมือนอะไร บพิตร ฯ

ดุรพพิตร ท่านกัลลส บรูษของข้าพเจ้าในที่นี้ จับโจรผู้ประพฤติชั่วหยาบมา
แสดงแก่ข้าพเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ โจรผู้นี้ประพฤติชั่วหยาบต่อพระองค์
พระองค์ทรงปรารภจะลงอาชญาอย่างใดแก่โจรผู้นี้ ขอได้ตรัสบอกอาชญาอันเกิด
ข้าพเจ้าได้บอกบรูษพวกนั้นอย่างนี้ว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงเชือดผิวหนังของบรูษ
นี้ บางที่จะได้เห็นชิวะของบรูษนั้นบ้าง พวกเขาเชือดผิวหนังของบรูษนั้น พวก
เรามีได้เห็นชิวะของเขาเลย ข้าพเจ้าจึงบอกบรูษพวกนั้นว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่าน
จงเชือดหนัง ฉีกเนื้อ ตัดเอ็น ตัดกระดูก ตัดเยื่อในกระดูกของบรูษนี้ บางที่
จะได้เห็นชิวะของบรูษนั้นบ้าง พวกเขาดัดเยื่อในกระดูกของบรูษนั้น พวกเรามีได้
เห็นชิวะของเขาเลย ดุรพพิตร ท่านกัลลส ปริยายแม่นี้แล เป็นเหตุให้ข้าพเจ้ายังคงมี
ความเห็นอยู่อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผดุงชีวิตไม่มี
ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ฯ

[๓๑๗] ดุรพพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจักยกอุปมาถวายบพิตร บรูษ
ผู้เป็นวิญญูชนในโลกนี้ บางพวกย่อมทราบเนื้อความของคำพูดด้วยอุปมา ดุร
พพิตร เรื่องเคยมีมาแล้ว ชฎิลผู้บำเรอไฟผู้หนึ่ง อยู่ในกุฏิอันมุงบังด้วยใบไม้ ณ
ที่ชายป่า ครั้นนั้น ชนบทแห่งหนึ่งเป็นที่พักของหมู่เกเรียนอยู่แล้ว หมู่เกเรียนนั้น
พักอยู่ราตรีหนึ่ง ในที่ใกล้อาศรมชฎิลผู้บำเรอไฟนั้น แล้วจึงหลีกไป ลำดับนั้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

ขลุ่ยผู้บำเรอไฟนั้นมีความคิดขึ้นว่า ถ้ากระไร เราควรจะเข้าไปในที่ที่หมู่เกวียนนั้นพัก บางทีจะได้เครื่องอุปการะไว้ในที่นั้นบ้าง ขลุ่ยผู้บำเรอไฟลุกขึ้นแต่เช้า เข้าไปยังที่ที่หมู่เกวียนนั้นพัก ครั้นแล้ว ได้เห็นเด็กอ่อนสี่ระยะลอน เขาทิ้งนอนหงายไว้ที่ที่หมู่เกวียนนั้นพัก ครั้นเห็น ได้เกิดความคิดขึ้นว่า เมื่อเราพบเห็นอยู่ จะปล่อยให้มนุษย์ทำกาละเสียนั้น ไม่สมควรแก่เราเลย ถ้ากระไร เราควรจะนำอาหารนี้ไปยังอาศรม แล้วเลี้ยงดูให้เติบโตขึ้น ขลุ่ยผู้บำเรอไฟ นำอาหารนั้นไปยังอาศรมแล้ว เลี้ยงดูให้เติบโตขึ้นแล้ว เมื่อทารกนั้นอายุย่างเข้า ๑๐ ปี หรือ ๑๒ ปี ขลุ่ยผู้บำเรอไฟ มีกรณีะบางอย่างในชนบทเกิดขึ้น เขาได้บอกทารกนั้นว่า พ่อ เราปรารถนาจะไปยังชนบท เจ้าฟังบำเรอไฟ อย่าให้ไฟของเจ้าดับ ถ้าไฟของเจ้าดับ นี่มิด นี่ฟิน นี่ไม้สีไฟ เจ้าฟังก้อไฟแล้วบำเรอไฟเกิด เขาสั่งทารกนัอย่างนี้แล้ว ได้ไปยังชนบท เมื่อทารกนั้นมัวเล่นเสีย ไฟดับแล้ว ทารกนั้นนึกขึ้นได้ว่า บิดาได้บอกเราไว้อย่างนี้ว่า พ่อ เจ้าฟังบำเรอไฟ อย่าให้ไฟของเจ้าดับ ถ้าว่าไฟของเจ้าดับ นี่มิด นี่ฟิน นี่ไม้สีไฟ เจ้าฟังก้อไฟแล้วบำเรอไฟเกิด ถ้ากระไร เราควรจะก้อไฟแล้วบำเรอไฟ ทารกนั้นเอาไม้ดากไม้สีไฟ ด้วยเข้าใจว่า บางทีจะพบไฟบ้าง เขาไม่พบไฟเลย จึงผ่าไม้สีไฟออกเป็น ๒ ซีก แล้วผ่าออกเป็น ๓ ซีก ๔ ซีก ๕ ซีก ๑๐ ซีก ๒๐ ซีก แล้วเรียกร้องให้เป็นชิ้นเล็กๆ ครั้นแล้ว จึงไขลกในครก ครั้นไขลกแล้วจึงไปรยในที่มิลมมาก ด้วยเข้าใจว่า บางทีจะพบไฟบ้าง เขาไม่พบไฟเลย ลำดับนั้น ขลุ่ยผู้บำเรอไฟนั้น ทำกรณีะนั้น ในชนบทสำเร็จแล้ว จึงกลับมายังอาศรมของตน ครั้นแล้วได้กล่าวกะทารกนั้นว่า พ่อ ไฟของเจ้าดับเสียแล้วหรือ ทารกนั้นตอบว่า ข้าแต่คุณพ่อ ขอประทานโทษเกิด กระผมมัวเล่นเสียไฟจึงดับ กระผมนึกขึ้นได้ว่า พ่อได้บอกเราไว้อย่างนี้ว่า พ่อ เจ้าฟังบำเรอไฟ อย่าให้ไฟของเจ้าดับ ถ้าไฟของเจ้าดับ นี่มิด นี่ฟิน นี่ไม้สีไฟ เจ้าฟังก้อไฟแล้วบำเรอไฟเกิด ถ้ากระไร เราควรจะก้อไฟแล้วบำเรอไฟนั้น กระผมจึงเอาไม้ดากไม้สีไฟด้วยเข้าใจว่าบางทีจะพบไฟบ้าง กระผมมิได้พบไฟเลย จึงผ่าไม้สีไฟออกเป็น ๒ ซีก แล้วผ่าออกเป็น ๓ ซีก ๔ ซีก ๕ ซีก ๑๐ ซีก ๒๐ ซีก แล้วเรียกร้องให้เป็นชิ้นเล็กๆ ครั้นแล้วจึงไขลกในครก ครั้นไขลกแล้ว เอาไปรยในที่มิลมมากด้วยเข้าใจว่า บางทีจะพบไฟบ้าง กระผมไม่พบไฟเลย ลำดับนั้น ขลุ่ยผู้บำเรอไฟนั้น ได้มีความคิดว่า ทารกนี้ช่างโง่เหลือเกิน ไม่เจียบแหลม จักแสวงหาไฟโดยไม่ถูกทางได้อย่างไรกัน เมื่อทารกนั้นกำลังมองดูอยู่ ขลุ่ยนั้นหยิบไม้สีไฟมาสีให้เกิดไฟแล้ว ได้บอกทารกนั้นว่า เขาติดไฟกัน อย่างนี้ ไม่เหมือนอย่างเจ้าซึ่งยังเขลา ไม่เจียบแหลม แสวงหาไฟโดยไม่ถูกทาง ดูกรบพิตร บพิตรก็ฉันนั้นเหมือนกัน ยังทรงเขลา ไม่เจียบแหลม ทรงแสวงหาปรโลกโดยไม่ถูกทาง ขอบพิตรจงทรงสลละคืนที่รู้อันลามกนั้นเสียเถิด ขอบพิตร จงปล่อยวางที่รู้อันลามกนั้นเสียเถิด ที่รู้อันลามกนั้นอย่าได้บังเกิดมีแก่บพิตร เพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อความทุกข์ สิ้นกาลนานเลย ฯ

[๓๑๘] ท่านกัณฐกกล่าวอย่างนั้นก็จริง ถึงอย่างนั้น ข้าพเจ้ายังหาอาสละคืนที่รู้อันลามกนั้นเสียได้ไม่ พระราชาปเสนทิโกศลกิตติ พระราชาภายนอกทั้งหลายก็คิด ทรงรู้จักข้าพเจ้าว่า พญาปายาสีมีวาตะอย่างนี้ มีที่รู้อย่างนี้ว่า แม่เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผดเกิดขึ้น ไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ท่านกัณฐก ถ้าข้าพเจ้าจะสละคืนที่รู้อันลามกนี้ ก็จักมีผู้ว่าข้าพเจ้าได้ว่า พญาปายาสีช่างโง่เขลาเหลือเกิน ไม่เจียบแหลม มีปรกติถือสิ่งที่ผด ข้าพเจ้าก็จักยึดที่รู้นั้นไว้ เพราะความโกรธบ้าง เพราะความลบหลู่บ้าง เพราะความดีเสมอบ้าง ฯ

[๓๑๙] ดูกรบพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจักยกอุปมาถวายบพิตร บุรุษผู้เป็นวิญญูชนในโลกนี้ บางพวก ย่อมทราบเนื้อความของคำพูดด้วยอุปมา ดูกรบพิตร เรื่องเคยมีมาแล้ว พ่อคำเกวียนหมู่ใหญ่ มีเกวียนประมาณพันเล่ม ได้เดินทางจากชนบทอันตั้งอยู่ในบรพทิศ ไปยังชนบทอันตั้งอยู่ในปัจฉิมทิศ พ่อคำเกวียนหมู่นั้น ไปอยู่ หมู่้า ฟิน น้ำ ไบไม้สด หมดเปลืองไปโดยรวดเร็ว ก็ในหมู่นั้นมีนายกองเกวียน ๒ คน คนหนึ่งมีพวกเกวียน ๕๐๐ เล่ม อีกคนหนึ่งมีพวกเกวียน ๕๐๐ เล่ม ลำดับนั้น นายกองเกวียน ๒ คน นั้นได้ปรึกษากันว่า หมู่เกวียนหมู่ใหญ่นี้มีเกวียนประมาณพันเล่ม พวกเราเหล่านั้น ไปรวมกันอยู่ หมู่้า ฟิน น้ำ ไบไม้สด หมดเปลืองไปโดยรวดเร็ว ถ้ากระไร พวกเราควรแยกหมู่เกวียนหมู่ใหญ่นี้ออกเป็น ๒ หมู่ คือหมู่หนึ่งมีเกวียน ๕๐๐ เล่ม อีกหมู่หนึ่งมีเกวียน ๕๐๐ เล่ม พ่อคำเกวียนเหล่านั้นแยกหมู่เกวียนนั้นออกเป็น ๒ หมู่แล้ว คือหมู่หนึ่งมีเกวียน ๕๐๐ เล่ม อีกหมู่หนึ่งมีเกวียน ๕๐๐ เล่ม นายกองเกวียนคนหนึ่ง บรรทุกหมู่้า ฟิน และน้ำเป็นอันมากแล้วขับหมู่เกวียนไปก่อน เมื่อขับไปได้สอง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
สามวัน หมูเกียนนั้นได้เห็นบุรุษผิวดำ นัยน์ตาแดง ผูกสอดแสงธนู ทัดดอก
กุ่มท มีผ้าเปือก ผมเปือก แล่นรถอึ้งงดงามมีล้อเปื้อนตมสวนทางมา ครั้นแล้ว
จึงได้ถามขึ้นว่า ดูกรท่าน ท่านมาจากไหน ฯ

ข้าพเจ้ามาจากชนบทโน้น ฯ

ท่านจะ ไปไหน ฯ

ไปยังชนบทโน้น ฯ

ในหนทางกัณดารข้างหน้า ฝนตกมากหรือ ฯ

อย่างนั้นท่าน ในหนทางกัณดารข้างหน้าฝนตกมาก หนทางมีน้ำบริบูรณ์
หย้า ฟืน และน้ำมีมาก พวกท่านจงทิ้งหย้า ฟืน น้ำของเก่าเสียเถิด เกเรียน
เบาจากของหนักจะไปได้รวดเร็ว วัวเทียมเกเรียนก็ไม่ลำบาก ลำดับนั้น นายกอง
เกเรียนเรียกพวกเกเรียนมาบอกว่า บุรุษผู้นี้พูดว่า ในหนทางกัณดารข้างหน้า ฝน
ตกมาก หนทางมีน้ำบริบูรณ์ หย้า ฟืน และน้ำมีมาก พวกท่านจงทิ้ง หย้า
ฟืน และน้ำของเก่าเสียเถิด เกเรียนเบาจากของหนักจักไปได้รวดเร็ว วัวเทียม
เกเรียนก็ไม่ลำบาก ดังนั้น พวกท่านจงทิ้งหย้า ฟืน น้ำของเก่าเสียเถิด จงขับหมู
เกเรียนไปด้วยเกเรียนเบาเถิด พวกเกเรียนรับคำของนายกองเกเรียนแล้ว ทิ้งหย้า
ฟืน น้ำของเก่า มีเกเรียนเบาจากของหนัก ขับหมูเกเรียนไปแล้ว พวกเกเรียน
เหล่านั้น มิได้เห็น หย้า ฟืน หรือน้ำ ในที่พักหมูเกเรียนตำบลแรก แม้ในที่
พักหมูเกเรียนตำบลที่สอง ที่สาม ที่สี่ ที่ห้า ที่หก แม้ในที่พักหมูเกเรียนตำบล
ที่เจ็ดก็มิได้เห็น หย้า ฟืน หรือน้ำ ถึงความวอดวายด้วยกันทั้งหมด มนุษย์หรือ
ปศุสัตว์ที่อยู่ในหมูเกียนนั้น อมนุษย์กล่าวคือยักษ์กินเสียทั้งหมด เหลือแต่
กระดูกเท่านั้น เมื่อนายกองเกเรียนพวกที่สองรู้สึกว้า บัดนี้ หมูเกียนแรกนั้นออกไป
นานแล้ว จึงบรรทุกหย้า ฟืน และน้ำไปเป็นอันมาก แล้วขับหมูเกียนไป
เมื่อขับไปได้สองสามวัน พวกเกเรียนนั้นเห็นบุรุษผิวดำ นัยน์ตาแดง ผูกสอดแสง
ธนู ทัดดอกกุ่มท มีผ้าเปือก ผมเปือก แล่นรถอึ้งงดงามมีล้อเปื้อนตมสวนทาง
มา ครั้นแล้ว จึงได้ถามขึ้นว่า ดูกรท่าน ท่านมาจากไหน ฯ

ข้าพเจ้ามาจากชนบทโน้น ฯ

ท่านจะ ไปไหน ฯ

ไปยังชนบทโน้น ฯ

ในหนทางกัณดารข้างหน้า ฝนตกมากหรือ ฯ

อย่างนั้นท่าน ในหนทางกัณดารข้างหน้าฝนตกมาก หนทางมีน้ำบริบูรณ์
หย้า ฟืน และน้ำมีมาก พวกท่านจงทิ้งหย้า ฟืน น้ำของเก่าเสียเถิด เกเรียน
เบาจากของหนักจักไปได้รวดเร็ว วัวเทียมเกเรียนก็ไม่ลำบาก ลำดับนั้น นายกอง
เกเรียนเรียกพวกเกเรียนมาบอกว่าบุรุษผู้นี้พูดว่า ในหนทางกัณดารข้างหน้าฝนตกมาก
หนทางมีน้ำบริบูรณ์ทั้งหย้า ฟืน และน้ำมีมาก พวกท่านจงทิ้งหย้า ฟืน น้ำของ
เก่าเสียเถิด เกเรียนเบาจากของหนักจักไปได้รวดเร็ว วัวเทียมเกเรียนก็ไม่ลำบาก
ดังนี้ ดูกรท่าน บุรุษนี้มีไซมิตร มีไชญาตีสาลoidหิตของพวกเรา พวกเราจักเชื่อ
บุรุษนี้ได้อย่างไร ท่านทั้งหลายไม่ฟังทั้งหย้า ฟืน น้ำ ของเก่าเสีย จงขับเกเรียน
ไปพร้อมทั้งสิ่งของตามที่นำมาแล้วเถิด พวกเราจักไม่ฟังของเก่าของพวกเรา พวก
เกเรียนรับคำนายกองเกเรียนนั้นแล้ว ขับเกเรียนไปพร้อมทั้งสิ่งของตามที่ได้นำมา
พวกเกเรียนเหล่านั้นมิได้เห็นหย้า ฟืน หรือน้ำในที่พักเกเรียนตำบลแรก แม้ในที่
พักเกเรียนที่ตำบลที่สอง ที่สาม ที่สี่ ที่ห้า ที่หก ที่เจ็ด ก็มิได้เห็นหย้า ฟืน
หรือน้ำ ได้เห็นแต่หมูเกียนที่ได้ถึงความวอดวายเท่านั้น ได้เห็นแต่กระดูกของ
มนุษย์และปศุสัตว์ที่อยู่ในหมูเกียนนั้นเท่านั้น พวกนั้นถูกอมนุษย์คือยักษ์กินแล้ว
ลำดับนั้น นายกองเกเรียนเรียกพวกเกเรียนมาบอกว่า นี่คือหมูเกียนนั้นได้ถึงแก่
ความวอดวายแล้ว ทั้งนี้ เพราะนายกองเกเรียนนั้นเป็นคนโง่เขลา ถ้าอย่างนั้น
ในหมูเกียนของพวกเรา สิ่งของชนิดใดมีสาระน้อยจงทิ้งเสีย ในหมูเกียนหมู่นี้
สิ่งของชนิดใดมีสาระมาก จงขนเอาไปเถิด พวกเกเรียนพวกนั้นรับคำนายกอง
เกเรียนนั้นแล้ว จึงทิ้งสิ่งของชนิดมีสาระน้อยในเกเรียนของตนๆ ขนเอาไปแต่สิ่ง
ของมีสาระมากในเกเรียนหมู่นั้น ข้ามทางกัณดารนั้นไปได้โดยสวัสดิ์ ทั้งนี้ เพราะ
นายกองเกเรียนนั้นเป็นคนฉลาด ดูกรบพิตร บพิตรก็ฉันทันเหมือนกัน ยังทรง
เขลา ไม่เฉียบแหลม ทรงแสวงหาปรโลกโดยไม่ถูกทาง จักถึงความวอดวาย
เหมือนบุรุษนายกองเกเรียนจะนั้น ชนเหล่าใดจักสำคัญทิวของบพิตรว่า เป็นสิ่งที่
ควรฟัง ควรเชื่อถือ แม้ชนเหล่านั้น ก็จักถึงความวอดวาย เหมือนพ่อค้าเกเรียน
พวกนั้น จะนั้น ขอบพิตรจงทรงละคืนทิวอันลามกนั้นเสียเถิด ขอบพิตรจง
ปล่อยวางทิวอันลามกนั้นเสียเถิด ทิวอันลามกนั้นอย่าได้มีแก่บพิตร เพื่อมีไซ
ประโยชน์ เพื่อความทุกข์ สิ้นกาลนานเลย ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค

[๓๒๐] ท่านกัสสปกล่าวอย่างนั้นก็จริง ถึงอย่างนั้น ข้าพเจ้าก็ยังหาอาจสลະคินทริอุณลามกนี้เสียได้ไม่ พระราชาปเสนทิโกศลกิติ พระราชาภายนอกทั้งหลายกิติ ทรงรู้จักข้าพเจ้าว่า พญาปายาสี มีวาตะอย่างนี้ มีทริอุณอย่างนี้ว่า แม่ เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้น ไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ท่านกัสสป ถ้าข้าพเจ้าจะสลະคินทริอุณลามกนี้ ก็จักมีผู้ว่าข้าพเจ้าได้ว่า พญาปายาสี ช่างโง่เขลาเหลือเกิน ไม่เฉียบแหลม มีปรกติถือสิ่งที่ผิด ข้าพเจ้าก็จักยึดที่ฐิณไว้ เพราะความโกรธบ้าง เพราะความลบหลู่บ้าง เพราะความดีเสมอบ้าง ฯ

[๓๒๑] ดุกรบพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจักยกอุปมาถวายบพิตร บุษเป็นผู้เป็นวิญญูชนในโลกนี้ บางพวกย่อมทราบเนื้อความของคำพูดด้วยอุปมา ดุกรบพิตร เรื่องเคยมีมาแล้ว บุษผู้เลี้ยงสุกรคนหนึ่งได้ออกจากบ้านของตน ไปยังบ้านอื่น ได้เห็นคูกแห่งเป็นอันมากซึ่งเขาทิ้งไว้ในบ้านนั้น ครั้นแล้วเขาได้มีความคิดขึ้นว่าคูกแห่งเป็นอันมากซึ่งเขาทิ้งไว้ นี้เป็นอาหารสุกรของเรา ถ้ากระไร เราควรขนคูกแห่งไปจากที่นี่ เขาไปผ่าห่มลงแล้ว โขยเอาคูกแห่งเป็นอันมาก แล้วผูกให้เป็นห่อทูนศีรษะเดินไป ในระหว่างทาง เขาถูกฝนใหญ่แล้ว เขาเปราะเปื้อนไปด้วยคูกตลอดถึงปลายเล็บ พาเอาห่อคูกซึ่งล้นไหลไปแล้ว พวกมนุษย์เห็นเขาแล้วได้พูดอย่างนี้ว่า พนาย ท่านเป็นบ้าหรือเปล่า ท่านเสียจริตหรือหนอ ไหนท่านจึงเปราะเปื้อนไปด้วยคูกตลอดถึงปลายเล็บ จักนำเอาห่อคูกซึ่งล้นไหลอยู่ไปทำไม บุษนั้นตอบว่า พนาย ในข้อนี้ พวกท่านนั้นแหละเป็นบ้า พวกท่านเสียจริต ความจริง สิ่งนี้เป็นอาหารสุกรของเรา ดุกรบพิตร บพิตรก็ฉินนั้นเหมือนกัน น่าจะปรากฏเหมือนบุษผู้ทูนห่อคูก ขอบพิตรจงสลະคินทริอุณลามกนั้นเสียเถิด ขอบพิตรจงปล่อยวางที่ฐิอุณลามกนั้นเสียเถิด ที่ฐิอุณลามกนั้นอย่าได้มีแก่บพิตร เพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อความทุกข์ สิ้นกาลนานเลย ฯ

[๓๒๒] ท่านกัสสปกล่าวอย่างนั้นก็จริง ถึงอย่างนั้น ข้าพเจ้าก็ยังหาอาจสลະคินทริอุณลามกนี้เสียได้ไม่ พระราชาปเสนทิโกศลกิติ พระราชาภายนอกทั้งหลายกิติ ทรงรู้จักข้าพเจ้าว่า พญาปายาสี มีวาตะอย่างนี้ มีทริอุณอย่างนี้ว่า แม่ เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้น ไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ท่านกัสสป ถ้าข้าพเจ้าจักสลະคินทริอุณลามกนี้ ก็จักมีผู้ว่าข้าพเจ้าได้ว่า พญาปายาสี ช่างโง่เขลาเหลือเกิน ไม่เฉียบแหลม มีปรกติถือสิ่งที่ผิด ข้าพเจ้าก็จักยึดที่ฐิณไว้ เพราะความโกรธบ้าง เพราะความลบหลู่บ้าง เพราะความดีเสมอบ้าง ฯ

[๓๒๓] ดุกรบพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจักยกอุปมาถวายบพิตร บุษผู้เป็นวิญญูชนในโลกนี้บางพวก ย่อมทราบเนื้อความของคำพูดด้วยอุปมา ดุกรบพิตร เรื่องเคยมีมาแล้ว นักเลงสกาสองคนเล่นสกา กัน คนหนึ่งกลืนกินเบี้ยแพ้ที่แล้วๆ มาเสีย นักเลงสกาคนที่สองได้เห็นนักเลงสกาคนนั้นกลืนกินเบี้ยแพ้ที่แล้วๆ มา ครั้นแล้วได้พูดว่า ดุกรสหาย ท่านชนะข้างเดียว ท่านจงให้ลูกสกาแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจักช่นบูชา นักเลงสกาคนนั้นรับคำแล้ว จึงมอบลูกสกาให้นักเลงสกาคนนั้น ลำดับนั้น นักเลงสกา [คนที่สอง] เอายาพิษทาลูกสกาแล้วพูดแก่นักเลงสกา [คนหนึ่ง] ว่า มาเถิดสหาย เรามาเล่นสกา กัน นักเลงสกา [คนหนึ่ง] รับคำ นักเลงสกา [คนที่สอง] แล้ว นักเลงสกาเหล่านั้นเล่นสกา กันเป็นครั้งที่สอง แม้ในครั้งที่สองนักเลงสกา [คนหนึ่ง] ก็กลืนกินเบี้ยแพ้ที่แล้วๆ มาเสีย นักเลงสกาคนที่สอง ได้เห็นนักเลงสกาคนกลืนกินเบี้ยแพ้ที่แล้วๆ มา แม้ครั้งที่สอง ครั้นแล้วได้พูดว่า

[๓๒๔] บุษกลืนกินลูกสกาซึ่งอาบด้วยยาพิษ มีฤทธิ์ร้ายอย่างหาสู้
สู้ไม่ นักเลงชั่วเลวผู้นำสงสารกลืนยาพิษเข้าไป ความเร่าร้อน
จักมีแก่ท่าน ดังนี้ ฯ

[๓๒๕] ดุกรบพิตร บพิตรก็อย่างนั้นเหมือนกัน น่าจะปรากฏเหมือนนักเลงสกา ขอบพิตรจงทรงสลະคินทริอุณลามกนั้นเสียเถิด ขอบพิตรจงทรงปล่อยวางที่ฐิอุณลามกนั้นเสียเถิด ที่ฐิอุณลามกนั้นอย่าได้มีแก่บพิตร เพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อความทุกข์ สิ้นกาลนานเลย ฯ

[๓๒๖] ท่านกัสสปกล่าวอย่างนั้นก็จริง ถึงอย่างนั้น ข้าพเจ้าก็ยังหาอาจสลະคินทริอุณลามกนี้เสียได้ไม่ พระราชาปเสนทิโกศลกิติ พระราชาภายนอกทั้งหลายกิติ ทรงรู้จักข้าพเจ้าว่า พญาปายาสี มีวาตะอย่างนี้ มีทริอุณอย่างนี้ว่า แม่ เพราะเหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้น ไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี ท่านกัสสป ถ้าข้าพเจ้าจักสลະคินทริอุณลามกนี้ ก็จักมีผู้ว่าข้าพเจ้าได้ว่า พญาปายาสี ช่างโง่เขลาเหลือเกิน ไม่เฉียบแหลม มีปรกติถือสิ่งที่ผิด

ข้าพเจ้าก็จักยึดที่ฐินั้นไว้ เพราะความโกรธบ้าง เพราะความลบหลู่บ้าง เพราะความดีเสมอบ้าง ฯ

[๓๒๓] ดุรพพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจักยกอุปมาถวายบพิตร บรูษผู้เป็นวิญญูชนในโลกนี้บางพวก ย่อมทราบเนื้อความของคำพูดด้วยอุปมา ดุรพพิตร เรื่องเคยมีมาแล้ว ชนบทแห่งหนึ่งตั้งขึ้นแล้ว ครั้นนั้น สหายผู้หนึ่ง เรียกสหายมาบอกว่า มาไปกันเถิดเพื่อน เราจักเข้าไปยังชนบทนั้น บางที่จะพึงได้ทรัพย์อย่างใดอย่างหนึ่งในชนบทนั้นบ้าง สหายคนที่สองรับคำของสหาย [คนที่หนึ่ง] แล้ว เขาทั้งสองเข้าไปยังชนบท ถึงถนนในบ้านแห่งหนึ่งแล้ว ได้เห็นเปลือกป่านที่เขาทิ้งไว้มากมายที่ตำบลบ้านนั้น ครั้นแล้วสหาย [คนที่หนึ่ง] ได้บอกสหาย [คนที่สอง] ว่า สหาย นี่เปลือกป่านเขาทิ้งไว้มากมาย ถ้าเช่นนั้น ท่านจงผูกเอาเปลือกป่านไปมัดหนึ่ง และฉีกฉีกผูกเอาเปลือกป่านไปมัดหนึ่ง เราทั้งสองจักถือเอามัดเปลือกป่านไป สหายคนที่สองรับคำสหายคนที่หนึ่งแล้ว ผูกเอาเปลือกป่านไปมัดหนึ่ง สหายทั้งสองนั้นถือเอามัดเปลือกป่านเข้าไปยังถนนในบ้านอีกแห่งหนึ่ง ได้เห็นด้ายป่านที่เขาทิ้งไว้มากมาย ในตำบลบ้านนั้น ครั้นแล้วสหายคนที่หนึ่งจึงบอกสหายคนที่สองว่า สหาย เราจะปรารภนาเปลือกป่านเพื่อประโยชน์อันใด นี่ด้ายป่าน ซึ่งเขาทิ้งไว้มากมาย ถ้าเช่นนั้น ท่านจงทิ้งมัดเปลือกป่านเสียเถิด และฉีกฉีกทิ้งมัดเปลือกป่านเสีย เราทั้งสองจักถือเอามัดด้ายป่านไป สหายคนที่สองตอบว่า สหาย มัดเปลือกป่านนี้เราเอามาไกลแล้ว ทั้งมัดไว้ดีแล้วด้วย เราไม่เอาละ ขอท่านจงทราบเถิด ฯ

ลำดับนั้น สหายคนที่หนึ่งทิ้งมัดเปลือกป่านเสียแล้วถือเอามัดด้ายป่านไป สหายทั้งสองนั้นเข้าไปยังถนนในบ้านอีกแห่งหนึ่ง ได้เห็นผ้าป่านที่เขาทิ้งไว้มากมายที่ตำบลบ้านนั้น ครั้นแล้วสหายคนที่หนึ่งบอกสหายคนที่สองว่า สหาย เราจะปรารภนาเปลือกป่านหรือด้ายป่านเพื่อประโยชน์อันใด เหล่านี้ผ้าป่าน ซึ่งเขาทิ้งไว้มากมาย ถ้าเช่นนั้น ท่านจงทิ้งมัดเปลือกป่านเสียเถิด และฉีกฉีกทิ้งมัดด้ายป่านเสีย เราทั้งสองจักถือเอามัดผ้าป่านไป สหายคนที่สองตอบว่า สหาย มัดเปลือกป่านนี้เราเอามาไกลแล้ว ทั้งมัดไว้ดีแล้วด้วย เราไม่เอาละ ขอท่านจงทราบเถิด ฯ

ลำดับนั้น สหายคนที่หนึ่งทิ้งมัดด้ายป่านแล้ว ถือมัดผ้าป่านไป สหายทั้งสองนั้นเข้าไปยังถนนในบ้านอีกแห่งหนึ่ง ได้เห็นเปลือกไม้ไผ่ ได้เห็นด้ายเปลือกไม้ไผ่ ได้เห็นผ้าเปลือกไม้ไผ่ ได้เห็นลูกฝ้าย ได้เห็นด้ายฝ้าย ได้เห็นผ้าฝ้าย ได้เห็นเหล็ก ได้เห็นโลหะ ได้เห็นดื่บก ได้เห็นสำริด ได้เห็นเงิน ได้เห็นทอง ที่เขาทิ้งไว้มากมายในถนนในบ้านนั้น ครั้นแล้วสหายคนที่หนึ่งจึงบอกสหายคนที่สองว่า สหาย เราจะปรารภนาประโยชน์อันใดกับเปลือกป่านหรือด้ายป่าน หรือผ้าป่าน หรือเปลือกไม้ไผ่ หรือด้ายเปลือกไม้ไผ่ หรือผ้าเปลือกไม้ไผ่ หรือลูกฝ้าย หรือด้ายฝ้าย หรือผ้าฝ้าย หรือเหล็ก หรือโลหะ หรือดื่บก หรือสำริด หรือเงิน นี่ทองที่เขาทิ้งไว้มากมาย ถ้าเช่นนั้นท่านจงทิ้งมัดเปลือกป่านเสียเถิด และฉีกฉีกทิ้งห่อเงินเสีย เราทั้งสองจักถือเอาห่อทองไป สหายคนที่สองตอบว่า สหาย มัดเปลือกป่านนี้เราเอามาไกลแล้ว ทั้งมัดไว้ดีแล้วด้วย เราไม่เอาละ ขอท่านจงทราบเถิด ฯ

ลำดับนั้น สหายทั้งสองทิ้งห่อเงิน ถือเอาห่อทองไป สหายทั้งสองนั้นเข้าไปยังบ้านของตนๆ แล้ว ในเขาทั้งสองนั้น สหายผู้ถือเอามัดเปลือกป่านไป มารดาบิดา บุตรภริยา มิตรอำมาตย์ หาได้พากันยินดีไม่ และเขาไม่ได้รับความสุข โสมนัสซึ่งเกิดจากเหตุที่ได้จากเปลือกป่านนั้นมา ส่วนสหายที่ถือเอาห่อทองไป นั้น มารดา บิดา บุตร ภริยา มิตร อำมาตย์ พากันยินดี และเขายังได้รับความสุข โสมนัสซึ่งเกิดจากเหตุที่ถือเอาห่อทองนั้นมา ฯ

ดุรพพิตร บพิตรก็อย่างนั้นเหมือนกัน น่าจะปรากฏเหมือนบรูษผู้ถือมัดเปลือกป่าน ขอบพิตรจงทรงสลະคินทฐิอันลามกนั้นเสียเถิด ขอบพิตรจงทรงปล้อยวางทฐิอันลามกนั้นเสียเถิด ทฐิอันลามกนั้นอย่าได้มีแก่บพิตร เพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อความทุกข์ สิ้นกาลนานเลย ฯ

[๓๒๔] ด้วยข้อความอุปมาข้อก่อนๆ ของท่านกัสสป ข้าพเจ้าก็มีความพอใจยินดียิ่งแล้ว แต่ข้าพเจ้าใครจะพึงปฏิภาณในการแก้ปัญหาที่วิจิตรเหล่านี้ จึงพยายามได้แย่งคัดค้านท่านกัสสปอย่างนั้น ข้าแต่ท่านกัสสปผู้เจริญ ภาสิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านกัสสปผู้เจริญ ภาสิตของท่านแจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ ฉันทิ ท่านกัสสปประกาศธรรมโดยอนกปริยาย ฉันทิฉันเหมือนกัน ข้าแต่ท่านกัสสปผู้เจริญ ข้าพเจ้านี้ขอ

ถึงพระผู้มีพระภาคผู้โคดม พระธรรมและพระสงฆ์ว่า เป็นสภาระ ขอท่านกัสนป
จงข้าพเจ้าว่า เป็นอุบาสก ผู้ถึงสภาระตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้น ไป
ข้าแต่ท่านกัสนปผู้เจริญ ข้าพเจ้าปรารถนาจะบูชามหาบุญ ขอท่านจงชี้แจงวิธีบูชา
บุญ อันจะเป็นประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าตลอดกาลนาน ฯ

คุกรบพิตร บุญที่ต้องมาโค แพะ แกะ ไก่ สุกกร หรือเหล่าสัตว์ต่างๆ
ต้องได้รับความพินาศ และปฏิคาหก เป็นผู้มีความเห็นผิด ดำริผิด เจริญผิด
การงานผิด เลี้ยงชีพผิด พยายามผิด ระลึกผิด ตั้งใจผิด เช่นนี้ ย่อมไม่มีผล
ใหญ่ ไม่มีอานิสงส์ใหญ่ ไม่มีความรุ่งเรืองใหญ่ ไม่แพร่หลายใหญ่ เปรียบ
เหมือนขวานาถือเอาพืชและเถาไปสุปา เขาพึงหวนพืชที่หัก ที่เสีย ถูกลมและ
แดดแผดเผาแล้ว อันไม่มีแก่น ยังไม่แห้งสนิท ลงในนาไรอันเลว ซึ่งเป็นพื้น
ที่ไม่ดี มิได้แผ้วถางต่อและหนามให้หมด ทั้งฝนก็มีได้ตกชะเชย โดยชอบตามฤดู
กาล พืชเหล่านั้นจะพึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์หรือหนอ ขวานาจะพึงได้รับ
ผลอันไพบูลย์หรือ ฯ

หาเป็นอย่างนั้นไม่ ท่านกัสนป ฯ

ฉนั้นเหมือนกัน บพิตร บุญที่ต้องมาโค แพะ แกะ ไก่ สุกกร หรือเหล่า
สัตว์ต่างๆ ต้องถึงความพินาศ และปฏิคาหกก็เป็นผู้มีความเห็นผิด ดำริผิด เจริญ
ผิด การงานผิด เลี้ยงชีพผิด พยายามผิด ระลึกผิด ตั้งใจผิด เช่นนี้ ย่อมไม่มี
ผลใหญ่ ไม่มีอานิสงส์ใหญ่ ไม่มีความรุ่งเรืองใหญ่ ไม่แพร่หลายใหญ่ ฯ

คุกรบพิตร ส่วนบุญที่มีต้องมาโค แพะ แกะ ไก่ สุกกร หรือเหล่าสัตว์
ต่างๆ ไม่ต้องถึงความพินาศ และปฏิคาหกก็เป็นผู้มีความเห็นชอบ ดำริชอบ
เจริญชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ
เช่นนี้ ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ มีความรุ่งเรืองใหญ่ แพร่หลายใหญ่
เปรียบเหมือนขวานาถือเอาพืชและเถาไปสุปา เขาพึงหวนพืชที่ไม่หัก ไม่เสีย
ไม่ถูกลมแดดแผดเผา อันมีแก่น แห้งสนิท ลงในนาไรอันดี เป็นพื้นที่ดี แผ้ว
ถางต่อและหนามหมดดีแล้ว ทั้งฝนก็ตกชะเชยโดยชอบตามฤดูกาล พืชเหล่านั้น
จะพึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์หรือหนอ ขวานาจะพึงได้รับผลอันไพบูลย์หรือ ฯ

เป็นอย่างนั้น ท่านกัสนป ฯ

ฉนั้นเหมือนกัน บพิตร บุญที่มีต้องมาโค แพะ แกะ ไก่ สุกกร หรือ
เหล่าสัตว์ต่างๆ ไม่ต้องถึงความพินาศ และปฏิคาหกก็เป็นผู้มีความเห็นชอบ ดำริ
ชอบ เจริญชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ
เช่นนี้ ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ มีความรุ่งเรืองใหญ่ แพร่หลายใหญ่ ฯ

[๓๒๙] ลำดับนั้น เจ้าปายาสี เริ่มให้ทานแก่สมณพราหมณ์ คนกำพร้า
คนเดินทาง วณิกและยากทั้งหลาย แต่ในทานนั้นเธอได้ให้โภชนะเห็นปานนี้
คือปลายข้าว ซึ่งมีน้ำผักดองเป็นกับข้าว และได้ให้ผ้าเนื้อหยาบ มีชายขุดเป็น
ปมๆ และมาณฑพช่อตตะระ เป็นเจ้าหน้าที่ในทานนั้น เขาให้ทานแล้วอุทิศอย่างนี้ว่า
ด้วยทานนี้ ขอให้ข้าพเจ้าร่วมกับเจ้าปายาสีในโลกนี้เท่านั้น อย่าได้ร่วมกันในโลก
หน้าเลย เจ้าปายาสีได้ทรงสดับขานนั้นแล้ว รับสั่งให้เรียกอตรมาณพมาแล้ว
ได้ตรัสว่า พ่ออตรตะระ ไฉนว่า เธอให้ทานแล้วอุทิศอย่างนี้ทุกครั้งที่ ด้วยทานนี้
ขอให้ข้าพเจ้าร่วมกับเจ้าปายาสีในโลกนี้เท่านั้น อย่าได้ร่วมกันในโลกหน้าเลย
ดังนี้หรือ ฯ

อย่างนั้น พระองค์ ฯ

พ่ออตรตะระ ก็เพราะเหตุไร เธอให้ทานแล้ว จึงอุทิศอย่างนั้นเล่า พ่ออตรตะระ
พวกเราต้องการบุญ หวังผลแห่งทานแท้ๆ มิใช่หรือ ฯ

ในทานของพระองค์ยังให้โภชนะเห็นปานนี้ คือปลายข้าว ซึ่งมีน้ำผักดอง
เป็นกับข้าว พระองค์ไม่ทรงปรารถนาจะถูกต้อนแม่ด้วยพระบาท ไฉนจะทรงบริโภค
อนึ่งเล่า ผ้าก็เนื้อหยาบ มีชายขุดเป็นปมๆ พระองค์ไม่ทรงปรารถนาจะถูกต้อน
แม่ด้วยพระบาท ไฉนจะทรงนุ่งห่ม พระองค์เป็นที่รัก เป็นที่พอใจของพวก
ข้าพระพุทธเจ้า พวกข้าพระพุทธเจ้าจะชักจูงผู้ซึ่งเป็นที่รัก เป็นที่พอใจไปด้วยสิ่ง
ไม่เป็นที่พอใจอย่างไรได้ ฯ

พ่ออตรตะระ ถ้าอย่างนั้น เรามริโกทโภชนะชนิดใด เธอจงเริ่มตั้งไว้ซึ่ง
โภชนะชนิดนั้นเป็นทาน เรามุ่งห่มผ้าชนิดใด เธอจงเริ่มตั้งไว้ซึ่งผ้าชนิดนั้นเป็นทาน
อตรมาณพ รับพระดำรัสเจ้าปายาสีแล้ว เริ่มตั้งไว้ซึ่งโภชนะชนิดที่เจ้าปายาสีเสวย
และเริ่มตั้งไว้ซึ่งผ้าชนิดที่เจ้าปายาสีทรงนุ่งห่ม เพราะเหตุที่เจ้าปายาสีมิได้ทรงให้
ทานโดยเคารพ มิได้ทรงให้ทานด้วยพระหัตถ์พระองค์เอง มิได้ทรงให้ทานโดย
ความนอบน้อม ทรงให้ทานอย่างทิ้งให้ ครั้นสิ้นพระชนม์แล้ว เข้าถึงความเป็
นสหายกับพวกเทพชั้นจาตุมหาราช คือ ได้วิมาน ชื่อเสรีสะอันว่างเปล่า ส่วน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค
อุตตรมาณพซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในทานของเจ้าปายาสีนั้น ให้ทานโดยเคารพ ให้ทาน
ด้วยมือของตน ให้ทานด้วยความนอบน้อม มิได้ให้ทานอย่างทิ้งให้ เบื้องหน้าแต่
ตายเพราะกายแตก เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ คือถึงความเป็นสหายกับพวกเทพชั้น
ดาวดึงส์ ฯ

[๓๓๐] ก็โดยสมัยนั้น ท่านพระครัมปติเถระไปพักกลางวันยังเสรีส
ริมานอันว่างเปล่าเนื่องๆ ลำดับนั้น ปายาสีเทวบุตรเข้าไปหาท่านครัมปติถึงที่อยู่
แล้วอภิวาท ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ท่านครัมปติได้กล่าวถามปายาสีเทว-

*บุตรว่า ท่านผู้มีอายุ ท่านเป็นใคร ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าคือเจ้าปายาสี ฯ

ดูกรท่านผู้มีอายุ ท่านเป็นผู้มีความเห็นอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ โลกหน้า
ไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผดุงเกิดขึ้น ไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว ไม่มี ไร่หรือ ฯ

เป็นความจริง ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นผู้มีความเห็นอย่างนี้ว่า แม้เพราะ
เหตุนี้ โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผดุงเกิดขึ้น ไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดี
ทำชั่ว ไม่มี แต่ว่า พระผู้เป็นเจ้ากุมารกัสสปได้ไถ่ถอนข้าพเจ้าออกจากที่รู้อันลามก
นั้นแล้ว ฯ

ดูกรท่านผู้มีอายุ ก็อุตตรมาณพซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในทานของท่าน ไปเกิด
ที่ไหน ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อุตตรมาณพซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในทานของข้าพเจ้านั้น ให้
ทานโดยเคารพ ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานด้วยความนอบน้อม มิได้ให้ทาน
อย่างทิ้งให้ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ คืออยู่รวม
กับพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ ส่วนข้าพเจ้ามิได้ให้ทานโดยเคารพ มิได้ให้ทานด้วย
มือของตน มิได้ให้ทานด้วยความนอบน้อม ให้ทานอย่างทิ้งให้ เบื้องหน้าแต่ตาย
เพราะกายแตก ก็เข้าถึงซึ่งความอยู่ร่วมกับพวกเทวดาชั้นจาตุมหาราช คือได้วิมาน
ชื่อเสรีสกะอันว่างเปล่า ท่านครัมปติผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้น ท่านไปยังมนุษยโลก
แล้วไปรุดบอกอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายจงให้ทานโดยเคารพ จงให้ทานด้วยมือของ
ตน จงให้ทานด้วยความนอบน้อม จงอย่าให้ทานอย่างทิ้งให้ เจ้าปายาสีมิได้ให้
ทานโดยเคารพ มิได้ให้ทานด้วยมือของตน มิได้ให้ทานด้วยความนอบน้อม ให้
ทานอย่างทิ้งให้ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงความอยู่ร่วมกับพวกเทวดา
ชั้นจาตุมหาราช คือได้วิมานชื่อเสรีสกะอันว่างเปล่า ส่วนอุตตรมาณพ ซึ่งเป็น
เจ้าหน้าที่ในทานของเจ้าปายาสีนั้น ให้ทานโดยเคารพ ให้ทานด้วยมือของตน ให้
ทานด้วยความนอบน้อม มิได้ให้ทานอย่างทิ้งให้ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก
เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ คืออยู่ร่วมกับพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ ฯ

ลำดับนั้น ท่านครัมปติมาสมุทฺษุโลกแล้ว ได้บอกอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย
จงให้ทานโดยเคารพ จงให้ทานด้วยมือของตน จงให้ทานด้วยความนอบน้อม จง
อย่าให้ทานอย่างทิ้งให้ เจ้าปายาสีมิได้ให้ทานโดยเคารพ มิได้ให้ทานด้วยมือของ
ตน มิได้ให้ทานด้วยความนอบน้อม ให้ทานอย่างทิ้งให้ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะ
กายแตก เข้าถึงความอยู่ร่วมกับพวกเทพชั้นจาตุมหาราช คือได้วิมาน ชื่อเสรีสกะ
อันว่างเปล่า ส่วนอุตตรมาณพซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในทานของเจ้าปายาสีนั้น ให้ทาน
โดยความเคารพ ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานด้วยความนอบน้อม มิได้ให้
ทานอย่างทิ้งให้ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ คืออยู่
ร่วมกับพวกเทพชั้นดาวดึงส์ ฯ

จบ ปายาสีราชัญญสูตร ที่ ๑๐

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปทานสูตร ๒. มหานันทสูตร ๓. มหาปริณิพพานสูตร
๔. มหาสัทสนสูตร ๕. ขนวสภสูตร ๖. มหาโควินทสูตร ๗. มหาสมัยสูตร
๘. สักกปิ่นสูตร ๙. มหาสติปัญญาสูตร ๑๐. ปายาสีราชัญญสูตร ทั้งหมด
นี้รวมเรียกว่ามหาวรรค ฯ

จบ มหาวรรค
